

Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Jorgaleaddji: Jouni Vest

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax

Kansikuva: Tarvantovaaran erämassa on useita rotkojärviä ja kalliopahtoja,
joista syyskuun kuvassa Pahtajärvi länteen päin. Kuva Pekka Sulkava.

© Metsähallitus 2011

ISSN-L 1796-2943

ISSN 1799-5396 (painettu)

ISSN 1796-2943 (verkojulkaisu)

ISBN 978-952-446-862-6 (painettu)

ISBN 978-952-446-863-3 (verkojulkaisu)

90 kpl

Kopijyvä Oy, Jyväskylä, 2011

Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

METSÄHALLITUS

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2011
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	16.12.2010
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	4281/623/2003
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA			
ALUEEN NIMI	Tarvantovaaran erämaa-alue		
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI	Tarvantovaaran erämaa FI 1300118		
ALUEYKSIKKÖ	Lapin luontopalvelut		
TEKIJÄ(T)	Metsähallitus		
JULKAISUN NIMI	Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma		
TIIVISTELMÄ	<p>Erämaalain (62/1991) mukaisesti Metsähallitus on laatinut Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman, jolla pyritään alueen erämaaluonteen säilyttämiseen, luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin turvaamiseen sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseen. Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman kanssa samanaikaisesti on laadittu erämaahan lännessä rajoittuvan Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. Alue kuuluu kokonaisuudessaan saamelaisten kotiseutualueeseen (Laki 974/1995). Erämaa kuuluu myös Euroopan unionin Natura 2000 -suojelualueverkoston alpiiniseen vyöhykkeeseen, johon EU:n komissio sen hyväksyi luontodirektiivin (92/43/ETY) perusteella 22.12.2003.</p> <p>Erämaan hoidon ja käytön seurantaan esitetään pysyviksi tarkoitettujen päätösten sijaan pysyvää prosessia. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnitelmaa tulee tarkistaa 10–15 vuoden välein tai useamminkin, ja tämän tarkistuksen tulee tapahtua osallistavan suunnittelun periaatteella. Kuitenkin suunnitelman päälinjat – kuten esimerkiksi vyöhykkeistäminen ja siihen perustuva maankäytön ohjaus – on tarkoitettu mahdollisimman pysyviksi päätöksiksi.</p> <p>Suunnitelma perustuu lakeihin ja asetuksiin, Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman linjauksiin, alueen luonnon ja käytön perusselvityksiin, maastokäynteihin, Metsähallituksen ja ympäristöministeriön suunnitteluohjeisiin, Metsähallituksen henkilöstön alueen hoidosta kertyneisiin kokemuksiin ja tietoihin, aiempiin erämaa-alueille laadittuihin hoito- ja käyttösuunnitelmiin, sidosryhmien esittämiin tietoihin ja näkemyksiin sekä paikallisen väestön ja matkailijoiden antamiin tietoihin ja palautteeseen.</p> <p>Tarvantovaaran erämaa-alue on pinta-alaltaan pienin Enontekiön kunnassa sijaitsevista erämaista. Yhdessä ympäröivien alueiden kanssa se muodostaa laajan erämaisen, syrjäisen ja suhteellisen luonnontilaisen aluekokonaisuuden. Tarvantovaaran erämaa on maisemiltaan tyypillistä Metsä- ja Tunturi-Lapin vaihtumisvyöhykettä, jolle on tunnusomaista maaston soisuus. Soita on noin kolmasosa alueen pinta-alasta. Tunturiylängöiltä, järvistä ja suurilta soilta saavat alkunsa monet huomattavat Muonionjokeen laskevat joet. Mäntyä esiintyy pieninä metsiköinä ja yksittäisinä puina alueen eteläosissa; muutoin sen etelä- ja keskiosat ovat pääasiassa tunturi-koivikoita ja soita. Näin ollen alueella ei ole metsätaloudellista käyttöä. Maasto kohoaa pohjoiseen mentäessä, ja Maanselän vedenjakajalla Norjan rajalla kohoaa yhtämittaisempi tunturiylänkö, jonka korkeimmat laet ovat yli 600 m mpy.</p> <p>Tarvantovaaran erämaa on pääasiassa paikallisten ihmisten käytössä. Se on heille tärkeä poronhoito-, metsästys-, kalastus- ja virkistysalue. Erämaa kuuluu kokonaisuudessaan Käsivarren palikunnan poronhoitoalueeseen. Ulkopaikkakuntalaisista virkistyskävijöistä alueella liikkuvat kesäisin luonnonrauhaa ja hiljaisuutta etsivät omatoimiset eräretkeilijät ja kalastajat. Talvella alueen pohjoisosassa kulkeva Hetta–Kilpisjärvi-moottorikelkkaura ja siihen liittyvä yhdysura Kaare-suvannosta Syväjärvelle tuovat läpikulkijoita alueelle. Erämaassa on kaksi Metsähallituksen huoltamaa autiotupaa.</p>		
AVAINSANAT	erämaa-alue, porotalous, luontaiselinkeinot, saamelaiskulttuuri, virkistyskäyttö		
MUUT TIEDOT	Suunnitelman ovat kirjoittaneet Liisa Kajala ja Elina Stolt.		
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 92		
ISSN-L	1796-2943	ISBN (PAINETTU)	978-952-446-862-6
ISSN (PAINETTU)	1799-5396	ISBN (VERKKOJULKAISU)	978-952-446-863-3
ISSN (VERKKOJULK.)	1796-2943		
SIVUMÄÄRÄ	166 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Kopijyvä Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	10 euroa

GOVVIDANSIIDU

ALMMUSTUHTTI	Meahciráddehus	ALMMUSTUHTTINÁIGI	2011
DOAIMANADDI	Meahciráddehus	DOHKKEHANBEAIVI	16.12.2010
LUHTOLAŠVUOHTA	Almmolaš	DIÁRANUMMIR	4281/623/2003
SUODJALAN- GUOVLOTIIPA/ SUODJALANPROGRÁMMA			
GUOVLLU NAMMA	Darvvatvári meahcceguovlu		
NATURA 2000 -GUOVLLU NAMMA JA KODA	Darvvatvári meahcceguovlu FI 1300118		
GUOVLOOVTTADAT	Lappi luonddubálvalusat		
DAHKKI(T)	Meahciráddehus		
PRENTOSA NAMMA	Darvvatvári meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána		
ČOAHKKÁIGEASSU	<p>Meahcceguovlolaša (62/1991) mielde Meahciráddehus lea dahkan Darvvatvári meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána, mainna geahččalit seailluhit guovllu meahccáivuoda, dorvvastit luondduealáhusaid ja sáme kultuvrra sihke ovddidit luonddu mánggabealat geavaheami ja geavahanvejolašvuodaid. Darvvatvári meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplánain lea dahkkojuvvon oktanaga meahcceguovlui oarjjabealde rádjášuvvi Leahttáseanu–Jiehtájoga jekkiidsuodjalanguovllu dikšun- ja geavahanplána. Guovlu gullá ollásit sámiid ruovttuguvlui (Láhka 974/1995). Meahcceguovlu gullá maiddá Eurohpá uniovnna Natura 2000 -suodjalanguovlofierpmádaga alpiinnalaš avádhakii, masa EU:a kommišuvdna dan dohkkehii luonddodirektiivva vuodul 22.12.2003.</p> <p>Meahcceguovllu dikšuma ja geavaheami čuovvuma várás árvaluvvo bissovažžan oavvvilduvvon mearrádusaid sadjai bissovaš proseassa. Dát oavvvilda dan, ahte plána galgá dárkkistuvvot 10–15 jagi gaskkaid dahje dávjjitge ja dát dárkkisteapmi galgá dáhpáhuvvat oassálasti plánema prinsihpa mielde. Goitge plána váldolinnját – dego ovdamearkka dihte avádatjuohku ja dasa vuodđuduvvi eanangeavaheami stivren – leat oavvvilduvvon nu bissovaš mearrádusán go vejolaš.</p> <p>Plána vuodđuduvvá lágaide ja ásahusaide, Davvi-Lappi luondduriggodatplána váldo-prinsihpaide, guovllu luonddu ja geavaheami vuodđočiellgadusaide, báikkialdefitnamiida, Meahciráddehusa ja birasministeriija plánenrávvagiida, Meahciráddehusa bargovehkii guovllu dikšuma birra čoggon vásáhusaide, dieđuide ja meahcceguovlluid várás dahkkojuvvon ovddit dikšun- ja geavahanplánaide, čanasjoavkkuid ovdanbuktin dieđuide ja oainnuide sihke báikkálaš olbmuid ja mátkkáláččaid addin dieđuide ja máhcahakkii.</p> <p>Darvvatvári meahcceguovlu lea viidodaga dáfus unnimus Eanodaga gieldda meahcceguovlluin. Birastahtti guovlluidisguin dat hábme viiddis meahccás, boaittoheale je viehka luonddudilálaš guovloollisvuoda. Darvvatvári meahcceguovlu lea duovdaga dáfus Vuovde- ja Duottar-Sámi mihtilmas molsašuvvanavádat, mii lea hui jeaggái. Jeakkit leat sulli goalmmádas guovllu viidodagas. Duottarbadjosiin, jávriin ja stuorra jekkiin golggiidit mánggat stuorralágan jogat Muonájohkii. Beahci šaddá smávva bohtožiiguin ja ovttaskas muorran guovllu lulágeahčen, muđui guovllu lulágeahčen ja guovddásoiin leat eanas lagešvuovddit ja jeakkit. Nappo dát guovlu ii leat vuovdeekonomalaš anus. Eatnamat badjánit davásguvlui manadettiin ja Másealggi čáhcejuohkamis Norgga ráji lahkosiin leat juo oktilet duottarbadjosat, main alimusat leat badjel 600 mehtera alu.</p> <p>Darvvatvári meahcceguovlu lea eanas báikkálaš olbmuid anus. Dat lea sidjiide dehálaš boazodoallo-, meahcebevdo- ja lustageavahanguovlu. Meahcceguovlu gullá ollásit Giehtaruohttasa bálgosa boazodoalloguvlui. Olgobáikegoddelaš astoáiggegallestalliin guovllus johtalit geasi áigge iešrádálaš meahcevánderdeaddjit ja guolásteaddjit, geat ohalit luondduráfi ja jaskatvuoda. Dálvit guovllu davágeahčen johtti Heahtá–Gilbbesjávri mohtorgielkámáidja ja dasa gullelaš lakta-máidja Gárasavvonis Čiekŋalisjávrii buktet čađajohttiid guvlu. Meahcceguovllus leat Meahciráddehusa fuolahan guokte ávdinstobu.</p>		
ČOAVDDASÁNIT	meahcceguovlu, boazodoallo, luondduealáhusaid, sáme kultuvrra, lustageavahan		
EARÁ DIEĐUT	Plána leaba čállán Liisa Kajala ja Elina Stolt.		
RÁIDDU NAMMA JA NUMMIR	Metsähallituksen luonnonuojelujulkaisuja. Sarja C 92 Meahciráddehusa luonddusuodjalanprentosat. Ráidu C 92		
ISSN-L	1796-2943	ISBN (NJÁDDON)	978-952-446-862-6
ISSN (NJÁDDON)	1799-5396	ISBN (PDF)	978-952-446-863-3
ISSN (PDF)	1796-2943		
SIIDOLOHKU	166 s.	GIELLA	suomagiella
GOASTTIDEADDJI	Meahciráddehus	PRENTENBÁIKI	Kopijyvä Oy
JUOHKKI	Meahciráddehus, luonddubálvalusat	HADDI	10 euro

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2011
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	16.12.2010
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	4281/623/2003
TYP AV SKYDDSSOMRÅDE/SKYDDSPROGRAM	Ödemarksområdet Tarvantovaara		
OMRÅDETS NAMN	Tarvantovaaras ödemark FI 1300118		
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Lapplands naturtjänster		
REGIONENHET			
FÖRFATTARE	Forststyrelsen		
PUBLIKATION	Skötsel- och användningsplan för ödemarksområdet Tarvantovaara		
SAMMANDRAG	<p>Forststyrelsen har i enlighet med ödemarkslagen (62/1991) gjort upp en skötsel- och användningsplan för ödemarksområdet Tarvantovaara, med vilken syftet är att bevara områdets karaktär av ödemark, trygga naturnäringarna och den samiska kulturen samt utveckla en mångsidig användning av naturen och förutsättningar för detta. Samtidigt med skötsel- och användningsplanen för ödemarksområdet Tarvantovaara har det gjorts upp en skötsel- och användningsplan för myrskyddsområdet Lätäseno–Hietajoki, som gränsar till ödemarken i väster. Området hör i sin helhet till samernas hembygdsområde (Lag 974/1995). Ödemarken hör också till den alpina zonen i Europeiska unionens nätverk av Natura 2000 -skyddsområden. EU-kommissionen godkände området med stöd av habitatdirektivet (92/43/EEG) 22.12.2003.</p> <p>För uppföljningen av skötseln och användningen av ödemarken föreslås en ständig process i stället för beslut som är avsedda att vara permanenta. Detta innebär att planen bör ses över med 10–15 års mellanrum eller oftare och denna översyn bör ske enligt principen för deltagande planering. Huvudlinjerna i planen – t.ex. indelningen i zoner och den styrning av markanvändningen som baserar sig på den – är ändå avsedda att utgöra så permanenta beslut som möjligt.</p> <p>Planen baserar sig på lagar och förordningar, linjerna i naturresursplanen för Övre Lappland, grundläggande utredningar om områdets natur och användning, terrängbesök, Forststyrelsens och miljöministeriets planeringsanvisningar, Forststyrelsens personals samlade erfarenheter och uppgifter om skötseln av området, tidigare planer för ödemarksområden, uppgifter och synpunkter från intressentgrupper samt uppgifter och respons från lokalbefolkningen och turister.</p> <p>Ödemarksområdet Tarvantovaara är det minsta av de ödemarker som finns i Enontekis kommun. Tillsammans med omgivande områden bildar det en vidsträckt ödemarkslignande och avlägsen områdeshelhet i nära nog naturtillstånd. Landskapet i Tarvantovaaras ödemark är en typisk övergångszon i Skogs- och Fjällapland som utmärks av sumpig terräng. Ungefär en tredjedel av området är myrar. Många viktiga älvar som rinner ut i Muonio älv får sin början i fjällhöglandet, sjöarna och på de stora myrarna. Tall förekommer som små bestånd och enstaka träd i områdets södra delar; i övrigt domineras de södra och mellersta delarna av fjällbjörkdungar och myrar. Området kan således inte användas för skogsbruk. Terrängen stiger när man går norrut och vid Maanselkä vattendelare på gränsen mot Norge reser sig ett mer sammanhängande fjällhögland vars högsta toppar är mer än 600 m ö.h.</p> <p>Tarvantovaaras ödemark används i huvudsak av lokalbefolkningen. För den är det ett viktigt renskötsel-, jakt-, fiske- och rekreationsområde. Ödemarken hör i sin helhet till Lapska armens renbeteslags renskötselområde. På sommaren används området för rekreation av utomstående vandrare och fiskare som rör sig på egen hand och njuter av lugnet och tystnaden i naturen. Vintertid passerar många genom området eftersom skoterleden Hetta–Kilpisjärvi och den anslutande leden från Kare-suando till Syväjärvi går genom den norra delen av området. I ödemarken finns två ödestugor som sköts av Forststyrelsen.</p>		
NYCKELORD	ödemarksområde, renskötsel, naturnäringar, samisk kultur, rekreation		
ANDRA UPPGIFTER	Skötsel- och användningsplanen har skrivits av Liisa Kajala och Elina Stolt.		
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonuojelujulkaisuja. Sarja C 92		
ISSN-L	1796-2943	ISBN (HÄFTAD)	978-952-446-862-6
ISSN (HÄFTAD)	1799-5396	ISBN (PDF)	978-952-446-863-3
ISSN (PDF)	1796-2943		
SIDANTAL	166 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Kopijyvä Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	10 euro

Sisällys

1 Johdanto	11
1.1 Suomen erämaat.....	11
1.2 Suunnittelualue.....	12
1.3 Suunnitteluprosessi.....	14
ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ	16
2 Luonto, historia ja nykyinen käyttö	16
2.1 Yleiskuvaus.....	16
2.2 Vesistöt.....	16
2.3 Natura 2000 -luontotyytit.....	18
2.4 Lajisto.....	18
2.4.1 Uhanalaiset ja EU:n luontodirektiivin liitteissä mainitut nisäkkäät.....	18
2.4.2 Uhanalaiset linnut.....	19
2.4.3 Uhanalaiset selkärangattomat.....	20
2.4.4 Uhanalaiset kasvit.....	21
2.4.5 Kalasto.....	21
2.5 Historia.....	22
2.5.1 Perustamishistoria.....	22
2.6 Maankäyttöanalyysi.....	23
HOITO JA KÄYTTÖ	25
3 Hoidon ja käytön tavoitteet	25
3.1 Erämaalaki.....	25
3.2 Natura 2000 -verkosto.....	25
3.3 Maankäyttö- ja rakennuslaki.....	26
3.3.1 Kaavoitus.....	26
3.4 Laki Metsähallituksesta.....	27
3.5 Saamelaiskulttuurin turvaaminen.....	28
3.5.1 YK:n KP-sopimus.....	28
3.5.2 Asiakirjat Suomen tasavallan liittymisestä Euroopan unioniin, pöytäkirja no 3 Saamelaisista.....	28
3.5.3 ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva sopimus no 169.....	29
3.5.4 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista.....	29
3.5.5 Biodiversiteettisopimus.....	30
3.5.6 Perustuslaki.....	30
3.5.7 Laki saamelaiskäräjistä.....	30
3.5.8 Laki Metsähallituksesta ja saamelaiskulttuurin turvaaminen.....	31
3.5.9 Maankäyttö- ja rakennuslaki saamelaiskulttuurin turvaamisessa.....	31
3.5.10 Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki.....	32
3.5.11 Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma.....	32
3.5.12 Yhdenvertaisuuslaki.....	32
3.5.13 Yhdenvertaisuussuunnitelma.....	33
3.5.14 Saamen kielilaki.....	33
3.6 Poronhoitolaki.....	33
4 Vyöhykealuejako	34
4.1 Vyöhykkeistäminen ja erämaalaki.....	34
4.2 Vyöhykkeistämisen perusteet Tarvantovaaran erämaassa.....	34

4.3	Suunnitelman esitykset	35
4.3.1	Syrjävyöhyke	35
4.3.2	Virkistysvyöhyke	35
5	Luonnonsuojelu ja -hoito.....	37
5.1	Nykytila.....	37
5.1.1	Luonnonsuojelu ja erämaalaki	37
5.1.2	Tarvantovaaran erämaan asema luonnonsuojelussa	37
5.1.3	Perinnemaisemat	37
5.1.4	Luonnontilan seuranta nykyisin	38
5.2	Tavoitteet ja toimenpiteet	39
5.3	Seuranta.....	39
6	Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito.....	40
6.1	Nykytila.....	40
6.1.1	Arkeologiset kohteet	40
6.1.2	Muinaismuistojen huomioon ottaminen toiminnassa	41
6.1.3	Perinteinen luonnon käyttö ja saamelaiskulttuuri	42
6.1.4	Rakennettu kulttuuriympäristö.....	42
6.1.5	Saamelainen kulttuurimaisema	42
6.2	Tavoitteet	43
6.3	Toimenpiteet	43
6.4	Seuranta.....	43
7	Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu	44
7.1	Käsitteistöä.....	44
7.2	Virkistyskäytön ja luontomatkailun määrä ja luonne	45
7.3	Virkistyskäytön rakenteet ja reitit sekä niiden huolto.....	46
7.4	Virkistyskäyttö ja erämaalaki	48
7.5	Tavoitteet ja toimenpiteet	48
7.6	Seuranta.....	50
7.7	Opastus ja viestintä	50
7.7.1	Nykytila.....	50
7.7.2	Tavoitteet	50
7.7.3	Toimenpiteet	51
7.7.4	Seuranta.....	51
8	Poronhoito.....	52
8.1	Historiaa.....	52
8.2	Nykytila.....	52
8.2.1	Porotalouden järjestelyt ja rakenteet	52
8.2.2	Porotalouden merkityksestä	55
8.2.3	Porotalous ja erämaalaki	55
8.3	Tavoitteet ja toimenpiteet	56
9	Kalavesien hoito ja kalastus	57
9.1	Nykytila	57
9.1.1	Kalastuksen merkitys	57
9.1.2	Kalastusoikeus ja kalastusrajoitukset.....	57
9.1.3	Kalastus ja erämaalaki	58
9.2	Tavoitteet ja toimenpiteet	59
9.3	Seuranta.....	59

10 Riistanhoito ja metsästys	60
10.1 Nykytila.....	60
10.1.1 Metsästysoikeus	60
10.1.2 Metsästys ja riistanhoito Tarvantovaarassa.....	60
10.1.3 Metsästys ja erämaalaki	61
10.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	61
10.3 Seuranta.....	62
11 Maastoliikenne ja muu liikkuminen	63
11.1 Tiestö ja reitistö.....	63
11.1.1 Nykytila.....	63
11.1.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	64
11.2 Maastoliikenne	65
11.2.1 Nykytila.....	65
11.2.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	67
11.3 Ilmailu	69
11.3.1 Nykytila.....	69
11.3.2 Toimenpiteet	69
11.4 Vesiliikenne	69
11.5 Seuranta.....	69
12 Muu luonnon käyttö.....	70
12.1 Marjastus ja sienestys	70
12.1.1 Taustaa	70
12.1.2 Marjastus ja sienestys Tarvantovaarassa.....	70
12.1.3 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	70
12.2 Malminetsintä ja kaivostoiminta	70
12.2.1 Kaivostoimintaa ohjaavia säädöksiä	70
12.2.2 Metsähallitus ja kaivoslaki.....	71
12.2.3 Nykytila.....	71
12.2.4 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	71
12.3 Maa-ainesten otto	72
12.3.1 Nykytila.....	72
12.3.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	72
12.4 Puuston käyttö	72
12.4.1 Nykytila.....	72
12.4.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	72
13 Tutkimus	74
13.1 Nykytila.....	74
13.2 Tavoitteet	74
13.3 Toimenpiteet	74
HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET	75
14 Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus	75
14.1 Nykytila	75
14.1.1 Käyttöoikeuksien luovuttaminen erämaa-alueilta.....	76
14.2 Tavoitteet ja toimenpiteet.....	78
14.3 Seuranta.....	80

15	Valvonta	81
15.1	Nykytila.....	81
15.2	Tavoitteet ja toimenpiteet.....	82
16	Resurssit ja aikataulu.....	83
16.1	Vuotuiset kustannukset	83
16.2	Investoinnit.....	83
17	Suunnitelman vaikutusten arviointi	84
17.1	Ympäristövaikutusten arviointi erämaasuunnittelussa.....	84
17.2	Suunnitelman ympäristövaikutukset	85
17.2.1	Ekologiset vaikutukset	85
17.2.2	Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset	86
17.2.3	Taloudelliset vaikutukset.....	89
17.3	Yhteenvedo ja johtopäätökset	91
	Lähteet.....	92
	Liitteet	99
	Liite 1 Saamelaiskäräjien arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ja arvion vaikutukset suunnitelman sisältöön	99
	Liite 2 Suunnittelun aloituskokouksissa esille tulleet näkökohdat ja niiden huomioon ottaminen suunnitelmassa.....	117
	Liite 3 Suunnitelmaluonnoksen esittelytilaisuuksissa esille tulleet näkökohdat ja niiden huomioon ottaminen suunnitelmassa.....	127
	Liite 4 Yhteenvedo kirjallisen lausuntokierroksen palautteesta.....	137
	Liite 5 Ympäristöministeriön vahvistuskirje.....	162

1 Johdanto

1.1 Suomen erämaat

Suomessa perustettiin vuonna 1991 erämaalaililla (62/1991) 12 erämaa-aluetta, pinta-alaltaan yhteensä noin 1,5 miljoonaa hehtaaria. Näistä yhdeksän sijaitsee kokonaan ja yksi kolmasosaltaan saamelaiden kotiseutualueella. Erämaat ovat luonnonsuojelun alueiden ja talousmetsien väli-
muotoja, monipuolisen käytön alueita.

Kansainvälisesti erämaat määritellään alueiksi, jotka ovat laajoja, syrjäisiä, tietttömiä, lähes asumattomia ja varsinkin luonnontilaisia. Määritelmä sopii eräin varauksin Suomenkin erämaihin. Suomen erämaat ovat kuitenkin olleet ja ovat edelleen ihmisten käytössä. Siksi ne eivät ole täysin luonnontilaisia, asumattomia eivätkä myöskään täysin syrjäisiä. Nykyiset maastoajoneuvot mahdollistavat lähes ympärivuotisen pääsyn erämaihin.

Laajat tiettömät kairat ovat aikojen kuluessa muokanneet pohjoisen ihmisiä, heidän ajatteluaan ja elämänmuotoaan. Saamelaiskulttuuri ja pohjoinen suomalaiskulttuuri elävät yhä voimakkaina, vaikkakin kulttuurin ulkoiset muodot ovat pysyvän asutuksen ja teknistymisen myötä olennaisesti muuttuneet.

Saamen kielessä ei ole suomen kielen **erämaa**-sanaa vastaavaa käsitettä. Porosaamelaiset ovat ainakin osan vuodesta asuneet metsissä ja tuntureilla vaihtaen asuinpaikkaa riistan, kalantulon ja laidunten mukaan, ilman pysyvämpää kiinteää asuinpaikkaa. Saamelaisille koti on ”kaikki tunturit”.

Suomalaisen erämaakäsitteen juuret ovat pyyntikulttuurissa. Erämaiksi on sanottu laajoja takamaita. Niihin tehtiin eri pituisia kalastus- ja metsästysmatkoja aikoina, jolloin pyynti antoi olennaisen osan toimeentulosta.

Suomalaisille erämaa merkitsee ennen kaikkea tietöntä, asumattomaa – halkaisijaltaan yli kahdeksankilometristä – aluetta, jonka ominaispiirteisiin kuuluvat luonnontilaiset suot, synkät metsät ja puhtaat vesistöt. Suomalaiset suhtautuvat erämaihin konservatiivisesti ja säilyttävästi. Erämaahan kiireistä maailmaa pakenevat entisaikojen keräilijät ja pyytäjät. Erämaahan kuuluviksi hyväksytään pitkospuut, autiotuvat, tulipaikat, laavut, opasteet ja polut. Sen sijaan erämaassa ei suomalaisen enemmistön mukaan saa olla mm. erämaakahviloita ja kirjolohialtaita. (Hallikainen 1998)

Erämaat vaikuttavat yhä pohjoisten ihmisten elämään – ja toisaalta ihmisten toimet vaikuttavat erämaihin. Tämä kaksisuuntainen yhteys on pohjoisen elämänmuodon perusta. Nykyisin erämaat merkitsevät paikallisille asukkaille toimeentulonlähdeä, kulttuuriperintöä ja virkistysmahdollisuuksia. He saavat erämaa-alueilta tuloja porotaloudesta, kalastuksesta, metsästyksestä, hillastuksesta ja luontomatkailusta.

Erämaiden rajat eivät ole rajoja paikallisille ihmisille. He eivät välttämättä edes tiedä, missä rajat sijaitsevat, koska poronhoito, metsästys ja kalastus ovat mahdollisia myös muualla. Yleensä luontokin on samanlaista. Harvaan asutussa pohjoisessa erämaat ovat osia laajemmista erämaisista aluekokonaisuuksista. Niillä kullakin on oma asutus- ja elinkeinohistoriansa, joka näkyy myös tämän päivän käyttömuodoissa.

Erämaisiet alueet ulottuvat valtakunnan rajojen yli, kun alueiden luonto sekä asutus- ja kulttuuri-historia ovat samankaltaisia. Paikalliset asukkaat ovat perinteisesti ylittäneet rajoja varsin vapaasti.

Suomen erämaalaki (62/1991) lähtee edellä kuvatuista perinteistä ja niiden kunnioituksesta. Suomen erämaat on perustettu säilyttämään sekä luonnon- että kulttuuriarvoja. Sana **kulttuuri** voidaan ymmärtää laajasti siten, että se pitää sisällään paitsi tietyn elämäntavan, myös tuohon elämäntapaan liittyvät taloudelliset arvot ja toimet. Tämä ihmisen ja luonnon yhteyden tunnustaminen näkyy erämaiden rajauksessa. Niitä ei ole rajattu pelkästään ”etäisyys tiestä” -kriteereiden mukaan, eikä niiltä edellytetä täydellistä asumattomuutta eikä luonnontilaisuutta (Erämaakomitea 1988).

1.2 Suunnittelualue

Tarvantovaaran erämaa sijaitsee Käsivarren tyvässä ja on pinta-alaltaan noin 67 030 ha. Laajuudesta huolimatta se on huomattavasti pienempi kuin Suomen suurimmat erämaa-alueet ja pienin Enontekiöllä sijaitsevista erämaista. Tarvantovaaran erämaa liittyy lännessä laajempaan Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen ja Käsivarren erämaa-alueen muodostamaan aluekokonaisuuteen (kuva 1). Erämaan pohjoispuolella, Norjassa, on tietöntä ja luonteeltaan samankaltaista aluetta aina Kautokeinoon asti. Tarvantovaaran erämaan eteläraja kulkee valtatie 21:n pohjoispuolella, lähimmillään noin 3 km:n etäisyydellä valtatiestä. Lähimpänä erämaata sijaitsee Kultiman kylään johtava tie. Kylästä on erämaan rajalle noin 1 km. Idässä alue rajoittuu osittain Salvas- ja Palojokeen ja tulee lähimmillään Leppäjärven kylän kohdalla noin 3 km:n päähän Hetta–Kautokeino-tiestä.

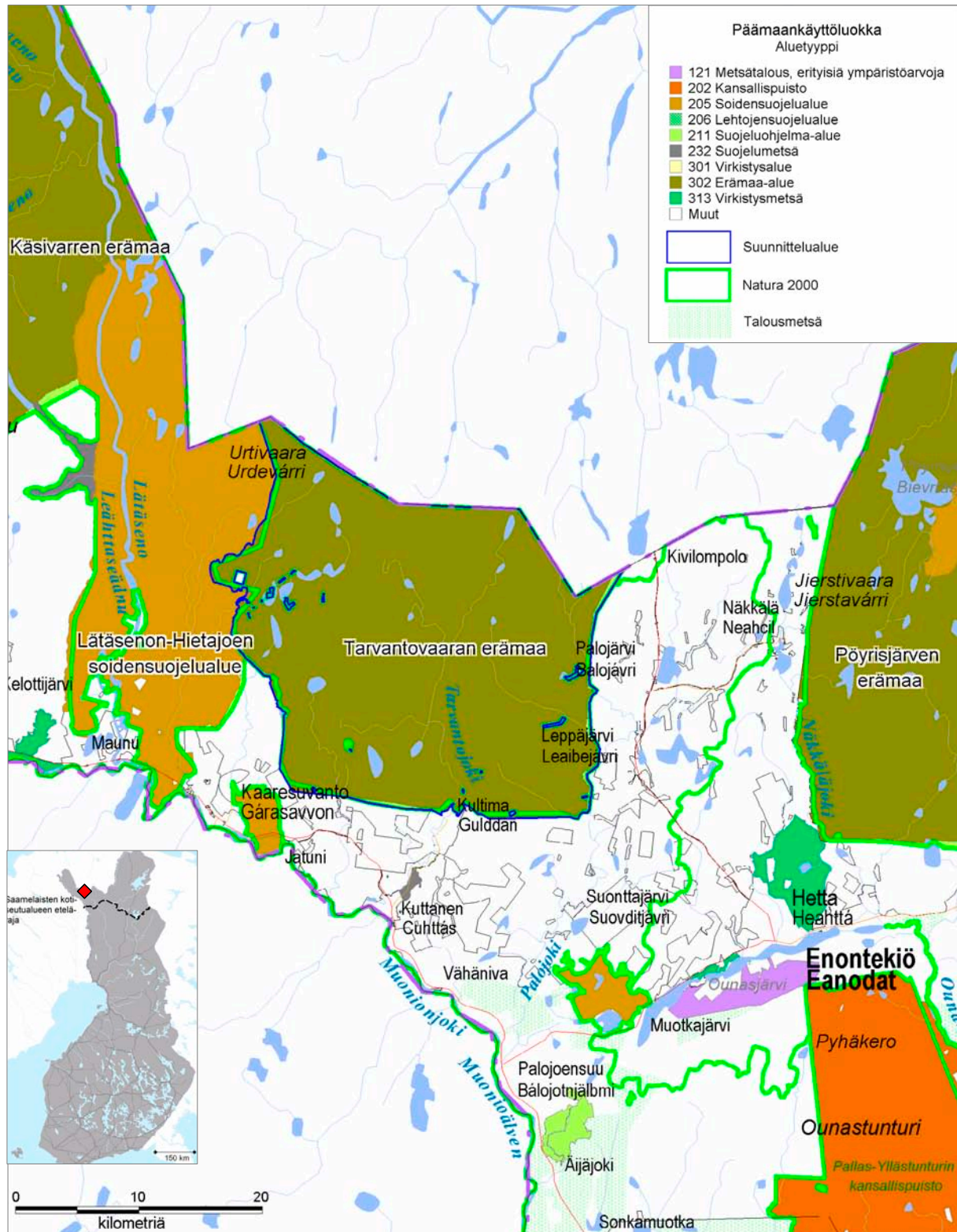
Alue kuuluu kokonaisuudessaan saamelaiden kotiseutualueeseen. Erämaa kuuluu myös Natura 2000 -suojelualueverkoston alpiiniseen vyöhykkeeseen, johon EU:n komissio sen hyväksyi **Tarvantovaara**-nimisenä alueena (FI 1300118) luontodirektiivin (92/43/ETY) perusteella 22.12.2003.

Tarvantovaaran erämaa on korostuneesti paikallisten ihmisten erämaa, joka on tutkimusretkeilijöiden ajoista saakka useimmiten jäänyt muualta tulleiden osalta vähälle huomiolle. Ulkopakkakuntalaisten retket suuntautuvat useimmiten Luoteis-Enontekiön maisemallisesti, geologisesti, eläimistöllisesti ja kasvistollisesti Suomen oloissa poikkeukselliselle Käsivarren suurtunturi-alueelle. Näin ollen Tarvantovaaran erämaa-alueen retkeilijämäärät ovat huomattavan vähäisiä verrattuna Käsivarren erämaa-alueen luoteisosiin. Alueella liikkuvat kesäisin omatoimiset luonnonrauhaa ja hiljaisuutta etsivät eräretkeilijät ja -kalastajat. Talvella alueen pohjoisosassa kulkeva Hetta–Kilpisjärvi-moottorikelkkaura ja siihen liittyvä yhdysura Kaaresuvannosta Syväjärvelle tuovat sinne enemmän läpikulkijoita.

Tarvantovaaran erämaa on tietön; joskin Lavivaarasta Syväjärvelle ja Kultimasta Leppäjärvelle kulkevat osittain erämaa-alueella Tiehallinnon polut, ja Metsähallitus myöntää paikkakuntalaisille tarveharkintaisesti kesäaikaisia maastoliikennelupia myös muutamille muille urille.

Alueella ei ole ympärivuotista asutusta. Sen sijaan erämaassa on paliskunnan paimentopaikkoja sekä poronhoidon, metsästyksen, kalastuksen ja keräilytalouden tukikohtia. Yksityismaita ja -vesiä erämaa-alueen sisällä on 22 tilalla yhteensä 300 ha, 43 palstaa. Ne eivät kuulu erämaahan eivätkä Natura 2000 -suojelualueverkostoon.

Erämaa kuuluu kokonaisuudessaan Käsivarren paliskunnan poronhoitoalueeseen. Vaikka porotalous – kuten muutkin elinkeinot – on ollut viime vuosikymmeninä muospaineiden alainen, alueen poronhoito noudattaa vielä pitkälti perinteisiä tapoja. Esimerkiksi talviruokintaa pyritään välttämään. Jutaava poronhoitokulttuuri säilyi Käsivarren paliskunnassa aina 1960-luvulle saakka.

Kuva 1. Tarvantovaaran erämaa-alueen sijainti ja päämaankäyttöluokat. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293, © Suomen ympäristökeskus 2008.

Alueen suurimmilla järvillä harjoitetaan kotitarvekalastusta. Lisäksi kalastus on merkittävä osa elinkeinokokonaisuutta alueen luontaiselinkeinojen harjoittajille. Virkistyskalastus on melko vähäistä erämaan tarjoamiin mahdollisuuksiin nähden.

Riekonpyynnillä on taloudellista merkitystä paikalliselle väestölle. Luontaiselinkeinojen harjoittajat pyytävät riekkoa perinteiseen tapaan ansoilla. Syksyllä virkistysmetsästäjät tulevat pyytämään riekkoa pitkienkin matkojen takaa. Hirvikanta on hyvä alueen eteläosissa, joten paikallinen väestö pyytää myös hirveä.

Metsätaloudellista käyttöä erämaalla ei ole. Metsähallitus ottaa alueelta koivua tupien polttopuuhuoltoon. Samoin alavimmilla seuduilla sijaitsevien porotalouden ja luontaiselinkeinojen tukikohtien käyttöön otetaan alueelta polttopuuta vähäisessä määrin.

Tarvantovaaran erämaan paikannimistö on alkujaan saamenkielinen. Viime vuosikymmeninä useimmille nimille on vakiintunut saamenkielisen muodon rinnalle suomenkielinen muoto. Tarvantovaaran paikannimistöä on kerätty 1960-luvulla, ja Maanmittauslaitos on päivittänyt sitä uusimpiin, 1996–1997 ilmestyneisiin 1:50 000 topografikarttoihin. Tässä suunnitelmassa käytetään näiden uusimpien topografikarttojen nimistöä. Koska suunnitelma on suomenkielinen, tekstissä käytetään suomenkielistä paikannimeä aina, kun vakiintunut muoto on olemassa. Teemakartoissa on nimet sekä saameksi että suomeksi, jos ne eroavat toisistaan. Lisää tietoa paikannimistöä löytyy Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen luonnon ja käytön perusselvityksestä (Kajala 2000f), jonka yhtenä osana on paikannimistöselvitys. Siinä on nimistöluettelon lisäksi kartoitettu alkuperäisten saamenkielisten paikannimien merkityksiä (Heikkilä 2002).

1.3 Suunnitteluprosessi

Erämaalain (62/1991) mukaisesti Metsähallitus laatii erämaa-alueille hoito- ja käyttösuunnitelmat. Ympäristöministeriön vahvistettua hoito- ja käyttösuunnitelman Metsähallitus on velvollinen toimimaan suunnitelman mukaisesti. Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman kanssa samanaikaisesti on laadittu erämaahan lännessä rajoittuvan Lätäsenon–Hietajoen soiden-suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma (Metsähallitus 2011). Tämän vuoksi suunnitelman kartoilla näkyvät molemmat alueet.

Erämaan hoidon ja käytön seurantaan esitetään pysyviksi tarkoitettujen päätösten sijaan jatkuvaa prosessia. Tämä tarkoittaa sitä, että suunnitelmaa tarkistetaan 10–15 vuoden välein tai useamminkin. Tämä tarkistus tehdään osallistavan suunnittelun periaatteella. Kuitenkin suunnitelman päälinjat – kuten esimerkiksi vyöhykkeistäminen ja siihen perustuva maankäytön ohjaus – on pyritty tekemään pysyviksi.

Suunnitelma perustuu lakeihin ja asetuksiin, Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman (Sandström ym. 2000) linjauksiin [kaudelle 2006–2010 on valmistunut uudistettu luonnonvarasuunnitelma, ks. Sihvo ym. 2006], alueen luonnon ja käytön perusselvityksiin (Kajala 2002f), maastokäynteihin, Metsähallituksen ja ympäristöministeriön suunnitteluohjeisiin, Metsähallituksen henkilöstölle alueen hoidosta kertyneisiin kokemuksiin ja tietoihin, aiempiin erämaa-alueille laadittuihin hoito- ja käyttösuunnitelmiin, sidosryhmien esittämiin tietoihin ja näkemyksiin sekä paikallisen väestön ja matkailijoiden antamiin tietoihin ja palautteeseen.

Erämaasuunnittelusta on tiedotettu aktiivisesti ja suunnitteluprosessi on ollut avoin. Paikallisella väestöllä on ollut tilaisuus osallistua suunnitteluun mm. kyläkokouksissa, joita on pidetty marras–joulukuussa 2000 Kaaresuvannossa, Kuttasessa ja Leppäjärvellä sekä syys–lokakuussa 2002 Kaaresuvannossa ja Leppäjärvellä. Käsivarren paliskunnan kanssa on neuvoteltu suunnitelmasta kaksi kertaa, ensimmäisen kerran 21.12.2000 ja toisen kerran 28.8.2002. Saamelaiskäräjien kanssa pidettiin lakisääteinen neuvottelu 17.12.2002. Myös muissa yhteyksissä tullut palaute on kirjattu muistiin, ja liitteistä 2 ja 3 ilmenee, miten eri yhteyksissä suunnitteluprosessin aikana tullut palaute on otettu huomioon suunnittelussa.

Saamelaiskäräjien, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen välisissä neuvotteluissa on päädytty **Suunnitelman vaikutusten arviointi** -luvun osalta siihen, että saamelaiskäräjät on saamelaisten kulttuuri-itsehallintolakia (974/1995) toteuttavana elimenä oikea taho laatimaan erämaa-alueiden ja muiden laajojen pohjoisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten vaikutusten arvioinnin siltä osin, kuin tarkastellaan suunnitelmien vaikutuksia saamelaisiin. Saamelaiskäräjien arviointiosuus on suunnitelman liitteenä (Liite 1).

Suunnitteluprosessin toteuttajana on ollut vuosina 2000–2004 erämaasuunnittelija Liisa Kajala ja tämän jälkeen erikoissuunnittelija Elina Stolt. Suunnitelmaa on käsitelty Metsähallituksen asettamassa Enontekiön kuntaa koskevassa yhteistyöryhmässä, joka on toiminut suunnittelun ohjausryhmänä, sekä Enontekiön kalatalousneuvottelukunnassa. Lakisääteinen neuvottelu saamelaiskäräjien kanssa pidettiin 17.2.2002.

Kirjalliselle lausuntokierrokselle suunnitelma lähetettiin 8.9.2004. Kirjallisia lausuntoja pyydettiin 39 taholta, joista 22 antoi lausunnon. Metsähallitus laati lausuntoyhteenvedon lausunnonantajittain ja aihepiireittäin (Liite 4). Lausuntojen perusteella Metsähallitus harkitsi suunnitelmaan tarvittavat muutokset.

Saamen kielen käytöstä säädetään erillisessä laissa (1086/2003). Kielilain tavoitteena on, että laissa taattu saamelaisten oikeus käyttää omaa kieltään viranomaisissa toteutuisi myös käytännössä. Saamen kielilain mukaisesti Metsähallitus aloitti vuonna 2004 hoito- ja käyttösuunnitelmien kääntämisen myös saamenkielille. Saamelaiskäräjien kanssa neuvoteltiin siitä, tarvitseeko suunnitelman olla saamenkielisenä lausuntokierroksen aikana. Saamelaiskäräjät totesi, että ennen kuin se voi antaa lausunnon suunnitelmasta ja arvion suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin, suunnitelma tulee toimittaa saamelaiskäräjille saamenkielille käännettynä. Suunnitelma saatiin käännettyä vasta maaliskuussa 2007. Viivästyminen johtui käännöstöiden ruuhkautumisesta ja Metsähallituksen tekemästä eri alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien käännösten priorisoinnista.

Saamelaiskäräjät toimitti lausunnon ja arvion suunnitelmasta Metsähallitukselle kesäkuussa 2007. Tämän jälkeen Metsähallitus harkitsi saamelaiskäräjien lausunnon ja arvion perusteella vielä suunnitelmaan tehtävät muutokset.

Lisäksi suunnitelmaan tehtiin pieniä teknisluontoisia päivityksiä mm. Metsähallituksen lupaohjeisiin ja käytäntöihin. Suunnitelmasta on poistettu metsästys- ja kalastusasioihin liittyviä, jopa vuosittain vaihtuvia yksityiskohtia. Lajitietojen osalta suunnitelman tiedot on päivitetty kesän 2008 maastotöiden jälkeen.

Lapin luontopalveluiden aluejohtaja hyväksyi suunnitelman 5.12.2008. Ympäristöministeriö on vahvistanut suunnitelman 16.12.2010.

ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ

2 Luonto, historia ja nykyinen käyttö

2.1 Yleiskuvaus

Tarvantovaaran erämaa on maisemiltaan tyypillistä Metsä- ja Tunturi-Lapin vaihtumisyöhykettä, jolle on tunnusomaista maaston soisuus. Järvistä ja suurilta soilta syntyvät alueen suurimmat joet, Tarvanto- ja Harrijoki, jotka virtaavat rauhallisesti etelää kohti laskien Muonionjokeen. Mäntyä esiintyy pieninä metsiköinä ja yksittäisinä puina alueen eteläosissa; muutoin sen etelä- ja keskiosat ovat pääasiassa tunturikoivikoita ja soita. Maasto kohoaa pohjoiseen mentäessä. Alueen keskivaiheilla sijaitsee soiden ja pikkuvesistöjen ympäröimä Tarvantovaara, joka kohoaa lähes 600 m:n merenpinnan yläpuolelle (mpy). Maanselän vedenjakajalla Norjan rajalla kohoaa yhtämittaisempi tunturiylänkö, jonka korkeimmat laet ovat yli 600 m mpy.

2.2 Vesistöt

Seuraava alueen vesistöjen kuvaus on tiivistelmä Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonnon ja käytön perusselvityksen luvusta **Vesistöt** (Puro-Tahvanainen 2002).

Tarvantovaaran erämaan pinta-alasta on vettä noin 5 %. Alueen vedet kuuluvat lähes kokonaan Tornionjoen päävesistöalueeseen. Vesistöt saavat pääosin alkunsa tuntureiden välisistä latvajärvistä ja soilta muodostaen Muonionjokeen laskevat valtajoet, Harrijoen–Maljasjoen ja Tarvantojoen. Alueen itäosan vesistöt laskevat Palojokeen. (kuva 2)

Erämaa-alueella on kohtalaisesti järviä, mutta vain viisi niistä on kooltaan yli 100 ha. Suurin järvi on Salttijärvi, 188 ha. Järvien yhteispinta-ala on noin 20 km². Ne sijaitsevat pääosin 360–500 m:n korkeudella merenpinnasta, mutta jotkin Norjan rajan lähellä sijaitsevat jopa yli 500 m:n korkeudella merenpinnasta.

Ihmisen vaikutus veden laatuun erämaassa on vähäinen. Järvien ja jokien vesi on laadultaan riittävän hyvää vaativimmillekin lohikaloille. Toisaalta järvien kalantuotanto ei vähäravinteisuuden ja pohjoisen sijainnin vuoksi voi nousta kovin suureksi. Vuotuisen kalantuotannon voidaan arvioida olevan 2–6 kg/ha.

Erämaan kalavedet ovat helpoimmin saavutettavissa talvisaikaan. Kesällä liikkumista vaikeuttavat laajat suoalueet. Jokivarret ovat luontaisia kulkureittejä kesäaikaan kävelemällä liikkuville kalastajille.

Kuva 2. Tarvantovaaran erämaa-alueen vesistöt ja valuma-alueet. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293, © Suomen ympäristökeskus 2008.

2.3 Natura 2000 -luontotyytit

Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu Natura 2000 -verkoston alpiiniseen vyöhykkeeseen, johon Euroopan unionin komissio sen hyväksyi luontodirektiivin (92/43/ETY) perusteella 22.12.2003. Tarvantovaaran erämaa on otettu Natura 2000 -verkostoon SCI-alueena sen sisältämien luontodirektiivin liitteiden I ja II määrittämien suojeltavien luontotyyppien ja lajien perusteella. Tarvantovaaran nimellä olevaa Natura-aluetta (FI 1300118) koskevassa tietolomakkeessa on ilmoitettu luontodirektiivin liitteen I mukaisia luontotyyppisiä 14 kappaletta, joista yleisimmät peittävyydeltään ovat aapasuot (35 %), tunturikoivikot (25 %), subarktiset *Salix*-pensaikot (5 %) sekä alpiiniset ja boreaaliset tunturikankaat (5 %). Alueella esiintyvistä luontotyypeistä EU:n erityisen tärkeiksi määrittelemiä luontotyyppejä ovat aapasuot, palsasuot, puustoiset suot, boreaaliset luonnonmetsät ja tulvametsät. Edustavia tulvavaikutteisia metsiä on etenkin Tarvantojoella. Suurimmat joet ovat Natura-luontotyyppinäkin merkittäviä Fennoskandian luonnontilaisia jokireittejä.

Luontodirektiivin liitteiden II ja IV nisäkäslajeista alueella esiintyvät naali ja saukko sekä liitteen II lajeista ahma. Luontodirektiivin liitteiden II ja IV putkilokasvilajeista tunnetaan lettorikko ja lapinleinikki. Ahma ja saukko kuuluvat metsästyslaissa (615/1993) lueteltuihin riistalajeihin, ja ne on rauhoitettu metsästysasetuksella. Muut edellä mainitut luontodirektiivin lajit on rauhoitettu luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla.

Tarvantovaaran alueen Natura-tietolomakkeessa on alueella ilmoitettu esiintyväksi 15 EU:n lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteeseen I kuuluvaa lintulajia, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita. Näistä kahdeksan on Suomen uhanalaisuusluokituksen (Rassi ym. 2001) mukaan uhanalaisia. Vuosien 1997 ja 1998 lintulaskennoissa erämaa-alueelta tavattiin EU:n lintudirektiivin liitteeseen I kuuluvia lintulajeja yksi enemmän, yhteensä 16 kpl (taulukko 2, s. 20).

2.4 Lajisto

2.4.1 Uhanalaiset ja EU:n luontodirektiivin liitteissä mainitut nisäkkäät

Enontekiöllä tarkastetaan vuosittain lähes 100 vanhaa naalin pesää, joista ei ole löytynyt naalin asuttamia pesiä vuoden 1995 jälkeen. Yksittäisistä naaleista on ollut vuosittain havaintoja. Tarvantovaaran erämaasta tunnetaan vain yksi naalin vanha pesäkumpu, ja havaintoja naaleista on tehty hyvin satunnaisesti. Tarvantovaaran erämaa ei kuulukaan naalin varsinaiseen esiintymisalueeseen ydinalueen ollessa pohjoisemmilla tunturiseuduilla. Naalin harvinaistumiseen ovat vaikuttaneet mm. kettujen runsastuminen ja naalien heikentynyt ravintotilanne. Naalikantojen lisäämiseen ja seurantaan oli vuosille 1998–2002 ja 2003–2008 perustettu Euroopan unionin Life-projekti. Suomesta hankkeessa olivat mukana Metsähallitus ja Metsäntutkimuslaitos.

Saukko on Tarvantovaaran erämaa-alueen vakituisia asukkeja. Laji lisääntyy useilla alueen jokiosuuksilla, ja saukkokanta on vahva pohjoisesta sijainnista huolimatta. Saukkopopulaatio on Lapin läänin alueella kuitenkin selvästi harvalukuisempi kuin etelässä, mutta Tarvantovaarassa tiheämpi kuin avoimilla tunturierämailla.

Kaikki suurpetomme esiintyvät ainakin satunnaisesti erämaa-alueella. Harvinaisimpia niistä ovat susi ja karhu. Ilves saattaa ajoittain runsastua jonkin verran. Ilveksen poikaspesintöjä ei kuitenkaan tiedetä alueelta viime vuosina. Ahma on yleisin Tarvantovaaran erämaan suurpedoista, ja se liikkuu laajalla alueella myös valtakunnan rajojen yli.

2.4.2 Uhanalaiset linnut

Tarvantovaaran erämaa-alue on arvokas lintukohde, vaikka siellä on laskettu systemaattisia linnuston linjalaskentoja syksyyn 2008 mennessä vain 58,6 km. Etenkin alueen suot ovat edustavia. Myös vesilinnusto on monipuolinen. Vanhojen metsien lintulajeja löytyy havumetsän vähydestä johtuen vain niukasti. Tarvantovaaran erämaa-alue on linnustolle tärkeä, sillä siellä esiintyy yli kolmekymmentä erilaisissa uhanalaisuus- ja erityisvastuulajiluokitteluisissa mainittua lintulajia, joista valtaosa on vesi- ja suolintuja (taulukot 1 ja 2, Aalto 2002). Alueen linnuston tarkempi kuvaus (Aalto 2002a–b) on Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonnon ja käytön perusselvityksessä (Kajala 2002f). Erämaa-alueen yleisimmät linnut ovat pajulintu, niittykirvinen ja keltävästäräkki. Myös lapinsirkun, järripeipon, liron ja urpiaisen populaatiot ovat suuret Tarvantovaaran erämaa-alueella. Merkillepantavaa on uhanalaisista lajeista ja direktiivilajeista lapinsirrin, kapustarinnan, liron, jänkäsirriäisen, jänkäkurban, vesipääskyn, sinirinnan sekä silmälläpidettävistä kivitaskun suuret populaatiot. Tarvantovaara on aikoinaan ollut kiljuhanhen vankimpia pesimäalueita maassamme. Vielä 1900-luvun alussa sen sanotaan olleen Ylä-Lapissa tavallisempi kuin metsähanhen. Erittäin uhanalaiseksi luokitellun kiljuhanhen pesimäkanta romahti 1940–1950-luvulla, ja se on sittemmin jälkeen pienentynyt edelleen. Suomesta ei ole löydetty kiljuhanhipoikuetta vuoden 1996 jälkeen, ja silloinen havainto oli Utsjoelta. Muuttoaikaisia havaintoja sen sijaan on ollut vuosittain. Erämaa-alueen suot sekä pajukko- ja koivikkorantaiset lammet, järvet ja jokivarret ovat lajin potentiaalisia pesimäalueita. Kiljuhanhen häviämisen syinä pidetään ensisijaisesti elinympäristöjen muutoksia sekä metsästystä kiljuhanhen muutto- ja talvehtimisalueilla Venäjällä ja Kazakstanissa.

Taulukko 1. Tarvantovaaran alueella linjalaskentojen perusteella yleisimmät linnut sekä joitakin merkittäviä uhanalaisia lajeja ja niiden parimääräarviot.

Laji	Havaitut yksilöt		Parimääräarvio		Osuus
	Pääsarka	Tutkimussarka	Minimi	Maksimi	
Pajulintu	71	528	15 330	22 995	25,4 %
Niittykirvinen	33	169	8 938	13 407	14,8 %
Keltävästäräkki	29	87	5 874	9 398	9,7 %
Lapinsirkku	28	64	4 136	6 618	6,8 %
Liro	12	114	3 746	5 619	6,2 %
Järripeippo	14	119	3 628	5 441	6,0 %
Uрпиainen	9	141	3 448	4 828	5,7 %
Riekko	6	18	1 934	3 480	3,2 %
Sinirinta	14	36	1 798	2 697	3,0 %
Lapinsirri	3	18	1 072	1 715	1,8 %
Vesipääsky	5	16	956	1 529	1,6 %
Kapustarinta	6	37	931	1 303	1,5 %
Suokukko	2	9	434	651	0,7 %
Kivitasku	0	7	417	668	0,7 %
Jänkäsirriäinen	1	7	336	504	0,6 %
Mustaviklo	2	6	151	211	0,2 %
Lapintiainen	1	1	130	209	0,2 %
Jänkäkurban	0	6	80	161	0,1 %

Taulukko 2. Tarvantovaaran erämaa-alueella kesä–heinäkuussa 1997 ja 1998 laskennoissa havaitut sekä muut ennen vuotta 2008 havaitut uhanalaiset linnut ja muut erityisvastuulajit. (Toimittajan huomio: Uhanalaisluokitukset on päivitetty elokuun 2004 kansainvälisten luokitusten mukaiseksi, siksi tämä taulukko on jossain määrin erilainen kuin taulukko Aalto 2002, s. 74.) IUCN = IUCN-luokka 2000 (suomalainen uhanalaisluokitus): VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä, LC = elinvoimainen. Alue = alueellisesti uhanalainen. D = lintudirektiivin liitteen I laji. * = luonnonsuojeluasetuksen mukaan erityisesti suojeltava laji.

Tieteellinen nimi	Suomenkielinen nimi	IUCN	Alue	D
<i>Falco columbarius</i>	ampuhaukka	VU		x
<i>Calidris temminckii</i>	lapinsirri	VU		
<i>Dendrocops minor</i>	pikkutikka	VU		
<i>Limicola falcinellus</i>	jänkäsirriäinen	NT		
<i>Oenanthe oenanthe</i>	kivitasku	NT		
<i>Perisoreus infaustus</i>	kuukkeli	NT		
<i>Cuculus canorus</i>	käki	NT		
<i>Parus cinctus</i>	lapintiainen	NT		
<i>Tetrao urogallus</i>	metso	NT		x
<i>Anser fabalis</i>	metsähänhi	NT		
<i>Melanitta nigra</i>	mustalintu	NT		
<i>Saxicola rubetra</i>	pensastasku	NT		
<i>Picoides tridactylus</i>	pohjantikka	NT		x
<i>Limosa lapponica</i>	punakuiri	NT	RT4c	x
<i>Turdus torquatus</i>	sepelrastas	NT		
<i>Circus cyaneus</i>	sinisuohaukka	NT		x
<i>Philomachus pugnax</i>	suokukko	NT		x
<i>Falco tinnunculus</i>	tuulihaukka	NT		
<i>Pluvialis apricaria</i>	kapustarinta	LC		x
<i>Gavia arctica</i>	kuikka	LC		x
<i>Grus grus</i>	kurki	LC		x
<i>Sterna paradisaea</i>	lapintiira	LC		x
<i>Cygnus cygnus</i>	laulujuoutsen	LC		x
<i>Tringa glareola</i>	liro	LC		x
<i>Melanitta fusca</i>	piikkasiipi	LC	RT4cd	
<i>Lagopus lagopus</i>	riekko	LC		
<i>Luscinia svecica svecica</i>	sinirinta	LC		x
<i>Asio flammeus</i>	suopöllö	LC		x
<i>Mergus albellus</i>	uivelo	LC		x
<i>Phalaropus lobatus</i>	vesipääsky	LC		x
4 lajia*				

2.4.3 Uhanalaiset selkärangattomat

Tarvantovaaran erämaa-alueelta ei tunneta yhtään uhanalaisen tai silmälläpidettävän selkärangattoman eläinlajin esiintymää.

2.4.4 Uhanalaiset kasvit

Tarvantovaaran erämaa-alue on viime aikoihin asti ollut kasvillisuus- ja kasvistontutkimuksen kannalta syrjässä, ja tutkijoiden mielenkiinto Enontekiöllä on kohdistunut pääasiassa Käsivarren suurtuntureiden alueelle. Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen luontokartoitus (Sihvo 2001, 2002) on ensimmäinen kattava Tarvantovaaran alueen kasvillisuus selvitys. Myöskään floristisia perusselvityksiä ei ole toistaiseksi käytettävissä, mikä näkyy selvästi esim. **Suomen kasviatlas** -kartastossa (Lahti ym. 1995) valkeina, tutkimattomina ruutuina. Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelun alueen kasvillisuudesta on tehty suunnittelutyötä varten perusselvitys (Piirainen 2002), johon tämän luvun teksti perustuu.

Erämaa-alueelta tunnetaan vain vähän uhanalaisia kasveja. Osittain tämä johtuu alueen luonnonoloista, osittain vähäisestä tutkimuksesta. Valtakunnallisesti uhanalaisista lajeista on tavattu lettorikko (*Saxifraga hirculus*) ja lettosara (*Carex heleonastes*). Molemmat on luokiteltu valtakunnallisesti vaarantuneiksi [uhanalaisuusluokka Rassin ym. (2001) mukaan: VU = vaarantunut]. Molempien kasvupaikat ovat lettosoitat, jotka eivät tällä hetkellä liene minkään erityisen uhanalaisia. Valtakunnallisesti silmälläpidettäviä tai alueellisesti uhanalaisia lajeja erämaa-alueelta ei tunneta lainkaan.

EU:n luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteiden II ja IV putkilokasvilajeista alueelta tunnetaan lettorikon ohella lapinleinikki (*Ranunculus lapponicus*), joka ei ole uhanalainen. Luontodirektiivin lajit on rauhoitettu luonnonsuojelulain (1096/1996) nojalla.

Muiden kuin putkilokasvien levinneisyystiedot ovat valitettavasti varsin puutteellisia valtaosalta aluetta. Viereiseltä Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelun alueelta tunnetaan toistaiseksi uhanalaisia lehti- ja maksasammalia lähinnä hyviltä lettosoilta, mutta uhanalaisia maksasammalia kasvaa soidensuojelun alueella myös emäksisillä kalliopahdoilla ja hetepuroissa.

Alueelta tunnetaan joukko kasvilajeja, joiden säilymisestä Suomella on merkittävä kansainvälinen vastuu. Putkilokasveista on valittu vastuulajeiksi ne, joiden eurooppalaisesta kannasta on arvioitu olevan Suomessa vähintään noin 20 % (Rassi ym. 2001). Vaikka kaikki eivät suinkaan ole edes erityisen harvinaisia, nekin osaltaan lisäävät alueen suojeluarvoa, ja niiden esiintymien säilyminen on syytä turvata. Alueen uhanalaislajistoa listalla edustaa lettosara. Muita harvinaisia listan lajeja on mm. lapinleinikki, yleisiä puolestaan esimerkiksi karvayökönlehti (*Pinguicula villosa*) ja kellosinilata (*Polemonium acutiflorum*).

2.4.5 Kalasto

Seuraava alueen vesistöjen, kalaston ja kalastuksen kuvaus on – jos ei muuta viitettä ole mainittu – tiivistelmä Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelun alueen luonnon ja käytön perusselvityksen (Kajala 2002f) luvusta **Kalavesien hoito ja kalastus** (Ahonen 2002).

Alkuperäinen kalasto

Alueen kalastoon kuuluvat lohi, eri taimenmuodot, siika, harjus, ahven, made, hauki, mutua, kiiski, kymmenpiikki, kolmipiikki, kivisimppu ja kirjoeväsimppu. Nieriää ei käytettävissä olleiden lähteiden mukaan tavata. Myös särkikalat puuttuvat – mutua lukuun ottamatta.

Tarvantojoki tuottanee jossain määrin meritaimenen vaelluspoikasia. Nykyisin joessa on runsaasti taimenenpoikasia, mutta on mahdotonta sanoa, ovatko ne vaeltavaa vai paikallista kantaa. Lisäksi Tarvantojoesta on havaintoja aikuisista lohista ja joessa syntyneistä lohienpoikasista, joten jokea voidaan nykyisin pitää lohijokena. Kolmas tärkeä laji on harjus.

Maljasjoen on laskettu voivan tuottaa 1 000 meritaimenen vaelluspoikasta vuodesta, mutta kymmenkunta vuotta sitten joessa ei katsottu olevan meritaimenen poikastuotantoa. Nykyisestä luontaisesta lohien tai meritaimenen poikastuotannosta ei ole tietoa.

Tarvantovaaran erämaan järvien tärkein kala on siika, jota voidaan ulkomuodon perusteella pitää vaellussiikana. Toisaalta Ravaltojärven siikat vaikuttaisivat pohjasiiioilta. Eräissä järvissä – kuten Salvas- ja Syväjärnessä – on isoksi kasvavaa siikaa ja kääpiösiikaa. Ahven, hauki ja made ovat yleisiä, mutta myös harjasta ja taimenta esiintyy useimmissa järvissä.

Istutettu kalasto

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos (RKTL) on vuosina 1995–1999 istuttanut Tarvantojokeen noin 76 000 yksivuotiaista meritaimenta kannan ylläpitämiseksi. Istutuksia on jatkettu myös vuosina 2000–2004, ja niitä on tarkoitus jatkaa käyttämällä niissä Tornionjoen vesistön meritaimenkantaa. Lisäksi RKTL on vuosina 1995–1996 istuttanut Maljasjokeen noin 13 000 yksivuotiaista meritaimenta. Istutukset Maljasjokeen lopetettiin vuoden 2000 istutuksiin. Meritaimenkantojen elvyttäminen edellyttää jatkossa sellaista kalastussäätelyä, joka nykyistä paremmin suojaa sen elinkierron eri vaiheita niin joki- kuin merialueellakin. Ennen tällaisen saavuttamista istutuksilla ei saada kovinkaan suurta myönteistä vaikutusta luontaisen kalakannan elpymiseen. (Haikonen ym. 2004)

Metsähallitus on vuosina 1970–1998 istuttanut erämaa-alueella siikaa 24 järveen. Istutettu siika on 1990-luvulla ollut kesänvanhaa Ivalojoen pohjasiiikaa. Aiemmin on istutettu myös vaellussiikaa kesänvanhana ja vastakuoriutuneina poikasina. Istutusten tuloksia ei ole seurattu saalisnäyttein tai kirjanpitokalastuksella.

2.5 Historia

2.5.1 Perustamishistoria

Tarvantovaaran erämaa-alue on perustettu erämaailailla (62/1991) vuonna 1991. Vuonna 1998 Tarvantovaaran erämaa-alue liitettiin Suomen Natura 2000 -ehdotukseen (Valtioneuvoston päätös 1998). Alpiinisen vyöhykkeen osalta Euroopan unionin komissio hyväksyi ehdotuksen vuonna 2003.

2.6 Maankäyttöanalyysi

Porotalouden ympäristövaikutukset kohdistuvat laiduntamisen kautta koko erämaa-alueelle. Laiduntaminen kohdistuu pohja-, kenttä- ja pensaskerrokseen ja puuston nuoruusvaiheisiin. Vuositainen muutos jää kuitenkin vähäiseksi ja siksi lyhyellä aikavälillä vaikeasti havaittavaksi.

Kohtuullisen laidunnusvaikutuksen on todettu lisäävän tunturikasvillisuuden monimuotoisuutta (Helle & Aspi 1983). Tunturikoivu on porojen kesäravintoa. Poron laidunnuksen seurauksena joidenkin metsänrajakoivujen ulkonäkö alkaa muistuttaa omenapuita, koivikot harventuvat ja ajan myötä puuston raja saattaa laskea. Vaaravyöhykkeessä ovat lähinnä korkealla sijaitsevat erilliset tunturikoivuesiintymät (Helle ym. 1998). Toisaalta nykyinen, luonnontilasta poikkeava maisemakuva on oikeastaan jo muuttunut kulttuurimaisemaksi, jonka muuttaminen määrätietoisella laidunnuksen vähentämisellä ei välttämättä ole edes suotavaa (Oksanen ym. 1995).

Erämaalaki (62/1991) on säädetty osin porotalouden turvaksi, ja siksi porotalouden ympäristövaikutukset ovat hyväksyttäviä niin kauan, kuin laiduntaminen on kestävä. Pidättäytyminen porojen talviruokinnasta edistää porotalouden ekologista kestävyttä. Tärkeää on myös poromäärien mitoittaminen kesälaidunten kantokyvyn mukaan. Perinteisesti talvilaidunten kantokykyä on pidetty esimerkiksi poronhoitolaissa (848/1990) porojen enimmäismäärän määrävänä minimitekijänä. Laidunkiertojärjestelmän tehostamisella on merkittävä vaikutus laidunten kantokykyyn ja sitä kautta ympäristön tilaan.

Luontaiselinkeinoista kalastuksella ja riekonpyynnillä on vaikutuksia alueen kala- ja riistakantojen runsaussuhteisiin. Kesällä sekä kalaan että hilloja keräämään mennään useimmiten koneellisesti joko lentäen tai mönkijöillä. Lentäminen säästää luontoa verrattuna kesäaikaiseen maastoliikenteeseen. Ulkopaikkakuntalaiset eivät juurikaan kerää hilloja erämaasta.

Retkeily on Tarvantovaaran erämaassa niin vähäistä, ettei sillä ole merkittävää vaikutusta alueen luonnontilaisuuteen; joskin yksikin ajattelematon kulkija voi jättää huomattavan sotkun luontoon. Sama tilanne on enimmäkseen myös luontomatkailun suhteen. Poikkeuksena ovat kevättalviset moottorikelkkailijat, joita on runsaasti. Heistä suurin osa on kuitenkin ulkopaikkakuntalaisia, joiden kulku keskittyy pääasiassa valtakunnallisille moottorikelkkaurille.

Virkistyskalastuksella ja -metsästyksellä on vaikutuksia alueiden kala- ja riistakantojen runsaussuhteisiin.

Kesäaikainen maastoliikenne jättää jälkiä maaperään. Haittavaikutuksia vähentää se, että Metsähallitus ei pääsääntöisesti myönnä lupia kuin tietyille vakiintuneille kulku-urille (ks. tarkemmin luku 11 **Maastoliikenne ja muu liikkuminen**).

Suurin osa **moottorikelkkailusta** keskittyy merkityille moottorikelkkaurille ja siten hyvin pienelle osalle aluetta. Paikkakuntalaiset voivat kelkkailla koko alueella, mutta heidänkin liikkumisensa loppuu tai ainakin vähenee merkittävästi kelirikon myötä ennen lintujen pesimäaika ja porojen vasomisaikaa. Moottorikelkkailu voi aiheuttaa kevättalvella haittaa ja vahinkoa porotaloudelle laukottamalla kantavia vaatimia upottavassa hangessa ja hajottamalla tokkia.

Lentoliikenne on niin vähäistä, että siitä ei voi sanoa olevan haittaa alueen luonnontilaisuudelle. Lentoliikenne säästää luontoa verrattuna maastoliikenteeseen.

Ilmanlaadussa ei ole tapahtunut erämaa-alueella sellaisia muutoksia, jotka olisivat mitattavissa tai silminnähävissä. Alue on ilmanlaadultaan Suomen puhtainta. (Tikkanen 1995)

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen Tarvanto- ja Maljasjokeen tekemissä **meritaimen-istutuksissa** on kyse olemassa olevien, mutta heikentyneiden kantojen vahvistamisesta. Kannat ovatkin vahvistuneet viime vuosina. (Ahonen 2002, Haikonen ym. 2004)

Metsähallituksen **siikaistutusten** tavoitteena on kalastettava siikakanta, mutta istutussiiat eivät ole olleet paikallista alkuperää.

Nisäkkäistä **tulokaslaji** on minkki. Alueen kalastoon minkillä ei ole juurikaan vaikutusta. Tehokkaana pienpetona ja pesärosvona minkki vaikuttaa lähinnä riekkokantaan ja alueella pesivien lintujen runsaussuhteisiin.

Kettu ei ole tulokaslaji siinä mielessä, että jo vuosikymmeniä koko Enontekiö on kuulunut ketun levinneisyysalueeseen. Aikaisemmin kettu on kuitenkin ollut ainoastaan satunnainen vierailija tuntureilla, naalien pesimäalueilla.

Ihmisen aiheuttamat muutokset ovat enimmäkseen rajoittuneet suppeille alueille. Alueelle on kotiutunut varsin niukasti ihmisen mukana kulkeutuneita kasveja. Kesäkylien, kalamajojen ja autiotupien pihakentillä sekä polkujen ja ajoneuvourien varrella kasvaa joitakin tulokaslajeja. Suurin osa asuinkenttien kasvistosta on kuitenkin alkuperältään luonnonlajistoa, joka on hyötynyt puuston raivauksesta ja piha-alueiden höystymisestä. Varsinaista rikkalajistoa pihakentillä ei juurikaan ole tavattu. (Piirainen 2002)

Puunkäytön vaikutukset luonnontilaisuuteen ovat koko alueen mittakaavassa vähäisiä. Nykyiset ohjeet suuntaavat hakkuut puustoisimmille alueille, joilla niistä ei ole merkittävää haittaa luonnontilaisuuden kannalta.

HOITO JA KÄYTTÖ

3 Hoidon ja käytön tavoitteet

3.1 Erämaalaki

Erämaalain (62/1991) mukaan erämaa-alueet ovat Metsähallituksen hoidossa ja hallinnassa. Lais- sa säädetään, että ”erämaa-alueen hoidossa ja käytössä on noudatettava hoito- ja käyttö- suunnitelmaa, jonka laatii Metsähallitus ja vahvistaa ympäristöministeriö”.

Lain yksityiskohtaisissa perusteluissa kerrotaan suunnitelman tarkoituksesta:

Suunnitelmassa on tarkoitus selostaa toimet erämaa-alueen käytön edistämiseksi ja ohjaami- seksi sekä myös alueella sallittavat rakennustyöt. Alue voitaisiin suunnitelmassa myös jakaa käytön kannalta eri osiin. Suunnitelmassa ei olisi alueen käyttäjiä koskevia määräyksiä, vaan se koskisi pelkästään suunniteltuja viranomaisten toimia.

Erämaalain 1. §:ssä todetaan erämaa-alueiden perustamistarkoitus. Siinä todetaan, että erämaa- alueet on perustettu

- alueiden erämaaluonteen säilyttämiseksi
- saamelaiskulttuurin turvaamiseksi
- luontaiselinkeinojen turvaamiseksi
- luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi.

Tämän hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteena on näiden erämaalain asettamien tavoitteiden yhteensovittaminen eri käyttäjäryhmien kesken.

Lukuun ottamatta erämaalaisissa olevia alueen luovutuskieltoa (4 §) ja teiden rakentamiskieltoa (5 §) aluetta käytetään pääsääntöisesti kutakin toimintaa säätelevän lainsäädännön mukaisesti. Esimerkiksi poronhoitoa (Laki 848/1990), metsästystä (615/1993), kalastusta (286/1982) ja maastoliikennettä (1710/1995) säädellään niistä annetuista säädöksistä. Lisäksi yleistä merkitystä on esimerkiksi ns. **Rion sopimuksella**, joka velvoittaa kestäväyyteen myös erämaa-alueilla. Kestä- vyydellä tarkoitetaan tässä sopimuksessa muun muassa sitä, että luonnon käytössä ja sen ohjauk- sessa tulee ottaa huomioon taloudelliset, sosiaaliset, ekologiset ja kulttuuriset näkökohdat. Kestä- vän käytön velvoite on erikseen lausuttu myös Metsähallituksesta annetun lain (1378/2004) 2. §:ssä.

3.2 Natura 2000 -verkosto

Tarvantovaaran erämaa-alue on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon luontodirektiivin (92/43/ETY) perusteella **Tarvantovaara**-nimisenä alueena (FI 1300118). Tämän suunnitelman tavoitteena on siten myös niiden luontoarvojen turvaaminen, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -verkostoon.

3.3 Maankäyttö- ja rakennuslaki

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 24. §:n mukaan

Valtion viranomaisten tulee toiminnassaan ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet ja edistää niiden toteuttamista. Valtion viranomaisten on myös arvioitava toimenpiteidensä vaikutuksia valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden kannalta. Maakunnan suunnittelussa ja muussa alueidenkäytön suunnittelussa on huolehdittava valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden huomioon ottamisesta siten, että edistetään niiden toteuttamista.

Valtioneuvoston päätöksen (30.11.2000) tavoitteena on mm. edistää kulttuuri- ja luonnonperinnön, virkistyskäytön ja luonnonvarojen säilymistä sekä luonto- ja kulttuuriympäristöinä erityisen merkittävien aluekokonaisuuksien säilymistä. Alueidenkäytön keskeisiä tavoitteita luonnon sekä luonnonkäytön kannalta ovat mm.

- elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymisen edistäminen
- luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen siten, että turvataan luonnonvarojen saatavuus myös tuleville sukupolville
- ekologisesti tai virkistyskäytön kannalta merkittävien ja yhtenäisten luonnonalueiden sekä käytön ohjaaminen siten, ettei näitä aluekokonaisuuksia tarpeettomasti pirstota
- luonnon virkistyskäytön sekä luonto- ja kulttuurimatkailun edistäminen parantamalla monikäytön edellytyksiä.

Yllä olevaan luetteloon on kirjattu sekä yleis- että erityistavoitteita siltä osin, kuin ne koskevat suunnittelualuetta. Yleistavoitteet ovat luonteeltaan alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia periaatteellisia linjauksia. Erityistavoitteet ovat alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia velvoitteita.

Maankäyttö- ja rakennuslain keskeiset tavoitteet saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta on kuvattu luvussa 3.5 **Saamelaiskulttuurin turvaaminen**.

Maankäyttö- ja rakennuslain 125. §:n mukaan rakentamiselle on oltava rakennuslupa. Hoito- ja käyttösuunnitelma ei suoraan oikeuta rakentamiseen, joka edellyttää maankäyttö- ja rakennuslain mukaisia lupia (ks. luku 14 **Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus**).

3.3.1 Kaavoitus

Tarvantovaaran erämaa-alueelle on vahvistettu 23.11.1999 Tunturi-Lapin seutukaava, jonka oikeusvaikutukset Metsähallitus on maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) tarkoittamana viranomaisena velvollinen ottamaan huomioon alueen hoidon ja käytön suunnittelussa. Maankäyttö- ja rakennuslaissa (210 §, 1 mom.) todetaan:

Rakennuslain nojalla voimaan tullut seutukaava on voimassa rakennuslain mukaisin seutukaavan oikeusvaikutuksin, kunnes se korvataan tämän lain mukaisella maakuntakaavalla tai kumotaan. Jollei seutukaavaa 10 vuoden kuluessa tämän lain voimaantulosta korvata maakuntakaavalla tai kumota, se on voimassa tämän lain mukaisena maakuntakaavana.

Tunturi-Lapin maakuntakaavan laatiminen aloitettiin vuoden 2005 loppupuolella, ja se valmistuu vuoden 2009 aikana.

Tunturi-Lapin maakuntakaavan tarkoitus on (www.lapinliitto.fi):

- 1) kytkeä alueiden käytön yleispiirteinen suunnittelu alueen kehittämisstrategioihin
- 2) tarkistaa vahvistetussa seutukaavassa (Tunturi-Lapin seutukaava) olevia aluevarauksia ja määräyksiä
- 3) ottaa huomioon lainsäädännössä tapahtuneet muutokset
- 4) sovittaa yhteen suunnittelu ja vaikutusten arviointi naapurimaiden kanssa.

3.4 Laki Metsähallituksesta

Metsähallitus ohjaa tiettyjä erämaan käyttömuotoja, mutta moni toiminta on jonkin muun viranomaisen ohjauksessa. Metsähallituksen tehtävät on määritelty laissa (1378/2004) ja asetuksessa (1380/2004) Metsähallituksesta. Laki Metsähallituksesta asettaa toiminnan yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet, joista hoidon ja käytön suunnittelua ohjaavat:

- poronhoitolaissa (848/1990) säädetyt velvoitteet täytetään
- luonnonvarojen kestävä hoidon ja käytön olennaisena osana Metsähallituksen on riittävästi otettava huomioon biologisen monimuotoisuuden suojelu ja tarkoituksenmukainen lisääminen metsien ja muiden luonnonvarojen hoidolle, käytölle ja suojelulle asetettujen muiden tavoitteiden kanssa; Metsähallituksen on lisäksi otettava huomioon luonnon virkistyskäytön sekä työllisyyden edistämisen vaatimukset
- Metsähallituksen toiminnassa otetaan huomioon tutkimuksen, opetuksen, – – maankäytön tarpeet.

Metsähallituksen julkisista hallintotehtävistä (1378/2004, 6 §) hoidon ja käytön suunnitteluun vaikuttavat Tarvantovaaran erämaa-alueella:

- luonnonsuojelulaissa (1096/1996) sekä sen nojalla perustettuja luonnonsuojelualueita koskeissa laeissa säädetyt luonnonsuojelutehtävät sekä luonnonsuojelualueiden hankinta
- kalastuslaissa (286/1982), poronhoitolaissa (848/1990), maastoliikennelaissa (1710/1995), metsästyslaissa (615/1993), jätehuoltolaissa (1072/1993), porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaissa (45/2000), pelastuslaissa (468/2003) sekä järjestyslaissa (612/2003) säädetyt tehtävät
- luonto- ja retkeilypalvelujen tuottaminen
- erävalvonta.

Tämän suunnitelman perusteella tehdyistä viranomaispäätöksistä voi valittaa asiasta riippuen Rovaniemen hallinto-oikeuteen tai maaseutuelinkeinojen valituslautakuntaan.

Lapin ympäristökeskus huolehtii toimialueellaan sille säädetyistä tai määrätyistä ympäristönsuojelua, alueiden käyttöä, luonnonsuojelua, kulttuuriympäristön hoitoa, rakentamisen ohjausta sekä vesivarojen käyttöä ja hoitoa koskevista tehtävistä (Laki ympäristöhallinnosta 55/1995).

3.5 Saamelaiskulttuurin turvaaminen

Saamelaisten kielellistä ja kulttuurista itsehallintoa toteuttaa saamelaiskäräjät (Laki 974/1995), jonka saamelaiset valitsevat vaaleilla neljäksi vuodeksi kerrallaan. Saamelaiskäräjät hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä saamelaisten asemaa alkuperäiskansana koskevia asioita. Metsähallitus on pyytänyt saamelaiskäräjiltä arvio Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin (Liite 1). Tällainen arvio pyydetään kaikista saamelaisten kotiseutualueella tehtävistä suojelu- ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmista.

Saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana turvaavat sekä kansalliset että kansainväliset sopimukset ja säännökset.

Poronhoito, kalastus, metsästys ja pienimuotoinen maatalous sekä käsityöt ja luonnonvaraisten tuotteiden keräily ovat saamelaisten perinteisiä elinkeinoja. Niitä harjoitetaan myös yhdistelmäelinkeinoina, toisinaan myös ns. **uudenaikaisten elinkeinojen** – kuten matkailun ja muiden palveluelinkeinojen – ohella.

3.5.1 YK:n KP-sopimus

Saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamista suojaa saamelaisten osalta YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan ihmisoikeussopimuksen (ns. **KP-sopimus**) 27. artikla, joka on Suomessa voimassa laintasoisesti. Sopimuksen mukainen saamelaiskulttuurin turva edellyttää viranomaisten huolehtivan päätöksenteossaan siitä, että muut käyttömuodot ja käyttäjät eivät merkittävästi heikennä kulttuurin harjoittamisen edellytyksiä ja kulttuurin harjoittamisen taloudellista kannattavuutta. Näistä lähtökohdista erityisesti porolaitumien laajuuteen, yhtenäisyyteen ja laatuun sekä porojen laidunrauhaan vaikuttavat seikat vaikuttavat suoraan saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytyksiin.

3.5.2 Asiakirjat Suomen tasavallan liittymisestä Euroopan unioniin, pöytäkirja no 3 Saamelaisista

Pöytäkirjassa todetaan, että Suomi on sitoutunut saamelaisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin sekä elämäntavan säilyttämiseen ja kehittämiseen, ja että perinteinen saamelaiskulttuuri ja saamelaiselinkeinot ovat riippuvaisia luontaiselinkeinoista – kuten poronhoidosta – saamelaisten perinteisillä asuinalueilla. Pöytäkirjan 1. artiklassa todetaan, että sen estämättä, mitä EY:n perustamis-sopimuksessa määrätään, saamelaisille saadaan myöntää yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla. Pöytäkirjan 2. artiklan mukaan pöytäkirja voidaan laajentaa koskemaan muitakin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyviä saamelaisten yksinoikeuksia niiden vastaisen kehityksen huomioon ottamiseksi. Neuvosto voi yksimielisesti komission ehdotuksesta sekä Euroopan parlamenttia ja alueiden komiteaa kuultuaan tehdä tarvittavat muutokset pöytäkirjaan.

3.5.3 ILO:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva sopimus no 169

ILO:n alkuperäiskansasopimus tunnustaa alkuperäiskansojen erityiset oikeudet perinteisiin asuin-alueisiinsa ja edellyttää valtioilta toimenpiteitä alkuperäiskansojen kulttuurin, kielten ja ympäristön suojelemiseksi. Sopimus on hyväksytty Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleiskokouksessa vuonna 1989. Sopimus on velvoittava, vaikka Suomi ei ole vielä ratifioinut sopimusta, koska Suomen lainsäädäntö ei tällä hetkellä täytä sopimusmääräyksiä.

Maa-oikeuksia koskevista sopimusmääräyksistä saamelaisten aseman kohentamisen kannalta todetaan 13. artiklassa, että sovellettaessa yleissopimuksen tämän osan määräyksiä hallitusten on kunnioitettava sitä erityistä merkitystä, joka kysymyksessä olevien kansojen suhteella siihen maahan tai alueeseen, jolla he asuvat tai muuten käyttävät, on niiden kulttuurille ja henkisille arvoille, ja erityisesti tämän suhteen yhteisöllisiä näkökohtia. Sopimuksen 14. artiklassa todetaan:

- 1) Kyseisille kansoille on tunnustettava omistus- ja hallintaoikeus niihin maihin, joilla ne perinteisesti asuvat. Soveltuvissa tapauksissa on lisäksi turvattava asianmukaisilla toimenpiteillä näiden kansojen oikeudet käyttää alueita, jotka eivät ole niiden yksinomaista asuin- aluetta, mutta joita ne ovat perinteisesti voineet käyttää toimeentulonsa hankkimista ja perinteisiä toimiaan varten. Tässä suhteessa on kiinnitettävä erityistä huomiota paimentolaiskansojen ja kiertävien viljelijöiden tilanteeseen.
- 2) Hallitusten on tarpeellisin toimin määriteltävä kysymyksessä olevien kansojen perinteisesti asuttamat maat ja taattava tehokas suoja niiden omistus- ja hallintaoikeudelle.
- 3) Kansalliseen oikeusjärjestykseen on sisällytettävä tarkoituksenmukainen menettely kysymyksessä olevien kansojen maahan liittyvien vaatimusten ratkaisemiseksi.

3.5.4 YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista

YK:n yleiskokouksessa 13.9.2007 hyväksytyssä julistuksessa alkuperäiskansojen oikeuksista todetaan mm.:

- Alkuperäiskansoilla on oikeus harjoittaa ja elvyttää kulttuurisia perinteitään ja tapojaan. Tähän sisältyy niiden oikeus ylläpitää, suojella ja kehittää kulttuuriensa aiempia, nykyisiä ja tulevia ilmenemismuotoja.
- Alkuperäiskansoilla on oikeus ylläpitää ja vahvistaa tunnusomaista hengellistä suhdettaan perinteisesti omistamiinsa tai muutoin hallussaan pitämiinsä ja käyttämiinsä maihin, alueisiin, vesistöihin, rannikkomeriin ja muihin luonnonvaroihin sekä oikeus säilyttää tähän liittyvät vastuunsa tuleville sukupolville.
- Alkuperäiskansoilla on oikeus perinteisesti omistamiinsa, hallussaan pitämiinsä tai muutoin käyttämiinsä tai hankkimiinsa maihin, alueisiin ja luonnonvaroihin.
- Alkuperäiskansoilla on oikeus omistaa, käyttää, kehittää ja hallita niitä maita, alueita ja luonnonvaroja, jotka ovat niiden hallussa perinteisen omistuksen tai muun perinteisen hallussapidon tai käytön perusteella tai jotka ne ovat muutoin hankkineet.

Valtioiden on laillisesti tunnustettava nämä maat, alueet ja luonnonvarat sekä suojeltava niitä. Tässä tunnustamisessa on asianmukaisesti kunnioitettava kyseisten alkuperäiskansojen tapoja, perinteitä ja maanomistusjärjestelmiä.

Valtioiden on yhdessä asianomaisten alkuperäiskansojen kanssa perustettava ja pantava täytäntöön oikeudenmukainen, riippumaton, puolueeton, avoin ja läpinäkyvä sekä alkuperäiskansojen lait, perinteet, tavat ja maanomistusjärjestelmät asianmukaisesti tunnustava menettely, jonka avulla tunnustetaan ja ratkaistaan alkuperäiskansojen oikeudet, jotka koskevat niiden maita, alueita ja luonnonvaroja – mukaan lukien niiden perinteisesti omistamat tai muutoin hallussaan pitämät tai käyttämät maat, alueet ja luonnonvarat. Alkuperäiskansoilla on oltava oikeus osallistua tähän menettelyyn.

3.5.5 Biodiversiteettisopimus

Biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus (**biodiversiteettisopimus**) saatettiin voimaan asetuksella 78/1994. Siinä todetaan mm., että sopimuspuolet

tunnustavat monien perinteisen elämäntavan omaavien alkuperäis- ja paikallisyhteisöjen läheisen ja perinteisen riippuvuuden biologisista luonnonvaroista sekä sen, että on toivottavaa jakaa biologisen monimuotoisuuden suojelua ja sen osien kestäväää käyttöä koskevasta perinteisestä tietämyksestä, uudistuksesta ja käytännöstä saatu hyöty oikeudenmukaisesti.

3.5.6 Perustuslaki

Perustuslaki (731/1999) suojaa saamelaisia alkuperäiskansana. Lain 17. §:ssä todetaan, että saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saman lain 121. §:ssä vahvistetaan, että ”saamelaisilla on saamelaisten kotiseutualueella kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään”.

3.5.7 Laki saamelaiskäräjistä

Tarvantovaaran erämaa kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen. Suomen perustuslaissa (731/1999) on turvattu saamelaisille alkuperäiskansana omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto saamelaisten kotiseutualueella. Kulttuuri-itsehallintoa toteuttaa saamelaiskäräjälain (974/1995) 9. §:ssä tarkoitettu saamelaiskäräjät.

Laki saamelaiskäräjistä velvoittaa

viranomaisia [ja Metsähallitusta] neuvottelemaan saamelaiskäräjien kanssa kaikista laajakantoisista ja merkittävistä toimenpiteistä, jotka voivat välittömästi ja erityisellä tavalla vaikuttaa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja jotka koskevat saamelaisten kotiseutualueella – – valtionmaan, suojelualueiden ja erämaa-alueiden hoitoa, käyttöä, vuokrausta ja luovutusta. – – Neuvottelovelvoitteen täyttämiseksi asianomaisen viranomaisen on varattava saamelaiskäräjille tilaisuus tulla kuulluksi ja neuvotella asiasta. Tilaisuuden käyttämättä jättäminen ei estä viranomaista jatkamasta asian käsittelyä.

Saamelaiskulttuurin harjoittamiseen lasketaan kuuluviksi perinteiset elinkeinot – kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

Lakisääteinen neuvottelu tästä hoito- ja käyttösuunnitelmasta saamelaiskäräjien kanssa pidettiin 17.2.2002.

3.5.8 Laki Metsähallituksesta ja saamelaiskulttuurin turvaaminen

Metsähallitukselle on annettu yhteiskunnallinen velvoite saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytysten turvaamiseksi (Laki Metsähallituksesta 1378/2004). Lain 4. §:ssä todetaan, että yleiset yhteiskunnalliset velvoitteet edellyttävät Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoidon, käytön ja suojelun yhteensovittamista Saamelaiskäräjistä annetussa laissa (974/1995) tarkoitetulla saamelaisten kotiseutualueella siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan.

Hallituksen esityksessä (HE 154/2004) korostetaan saamelaisen kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen merkitystä sekä Metsähallituksen velvoitteita saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten kotiseutualueella Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu olisi sovittava yhteen siten, että saamelaisille alkuperäiskansana perustuslaissa (731/1999) säädetty oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan olisi mahdollista. Saamelaisten kulttuuriin kuuluviksi katsotaan myös saamelaisten perinteiset elinkeinot – kuten poronhoito, metsästys ja kalastus. Veloitettavuutta on korostettu nostamalla se suoraan lakiin aiemman asetuksen sijasta.

3.5.9 Maankäyttö- ja rakennuslaki saamelaiskulttuurin turvaamisessa

Saamelaiskulttuurin turvaamista koskevia säännöksiä on myös maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) sekä kyseiseen lakiin perustuvissa valtakunnallisissa alueidenkäytön tavoitteissa. Valtioneuvoston periaatepäätöksen (30.11.2000) mukaisesti tulee saamelaisten kotiseutualueella turvata alueiden käytössä saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kehittämisedellytykset ja sovittaa ne yhteen luonnon kestokyvyn kanssa. Maankäyttö- ja rakennuslain 22. §:n mukaan ”tavoitteet voivat koskea asioita, joilla on – – merkittävä vaikutus kansalliseen kulttuuri- tai luonnonperintöön”.

Alueidenkäytön keskeisiä tavoitteita saamelaiskulttuurin säilymisen kannalta ovat mm.

- saamelaisten kotiseutualueella saamelaiskulttuurin ja -elinkeinojen kehittämisedellytysten turvaaminen ja yhteen sovittaminen luonnon kestokyvyn kanssa
- alueiden säilyminen luonto- ja kulttuuriarvojen kannalta erityisen merkittävinä kokonaisuuksina siten, että asumisen ja elinkeinotoiminnan harjoittamisen edellytykset säilyvät
- alueiden erityispiirteiden tunnistaminen ja alueiden käytön sovittaminen mahdollisimman tasapainoisesti yhteen poikkeuksellisten luonnonolojen ja kulttuuriarvojen turvaamiseksi
- luonnonoloihin sopeutuneiden, omaleimaisten kylä- ja kulttuuriympäristöjen säilyttäminen ehjinä.

Yllä olevaan luetteloon on kirjattu sekä yleis- että erityistavoitteita siltä osin, kuin ne koskevat suunnittelualuetta. Yleistavoitteet ovat luonteeltaan alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia periaatteellisia linjauksia. Erityistavoitteet ovat alueidenkäyttöä ja alueidenkäytön suunnittelua koskevia velvoitteita.

3.5.10 Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) tavoitteena on edistää ja monipuolistaa porotalouden ja luontaiselinkeinojen elinkeinotoimintaa, parantaa elinkeinojen rakennetta ja toimintaedellytyksiä, edistää uusiutuvien luonnonvarojen kestävää käyttöä, kehittää poronhoito- ja luontaiselinkeinoaluetta sekä tukea haja-asutusalueiden ja yhdyskuntien kehittämistä poronhoitoalueella ja luontaiselinkeinojen harjoittamisalueella.

Lain mukaisissa toimenpiteissä on kiinnitettävä erityistä huomiota saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja saamelaisten kotiseutualueella.

3.5.11 Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma

Saamelaiskäräjät hyväksyi vuonna 1998 **Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman** (Saamelaiskäräjät 1998), jota se valmisteli yhdessä ympäristöministeriön kanssa. Ohjelma päivitettiin vuonna 2006 (Saamelaiskäräjät 2006). Ohjelman keskeisin tavoite on saamelaisalueen luonnonvarojen käyttö ekologiselta, taloudelliselta, sosiaaliselta ja kulttuuriselta kannalta kestävästi saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseksi. Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelmassa esitetyillä toimenpiteillä on tarkoitus turvata saamelaisten asema maankäytössä sekä perinteisten ja uusien elinkeinojen harjoittamisessa saamelaisista lähtökohdista ja edistää saamelaisen perinteisen tietämyksen asemaa ja saamelaisten sosiaalista hyvinvointia. Ohjelma on otettu huomioon 2006 hyväksytyssä kansallisessa kestävä kehityksen strategiassa (Valtioneuvoston kanslia 2006).

3.5.12 Yhdenvertaisuuslaki

Yhdenvertaisuuslakia (21/2004) sovelletaan sekä julkisessa että yksityisessä toiminnassa mm. silloin, kun kysymys on itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisen edellytyksistä tai elinkeinon tukemisesta. Lain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslain eduskuntakäsittelyssä työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausui mietinnössään (TyVM 7/2003 vp – HE 44/2003 vp) viranomaisten velvollisuudesta edistää yhdenvertaisuutta:

Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamelaisten oikeuksiin alkuperäiskansana ja saamelaiskulttuurin tärkeimmän aineellisen perustan eli poronhoidon turvaamiseen. Viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.

3.5.13 Yhdenvertaisuussuunnitelma

Metsähallituksen yhdenvertaisuussuunnitelmassa 3.5.2006 (Metsähallitus 2006a) on otettu huomioon työministeriön suositukset (9.9.2004) yhdenvertaisuussuunnitelmien laatimisesta ja sen erityiskysymykset saamelaisten kotiseutualueella. Suunnitelmassa huomioidaan henkilökunnan erityisosaamisen kehittäminen ja siinä tiedostetaan, että samanlainen kohtelu ei aina takaa yhdenvertaisuutta. Yleinen periaate on, että Metsähallituksen tavoitteena on toteuttaa saamelaisten positiivista erityiskohtelua Metsähallitus-lain (1378/2004) saamelaisten kulttuurin harjoittamisedellytysten turvaamisveloitteen lähtökohdista voimassa olevan lainsäädännön sallimissa rajoissa.

Suunnitelman strategia linjaa luontaiselinkeinojen huomioimisen: ”Metsähallitus ymmärtää luontaiselinkeinot sekä niiden ja saamelaiskulttuurin kytkennän ja turvaa niitä yleisillä sekä toimintokohtaisilla säädöksiin perustuvilla menettelyillä”. Saamelaisten erityinen positiivinen huomiointi luontaiselinkeinoissa on perustuslain ja YK:n KP-sopimuksen 27. artiklan mukaan huomioitu siten, että porojen laidunrauhaan, kulkureitteihin ja laitumiin kohdistuvia toimenpiteitä ja niiden haitallisten vaikutusten tasoa saamelaiskulttuuriin arvioidaan erikseen. Näiden tason turvaamiseksi tulee arvioida nykytilaa ja kehittämistarpeita. Neuvotteluvollisuudet on esitetty muissa säädöksissä.

3.5.14 Saamen kielilaki

Saamen kielilain (1086/2003) tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

3.6 Poronhoitolaki

Poronhoitolain (848/1990) mukaan poronhoitoa ”saadaan tässä laissa säädetyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta”. Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu poronhoitolain tarkoittamaan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen. Kyseisessä laissa todetaan, että ”tällä alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle”.

4 Vyöhykealuejako

4.1 Vyöhykkeistäminen ja erämaalaki

Vyöhykkeistämisen tavoitteena on yhteen sovittaa erämaalain (62/1991) tavoitteet sekä ohjata erämaan nykyistä ja tulevaa käyttöä siten, että ne toteutuvat. Erämaalain kolme ensimmäistä tavoitetta – erämaaluonteen säilyttäminen sekä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen – ovat keskeisiä tavoitteita koko erämaassa. Lisäksi erämaalaki edellyttää alueen monipuolisen käytön edellytysten kehittämistä, mikä tarkoittaa lain yksityiskohtaisten perusteluiden mukaan tässä tapauksessa lähinnä virkistyskäytön ja luontomatkailun edellytysten järjestämistä. Tämä tavoite on osin ristiriidassa kolmen ensimmäisen tavoitteen kanssa. Myös erämaaluonteen säilyttämisen, saamelaiskulttuuriin kuuluvan poronhoidon turvaamisen ja muiden luontaiselinkeinojen turvaamisen kesken esiintyy ristiriitoja.

Toisin sanoen erämaa-alueen vyöhykkeistämällä pyritään minimoimaan käyttäjien välisiä ristiriitoja; erityisesti tavoitteena on minimoida virkistyskäytön aiheuttamat haitat luontaiselinkeinoille ja saamelaiskulttuurille. Vyöhykejako kuvaa erämaan monipuolisen käytön tavoitteen painottumista erämaan eri osissa, jotta erämaalain kaikki tavoitteet toteutuvat.

Vyöhykkeistämällä ohjataan Metsähallituksen maankäyttöratkaisuja, virkistyskäyttöä ja luontomatkailua ja niihin liittyviä reittejä, rakenteita, lupapolitiikkaa sekä hyväksyttäviä toimintoja olemassa olevan lainsäädännön puitteissa.

4.2 Vyöhykkeistämisen perusteet Tarvantovaaran erämaassa

Tarvantovaaran erämaa on korostuneesti paikallisten ihmisten erämaa. Siksi luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin turvaaminen sekä alueen erämaaluonteen säilyttäminen – käsittäen muun muassa paikallisen väestön kotitarvekalastuksen, metsästyksen ja hillastuksen – on keskeisintä. Virkistyskäyttö ja luontomatkailu ovat varsin vähäisiä käyttömuotoja Tarvantovaaran erämaa-alueella, eikä ole odotettavissa että niiden merkitys huomattavasti lisääntyisi.

Näillä perusteilla suurimman osan erämaata tulee olla syrjävyöhykettä. Kapealla virkistysvyöhykkeellä turvataan sekä omatoimisen että ohjatun luontomatkailun edellytykset ja ohjataan erämaan virkistyskäyttöä siten, että erämaan muulle käytölle koituva haitta olisi mahdollisimman vähäinen. Vyöhykkeistämisestä riippumatta on poronhoidon ja luontaiselinkeinojen harjoittaminen turvattu kaikkialla erämaassa myös virkistysvyöhykkeellä, ja toisaalta jokamiehenoikeuksilla saa liikkua kaikkialla erämaassa – myös syrjävyöhykkeellä.

Vyöhykejako perustuu olemassa olevan tilanteen kartoitukseen ja arvioon tulevaisuuden tarpeista eri käyttömuotojen osalta. Vyöhykkeistäminen turvaa porotalouden harjoittamisen edellytykset pitkällä aikavälillä vähintäänkin nykyisellä tasolla, sillä se säätelee muun muassa virkistyskäytön rakenteiden sijoittumista ja maastoliikennettä. Vyöhykkeet eivät rajoita paikallisten ihmisten perinteisiä oikeuksia – kuten poronhoitoa, metsästyä ja kalastusta.

4.3 Suunnitelman esitykset

Alue vyöhykkeistetään kahteen vyöhykkeeseen, jotka ohjaavat alueen käyttöä, rakenteiden sijoittamista sekä liikkumista ja lupapolitiikkaa (kuva 3, taulukko 3):

- 1) syrjävyöhykkeeseen
- 2) virkistysvyöhykkeeseen.

4.3.1 Syrjävyöhyke

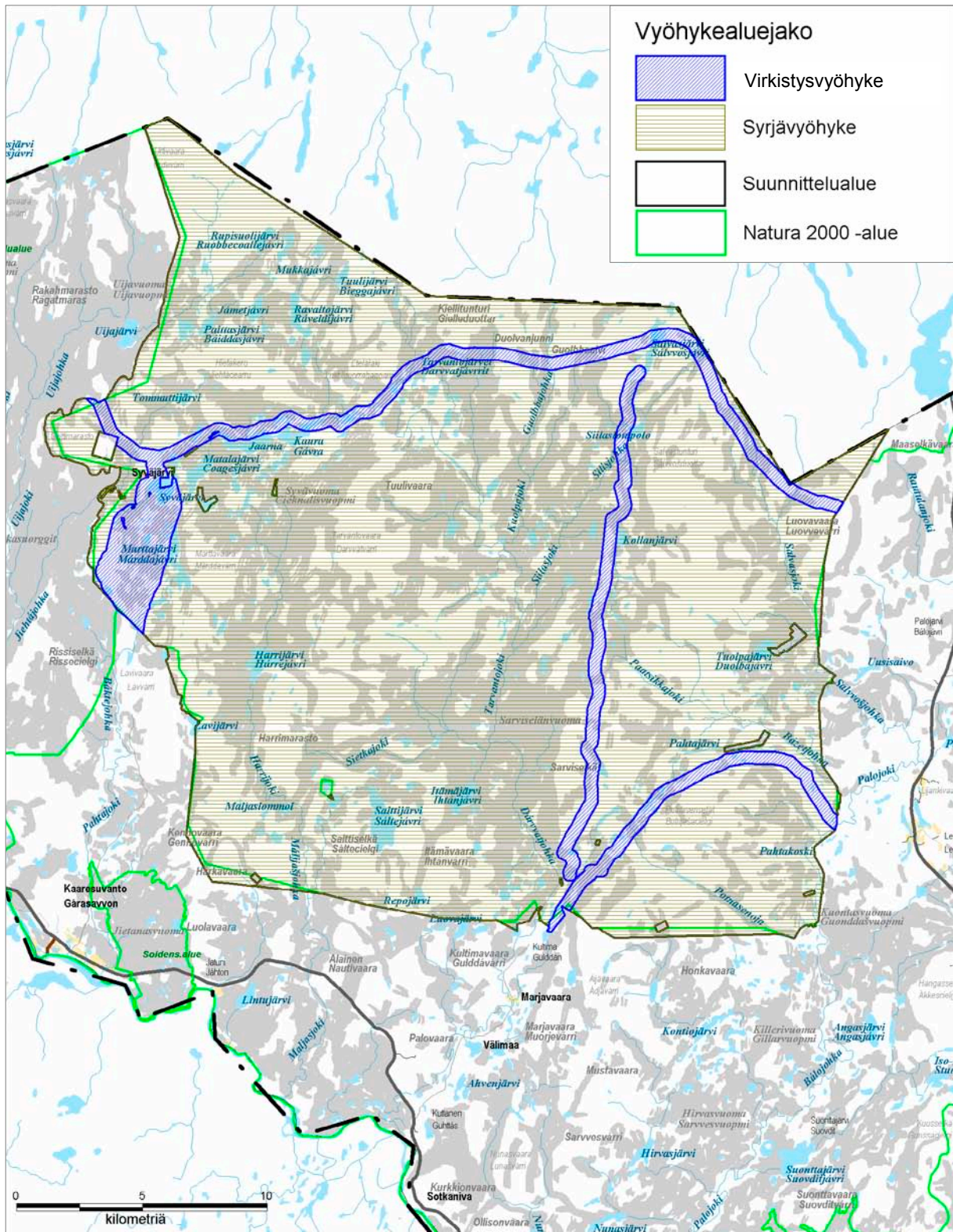
Vyöhyke on erämaan vähiten liikuttua, rauhallisinta, vaikeimmin saavutettavaa ja luonnon-tilaisinta osaa. Luontaiselinkeinoista porotalous on keskeisin käyttömuoto tällä vyöhykkeellä. Kotitarvekalastajia liikkuu jonkin verran sekä kesällä ja talvella. Vyöhykkeellä ei ole virkistyskäytön palvelurakenteita – so. merkittviä reittejä tai autiotupia, eikä niitä rakenneta jatkossakaan. Alueella on kesäaikaisia maastoliikenneurina ja luontaiselinkeinojen tukikohtia.

4.3.2 Virkistysvyöhyke

Vyöhykkeelle suuntautuu suurin osa virkistyskäytöstä sekä kesällä että talvella. Etenkin ulkopaikkakuntalaisten moottorikelkkailu keskittyy tälle alueelle. Vyöhykkeellä sijaitsevat erämaan molemmat autiotuvat, ja sille keskittyvät kaikki muutkin virkistyskäytön palvelurakenteet.

Taulukko 3. Suunnitelmassa esitetyn vyöhykejaon mukaiset sallitut rakenteet ja toiminnot Tarvantovaaran erämaassa. Myöhemmissä luvuissa on tarkempi kuvaus kustakin rakenteesta tai toiminnosta ao. käyttömuodon kohdalla. * = mikäli erämaiden moottorikelkkauria muutetaan myöhemmin yleisesti moottorikelkkareiteiksi, voidaan Tarvantovaaran kautta kulkeva Palojärvi–Kilpisjärvi-moottorikelkkaura muuttaa myös reitiksi. Muutos edellyttää ympäristöministeriön myönteistä kantaa sekä paikallista osallistamista.

Rakenne/Toiminto	Syrjävyöhyke	Virkistysvyöhyke
Autiotuvat	Ei	Kyllä
Vuokratuvat	Ei	Kyllä
Ohjelmapalveluiden tilapäiset taukopaikat	Kyllä	Kyllä
Porotalouden tukikohdat	Kyllä	Kyllä
Porotalouden rakenteet	Kyllä	Kyllä
Muut luontaiselinkeinojen tukikohdat	Kyllä	Kyllä
Merkityt polut	Ei	Kyllä
Huolletut tulipaikat	Ei	Kyllä
Kesäaikaiset maastoliikenneurat paikkakuntalaisille	Kyllä	Kyllä
MH:n valtakunnalliset moottorikelkkaurat/reitit	Ei uusia*	Kyllä, ei uusia*
Moottorikelkkasafariluvat ohjelmapalveluyrittäjille	Pienille ohjatuille ryhmille, erikseen sovittaville kulku-urille	Valtakunnallisella mk-uralla ei rajoituksia; muualla pienille ohjatuille ryhmille, erikseen sovittaville kulku-urille
Kelkkaluvat ulkopaikkakuntalaisille moottorikelkkaurien ulkopuolella	Talviaikaisen maastoliikennelupakäytännön mukaisesti	Talviaikaisen maastoliikennelupakäytännön mukaisesti
Helikopterin laskeutumispaidat	Kyllä	Kyllä
Pitkospuut ja sillat	Tarvittaessa mönkijäurille	Tarvittaessa mönkijäurille
Metsästys	Kyllä	Kyllä
Kalastus	Kyllä	Kyllä

Kuva 3. Tarvantovaaran erämaa-alueen vyöhykejako. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293, © Suomen ympäristökeskus 2008.

5 Luonnonsuojelu ja -hoito

5.1 Nykytila

5.1.1 Luonnonsuojelu ja erämaalaki

Erämaat eivät ole varsinaisia luonnonsuojelualueita, eli niitä ei ole perustettu luonnonsuojelulailla (1096/1996). Erämaalain (62/1991) yleisperusteluissa sanotaan:

Luonnonsuojelualueet eivät käytännössä tyydytä kaikkia erämaiden luontaistalouteen ja monipuoliseen käyttöön liittyviä tarpeita. Lisäksi on tarpeellista perustaa sellaisia alueita, jotka eivät ole normaalissa talouskäytössä, mutta jotka eivät liioin olisi niin tiukasti suojeltuja kuin luonnonsuojelulain (71/1923) [= vanha laki] mukaiset suojelualueet.

Erämaalaki estää tietyt voimakkaasti luontoa muuttavat toimet, mutta muuten erämaat ovat lain-säädännön suhteessa samassa asemassa kuin niitä ympäröivät alueet. Luonnonsuojelulaki ei nosta erämaa-alueita erikseen esille, vaan lakia sovelletaan erämaassa samoin kuin muillakin alueilla.

5.1.2 Tarvantovaaran erämaan asema luonnonsuojelussa

Tarvantovaaran erämaa-alueen eteläosa kuuluu pohjoisboreaaliseen vyöhykkeeseen ja pohjoisosan puuttomat tai harvakoivikkoiset alueet hemiarktiseen vyöhykkeeseen. Koko aluetta luonnehtivat mantereiset kasvillisuustyypit.

Tarvantovaaran erämaa rajoittuu lännessä Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueeseen ja Norjan puolella suojelemattomaan, mutta tiettömään ja erämaaluonteiseen alueeseen. Yhdessä nämä alueet muodostavat laajan erämaisen ja suhteellisen luonnontilaisen kokonaisuuden (kuva 1, s. 13).

Tarvantovaaran erämaa on kapeahko käytävä, joka sijaitsee Ruotsin ja Norjan välissä. Eläimet liikkuvat tällä laajalla alueella riippumatta hallinnollisista rajoista. Tämä on otettava huomioon, kun arvioidaan joidenkin lajien – esim. maa- ja merikotkien, naalin ja ahman – määriä alueella.

5.1.3 Perinnemaisemat

Salvasjärven eteläpään kesäkylä siihen liittyvine järven koillisosassa sijaitsevina porojen lypsy-paikkoina on luokiteltu valtakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi (Kalpio & Bergman 1999) sekä osaksi lappilaista kulttuuriympäristöä (Rauhala 2002). Kylä on perustettu karuhkolle paikalle, ja sen pihakentät ovat lampaannadan, metsälauhan, pohjanvariksenmarjan sekä kultapiiskun ja ahosuolaheinän luonnehtimaa kangasketoa, joka on luontotyyppien uhanalaisuus-arvioinnissa (Raunio ym. 2008) luokiteltu koko maassa äärimmäisen uhanalaiseksi luontotyyppiksi. Entisen porokaarten paikalla on korkeampaa niittykasvillisuutta, jossa vallitsevat maitohorsma, korpikastikka, nurmilauha, kurjenjalka ja pohjannokkonen; myös kylänurmikka on melko runsas. Kylän tulevaisuus näyttää turvatulta, sillä se on edelleen perinteisessä käytössä. Kylän poroaitaa käytetään edelleen sekä merkitykseen että erotukseen. Perinteinen käyttö turvaa myös perinnebiotooppien säilymistä.

5.1.4 Luonnontilan seuranta nykyisin

Metsähallituksen tehtävänä on seurata hallinnoimiensa alueiden luonnossa tapahtuvia muutoksia sekä uhanalaisten ja harvinaistuneiden kasvi- ja eläinlajien kantoja ja toimia niiden turvaamiseksi. Metsähallituksen tulee seurata myös riistakantojen kehitystä ja pyrkiä yhteistyössä riistanhoitopiirin ja -yhdistyksen kanssa turvaamaan ne. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi Metsähallitus mm. laatii hoito- ja käyttösuunnitelmia, kouluttaa henkilöstöä, toimii sertifioidun ympäristö- ja laatujärjestelmän mukaisesti, ylläpitää uhanalaisten lajien rekistereitä, seuraa säännöllisesti suurpetojen määrää ja suorittaa riistakolmiolaskentoja.

Tärkeä työkalu luonnontilan seurannassa on vuonna 2000 valmistunut Ylä-Lapin luontokartoitus (Sihvo 2001, 2002), jonka yhteydessä Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen kasvillisuustyypit ja niiden esiintyminen on kartoitettu (ks. Kajala 2002f, liite 9). Luontokartoituksen tiedot on tallennettu Metsähallituksen paikkatietojärjestelmään.

Tutkimuksellisesti Tarvantovaaran erämaa ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualue ovat jääneet melko vähälle huomiolle tutkijoiden mielenkiinnon suuntautuessa useimmiten Luoteis-Enontekiön maisemallisesti, geologisesti, eläimistöllisesti ja kasvistollisesti Suomen oloissa poikkeukselliselle Käsivarren suurtunturialueelle.

Metsähallitus kehittää ja koordinoi koko valtakunnassa valtionmailla vastuulajiensa – mm. EU:n luontodirektiivin (92/43/ETY) putkilokasvien – suojelua ja seuranta. Tarvantovaaran erämaa-alueella näitä lajeja ovat lapinleinikki ja lettorikko.

Metsähallituksen koordinoimana seurataan maakotkan, merikotkan, muuttohaukan ja tunturihaukan kantojen kehitystä. Metsähallitus pitää kotkanpesistä pesärekisteriä ja tarkastaa pesät vuosittain. Joka vuosi tavataan paliskuntien edustajat ja heiltä saadut pesävihjeet tarkastetaan. Lisäksi alueen petolintujen pesimistä ja kantojen kehitystä ovat seuranneet ja pesiä tarkastaneet lukuisat alan harrastajat.

Em. petolintujen lisäksi ympäristöministeriön Metsähallitukselle vastuuttamia lajeja ovat naali ja kiljuhanhi, joita Metsähallitus seuraa vuosittain. Metsähallitus pitää alueen tunnetuista naalinpesistä rekisteriä ja seuraa yhdessä naalityöryhmän kanssa naalin esiintymistä alueella.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on tutkinut alueen kalastoa ja porolaitumien tilaa. Pohjois-Lapin paliskuntien talvilaitumien tilasta valmistui tutkimus vuonna 1996 (Kumpula ym. 1997), ja sen seurantatutkimus (Kumpula ym. 2004) vuonna 2004. Vuonna 1998 valmistui tutkimus koko poronhoitoalueen kesälaitumien tilasta (Kumpula ym. 1999).

5.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- 1) Metsähallituksen tehtävänä on seurata erämaa-alueen luonnon tilaa ja sen muutoksia sekä ryhtyä tarvittaviin suojelutoimenpiteisiin ja informoida tästä päättäjiä.

Peruste: Tämä on osa Metsähallituksen luonnonsuojelutehtävää. Tärkeä seurannan työväline on koko maan kattava paikkatietojärjestelmä, johon on tallennettu tietoa erämaa-alueen luontotyypeistä. Luontotyyppien tiedot ovat osin puutteelliset, jos tiedon tarkkuutta vertaillaan valtakunnallisesti. Lahopuutietoja ei ole, ja luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteen 1 luontotyypeissä ja niiden edustavuustiedoissa on epätarkkuuksia. Tietojen korjaaminen vaatisi täydennysinventointia.

- 2) Metsähallitus seuraa yhteistyössä tutkijoiden kanssa maa- ja merikotkien, muutto- ja tunturihaukkojen sekä naalin kantoja ja ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin niiden suojelemiseksi.
- 3) Kettujen määrää ja terveydentilaa seurataan ja kettukannat pyritään pyynnillä pitämään vähäisinä, jotta naalilla heikompana kilpailijana olisi riittävästi elintilaa ja ravintoa. Metsähallitus tekee **Naali Life** -projektin ajan (vuoden 2008 loppuun) tarvittavat ketunpyyntisopimukset paikallisten metsästäjien ja luontaiselinkeinonharjoittajien kanssa kuultuaan asiassa Enontekiön riistanhoitoyhdistystä ja Käsivarren paliskuntaa. Metsähallitus pyrkii jatkamaan tätä hyväksi koettua poikkeuslupakäytäntöä myös **Naali Life** -projektin päätyttyä.
- 4) Uhanalaisten kasvien esiintymätietoja tarkastetaan ja täydennetään maastossa.
- 5) Metsähallitus toteuttaa sille vastuutetut kasvilajiseurannat erämaa-alueella. Lettorikon ja lapinleininikin seuranta toteutetaan myöhemmin laadittavien seurantaohjelmien mukaan.
- 6) Metsähallitus opastaa luontokeskuksissa, luontotuvilla ja internetsivuilla kävijöitä ympäristöä säästävään retkeilyyn. Alueen tuvilla on myös tupakansiot, joissa kerrotaan muun muassa luonnonsuojelusta ja jätehuollosta. Virkistyskäyttäjien ohjaaminen, opastus ja neuvonta on keskeinen osa erämaan luonnontilaisuuden säilyttämistä. Opastustoiminnalla on tärkeä tehtävä retkeilyn ympäristövaikutusten hallinnassa ja ennakoivassa pelastustoiminnassa, alueen erämaisyyden turvaamisessa ja ympäristökasvatuksessa.
- 7) Moottorikelkkailua ohjataan ja rajoitetaan lupapolitiikalla, jonka mukaan kulku urien ulkopuolella on ulkopaikkakuntalaisille ohjattua, opastettua ja rajoitettua. Metsähallitus valvoo moottorikelkkailua alueella yhteistyössä poliisin ja Rajavartiolaitoksen kanssa.

5.3 Seuranta

Metsähallitus seuraa kesäaikaisten maastourien kulumista ja rakentaa tarvittaessa kuluneisiin tai vaarallisiin kohtiin mönkijäpitkoksia tai siltoja, mikäli alueen luonnontilaisuuden säilyttäminen tätä edellyttää. Muualle tällaisia rakenteita ei tehdä.

Metsähallitus valvoo kesäaikaista maastoliikennettä yhteistyössä poliisin ja Rajavartiolaitoksen kanssa.

6 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito

6.1 Nykytila

6.1.1 Arkeologiset kohteet

Tämä on lyhennelmä Jarmo Kankaanpään laatimasta alueen arkeologisesta perusselvityksestä (Kankaanpää 2002).

Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu Enontekiön arkeologisesti huonoimmin tunnettuihin osiin. Varsinaisia arkeologisia tutkimuksia – kuten muinaisjäännösten inventointia tai kaivaus-tutkimuksia – ei ole tehty juuri lainkaan, sillä alueelle ei ole kohdistunut sellaisia rakennus- tai kaavoitushankkeita, jotka edellyttäisivät muinaismuistolain (295/1963) mukaisia tarkastuksia ja kaivauksia.

Alueelta on luetteloitu toistaiseksi vain yksi kiinteä muinaisjäännös, Salvasjärven kylä (Kankaanpää 2002):

Tarvantovaaran erämaa-alueella n. 16 km Palojärvestä (Bálojávri) luoteeseen, Salvasjärven eteläpäässä Norjan rajan tuntumassa on vanha Erkunan eli Palojärven lapinkylän kesäkylä, johon kuuluu useita vanhoja rakennuksia. Kohde on otettu luetteloon saamelaisperinneohteena (ks. Lapin rakennusperintö s. 86).

Rauhalan (2002) mukaan järven lounaisrannalle rakennettiin kylän ensimmäinen talo 1930-luvulla. Nykyisin kylässä on taloja toistakymmentä.

Myös satunnaisesti löytyneitä muinaisesineitä on vähän, neljä kappaletta; osittain varmaankin siitä syystä, että alue ei ole samalla tavalla retkeilijöiden suosiossa kuin esimerkiksi Haltin reitti.

Alueelta nykyisin tunnetut kiinteät muinaisjäännökset ja irtolöydöt ovat tyypiltään sellaisia, joista tapaa säilyä perimätietoa tai jotka on suhteellisen helppo tunnistaa maastossa. Vaikeammin havaittavia kohteita – kuten kivikautisia asuinpaikkoja tai kvartsilöytöpaikkoja – ei luettelosta löydy, sillä niiden tunnistamiseen tarvitaan alan koulutusta ja kokemusta, eikä arkeologeja ole alueella juuri liikkunut. Pyyntikuopista ja lapinkentistä taas ei ole tietoja lähinnä siksi, että tällaisia rakenteita ei yleensä mielletä ”muinaisjäännöksiksi”, eikä niitä pidetä ilmoittamisen arvoisina.

Kaikkia edellä mainittuja kohdetyyppejä on löytynyt runsaasti mm. Tarvantovaaran alueesta itään sijaitsevalta Pöyrisjärven erämaa-alueelta, ja etenkin pyyntikuopparyhmiä myös mm. Kultiman, Kaaresuvannon ja Markkinan ympäristöstä. Alueella käyneet arkeologit ovat kuitenkin luetteloi-neet useimmat näistä kohteista vasta viimeisten kahdenkymmenen vuoden kuluessa. Erilaisten asuinpaikkojen, pyyntikuoppien ja kvartsilöytöpaikkojen puuttuminen Tarvantovaaran alueilta johtuneekin pääasiassa tutkimuksen puutteesta. Ei ole mitään syytä, miksi Näkkälän–Pöyrisjärven seutua hyödyntäneet ihmisryhmät eivät olisi yhtä hyvin voineet hyödyntää myös muutaman peninkulman päässä sijaitsevaa, ekologisesti samankaltaista aluetta. Etenkin jokien sekä Tarvanto-vaaran alueen järviryppäiden ympäristöstä voisi Pöyrisjärven esimerkin perusteella odottaa löyty-vän sekä asuinpaikkoja että pyyntikuoppia.

Erilaisista, pääosin erämaa-alueen ulkopuolelta tehdyistä arkeologisista löydöistä päätellen Enontekiön kaakkoisosassa on ollut asutusta varhaiselta kivilta asti ja Könkämäen varrella ainakin varhaiselta metallikaudelta lähtien. Irtolöydösten perusteella on hyvinkin mahdollista, että myös Tarvantovaaran alueella on ollut asutusta tai ainakin jatkuvaa käyntiä kaikkien esihistorian periodien aikana. Historiallista aikaa varhaisempiin kausiin kuuluvia kiinteitä muinaisjäännöksiä ei puutteellisen tutkimuksen takia tosin vielä tunneta, mutta ainakin seuraavia tyyppisiä voi odottaa löytyvän:

- 1) kivikautiset ja varhaismetallikautiset asuinpaikat
- 2) myöhäisrautakautiset ja historialliset saamelaisasuinpaikat
- 3) pyyntikuopat.

Näistä kolmesta muinaisjäännöstyyppistä kaksi jälkimmäistä on yleensä melko helppo havaita, ellei maasto ole paksuhkon tiheikön tai mättäikön peitossa. Kivi- ja varhaismetallikautiset asuinpaikat taas saattavat olla jopa täysin näkymättömissä, ja vasta lapion kuopaisu tai törmän sortuminen tuo tunnusmerkit näkösälle. Muinaiset asuinpaikat ovat myös varsin herkkiä tuhoutumaan. Pelkkä tuulieroosio saattaa hävittää kivikautisen asuinpaikan lähes täysin, sillä vaikka esineet jäisivät paikoilleen, itse maannoksessa olevat tiedot – kuten tulisijan paikkaa ilmaisevat palomaaläikät, likamaaläikät, ajoituksen mahdollistavat hiilet, maaperään sitoutuneet fosfaatit, makrofossiilit ja jopa pienemmät luut – katoavat lentohiekan mukana.

Etenkin kivikautiset asuinpaikat ovat usein varsin huomaamattomia, ja asiantuntijankin on turvaututtava peitteisessä maastossa koekaivaukseen. Pohjois-Lapissa asuinpaikat ovat kuitenkin hyvin pinnassa: esimerkiksi Hetassa ja Peltovuomassa on kaivettu useita yli 6 000 vuotta vanhoja kohteita, joissa varsinainen löytökerros ei ulottunut 20 cm:ä syvemmälle. Muinaiset ihmiset leiriytyivät mielellään samanlaisiin paikkoihin kuin nykyisetkin vaeltajat, joten hyviä leiripaikkoja on usein käytetty jopa vuosituhansia.

Tähänastisten kokemusten perusteella voidaan sanoa, että hyvät leiripaikat – kuten kuivat ja tasaiset hiekkatörmät vesistöjen rannoilla – ovat melkoisella varmuudella olleet aikaisempienkin asukkaiden käytössä, usein jopa tuhansien vuosien ajan. Missä tahansa hyvännäköisessä leiripaikassa esimerkiksi vesistöjen rannoilla voi olla maan alla ja mahdollisesti päälläkin jälkiä vanhemmasta asutuksesta – jälkiä, jotka muinaismuistolain (295/1963) perusteella ovat rauhoitettuja.

6.1.2 Muinaismuistojen huomioon ottaminen toiminnassa

Alueella ei ole (myöskään) tehty muinaisjäännösten inventointia, joten sieltä ei tunneta yhtään muinaisjäännöstä.

Muinaismuistolain (295/1963) mukaan kaikki kajoaminen kiinteään muinaisjäännökseen ilman lain perusteella annettua lupaa on kielletty (1 §). Tällaisina toimenpiteinä laissa mainitaan kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen ja muu kajoaminen. Kielto koskee myös maanomistajia, joille pyritään ilmoittamaan heidän mailtaan todetut muinaisjäännökset. Käytännössä kaikkia maanomistajia ei kohtuullisena pidettävässä ajassa tavoiteta. On kuitenkin huomattava, että muinaismuistolaki rauhoittaa luettelemansa kiinteät muinaisjäännökset (2 §) ilman erityistoimenpiteitä.

Osa muinaisjäännöksistä (pyyntihaudat, seidat jne.) sopii nähtävyyshankkeiksi, mikäli niiden säilyminen voidaan turvata nähtävyyshankkeesta huolimatta. Ne voidaan varustaa opastein ja tarvittaessa suojata. Kohteita vahingoittavaa kasvillisuutta poistetaan. (Metsähallitus 2002)

6.1.3 Perinteinen luonnon käyttö ja saamelaiskulttuuri

Tämä on lyhennelmä Lydia Heikkilän laatimasta alueen luonnon käytön perusselvityksestä (Heikkilä 2002b).

Poronhoitokulttuuri on säilynyt vahvana perinteenä Tarvantovaaran erämaa-alueella ulkoisista muutoksista huolimatta. Poronhoito on edelleen yksi alueen tärkeimmistä elinkeinoista. Tarvantovaaran erämaa-alueella hoitavat porojaan Palojärven, Kultimassa, Hetassa, Leppäjärven ja Palojoensuussa asuvat, Käsivarren paliskuntaan kuuluvat poronhoitajat. Kotitarvekalastus ja -marjastus sekä marjojen poimiminen myyntiin on merkittävä osa porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saavien perheiden elannossa.

Aluetta käyttävät luontaiselinkeinojen harjoittamiseen porotalouden harjoittajien lisäksi myös muut lähikylien asukkaat. Kuttasen, Jatunin ja Kaaresuvannon kyliin on perustettu seitsemän luontaiselinkeinoilaa ns. **sekatalouden** varaan. Tämä tarkoittaa sitä, että tilan toimeentulolähteeksi on suunniteltu kalastus, kalanjalostus, pienimuotoinen porotalous, metsästys (lähinnä riekonpyynti) ja marjastus. Kalastuksella ja marjastuksella on merkittävä osuus myös muille kuin suoranaisesti luontaiselinkeinoja harjoittaville kotitalouksille. Kotitarvekalastus ja marjastus tuottavat tärkeän lisän väestön ruokatalouteen. Viime vuosina tapahtuneeseen hillon hintatason laskuun asti marjastuksesta saatavat lisäansiot ovat olleet merkittävä osa väestön toimeentuloa. Luonnossa liikkuminen on myös tärkein vapaa-ajan viettotapa paikalliselle väestölle.

Luontaiselinkeinoilla on vahva kulttuurinen merkitys, jota ei voida arvioida rahassa. Poronhoito, metsästys ja kalastus muodostavat saamelaiskulttuurin aineellisen ja henkisen perustan. Luontaiselinkeinit ovat myös olennainen osa alueen suomalaisen väestön elämäntapaa. Luontaiselinkeinojen harjoittamisella on pitkät historialliset perinteet tällä alueella. Eri luontaiselinkeinojen harjoittamisesta koostuva elinkeinokokonaisuus on edustanut ihmisen kykyä sopeutua alueen karuun luontoon.

6.1.4 Rakennettu kulttuuriympäristö

Tarvantovaaran erämaa-alueella ei ole vuonna 1993 määriteltyjä valtakunnallisesti arvokkaita kulttuuriperintökohteita (Museovirasto 1993), mutta Sturoivilla sijaitseva Struven kolmiomittausketjun piste on nousemassa uudelle valtakunnallisesti arvokkaiden kohteiden listalle. Alueella ei ole asetuksella (480/1985) suojeltuja tai Metsähallituksen ja Museoviraston välisellä sopimuksella varjeltuja kohteita eikä myöskään rakennussuojelulailla suojeltuja kohteita. Lapin ympäristökeskuksen koordinoimassa **Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi** -hankkeessa (Magga 2007) inventoitiin myös Enontekiön kulttuuriympäristökohteita, mutta inventointi ei ulottunut kuitenkaan Tarvantovaaran erämaa-alueelle.

6.1.5 Saamelainen kulttuurimaisema

Lapin ympäristökeskuksen hallinnoimaan **Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi** -hankkeeseen sisältyy arkeologinen ja saamelaiskulttuuriolosio. Hankkeen suunnitteluvaiheessa oli päädytty ratkaisuun, että saamelaisaluetta käsitellään yhtenä ja itsenäisenä osiona. Koska **saamelaisen kulttuuriympäristön** käsite on vielä uusi ja vakiintumaton, nähtiin tarvetta asian yhteiselle pohdinnalle ja alustuksille. Seminaarien alustuksista ja luennoista koottiin julkaisu (Magga 2007).

Saamelaiseen kulttuuriympäristöön kuuluvat Maggan (2003) mukaan muinaisjäännökset, rakennusperintö, saamelaiselinkeinojen synnyttämät perinnemaisemat perinnebiotooppeineen sekä ympäristöön ja maisemaan liittyvä henkinen perinne. Henkisellä, näkymättömällä kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan sitä suullista perinnettä, joka antaa maisemalle ja ympäristölle merkityksen tehden siitä kulttuuriympäristön. Suullisella perinteellä tarkoitetaan paikkoihin ja alueisiin liittyviä tarinoita, muisteluksia, paikannimiä, joikuja ja yleensä perimätietoa paikkojen ja alueiden käytöstä. Saamelaisessa **kulttuurimaisema**-käsitteessä ihmistä ei siis painoteta luonnon muuttajana, vaan maisema voi näyttää luonnonmaisemalta, mutta sisältää silti kulttuurimaisemaan liitetyt arvot ja merkitykset. Tämän johdosta luonnonmaisemaksi tai erämaaksi määritelty alue voi olla saamelaiselle kulttuurimaisemaa. (Magga 2007, Elo & Magga 2007)

Sellaiset kiinteät muinaisjäännökset, jotka joko kokonaan tai osin ovat maastossa nähtävissä, on helppo mieltää osaksi kulttuuriympäristöä. Suuri osa muinaisjäännöksistä kuitenkin kätkeytyy luontoon näkymättömiin. Tämän kätkössä olevan arkeologisen perinnön esiintuominen tapahtuu näitä kohteita koskevan tiedon välittämällä ja kertomisella. (Sarkkinen 2007)

6.2 Tavoitteet

Kulttuuriarvojen suojelun tavoitteena on säilyttää alueen merkittävät kulttuuriarvot, joita ovat saamelaiskulttuuri, alueen perinteinen luonnonkäyttö siihen liittyvine tietoineen, rakennuksineen ja rakennelmineen sekä muinaisjäännösten suojelu.

6.3 Toimenpiteet

Kulttuuriympäristöjä säilyttävä ja muu perinteinen käyttö sekä tietämys ovat itsessään säilytettäviä kulttuuriarvoja. Näin ollen muualla tässä suunnitelmassa olevat saamelaiskulttuuria, luontaiselinkeinoja ja paikallista perinteistä luonnonkäyttöä turvaavat sekä perinteisen tietämyksen säilymistä edistävät esitykset ovat kulttuuriarvojen suojelua.

Metsähallitus teettää Museovirastolla muinaismuistolain (295/1963) edellyttämän inventoinnin kaikissa erämaa-alueella sijaitsevissa rakentamattomissa paikoissa, joihin suunnitellaan virkistyskäytön rakennelmia. Koska alueen arkeologiaa tunnetaan toistaiseksi vähän, saattaa yhdenkin kohteen tuhoutumisen myötä hävitä korvaamattoman arvokasta tietoa.

Metsähallitus pitää tärkeänä Enontekiön kulttuuriympäristöohjelmassa (Rauhala 2002) esitettyjä toimenpiteitä Salvasjärven kesäkylän vanhojen rakennusten säilyttämiseksi. Ko. ohjelmassa esitetään vanhojen rakennusten inventointia, mittausta ja korjaussuunnitelmien laadintaa. Salvasjärven kesäkylä on valtakunnallisesti arvokas perinnemaisema ja saamelaisperinnekohte.

6.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa erämaa-alueen kulttuuriarvojen suojelun ja hoidon toteutumista osana Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatu-järjestelmän seurantaa. Luonnonvarasuunnitelman mukaisena mittarina on Metsähallituksen Enontekiön kuntaa koskevan yhteistyöryhmän saamelaiskäräjien nimeämien jäsenten vuotuinen arvio Metsähallituksen toiminnasta.

7 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

7.1 Käsitteistöä

Luontomatkailulla tarkoitetaan tässä muiden kuin enontekiöläisten harjoittamaa alueelle suuntautuvaa matkailua, joka perustuu luonnon vetovoimaisuuteen ja luonnon tarjoamiin elämyksiin. **Luonnon virkistyskäyttö** on hieman luontomatkailua laajempi käsite. Ero on siinä, että virkistyskäyttö pitää sisällään myös paikallisten ihmisten virkistäytymisen, kun taas luontomatkailu viittaa kohdealueen ulkopuolelta tuleviin ihmisiin, jotka matkustavat alueelle. Luonnon virkistyskäyttö voidaan siten jakaa (paikallisten ihmisten) **lähivirkistyskäyttöön** ja (ulkopaikkakuntalaisten) **kaukovirkistyskäyttöön** eli luontomatkailuun.

Virkistäytyminen luonnossa voi Suomessa tapahtua joko omin voimin, vetokoiria, poroja tai hevosta käyttäen, moottoroidusti maastomönkijällä tai -autolla, moottoripyörällä, moottorikelkalla, moottoriveneellä, vesijetillä tai näitä kulkumuotoja eri tavoin yhdistäen. Tällaiseen luonnon virkistyskäytön laajaan määritelmään on päätyttyä muun muassa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmä (Ympäristöministeriö 2002b). Luontoon ja sieltä takaisin maantien varteen – myös Tarvantovaaran erämaa-alueella – voi siirtyä maastoajoneuvojen lisäksi moottoriveneellä, lentokoneella tai helikopterilla. Virkistyskävijöiden moottoroitu liikkuminen vaatii luvan. Omin voimin liikkuminen voi tapahtua **huolletusti**. Tällöin ryhmän varusteet ja muonat kuljetetaan maastossa tauko- ja yöpymispaikoille esimerkiksi moottorikelkalla, jolloin virkistäytyjät säästyvät varusteiden kuljettamisen rasituksilta ja voivat liikkua kevyemmin ja pitempiä päivämatkoja. Perinteinen jokamiehenoikeuksiin perustuva luonnossa liikkuminen tapahtuu kuitenkin omin voimin **huoltamattomasti**, jolloin kyse on yleensä ns. **perinteisestä eräretkeilystä**. Liikkuminen luonnossa voi tapahtua joko **itsenäisesti** ryhmässä tai yksin tai **ohjatusti** ryhmässä.

Ohjattu liikkuminen ja virkistäytyminen luonnossa voi olla joko **liiketoiminnallista** tai **ei-liiketoiminnallista**. Jyrkän rajan vetäminen liiketoiminnallisen ja ei-liiketoiminnallisen virkistäytymisen välille on tulkinnanvaraista. Periaatteessa kyseessä on liiketoiminta, mikäli ohjattuja luontomatkkoja markkinoidaan suurelle yleisölle tai niitä myydään muillekin kuin yhdistyksen omille jäsenille.

Ohjelmapalveluyrittäjillä tarkoitetaan matkailuyrittäjiä ja -organisaatioita, jotka myyvät ohjattuja retkiä ja **lähikuljetuksia** eli kuljetuksia alueella. **Ohjelmapalveluita** – esimerkiksi kuljetusta, ohjelmallista toimintaa ja pienimuotoista majoitusta erämaa-alueella – voivat tarjota ohjelmapalveluyrittäjien lisäksi luontaiselinkeinotukikohtiin tukeutuen alueen luontaiselinkeinonharjoittajat, joille näin hankittu matkailutulo on osa heidän elinkeinokokonaisuuttaan, mutta ei kuitenkaan pääelinkeino.

Autiotupa on aina avoin, puukaminalla, laverilla, pöydällä ja penkeillä sekä joskus kaasukeittolevyllä varustettu vaatimaton tupa. Tupa on alun perin tarkoitettu yhden, korkeintaan kahden yön yöpymiseen omin voimin erämaassa kulkeville. Paikalliset ihmiset yöpyvät tuvissa myös moottorikelkalla liikkueissa. Samoin ulkopaikkakuntalaiset moottorikelkkailijat ovat yöpyneet hiljaisena kautena Metsähallituksen valtakunnallisen moottorikelkkauran varrella sijaitsevissa autiotuvissa. Tärkeää on kuitenkin muistaa tarvittaessa antaa tilaa omin voimin liikkueille.

7.2 Virkistyskäytön ja luontomatkailun määrä ja luonne

Luontomatkailu ja virkistyskäyttö ovat nuorimpia Tarvantovaaran erämaa-alueen käyttömuodoista. Virkistyskäyttö on hyvin vähäistä verrattuna esimerkiksi Käsivarren erämaahan. Tupien vieraskirjamerkintöjen perusteella alueen Tarvantovaaran erämaan vuotuiseksi kävijämääräksi voidaan arvioida noin 500 henkeä, joista suuri osa on paikkakuntalaisia. Käsivarren erämaa-alueella vastaavasti arvioitu kävijämäärä vuonna 1998 oli noin kahdeksankertainen (5 800 henkilöä), ja Käsivarren kävijöistä valtaosa on ulkopaikkakuntalaisia (Kajala 2000).

Vähäiset palvelurakenteet vaikuttavat osaltaan siihen, että alueelle hakeutuu kesäisin pääasiassa omatoimisia, kokeneita eräretkeilijöitä, kalastajia ja vesiretkelijöitä. Luonnonrauhaa etsivien kalastajien kohteita ovat mm. Hieta-, Tarvanto- ja Maljasjoki. Paikkakuntalaisista varsinkin ne, joilla on omia tukikohtia erämaa-alueen sisällä sijaitsevilla yksityispaikoilla, virkistäytyvät alueella.

Kesäisin on tarjolla lentokonekuljetuksia sekä opastettuja kalastus- ja veneilymatkoja, mutta kysyntä on vähäistä verrattuna esimerkiksi Lätäsenolle suuntautuvien luontomatkojen määrään. Kesäaikaiset opastetut luontomatkat ajoittuvat enimmäkseen heinä–elokuulle. Lisäksi kesäaikaan Tarvantovaaran erämaa-alueelle on muutaman vuoden ajan ollut tarjolla ohjattuja ratsastusvaelluksia. Alueella liikkuu vähäisessä määrin myös maastopyöräilijöitä, pääasiassa olemassa olevia kesäaikaisia maastoliikenneuria pitkin.

Talvisin ohjelmopalveluyrittäjät vetävät opastettuja safareita pääasiassa moottorikelkkauria pitkin. Lupia urilta poikkeamiseen on haettu lähinnä pilkkijärville. Lisäksi ohjelmopalveluyrittäjät järjestävät alueelle moottorikelkalla huollettuja hiihtovaelluksia vähäisessä määrin. Koiravaljakko-toiminta on ollut toistaiseksi melko vähäistä, ja koiravaljakot ovat kulkeneet erämaa-alueella pääasiassa valtakunnallisia kelkkauria pitkin.

Ulkopaikkakuntalaiset moottorikelkkailevat itsenäisesti vain valtakunnallisen moottorikelkkauraverkoston uria pitkin. Muualla kelkalla liikkueensa he tarvitsevat alueen hyvin tunnevan oppaan. Moottorikelkkailukausi on vilkkaimmillaan huhtikuussa, mikä näkyy selkeästi moottorikelkkauran varrella sijaitsevan Salvasjärven tuvan kävijämäärissä.

Kuntalaisten moottorikelkkaretket ajoittuvat suurimmaksi osaksi kevätkaudelle maalis–huhtikuulle ja kelien salliessa myös toukokuulle. Tällöin kuntalaiset käyvät pääasiassa pilkkiretkillä alueen kalavesillä käyttäen tukikohtinaan laavuja tai yksityismailla sijaitsevia rakennuksia. Liikkuminen tapahtuu pääasiassa perheittäin tai kaveriporukoissa. Kelkkaretkillä liikutaan turvallisuussyistä pääsääntöisesti vähintään kahdella kelkalla ja vakiintuneita kulku-uria pitkin. Poronhoitotöitä ja muutamia muita maastoliikenneläin (1710/1995) sallimia poikkeuksia lukuun ottamatta moottorikelkkailuun tarvitaan aina maastoliikennelupa.

Talvella alueella liikkuu vähäisessä määrin hiihtovaeltajia. Huonolla kelillä hekin tukeutuvat moottorikelkkauraan.

Moottoroitu liikenne on supistanut erämaita sosiaalisessa mielessä ja mahdollistanut niiden syrjäisimpienkin kolkkien koluamisen päivässä tai parissa. Toisaalta moottoroitu liikkuminen – moottorikelkkailu ja lentoliikenne – mahdollistavat erämaiden matkailullisen hyödyntämisen ryhmille, joiden voimat tai taidot eivät riitä siellä liikkumiseen omin voimin.

Luontomatkailu merkittävänä elinkeinona tai osana elinkeinokokonaisuutta on vasta 1980-luvun loppupuolen ja 1990-luvun ilmiö painottuen 1990-luvulle, ja matkailun suosion kasvusta päätellen mitä ilmeisimmin myös 2000-luvulle luontaiselinkeinojen kannattavuuden heikentyessä. Matkailijoille myydään ohjelma- ja opaspalveluiden lisäksi majoituspalveluita, ruokaa ja maastoruokailupalveluita, polttoainetta, matkamuistoja, retkitarvikkeita sekä kuljetuspalveluita. Paikalliset matkailuyritykset vuokraavat lisäksi moottorikelkkoja sekä myyvät provisiolla moottorikelkkaura- ja kalastuslupia matkailijoille.

Matkailu kerrannaisvaikutuksineen on Enontekiön taloudellisesti merkittävin elinkeino. Tarvanto-vaaran erämaan luontomatkailu on toistaiseksi vähäistä, mutta osaltaan tämänkin erämaan virkistyskäytön taloudelliset vaikutukset heijastuvat aluetalouteen matkailutuloina ja työpaikkoina, oppaiden palkkoina, ohjelmopalvelu-, lupa-, majoitus-, myynti- ja verotuloina.

7.3 Virkistyskäytön rakenteet ja reitit sekä niiden huolto

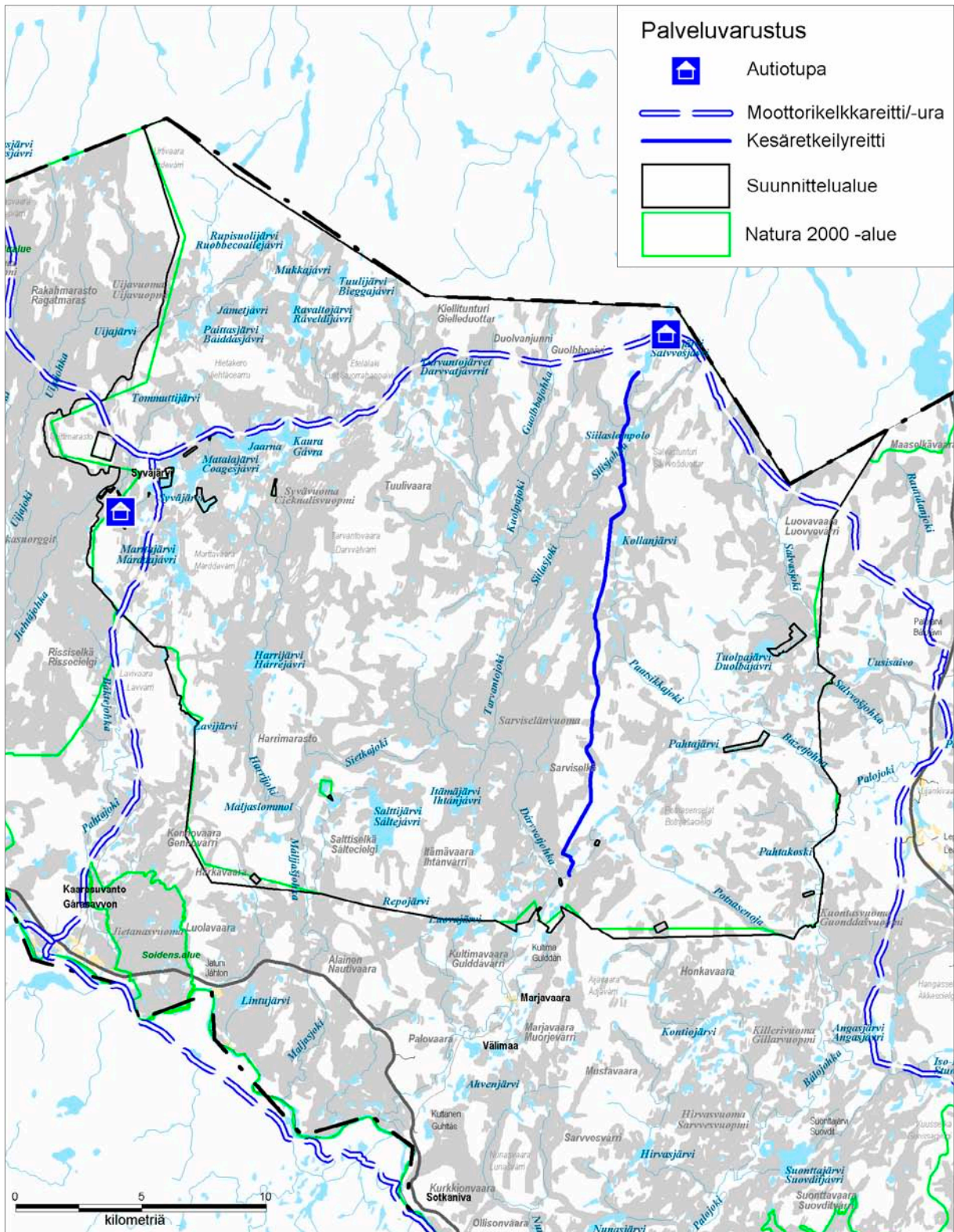
Erämaa-alueella on kaksi Metsähallituksen huoltamaa autiotupaa, Syväjärvi ja Salvasjärvi. Merkittyyä retkeilypolkuja ei ole. Tosin Tiehallinnon polut Lavivaarasta Syväjärvelle ja Kultimasta Leppäjärvelle ovat merkittyyä ja palvelevat myös retkeilijöitä. Tiehallinto on viime vuosina kunnostanut näiden polkujen pitkoksia ja siltoja. Lisäksi alueella on useita vanhoja kulkukeinoja, jotka ovat nykyisin joiltakin osin paikkakuntalaisten käyttämiä maastoliikenneuria (kuva 6, s. 68). Alueen vesireiteillä ei ole palveluvarustusta, eikä niitä siten katsota tässä retkeilyreiteiksi.

Alueella sijaitsee noin 40 km Hetta–Kilpisjärvi-moottorikelkkaurasta, jonka kokonaispituus on 180 km. Toinen merkittyy kelkkaura kulkee Kaaresuvannosta Syväjärvelle, jossa se yhtyy Hetta–Kilpisjärvi-uraan (kuva 4). Tästä urasta noin 8 km sijaitsee erämaa-alueella. Metsähallitus ylläpitää ja huoltaa moottorikelkkaurat.

Tunturi-Lapin seutukaavassa (vahvistettu 23.11.1999) on alueelle kaksi ulkoilureittivarausta. Yksi on merkittyy kulkemaan Tiehallinnon polun linjausta Kultimasta Leppäjärvelle. Toinen kulkee aluksi Tiehallinnon polun linjausta Lavivaarasta Syväjärvelle ja siitä edelleen vanhaa kulkukeinoja Norjan rajalle, Härkäjärvelle. Metsähallituksen on maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999, 32 §, 2 mom.) tarkoittamana viranomaisena ”otettava [seutu]kaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista”.

Autiotuvat ovat Metsähallituksen polttopuu- ja jätehuollon piirissä. Toimintaa ohjaa Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmä. Polttopuuna Syväjärvellä käytetään valtaosin koivua, joka tehdään tuvan lähistöltä. Salvasjärvelle viedään puu Hetasta valmiiksi tehtynä.

Jätehuollosta ja tupien käytöstä on tupakansioissa ajan tasalla olevat ohjeet. Tavoitteena on vähentää jätteen syntymistä tehokkaalla viestinnällä, mutta toisaalta käsitellä syntynyt jäte asianmukaisesti. Tupien yhteydessä on sekajäteastiat ja siistit ulkokäymälät. Sekajätteet kuljetetaan maastosta talvella puuhuollon paluukuormina.

Kuva 4. Tarvantovaaran erämaa-alueen nykyiset retkeilypalvelurakenteet. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293, © Suomen ympäristökeskus 2008.

7.4 Virkistyskäyttö ja erämaalaki

Erämaalaisissa (62/1991) ei mainita sanoja **luontomatkailu** tai **virkistyskäyttö**. Erämaalain perusteluista selviää kuitenkin, että yksi lain keskeinen tarkoitus on edistää virkistyskäyttöä ja kestäväää luontomatkailua. Lain yleisperusteluissa sanotaan: ”Lapin luonnon tarjoamien retkeily- ja virkistysmahdollisuuksien turvaamiseksi ja kehittämiseksi sekä niiden matkailuvetovoiman säilyttämiseksi tarvitaan erämaita.” Kohta viittaa erämaalain 1. §:än, jossa todetaan: ”Erämaa-alueita perustetaan – – luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittämiseksi.” Sama asia esitetään myös lain yksityiskohtaisissa perusteluissa: ”Erämaa-alueiden perustamisella pyritään myös kehittämään luonnon monipuolista käyttöä ja sen edellytyksiä kuten esimerkiksi alueiden retkeily- ja virkistyskäyttömahdollisuuksia ja metsien monipuolista käyttöä.”

Virkistyskäyttömahdollisuuksien kehittäminen on Metsähallituksen tehtävä, koska erämaalaki kieltää valtionmaan tai siihen kohdistuvan käyttöoikeuden luovuttamisen tai vuokraamisen yksityisille muuhun kuin porotalouden, kalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tarpeisiin. Näin ollen retkeilyyn ja luontomatkailuun liittyvää majoitustoimintaa erämaissa voi harjoittaa ainoastaan Metsähallitus; muiden tahojen majoitustoiminta edellyttää valtioneuvoston poikkeuslupaa.

Erämaalaki velvoittaa virkistyskäytön edellytysten kehittämiseen ja toisaalta edellyttää erämaaluonteen säilyttämistä sekä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamista. Tämä vaatii osittain ristiriitaisten tavoitteiden yhteensovittamista.

Metsähallitus ohjaa virkistyskäyttöä rakentamallaan palveluvarustuksella ja luvanvaraisen toiminnan osalta myös luvanmyöntöperusteilla. Moottoroitu liikkuminen, kalastus ja metsästyksen sekä muutoin kuin omin voimin tapahtuva matkailu on joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta luvanvaraista toimintaa. Kesä- ja talviaikaisen maastoliikenteen lupaehdot on kuvattu tämän hoito- ja käyttösuunnitelman luvussa 11 **Maastoliikenne ja muu liikkuminen**.

7.5 Tavoitteet ja toimenpiteet

1) Erämaahan ei rakenneta uusia virkistyskäytön tupia uusiin paikkoihin. Virkistyskäytön rakenteet keskitetään tulevaisuudessakin virkistysvyöhykkeelle olemassa olevien reittien ja rakenteiden yhteyteen. Vanhoja tupia voidaan korvata uusilla ja tupia voidaan kunnostaa, muuttaa niiden käyttötarkoitusta sekä siirtää noin 2 km:n säteellä tarkoituksenmukaisempaan kohtaan. Muutoksista neuvotellaan Käsivarren paliskunnan kanssa. Ennen siirtopäätöstä kohde on tarkastettava Museoviraston kanssa.

Peruste: Poronhoidon, muiden luontaiselinkeinojen, saamelaiskulttuurin ja erämaisyyden turvaaminen. Virkistyskäytön ja luontomatkailun ohjaaminen esitetyllä tavalla ei rajoita poronhoitoa ja paikallisten ihmisten perinteisiä oikeuksia – kuten metsästystä ja kalastusta. Erämaan nykyinen luonne omatoimisten kulkijoiden syrjäisenä erämaana on tarkoitus säilyttää. Muinaismuistojen suojelu.

2) Virkistysvyöhykkeelle Tiehallinnon merkittyjen polkujen varten voidaan rakentaa korkeintaan kaksi huollettua tulipaikkaa, toinen välille Lavivaara–Syväjärvi ja toinen välille Kultima–Leppäjärvi.

Peruste: Luontomatkailun edellytysten turvaaminen. Erämaan nykyinen luonne omatoimisten kulkijoiden syrjäisenä kohteena säilyy suurimmalla osalla aluetta. Erämaa-alueella kulkevat Tiehallinnon polut ovat kuitenkin olleet jo pitkään merkittäviä, ja sellaisina ne on tarkoitus Tunturi-Lapin seutukaavan mukaisesti myös säilyttää. Merkityt polut tarjoavat vähemmän kokeneille kulkijoille mahdollisuuden erämaakäynteihin. Näillä poluilla on myös runsaimmin kulkijoita, joten huolletuilla tulipaikoilla olisi käyttöä.

3) Metsähallitus huoltaa virkistyskäytön tuvat, rakenteet ja kelkkaurat.

Peruste: Erämaan luonnontilaisuuden ja poronhoidon turvaaminen. Tupien ja kelkkaurien ylläpidolla sekä puu- ja jätehuollolla on suuri merkitys virkistyskäytön ympäristövaikutusten kannalta. Jos virkistyskäytön rakenteita ja reittejä ei pidettäisi kunnossa tai puu- ja jätehuolto laiminlyötäisiin, tämä näkyisi välittömästi alueen luonnontilaisuudessa sekä ympäristön siisteydessä ja viihtyisyydessä.

4) Kaikkien erämaa-alueella olevien, kunnostettavien ja sinne rakennettavien tupien tulee olla vaatimattomia, yksikerroksisia, ympäristöön ja erämaa-alueen luonteeseen sopivia, perinteitä kunnioittavia ja tarkoituksenmukaisia puurakennuksia.

Peruste: Erämaisyyden säilyttäminen.

5) Autiotuvissa majoittumisessa etusija on omin voimin liikkuvilla omatoimisilla kulkijoilla. Moottorikelkkailijat voivat käyttää Metsähallituksen valtakunnallisen moottorikelkkauran varrella sijaitsevia autiotupia hiljaisena kautena yöpymiseen sekä tauko- eli päivätupina muulloinkin. Ohjelmanpalveluyrittäjät voivat hiljaisina kausina käyttää autiotupia taukotupina edellyttäen, että he ovat sopineet asiasta ensin Metsähallituksen kanssa. Autiotupia ei kuitenkaan ole tarkoitettu liiketoiminnallisen luontomatkailun yöpymistukikohdiksi. Luontaiselinkeinonharjoittajat voivat yöpyä autiotuvissa useampiakin perättäisiä öitä hiljaisena kautena edellyttäen, että he sopivat asiasta etukäteen Metsähallituksen kanssa.

Peruste: Ohjattu moottoroitu, liiketoiminnallinen luontomatkailu tulee eriyttää omin voimin tapahtuvasta retkeilystä yöpymisten osalta. Näin turvataan parhaiten eri käyttäjäryhmien erämaakokemukset sekä vältytään turhilta ristiriidoilta, joita aiheutuu mm. kelkkailijoiden ja hiihtäjien sekä toisaalta ohjelmanpalveluasiakkaiden ja omatoimisten retkeilijöiden yöpymisestä samassa rakennuksessa. Kevättalvella monet hiihtäjät saapuvat valoisan yön turvin majoittumaan autiotuville hyvinkin myöhään, jolloin vaarana on, että yöpuulle jo asettuneiden moottorikelkkailijoiden ja maksavien asiakkaiden kynnys lähteä jatkamaan matkaa tai siirtyä talvitelttamajoitukseen on liian korkea. Poromiehet tarvitsevat työssään autiotupia tukikohdikseen. Moottorikelkkailija pääsee hiihtäjää helpommin majoittumaan erämaan ulkopuolelle. Paikkakuntalaisilla on oikeus liikkua alueella moottorikelkkaurien ulkopuolellakin.

6) Ohjelmanpalveluyrittäjille myönnetään pitkäaikaisempaan, jokamiehenoikeudet ylittävään leiriytymiseen lupia tapauskohtaisesti korkeintaan kaudeksi kerrallaan ennalta sovittuihin paikkoihin. Luvassa määritellään leiriytymisen ehdot. Leiriytymispaikat eivät saa sijaita uhanalaisten lajien kannalta aroilla tai muuten kulumisherkillä paikoilla, eikä niistä saa koitua haittaa porotaloudelle, retkeilijöille tai muille alueella liikkuville. Ohjelmanpalveluiden tilapäiset taukopaikat käsitellään vuosittain matkailuyrittäjien, Käsivarren paliskunnan ja Metsähallituksen yhteisneuvotteluissa. Syrjävyöhykkeelle sijoitettaviin taukopaikkoihin on oltava paliskunnan suostumus.

Peruste: Erämaisyyden turvaaminen, luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin turvaaminen, erämaan luonnontilaisuuden säilyttäminen, uhanalaisten lajien suojelu sekä perinteisen eräretkeilyn turvaaminen. Matkailutoiminnan erämaassa tulee olla pienimuotoista, ohjattua ja luvanvaraista eikä siitä saa koitua liiaksi haittaa porotaloudelle. Luomalla selkeät pelisäännöt ohjatulle luontomatkailulle sekä puuttamalla ajoissa ylilyönteihin edistetään elinkeinon kehittymistä ja työllistämismahdollisuuksia. Yhteisenä tavoitteena on alueen erämaisyyden säilyttäminen. Maastoliikennelaki (1710/1995), erämaalaki (62/1991) ja jokamiehenoikeudet.

7.6 Seuranta

Metsähallitus seuraa Tarvantovaaran erämaa-alueen virkistyskäytön ja luontomatkailun kehitystä Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatu järjestelmässä sovituin mittarein. Näistä erämaa-alueelle soveltuvia mittareita ovat poltto- puunkulutus, jätekertymä ja kävijämäärät sekä Enontekiön yhteistyöryhmän arviot.

7.7 Opastus ja viestintä

7.7.1 Nykytila

Virkistyskävijöiden opastuksesta vastaa Hetassa sijaitseva Tunturi-Lapin luontokeskus Skierri. Erämaa-alueella on hyvin niukasti opasteita. Moottorikelkkaurien varsilla on opastetaulut Kaare-suvannossa ja Palojärvellä sekä erämaa-alueella moottorikelkkaurien risteyksessä Syväjärvellä. Merkittijä kesäreittejä ovat Tiehallinnon polut Kultimasta Leppäjärvelle ja Lavivaarasta Syvä-järvelle. Merkittijä talvireittejä ovat Metsähallituksen valtakunnalliset moottorikelkkaurat Kaare-suvanto–Syväjärvi ja Hetta–Kilpisjärvi. Autiotuvilla on tupakansiot, joissa on tietoa alueen luon-nosta ja käytöstä sekä ohjeita kulkijoille. Luonto-opastuksen nykytilanne sopii hyvin erämaa-alueen luonteeseen, eikä muutostarpeita ole päivitys- ja ylläpitotarpeita lukuun ottamatta.

7.7.2 Tavoitteet

- Tarvantovaaran erämaa-alueen luonto-opastuksen tavoitteena on tukea erämaalain (62/1991) toteutumista kannustamalla kävijöitä luontoa säästävään ja muita käyttömuotoja kunnioitta-vaan virkistäytymiseen.

7.7.3 Toimenpiteet

- Asiakasneuvonnasta ja opastuksesta vastaa edelleen Tunturi-Lapin luontokeskus. Myös muut Metsähallituksen luontokeskukset ja -tuvat sekä Metsähallituksen internetsivut antavat tietoa alueen luonnosta, käytöstä ja virkistysmahdollisuuksista. Tunturi-Lapin luontokeskuksen näyttelyitä uusittaessa Tarvantovaaran erämaa-alue tuodaan esille osana Enontekiön erämaa- ja luonnonsuojelualueiden kokonaisuutta.

Peruste: Tehokkaalla opastustoiminnalla ja viestinnällä saatetaan parhaiten ajan tasalle kävijöiden tietämys erämaan luonnosta ja käytöstä, saamelaiskulttuurista sekä virkistyskäytön reiteistä, rakenteista, säännöistä ja varustautumisesta. Tällöin kävijöiden tietämys, odotukset ja todellisuus saadaan paremmin vastaamaan toisiaan, mikä osaltaan vähentää ristiriitoja ja lisää kävijä-tyytyväisyyttä. Tiedottaminen ja palautteen aktiivinen vastaanottaminen edistävät alueen kestävä ja turvallista käyttöä, ympäristöä säästävää retkeilyä sekä porotalouden ja saamelaiskulttuurin turvaamista.

- Metsähallitus opastaa luontokeskuksissa, luontotuvilla ja internetsivuilla kävijöitä ympäristöä säästävään retkeilyyn. Tuvilla on myös tupakansiot, joissa kerrotaan muun muassa luonnonsuojelusta ja alueen jätehuollosta.

7.7.4 Seuranta

Metsähallitus seuraa erämaa-alueen luonto-opastuksen toteutumista osana Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatu järjestelmän seurantaa. Enontekiön mittakaavassa seurattavia asioita ovat uusien opastaulujen ja kohdeopasteiden määrä, niihin käytetty vuotuinen työpanos (htv) ja rahamäärä, vuotuisten asiakas-kontaktien määrä asiakaspalvelupisteittäin sekä asiakkaiden tyytyväisyys: myönteisen ja kielteisen palautteen määrät.

8 Poronhoito

8.1 Historiaa

Poronhoidon alkuperästä ja -ajankohdasta on esitetty erilaisia teorioita. Näitä on kuvattu tarkemmin mm. alueen luonnon ja käytön perusselvityksen (Kajala 2002f) luvussa **Luonnonkäytön historia** (Heikkilä 2002b, s. 99–100).

Poropaimentolaisuutta koskeva suuri muutos tapahtui vuonna 1852 Norjan ja Suomen sekä vuonna 1889 Suomen ja Ruotsin välisten rajasulkujen seurauksena. Tällöin estettiin perinteinen jutaaminen Enontekiöltä Jäämerelle. Tämä tapahtuma vaikuttaa edelleen Tarvantovaaran erämaan nykyisiin poronhoito-oloihin. Poronhoito on sopeutunut valtiollisten rajankäyntien lisäksi moniin muihin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Paimentolaisesta elämäntavasta on luovuttu 1960-luvulla siirryttäessä asumaan kiinteisiin asumuksiin. Elintason nousu ja tekninen kehitys ovat muuttaneet poronhoitoa ja porosaamelaisista elämäntapaa.

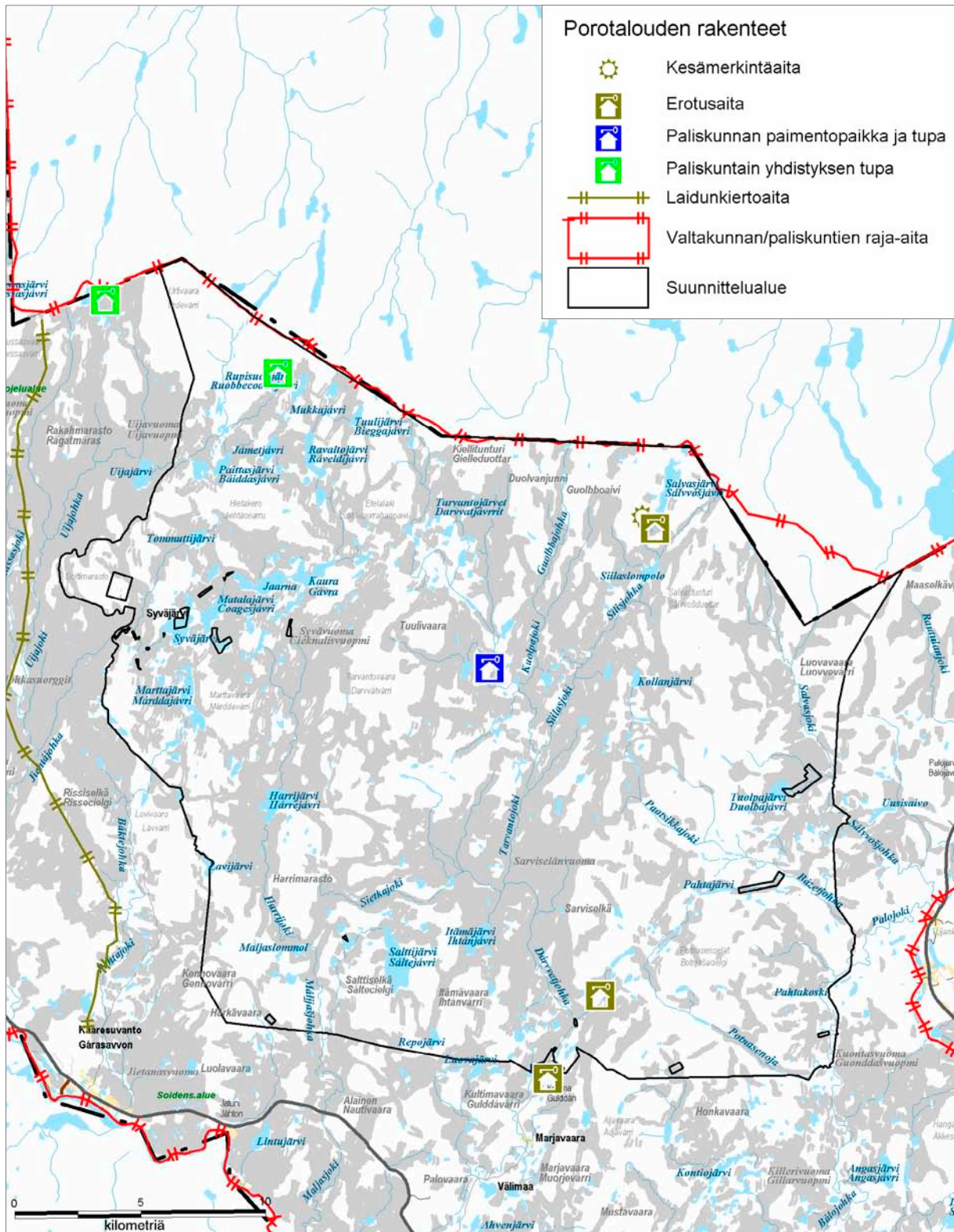
Muutoksista huolimatta monet poronhoidon perinteiset piirteet ovat säilyneet Käsivarren paliskunnassa nykypäiviin asti. Poroja hoidetaan edelleen suku- ja kyläkohtaisesti. Jutaaminen jatkuu pienessä mittakaavassa edelleen; kesäkylät ovat käytössä ja vasanmerkityksiin mennään tunturi-alueelle useiksi viikoiksi. Poronhoito on kokonaisuudessaan tämän alueen saamelaiskulttuurin tärkein aineellinen ja henkinen perusta.

8.2 Nykytila

8.2.1 Porotalouden järjestelyt ja rakenteet

Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu kokonaisuudessaan Käsivarren paliskuntaan. Tarvantovaaran erämaa-alue (67 030 ha) käsittää noin 14 % paliskunnan kokonaispinta-alasta (485 200 ha). Käsivarren paliskunnan alueelle sijoittuvat myös Käsivarren erämaa-alue (218 400 ha) ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualue (43 470 ha). Lännessä paliskunta rajoittuu Ruotsiin, pohjoisessa ja koillisessa Norjaan. Suomen puolella etelässä ja idässä Käsivarren paliskunnan naapurina on Näkkälän paliskunta. Ruotsin rajalla Könkämäeno on kesällä luonnollinen este porojen liikkumiselle. Suomen ja Norjan välille on 1950-luvun puolivälissä rakennettu poroaita, joka seurailee likimain valtakunnan rajaa (kuva 5). Samoin Näkkälän ja Käsivarren paliskuntien välillä on rajoaita.

Porot eivät ole yhteispaimenuksessa, vaan kyläkunnat pitävät protokkansa erillään paimentamalla niitä lähes ympäri vuoden. Tarvantovaaran erämaa-alueella paimentaa Palojärven kyläkunta, jonka kesäisin erottaa lännempänä paimentavista Raittijärven ja Kova-Labban kyläkunnista vuonna 2001 valmistunut laidunkiertoaita. Tämä aita ulottuu Norjan rajalta Puusasvaarasta Kaare-suvantoon kulkien pääasiassa Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueella (kuva 5). Käytännön poronhoidossa kylät jakautuvat talvisin pienempiin perhekuntaisiin tokkiin. Talvi- ja kevät-paimennus on intensiivistä ja perustuu laidunkiertosuunnitelmaan. Palojärven kyläkunnan vasomiset keskittyvät Heinävuoman–Syvävuoman alueelle Tarvantovaaran ja Syväjärven väliin.

Kuva 5. Tarvantovaaran erämaa-alueen porotalouden rakenteet. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Käsivarren paliskunnan poronhoito perustuu ympärivuotiseen luonnonlaitumien käyttöön, eikä porojen lisäruokintaa ennen luonnonolosuhteiltaan erityisen hankalaa talvea 1998–1999 ole juuri-kaan harjoitettu. Palojärven kyläryhmässä on pystytty välttämään lisäruokintaa; vain härkiä ruokitaan.

Poromiesten kesäaikainen työhuippu ajoittuu vasanmerkityksen aikoihin juhannuksen molemmin puolin jatkuen joinakin vuosina pitkälle heinäkuuhun. Toinen työhuippu on syksyllä ja syys-talvella erotusten aikaan. Erotukset jatkuvat usein tammikuulle. Vuoteen 2003 saakka Palojärven kylä sekä merkitsi vasansa että erotteli poronsa Salvasjärven aidassa, jonka yhteydessä on laaja syöttöaita. Teurasporot tuotiin Palojärven kylässä sijaitsevaan aitaan myytäviksi tai teurastamoon kuljetettaviksi. Vuonna 2003 paliskunta rakensi uuden erotusaidan Sarvivaaran eteläpuolelle, noin 3 km Kultiman kylän pohjoispuolelle. Sarvivaaran aita on syyserotusten kannalta keskeisellä paikalla, sillä porot kerääntyvät seudulle luontaisesti riittävän ajoissa syksyllä. Näin paliskunta pääsee jatkossa myymään porot entistä aiemmin, ennen kuin porot alkavat menettää painoaan. Kultiman kylällä on vanha erotusaita, mutta sen sijainti ympärivuotisesti asutun kyläyhteisön sisällä ei puoltanut sen kunnostamista. (kuva 5)

Koska Sarvivaaran aita on samalla myyntiaita, jolta teurasporot kuljetaan eteenpäin elävinä, tarvittiin erotusaidalle asti myös tieyhteys. Suurimmalta osaltaan tieyhteys kulkee harjulla vanhaa Tiehallinnon polkua, joka oli jo valmiiksi kuorma-autolla liikennöitävässä kunnossa. Uutta tieuraa tarvittiin 200 m. Erämaalain (62/1991) 5. §:n 1. momentin mukaan valtioneuvostolla on toimivalta myöntää lupa tien rakentamiseen erämaa-alueelle, jos sillä on yleisen edun tai luontaiselinkeinojen harjoittamisen kannalta huomattava merkitys. Koska tässä tapauksessa oli kysymys lyhyen ja porotalouden kannalta tarpeellisen huoltotien rakentamisesta, lupaa ei ratkaistu valtioneuvoston yleisistunnossa, vaan asia kuului asianomaiselle ministeriölle – tässä tapauksessa ympäristöministeriölle. Tiehankkeesta kuultiin Metsähallituksen Enontekiön yhteistyöryhmää ja saamelaiskäräjiä, ja molemmat tahot puolsivat hanketta. Kun lisäksi Natura-arvionnin tarveharkinnassa ei ilmennyt merkittäviä vaikutuksia niille luontotyypeille tai lajeille, joiden perusteella alue on liitetty Natura-verkoston, Metsähallitus antoi puoltavan lausunnon ympäristöministeriölle. Ympäristöministeriö päätti 21.11.2003:

Käsivarren paliskunnan esittämä noin 200 metrin pituinen tieyhteys Kultiman ja Leppäjärven väliseltä vanhalta polkutieltä voidaan rakentaa uudelle poroaidalle siten, että tielinjan vaikutuspiirissä olevaa luontoa muutetaan mahdollisimman vähän ja tien ylitys puron kohdalla järjestetään vesilain velvoitteiden mukaisesti siten, että kalan kulku turvataan ja puron vesitalous muutoinkin säilyy mahdollisimman luonnonmukaisena.

Em. porotalouden rakenteiden lisäksi Salvasjärvellä on paimentopaikoista koostuva kylä. Paliskunnalla on Tarvantojoella Ylimmäisessä Kärppälommolissa paimentopaikka ja tupa. Lisäksi Paliskuntain yhdistys otti vuonna 2002 hallintaansa rajavartiostolta vapautuneen, aivan Norjan rajan tuntumassa sijaitsevan vanhan Urtivaaran (Rupisuolijärvi) partiomajan, koska Suomi huolehtii tällä alueella valtakunnan raja-aidasta (kuva 5).

8.2.2 Porotalouden merkityksestä

Käsivarren paliskunnassa oli poronhoitovuonna 1999/2000 eloporoja 8 439 kpl. Näistä noin 3 000 eloporon voidaan arvioida laiduntaneen erämaa-alueella. Samaan aikaan em. paliskunnassa oli 156 poronomistajaa. Noin 40 henkilöä omistaa Tarvantovaaran erämaa-alueella laiduntavia poroja.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen sekä Oulun yliopiston maantieteen laitoksen 1990-luvun loppupuolella suorittamien laiduninventointien (Kumpula ym. 1997) perusteella paliskunnan jäkälälaitumet osoittautuivat kuluneiksi, ja talvilaitumet luokiteltiin huonoiksi. Vuonna 1997 toteutetun kesälaiduninventoinnin (Kumpula ym. 1999) perusteella Tunturi-Lapin paliskunnassa myös porojen kesäravinnon määrä niin maaneliökilometriä kuin eloporoakin kohti laskettuna oli alempi kuin muualla poronhoitoalueella. Osittain tästä syystä paliskunnan suurinta sallittua eloporomäärää alennettiin poronhoitovuoden 1997/1998 alusta 13 000:sta 12 000:een ja edelleen poronhoitovuoden 2000/2001 alusta 12 000:sta 10 000:een. Uusintainventointi Käsivarren paliskunnan talvilaitumista valmistui keväällä 2004 (Kumpula ym. 2004).

Luonnonolojen vuotuisen vaihtelun seurauksena porojen määrä ja tuotos vaihtelevat. Suotuisina vuosina 1980-luvun jälkipuoliskolla paliskunnassa käsiteltyjen porojen määrä oli jopa yli 20 000 ja teuraidenkin määrä yli 5 000 kpl. Toisaalta paliskunnassa oli 1990-luvun alkupuolella useita vaikeita vuosia peräkkäin, joten todelliset eloporomäärät ovat jääneet selvästi alle suurimman sallitun vaihdellen 1990-luvulla välillä 5 400–9 200.

Tarvantovaaran erämaa-alue tuottaa keskimäärin 800 teurasporoa vuosittain. Erämaa-alueen teuraiden lihan arvoksi 5,3 euron kilohinnalla ja 24 kg:n keskipainolla tulee 101 760 euroa. Poronomistajaa kohden se merkitsee keskimäärin 2 544 euron bruttotuloa. Keskiarvo korostaa vähäporoisten poronomistajien – esimerkiksi lasten – merkitystä. Päätoimisten poronomistajien bruttotulo on huomattavasti suurempi. Porotaloudella on lisäksi huomattava merkitys kylien asuttuna pitämisessä.

Porotalouden merkitystä arvioitaessa ei riitä pelkkä rahamääräinen arvio. Poronhoidolla on toimeentulollisten vaikutusten lisäksi suuri kulttuurinen merkitys. Poronhoito on yksi keskeinen saamelaiskulttuurin perusta. Poronhoidolla on myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Esi-merkiksi Lapin matkailu tukeutuu vahvasti poroon ja poronhoitoon liittyviin mielikuviin.

8.2.3 Porotalous ja erämaalaki

Erämaalaki (62/1991) tukee porotaloutta. Erämaalain yhtenä tehtävänä on luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin turvaaminen. Lisäksi se mahdollistaa poronhoidon tarvitsemien käyttöoikeuksien luovuttamisen. Erämaalaki ei kuitenkaan sisällä poronhoitoa yksityiskohtaisesti ohjavia säädöksiä, jotka ovat poronhoitolaissa (848/1990).

Erämaat on tarkoitettu porolaitumiksi, mutta erämaalaki ei säätele porolaidunten käyttöä. **Luontaiselinkeinojen turvaamisella** tarkoitetaan myös, että laidunten kunto tulee säilyttää hyvänä pitkällä aikavälillä. Kyseessä on kestävä käytön periaate.

Poronhoitolaissa laidunten kestävää käyttöä ohjataan eloporojen enimmäismäärällä. Poronhoitolain mukaan ”paliskunnan eloporojen enimmäismäärää määritessään maa- ja metsätalousministeriön on kiinnitettävä huomiota siihen, että talvikautena paliskunnan alueella laidunnettavien porojen määrä ei ylitä paliskunnan talvilaitumien kestävää tuottokykyä”.

Erämaalain tavoitteena on myös alueen erämaaluonteen säilyttäminen. Se ei kuitenkaan tarkoita täydellistä luonnontilaa, koska erämaalaki hyväksyy porotalouden ympäristövaikutukset, kunhan porotalous toimii kestävästi. Jäkälিকöt ja muut porojen ravintokasvit tulevat siten olemaan jatkuvasti porotalouden käytössä. Poroaidat, kämpät ja muut porotalouden rakenteet kuuluvat erämaahan. Poromiehet voivat kesällä liikkua erämaassa maastoajoneuvoilla välttämättömissä poronhoitotehtävissä ja talvella poronhoitoon kuuluvissa töissä (Maastoliikennelaki 1710/1995, 4 §), ja he voivat ottaa sieltä poronhoitoa varten ilman erityistä lupaa poltto- ja kotapuunsa (Poronhoitolaki 848/1990, 40 §).

Erämaalain tavoite **erämaaluonteen säilyttäminen** edellyttää, että alueella on myös petoeläimiä. Toisaalta **luontaiselinkeinojen turvaaminen** merkitsee, että petojen määrä ei voi olla kovin suuri. Siksi poronhoidon edut on sovittava yhteen suurpetojen esiintymisen kanssa. Tavoitteen saavuttamiseksi on laadittu valtakunnallinen peto-ohjelma, jossa määritellään petokantojen tavoite-
suuruudet eri osissa Suomea (Suurpetotyöryhmä 1996). Valtio maksaa korvausta petojen tappamista poroista. Suden ja karhun kantoja säädellään myös metsästyksellä.

8.3 Tavoitteet ja toimenpiteet

Metsähallitus ottaa toimissaan ja suunnitelman maankäyttöön liittyvissä esityksissä ja suosituksissa huomioon poronhoidon harjoittamisen edellytykset. Poronhoidon yksityiskohtainen ohjaus ei kuitenkaan kuulu Metsähallitukselle. Metsähallitus ei tee tässä yhteydessä porotalouden järjestelyitä – kuten rakenteita, laidunnusta ja poromääriä – koskevia esityksiä.

- Metsähallitus näkee laiduntutkimukset tärkeiksi, ja esittää niiden jatkamista ja edelleen kehittämistä.

Perustelu: Porotalouden turvaaminen on erämaalain (62/1991) keskeinen tavoite.

- Eri käyttömuotojen vaikutukset porotalouteen tulisi tutkia. Erityisen kiireisiä tutkimusaiheita ovat matkailun ja kesäaikaisen maastoliikenteen vaikutukset luontoon ja sitä kautta porolaitumiin sekä moottorikelkkailun ja koiravaljakkotoiminnan mahdolliset haitat porotaloudelle.
- Eläinkohtaisen tuen vaikutukset eloporomääriin ja porolaidunten kuntoon tulisi tutkia.

Peruste: EY:n päätöslauselma A4-0073/99. Poronhoidon tuki tulisi saada tasoltaan vastaamaan muita maatalouden tukimuotoja; sitä kautta laitumet säästyisivät.

9 Kalavesien hoito ja kalastus

9.1 Nykytila

9.1.1 Kalastuksen merkitys

Tarvantovaaran erämaan järvistä on ammattikalastusta harjoitettu Salvasjärvellä. Merkittäviä järviä ovat olleet myös Kaura- ja Syväjärvi, joilla ruokakuntakohtainen saalis oli yli 100 kg vuonna 1979. Nykyisin ammattimainen kalastus alueella on vähäistä.

Kotitarvekalastuksen merkitys on edelleenkin suuri. Esimerkiksi Palojärven kylätoimikunta esitti keväällä 1998 vastauksessaan kalavesien käyttöä koskevaan kyselyyn, että Salvasjärvi tulisi rauhoittaa ”vain ja ainoastaan kotitarvekalastukseen”, koska siellä on Palojärven–Kultiman porokylän kesämerkitys- ja talvierotuspaikka. Syväjärvellä paikallisilla asukkailla on useita kämppiä, joita käytetään kalastus- ja hillastustukikohtina.

Kotitarvekalastuksessa käytetään etupäässä verkkoja, ja se kohdistuu pääasiassa siikaan. Varsinkin luontaiselinkeinojen harjoittajille ruokakunnassa käytetyllä kalalla voi olla taloudellisesti suurikin merkitys.

Tarvantovaaran pohjoispuoliset alueet ovat keväällä suosittuja pilkkivesiä. Siellä liikkuu sekä paikkakuntalaisia että muualta tulleita pilkkijöitä. Kultiman yläpuolisella Tarvantojoella käy kalastusmatkailijoita myös kesäisin harjasta ja taimenta pyytämässä. Paikallisen matkailuyrittäjän kertoman mukaan matkailijoiden määrässä ei ole tapahtunut selviä muutoksia viime vuosina. Mikäli joen meritaimen- ja lohikannat vahvistuvat, kiinnostus jokea kohtaan todennäköisesti kasvaa.

Maljasjoella ei tällä hetkellä ole kalastuksen kannalta suurta merkitystä, mutta joen arvo poikas-tuotantoalueena kasvaneen lähivuosina.

9.1.2 Kalastusoikeus ja kalastusrajoitukset

Vuoden 1998 alusta lähtien Ylä-Lapin kalastusta on säädelty kalastuslailla (286/1982) ja -asetuksella (1364/1997) sekä niiden perusteella annetuilla määräyksillä. Kalastuslaki määrää perustettavaksi vesialueiden omistajien ja käyttäjien yhteistoimintaelimen (kalastusalue), jonka tehtävänä on edistää kalataloutta yleisellä tasolla. Enontekiön kunta muodostaa yhtenäisen kalastusalueen. Kalastusalueen tärkein työkalu on kalastusalueen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Kalastusalue voi päättää alueellaan mm. kalastusrajoituksista, mutta kalastuslupien myöntämisestä, kalaveden hoidosta tai muusta käytöstä vastaa vesialueen omistaja.

Kalastuslain mukaisesti valtiolle kuuluvien vesialueiden kalastuksen järjestämisestä ja kalaveden hoidosta vastaa Metsähallitus. Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnissa asuvilla ammatti- ja kotitarvekalastajilla sekä luontaiselinkeinojen harjoittajilla on oikeus saada korvaukset kalastuslupa valtion vesialueille.

Metsähallituksen hallinnassa olevien vesien kalastuksen järjestelyä ja kalavesien hoitoa ohjaa valtion vesiä käsittelevä kuntakohtainen kalatalousneuvottelukunta (Kalastuslaki 286/1982, 14a §). Metsähallituksen tulee vuosittain pyytää kalatalousneuvottelukunnalta lausunto kalastuksen järjestämisestä ja kalastuslupien myöntämisessä noudatettavista periaatteista.

Erityisperusteisen kalastusoikeuden haltijalla on oikeus vahvistettuihin kalastuspaikkoihin veden omistajan ohella. Erityisperusteisten kalastusoikeuksien laajuutta ja nautintojen jakautumista osakastilojen kesken ei ole toistaiseksi määritetty. Korkeimman oikeuden vahvistamia erityisperusteisia kalastusoikeuksia on Tarvantovaaran erämaassa yhdessätoista järvestä ja Tarvantojoessa (taulukko 4).

Taulukko 4. Korkeimman oikeuden vahvistamat erityisperusteiset kalastusoikeudet Tarvantovaaran erämaassa.

Vesialue	Tilojen lukumäärä	Vesialue	Tilojen lukumäärä
Itämäjärvi	10	Jaarna	28
Sarvijärvi	8	Ravaltojärvi	28
Salvasjärvi	9	Kaura	28
Siilaslompola	7	Rupisuolijärvi	28
Syväjärvi	19	Paittasjärvi	19
Matalajärvi	28	Tarvantojoki	6

Onkiminen ja pilkkiminen ovat jokamiehenoikeuksia – ei kuitenkaan lohi- ja siikapitoisten vesistöjen koski- ja virtapaikoissa. Muuten kalastettaessa pitää olla suoritettuna henkilökohtainen valtion kalastushoitomaksu ja vesialueen omistajan kalastuslupa. Läänikohtaisella viehekalastusluvalla saa kalastaa yhdellä vavalla ja vieheellä muualla kuin lohi- ja siikapitoisten vesistöjen koski- ja virtapaikoissa. Metsähallituksen myöntämällä kalastusluvalla voi kalastaa koski- ja virtapaikoissa, mikäli sitä ei ole esimerkiksi kalastusalueen päätöksellä kielletty.

Läänikohtaisen vieheluvan käyttö – samoin kuin onkiminen ja pilkkiminen – voidaan kieltää niissä vesissä, joita hoidetaan tavanomaista tehokkaammin tai joissa kalakantojen suojeleminen ja lisääminen sitä edellyttävät. Kiellon asettaa Lapin Te-keskus [nykyinen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus]. Näissä vesissä kalastusta voi harjoittaa kuitenkin vesialueen omistajan myöntämällä luvalla.

9.1.3 Kalastus ja erämaalaki

Erämaalaki (62/1991) ei sisällä kalastusta eikä kalavesien hoitoa ohjaavia säädöksiä. Erämaalain tavoitteet **saamelaiskulttuurin turvaaminen** ja **luontaiselinkeinojen turvaaminen** asettavat kuitenkin kalastuksen niiden käyttömuotojen joukkoon, joiden vuoksi erämaa on perustettu. Lain tavoitteesta **erämaaluonteen säilyttäminen** voidaan myös vetää joitakin linjoja, jotka olisi otettava huomioon kalavesien hoidosta ja käytöstä päätettäessä.

Kalastus ja erämaaluonteen säilyttäminen eivät ole ristiriidassa keskenään. Kalassa kuljetaan kuitenkin usein moottorikäyttöisellä ajoneuvolla. Tietttömyyden vuoksi elinkeinollisen kalastuksen ja kotitarvekalastuksen harjoittaminen alueen vesistöissä edellyttää talvi- ja kesäaikaista maasto- ja lentoliikennettä. Täten, vaikka kalastus itsessään ei vaaranna erämaaluonnetta, siihen liittyvät toiminnot voivat sen tehdä. Kalastusoikeus ei anna oikeutta liikkumiseen maastossa koneellisella kulkuneuvolla.

9.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- 1) Metsähallitus osallistuu Enontekiön kalastusalueen kalavesien hoito- ja käyttösuunnitelman laatimiseen.
- 2) Kalaistutusten koordinointi ja siitä vastaaminen kuuluu vesialueen omistajalle, joten kaikille alueelle tapahtuville istutuksille tulee olla Metsähallituksen lupa.
- 3) Siikaistutuksia on perusteltua jatkaa niissä järvissä, joissa jo suoritettavat istutukset ovat antaneet hyviä tuloksia ja joiden vuosittain pyydetävän saaliin arvo ja määrä nousevat huomattaviksi. Istutuksia on kuitenkin perusteltua jatkaa vain niin kauan, kunnes saavutetaan luontaisesti lisääntyvä, elinkykyinen ja tuottava kanta. Siikaistutuksissa tulee pyrkiä käyttämään alueen omia siikakantoja heti, kun se on vesiviljelyllisistä syistä mahdollista. Enontekiön kalatalousneuvottelukunnassa sovitaan vuosittain siikaistutuksista.
- 4) Meritaimenten poikasistutuksia Tarvantojokeen on suositeltavaa jatkaa, kunnes saadaan aikaiseksi luontaisesti lisääntyvä ja elinkykyinen kanta. Meritaimenten poikasistutuksia Maljasjokeen voidaan myös tehdä, jos sen katsotaan mahdollistavan luontaisesti lisääntyvän ja elinkykyisen kannan aikaansaamisen. Istutukset tulee toteuttaa tarkoitukseen sopivilla kalakannoilla.
- 5) Ne erämaan vedet, joihin ei tiedetä istutettujen kaloja, jätetään vastaisuudessaakin pääsääntöisesti poikasistutusten ulkopuolelle. Näiden vesien kalakanta pyritään turvaamaan ensisijaisesti kalastusta säätelemällä. Mikäli tällaisen veden kalakanta kuitenkin jostain syystä taantuu, voidaan veden kalakannan palauttamiseksi tai elvyttämiseksi tehdä istutuksia ensisijaisesti vesistöalueen sisäisin siirroin ja vain vesistöalueen alkuperäisillä kalalajeilla.
- 6) Erämaa-alueen vesistöihin on Enontekiön kalastusalueen hoito- ja käyttösuunnitelman (Korpi-vooma 2004) suositukset huomioiden laadittava yksityiskohtaisempi hoito- ja käyttösuunnitelma, jonka perusteella pystytään tarkemmin suunnittelemaan tarvittavat kalaston hoitotoimenpiteet. Tässä yhteydessä alueen kalakannat selvitetään tarkemmin. Tarkennetussa suunnitelmassa tulisi esittää, miten aiotut muutokset sopivat yhteen erämaa- (62/1991) ja kalastuslain (286/1982) tarkoituksen kanssa, ja miten turvataan paikallisen kalastuksen kulttuurinen ja taloudellinen merkitys.

Perusteet edellä mainituille esityksille: Lakien ja asetusten lisäksi kalatautien torjuminen, kalakantojen säilyttäminen geneettisesti puhtaina sekä vieraiden lajien aiheuttamien ekologisten muutosten torjuminen.

9.3 Seuranta

Metsähallitus seuraa kalakantojen kehitystä Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatuja järjestelmässä sovituin mittarein. Näitä ovat kalastuslupatilastot, istutusraportit sekä raportit hoito- ja koekalastuksista.

Lisäksi seuranta tehdään yhteistyössä mm. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen, Lapin ympäristökeskuksen ja yliopistojen kanssa. Yhteistyössä seurattavia asioita ovat esimerkiksi kalojen saalismäärät, kalojen ravintotutkimukset ja veden laadun seuranta.

10 Riistanhoito ja metsästys

10.1 Nykytila

10.1.1 Metsästysoikeus

Suomessa metsästystä säädellään metsästyslailla (615/1993) ja -asetuksella (666/1993). Lain soveltamisalan piiriin on otettu lisäksi metsästyksen kiinteästi liittyvät toiminnot. Niinpä soveltamisalaan kuuluvat riistanhoito, riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen korvaaminen sekä koiran pitäminen (HE 300/1992, yksityiskohtaiset perustelut 1 §). Metsästyslain lisäksi metsästystä harjoitettaessa on otettava huomioon myös, mitä luonnon- (1096/1996) ja eläinsuojelulaissa (247/1996) säädetään. Luonnonsuojelulaissa säädetään riista- ja rauhoittamattomiin eläimiin kuuluvien eläinten suojelusta ja hoidosta. Eläinsuojelulla edistetään eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua.

Valtion alueilla metsästysoikeuden käyttämisestä ja riistanhoidosta päättää se viranomainen, jonka hallinnassa alue on (615/1993, 44 §). Metsästyslain 8. §:n mukaan kuntalaisella on metsästys-oikeus kotikuntansa valtionmailla.

Metsähallituksen hallinnassa olevien valtionmaiden perinteinen metsästyksen tavoite on turvata kansalaisten metsästysmahdollisuudet kestävän käytön periaatteiden mukaisesti.

Metsästyslain 46. §:n mukaan metsästyslupa valtion alueille on aina annettava kirjallisena johtuen valtion alueiden laajuudesta ja valvonnan vaikeudesta (HE 300/1992, 26, yksityiskohtaiset perustelut 45 §). Jos jollakin valtion alueella on tarpeen rajoittaa lupien määrää, lupia myönnettäessä etusijalle on asetettava sellaiset metsästäjät, joilla muutoin ei olisi kohtuullista metsästysmahdollisuutta.

10.1.2 Metsästys ja riistanhoito Tarvantovaarassa

Luonnonkäyttö vaikuttaa välillisesti riistakantojen runsaussuhteisiin muuttamalla elinympäristöjä. Luontoa muuttava ihmisen toiminta on hyvin vähäistä erämaa-alueella; esimerkiksi metsätaloutta ei harjoiteta lainkaan, ja metsäpalojen torjunta on suo-, koivu- ja tunturimaailmassa merkityksetön kysymys. Tarvantovaaran erämaassa kasvipeitteen kulumisen lähinnä porojen laidunnuksen seurauksena vaikuttaa riistaeläinten ravinnon laatuun ja määrään.

Tarvantovaaran erämaan yksilömääräisesti pyydytyn riistalaji on riekko, joka esiintyy alueella yleisenä. Toinen merkittävä riistalaji on hirvi. Muiden lajien pyynti on vähäistä joko siksi, että niitä tavataan erämaassa alueen luonnonolojen vuoksi melko vähän (karhu, metso) tai siksi, että metsästyksen tulos jää vähäiseksi erämaan syrjäisyyden takia. Esimerkiksi jänis ja kettu ovat yleisiä, mutta niitä pyydetään varsin vähän. Vesilintukannat ovat kohtalaisen hyvät, mutta vesilintujenkin pyynti on melko vähäistä alueen syrjäisyyden vuoksi. (Leppäjärvi 2002)

Erämaan syrjäisyyden ja alhaisen tuottokyvyn takia riistanhoidon tarve on vähäistä. Tämän vuoksi Metsähallitus ei ole perustanut alueelle riistakolmioita. Lähin Metsähallituksen laskema riistakolmio on Sarvisoaivissa, erämaa-alueen lounaispuolella. Alueella ei ole myöskään metsästysseurojen laskemia riistakolmioita.

Metsästys on osa paikallista elämäntapaa ja kulttuuria. Riekon ansapyynnillä on taloudellistakin merkitystä Tarvantovaaran erämaa-alueella. Enontekiöläisten harjoittama kanalintujen metsästys on kiintiömätöntä, mutta riistanhoitoyhdistys ohjaa sitä suosituksin, ja Lapin riistanhoitopiiri lyhentää tarvittaessa metsästysaikaa. Metsästäjät vaikuttavat riistakantoihin myös pidättäytymällä metsästyksessä huonoina kanalintuvuosina.

Metsästyslaki (615/1993) turvaa riistalajeille rauhallisen lisääntymisajan ja kieltää monet tehokkaat, aiemmin käytetyt metsästystavat. Hirven ja karhun pyynti on kiintiöity seuraamaan kantojen kehitystä. Myös Metsähallituksen lupamyynti on kiintiöity.

10.1.3 Metsästys ja erämaalaki

Erämaalaki (62/1991) ottaa kantaa metsästykseseen vain tavoitteellisella tasolla. Lain tavoitteet **saamelaiskulttuurin turvaaminen** ja **luontaiselinkeinojen turvaaminen** sisältävät metsästyksen. Paikallisen pyyntikulttuurin ja pyyntioikeuksien kunnioitus on osa alueen erämaaluonnetta.

10.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- Metsähallitus seuraa riistakantojen kehitystä ja pyrkii yhteistyössä riistanhoitopiirin sekä riistanhoitoyhdistyksen kanssa turvaamaan ne. Tarvittaessa voidaan perustaa ja merkitä maastoon riistakolmioita Metsähallituksen kanssa erikseen sovittaviin paikkoihin.

Peruste: Riistakantojen kehityksen seuranta ja kestävän käytön periaatteen varmistaminen.

- Hirvikantojen hoitamiseksi nuolukivien sijoittaminen on mahdollista Metsähallituksen kanssa erikseen sovittaviin paikkoihin.

Peruste: Yhteistyö riistanhoitoyhdistyksen kanssa kestävän käytön periaatteen varmistamiseksi.

- Metsästyslain (615/1993) mukaisesti kuntalaisilla on maksuton oikeus metsästä erämaassa. Kuntalaisten talviaikainen maastoliikennelupa mahdollistaa kelkan käytön riekon ansapyynnissä. Moottorikelkkaa ja mönkijää voidaan käyttää hirvenruhojen kuljettamiseen maastosta nykyisen käytännön mukaan.
- Ulkopaikkakuntalaisille Metsähallitus myy rajoitetusti ja kiintiöidysti metsästyslupia. Lupien määrästä vuosittain päätettäessä noudatetaan kestävän käytön periaatetta. Metsähallitus neuvottelee vuosittain metsästyslupajärjestelyistä riistanhoitoyhdistyksen, Käsivarren paliskunnan, metsästysmatkailusta ainakin osan toimeentulostaan saavien yrittäjien ja mahdollisten ammattimetsästäjien kanssa.
- Yhdessä Käsivarren paliskunnan, Enontekiön riistanhoitoyhdistyksen, metsästyksessä ainakin osan toimeentulostaan saavien paikallisten matkailuyrittäjien ja saamelaiskäräjien kanssa Metsähallitus kehittää ulkopaikkakuntalaisten harjoittamaa metsästystä siten, että metsästys on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä ja siinä pyritään hyödyntämään paikallisia opastus- ja huoltopalveluita.
- Metsähallitus pitää ketunmetsästystä riistanhoidollisista ja luonnonsuojelullisista syistä tärkeänä. Metsähallitus osallistuu soveltuvin osin mahdollisiin pienpetoprojekteihin (esim. ketunpyynti naalialueilla).

10.3 Seuranta

- Metsähallitus seuraa alueen riistakantojen kehitystä Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmässä sovituin mitta-rein. Näitä ovat vuotuiset lupakiintiöt ja saalistilastot, riistakolmiolaskennan tulokset ja Enon-tekiön riistanhoitoyhdistyksen arviot. Seuranta tehdään yhteistyössä mm. Enontekiön riistan-hoitoyhdistyksen, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen sekä saamelaiskäräjien kanssa.

11 Maastoliikenne ja muu liikkuminen

Jokamiehenoikeudet ovat voimassa erämaa-alueella. Siten kaikilla on oikeus liikkua omin voimin tai omatoimisesti poroja, koiria tai hevosta apuna käyttäen ilman aika- tai aluerajoituksia. Myös lyhytkestoinen (1–2 yötä paikassaan) leirytyminen kuuluu jokamiehenoikeuksiin. Metsähallituksen tupien käyttö ei kuulu jokamiehenoikeuksiin, vaan niiden käyttösäännöistä Metsähallituksella on oikeus päättää erikseen. Luvussa 7 **Luontomatkailu ja luonnon virkistyskäyttö** on kerrottu autiotupien käytön säännöt.

Kulkuyhteyksiä ja liikkumista ohjaavia säädöksiä löytyy ainakin erämaalaista (62/1991), vesilaista (264/1961), laista yleisistä teistä (243/1954), laista yksityisistä teistä (358/1962), kiinteistöjen muodostamislaista (554/1995), maastoliikennelaista (1710/1995) ja ilmailulaista (281/1995) sekä niihin liittyvistä asetuksista.

Tarvantovaaran erämaa-alueella liikkuu pääasiassa poromiehiä, kalastajia, metsästäjiä, hillastajia, virkistyskävijöitä ja virantoimituksessa olevia henkilöitä. Henkilömäärissä laskettuna virkistyskävijät lienevät tämänkin seudun suurin kävijäryhmä. Sen sijaan käyntimäärissä laskettuna luonnonhyödyntämistarkoituksessa liikkuvat paikalliset kävijät voivat hyvinkin olla enemmistö.

Keskitalvella erämaassa liikkuu lähinnä paikallista väestöä: poromiehiä, kalastajia ja riekonpyytäjiä. Maalis–huhtikuussa virkistyskäyttö on huipussaan hiljentyen toukokuussa kelirikko-kaudella.

Kesäkuun puolivälin tienoilla kulkeminen taas helpottuu. Kesäaikainen virkistyskäyttö on vilkkaimmillaan heinä–elokuussa. Poromiehet työskentelevät vasamerkityksissä juhannukselta heinäkuulle. Hillojen kypsyminen tuo alueelle lähinnä paikallista väestöä.

Retkeily loppuu lähes kokonaan ruskan jälkeen, syyskuun lopussa. Lokakuussa alueella liikkuu poromiesten lisäksi lähinnä paikallisia riekon ja hirven metsästäjiä. Marras–joulukuussa tunturissa liikkuu poromiehiä kokoamassa poroja erotukseen.

11.1 Tiestö ja reitistö

11.1.1 Nykytila

Erämaalain (62/1991) 5. §:n mukaan ”erämaa-alueille ei saa rakentaa pysyviä teitä”. Säädos turvaa erämaalain päätarkoituksen, alueen erämaaluonteen säilyttämisen. **Pysyvällä tiellä** tarkoitetaan kaikkina vuodenaikoina ajokelpoista tietä. Tämä selviää lain yksityiskohtaisista perusteluista, joissa todetaan myös, että ”se [kielto] ei siten estäisi niin sanottujen talviteiden rakentamista”.

Tarvantovaaran erämaa on käytännöllisesti katsoen tietön. Alueen eteläraja sijaitsee valtatie 21:n pohjoispuolella, lähimmillään noin 3 km:n etäisyydellä valtatiestä. Lähimmäksi erämaata, noin 1 km:n päähän, tulee Kultiman kylään johtava tie. Idässä alue rajoittuu osittain Salvas- ja Palojokeen ja on lähimmillään Leppäjärven kylän kohdalla noin 3 km:n päässä Hetta–Kautokeino-tiestä.

Lavivaarasta Syväjärvelle ja Kultimasta Leppäjärvelle kulkee osittain erämaa-alueella Tiehallinnon polut, joilla liikkumiseen ei tarvita maanomistajan lupaa. Voimassa olevan tielain (243/1954) mukaan polut on tarkoitettu lähinnä jalkaisin, ratsain tai polkupyörällä tapahtuvaa liikennettä varten.

11.1.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- Tarvantovaaran erämaa-alueella ei ole näköpiirissä talviteiden tarvetta.
- Tarvantovaaran erämaassa ei ole maastoliikennelain (1710/1995) mukaisia moottorikelkkailureittejä.
- Metsähallitus ei perusta uusia moottorikelkkauria erämaahan.

Peruste: Alueen erämaaluonnon ja erämaisyyden säilyttäminen sekä paikallisen luontais- ja porotalouden turvaaminen.

- Metsähallitus ei aktiivisesti lähde muuttamaan Tarvantovaaran erämaa-alueen olemassa olevaa moottorikelkkauraa maastoliikennelain mukaiseksi moottorikelkkareitiksi. Mikäli erämaiden moottorikelkkauria muutetaan myöhemmin yleisesti moottorikelkkareiteiksi, voidaan Tarvantovaaran kautta kulkeva Palojärvi–Kilpisjärvi-moottorikelkkaura myös muuttaa reitiksi. Muutos edellyttää ympäristöministeriön myönteistä kantaa sekä paikallista osallistamista.
- Metsähallitus osallistuu moottorikelkkailureitin rakentamiseen välille Palojoensuu–Kilpisjärvi. Reitti sijoittuu Tunturi-Lapin seutukaavan mukaisesti erämaan ulkopuolelle valtatie 21:n ja Muonionjoen väliin.

Peruste: Huollettu ja helppokulkuinen moottorikelkkailureitti erämaan ulkopuolella vähentää paineita moottorikelkkailuun erämaassa ja tukee siten erämaalain (62/1991) tavoitteiden toteutumista.

- Kultimasta Salvasjärvelle johtavalle uralle rakennetaan kosteikkopaikkoihin mönkijäpitkoksia. Mikäli maaston kulumisen estäminen välttämättä vaatii, Metsähallitus voi rakentaa myös muualle tarvittaviin kohtiin mönkijäpitkoksia. Myös pienten siltojen rakentaminen tarkoituksenmukaisiin ylityspaikkoihin on mahdollista, mikäli se on maaston kulumisen kannalta perusteltua.

Peruste: Alueen luonnontilaisuuden säilyttäminen, maaston kulumisen ehkäiseminen.

- Mikäli Tiehallinnon polut Lavivaarasta Syväjärvelle ja Kultimasta Leppäjärvelle tulevat jossain vaiheessa Metsähallituksen hallintaan, ne pidetään merkittyinä ja tarkoituksenmukaisessa kunnossa erämaa-alueella. Metsähallitus ei rakenna muita merkittyjä reittejä erämaa-alueelle.

Peruste: Porotalouden turvaaminen ja alueen erämaisyyden säilyttäminen. Tarvantovaaran erämaa on korostuneesti paikallisten erämaa ja toisaalta omatoimisten ja itsenäisten retkeilijöiden erämaa, ja suunnitelma pyrkii tukemaan olemassa olevaa tilannetta. Tunturi-Lapin seutukaava.

11.2 Maastoliikenne

11.2.1 Nykytila

Erämaalaissa (62/1991) ei ole maastoliikennettä koskevia säädöksiä. Maastoliikennelaki (1710/1995) säätelee kulkemisesta moottorikelkkareiteillä, maastossa ja jääpeitteisellä vesialueella, teiden ulkopuolella. Maastoliikenne on joitakin poikkeuksia (esimerkiksi poronhoitajat ja rajamiehet) lukuun ottamatta luvanvaraista. Luvista päättää maanomistaja, jota Tarvantovaaran erämaa-alueella edustaa Metsähallitus. Maastoliikennelain tarkoituksena on

ehkäistä haittoja, joita luonnolle tai muulle ympäristölle, luontaiselinkeinoille, yleiselle virkistyskäytölle tai muulle yleiselle edulle taikka yksityiselle edulle aiheutuu moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttämisestä maastossa ja moottorikelkkailureitillä, sekä edistää liikenneturvallisuutta.

Moottorikelkkailureitit ovat tieliikennelain (267/1981) 2. §:ssä määritellyjä teitä, joilla on ”yleinen oikeus ajaa moottorikelkalla maastosta merkitsemällä erotetulla reitillä lumipeitteen aikaan”. Maastoliikennelain mukaan ”erämaa-alueelle voidaan perustaa moottorikelkkailureitti päättämällä siitä alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa”.

Myös enontekiöläiset tarvitsevat maastoliikenneluvan, mutta se on heille maksuton. Enontekiöläisten maksuton maastoliikenneoikeus perustuu asetukseen Metsähallituksesta (1525/1993). Asetuksen mukaan maksuttomiin palveluihin kuuluu muun muassa paikallisen väestön oikeus käyttää Metsähallituksen hallinnassa olevaa aluetta maastoliikennelain mukaisesti maastoliikenteeseen. Lisäksi eduskunta edellyttää maastoliikennelakiin liittyvässä lausumassaan hallituksen huolehtivan siitä, että Metsähallitus tai muu valtion viranomaisen myöntää Utsjoen, Enontekiön ja Inarin kunnissa pysyvästi asuville pitkäaikaisia alueellisia lupia moottorikelkan käyttöön valtionmailla edellyttäen, että luvista ei aiheudu maastoliikennelain 5. §:ssä tarkoitettua vahinkoa. Em. pykälässä todetaan, että moottorikäyttöistä ajoneuvoa on maastossa käytettävä siten, että vältetään vahingon tai haitan aiheuttamista luonnolle ja muulle ympäristölle, kiinteistölle ja luontaiselinkeinoille sekä tarpeettoman häiriön aiheuttamista asutukselle ja muulle ympäristölle.

Maastoliikennelain 4. §:ssä säädetään oikeudesta liikkua maastossa. Poronhoitotöissä on sallittu moottorikäyttöisillä ajoneuvoilla ja moottoriveneellä liikkuminen sekä helikopterin ja lentokoneen käyttö. Metsähallituksen myöntämät paliskunnan ulkopuolisten pororenkien maastoliikenneluvat ovat maksuttomia. Metsähallituksen työtehtävissä liikuttaessa ei tarvita maastoliikennelupaa. Samoin poliisin, Tullilaitoksen ja Rajavartiolaitoksen virkatehtäviin, sairaankuljetukseen, palo- ja pelastustoimen tehtäviin sekä muihin välttämättömiin virkatehtäviin ei tarvita maastoliikennelupaa. Energia- tai tietoliikennelaitteiden huoltotöihin ja liikkumiseen ei tarvita lupaa. Myöskään vaikeasti liikuntavammaisen henkilö ja hänen saattajansa eivät tarvitse maastossa liikkumiseen maanomistajan lupaa (1710/1995, 4 §, 2 mom. kohta 7). Maastoliikennelain 28. §:n mukaan alueellinen ympäristökeskus voi hakemuksesta myöntää henkilölle, jonka liikuntakyky on iän, vamman tai sairauden vuoksi rajoittunut, luvan poiketa 4. tai 8. §:ssä säädetystä kiellosta tai rajoituksesta.

Lumettoman maan maastoliikenne ilman maanomistajan lupaa on sallittu välttämättömissä poronhoitoon kuuluvissa tehtävissä sekä Metsähallituksen toimissa. Samoin poliisin, Tullilaitoksen ja Rajavartiolaitoksen virkatehtäviin, sairaankuljetukseen, palo- ja pelastustoimen tehtäviin sekä muihin välttämättömiin virkatehtäviin ei tarvita maastoliikennelupaa. Energia- tai tietoliikennelaitteiden huoltotoihin ja liikkumiseen ei tarvita lupaa. Myöskään vaikeasti liikuntavammaisen henkilö ja hänen saattajansa eivät tarvitse maastossa liikkumiseen maanomistajan lupaa. Vähässä lumessa kulkevaa maastoautoa, moottoripyörää ja mönkijää koskevat kesäaikaisen maastoliikenteen määräykset. Lumipeitteen aikana maastoliikennelupaa eivät tarvitse edellä mainittujen ryhmien lisäksi poronhoitotöissä olevat tai kalastuksesta merkittävän osan toimeentuloaan saavat henkilöt.

Eri liikennemuotojen suhde erämaalain (62/1991) tavoitteisiin on osin ristiriitainen. Moottorikelkan, mönkijän, moottoriveneen ja lentokoneen käyttö on nykyisin olennainen osa luontaiselinkeinojen harjoittamista. Poronhoidolle moottorikelkka on nykyisin tärkeä työväline. Virkistysmoottorikelkkailusta voi aiheutua poronhoidolle haittaa ja vahinkoa. Tarvantovaaran erämaalueella suurin haitta on porojen häirintä vasomaisaikana. Varomaton moottorikelkkailu voi hajottaa porotokkia ja juoksuttaa poroja tarpeettomasti. Pahimmillaan se johtaa ennen aikaisiin synnytyksiin ja keskenmenoihin. Porotokkien hajoaminen aiheuttaa poronhoitajille myös lisäkustannuksia.

Toisaalta erämaalain tarkoituksena on alueen erämaaluonteen säilyttäminen. Erämaaluonne väheene sen myötä, mitä enemmän erämaassa on ihmisen aikaansaamia jälkiä ja ääniä. Koska moottoroitu maasto- ja vesiliikenne keskittyy kuitenkin selvästi tietyille kulku-urille (moottorikelkkaurat, jokiväylät, mönkijäurat), haitat alueen luonnolle ovat pysyneet vähäisinä. Luonnon kulumisen kannalta haitat ovat lyhytaikaisia, ajoittaisia ja keskittyvät rajatuille alueille suurimman osan erämaasta pysyessä erämaisena. Lentomatkailun tai moottorikelkkailun aiheuttama melu ja siitä seuraava erämaarauhan rikkoutuminen häiritsevät usein omin voimin liikkuvia retkeilijöitä. Nämä tekijät vähentävät alueen erämaisuuutta. Moottorikelkan jälki pehmeällä lumella saattaa hajottaa porotokan, mutta toisaalta se helpottaa hiihtämistä.

Talvella moottorikelkka on yleisin kulkuneuvo. Kesällä käytetään vesitasoa, mönkijää, moottoripyörää, moottoriveneettä ja kanoottia sekä vähäisessä määrin myös helikopteria. Lentäen alueelle saapuu jossain määrin kalastusmatkailijoita, luontaiselinkeinonharjoittajia, kotitarvekalastajia, hillaipoimijoita ja virantoimituksessa olevia henkilöitä.

Moottorikelkkaurat näkyvät kuvassa 4 (s. 47). Moottorikelkkaurat ohjaavat moottorikelkka-liikennettä, jotta se häiritsisi mahdollisimman vähän porotaloutta ja luontoa.

Kalastus, metsästyks ja keräily tukeutuvat myös moottorikelkalla, moottoriveneellä, mönkijällä ja lentokoneella tapahtuvaan moottoroituun liikkumiseen. Etäisyydet ovat pitkiä, ja saalis on saatava nopeasti tuoreena tien varteen ja edelleen myyntiin. Myös virkistyskäyttö ja ohjattu luontomatkailu perustuvat yhä enemmän moottoroituun liikkumiseen erämaa-alueella.

Lapin ympäristökeskus voi maastoliikennelain (1710/1995) perusteella erityisestä syystä asettaa kelkkailukiellon tietyille alueille tai ajankohdalle. Erityinen syy voi olla esimerkiksi uhanalaisen eläimen pesän ympäristö pesimäaikana tai poronhoidosta aiheutuva tarve. Luonnonsuojelullisia perusteita erillisille kieltoalueille ja -ajoille ei erämaassa nykyisellään ole.

11.2.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Metsähallitus myöntää maastoliikennelupia erämaa-alueelle ja soidensuojelualueille voimassa olevien lupien myöntämisperiaatteiden ja -ohjeiden mukaisesti.

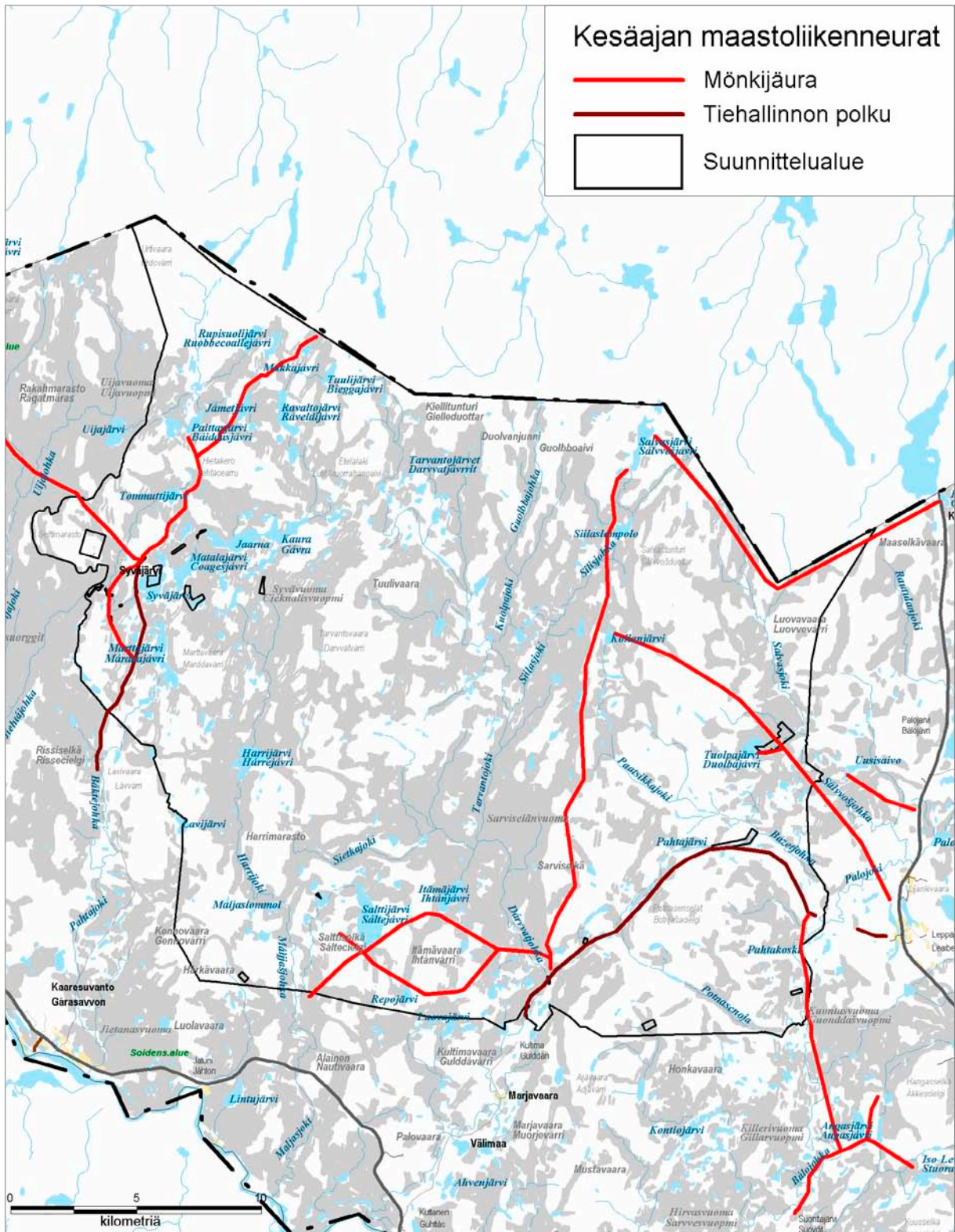
Lumipeitteiselle ajalle

- Kuntalaisille myönnetään maastoliikennelupia koko asuinkunnan alueelle (ei kansallis- eikä luonnonpuistoihin) useammaksi vuodeksi kerrallaan.
- Ulkopaikkakuntalaisten moottorikelkkailu ohjataan Metsähallituksen ylläpitämille moottorikelkkaurille, mutta urilta poikkeaminen on kielletty muualla kuin jääpeitteisellä alueella.
- Metsähallitus voi myöntää voimassa olevien lupien myöntämisperiaatteiden ja -ohjeiden mukaisesti perusteltuun tarpeeseen lupia ulkopaikkakuntalaisille moottorikelkkaurien ulkopuolelle.
- Luontomatkojen tarpeisiin voidaan myöntää kertaluontoisia lupia ohjelmalveluretkien (esim. opastetut hiihtovaellukset ja koiravaljakkoretket) huoltoa varten. Koiravaljakkoyrittäjien yritystoiminta ohjataan moottorikelkkaurille tai muille paliskuntien kanssa erikseen sovituille alueille.
- Moottorikelkkasafaritoiminta ohjataan pääasiassa merkityille moottorikelkkaurille. Kertaluontoisia lupia opastetuille moottorikelkkasafareille merkittyjen virallisten moottorikelkkaurien ja -reittien ulkopuolelle voidaan myöntää olemassa olevien lupien myöntämisperiaatteiden ja -ohjeiden mukaisesti. Mikäli safaritoiminta on toistuvaa, pyytää Metsähallitus paliskunnalta lausunnon käytettävistä kulku-urista.
- Koiravaljakoilla liikkumisen säännöt pitäisi selvittää mahdollisia lainsäädäntömuutoksia varten.

Peruste: Koiravaljakoilla liikkuminen on yleistynyt ja siksi kaivataan selkeämpää lainsäädäntöä tästä liikkumismuodosta. Asian selvittämistä kannattavat saamelaiskäräjät, paliskunnat, Paliskuntain yhdistys, Metsähallitus ja saamelaisten kotiseutualueella toimivat koiravaljakkoyrittäjät.

Kesäaikaisia maastoliikennelupia

- Paikkakuntalaisten kesäaikaisia maastoliikennelupia myönnetään vain vakiintuneille kulkurille (kuva 6) siltä osin, kuin ne kulkevat valtionmaalla. Erityisistä painavista syistä lupia voidaan myöntää myös vakiintuneiden, kartalle merkittyjen urien ulkopuolelle voimassa olevien Metsähallituksen lupien myöntämisperiaatteiden ja -ohjeiden mukaisesti.
- Ulkopaikkakuntalaisille Metsähallitus ei pääsääntöisesti myönnä kesäaikaisia maastoliikennelupia Tarvantovaaran erämaa-alueelle. Kuitenkin perusteltuun tarpeeseen kesäaikaisia maastoliikennelupia voidaan myöntää Metsähallituksen voimassa olevien lupien myöntämisperiaatteiden ja -ohjeiden mukaisesti.
- Virkistyskäyttäjille tai matkailun yritystoimintaan ei myönnetä kesäaikaisia maastoliikennelupia.
- Hevosilla tapahtuvaan ohjelmalveluyritystoimintaan myönnetään kulkulupia pääsääntöisesti vain vakiintuneille kulkurille, joille paikkakuntalaisille myönnetään kesäaikaisia maastoliikennelupia (kuva 6).

Kuva 6. Tarvantovaaran erämaa-alueen kesäaikaiset maastoliikenneurat vuonna 2008. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293.

11.3 Ilmailu

11.3.1 Nykytila

Erämaalaissa (62/1991) ei ole ilmailua koskevia säädöksiä, vaan ne löytyvät ilmailulaista (281/1995). Ilma-alusten noususta ja laskeutumisesta säädetään muun muassa seuraavaa:

Ilma-aluksen lentoonlähtöön ja laskuun saa Ilmailulaitoksen antamien määräysten mukaisesti tilapäisesti käyttää avointa vesialuetta sekä alueen omistajan tai haltijan suostumuksella muuta maa- tai vesialuetta, vaikka aluetta ei ole sellaiseen tarkoitukseen erityisesti järjestetty.

Metsähallituksessa tätä on tulkittu siten, että lentokoneet voivat laskeutua erämaan järville ja nousta niiltä ilman Metsähallituksen lupaa, kun kyseessä ei ole säännöllinen reittiliikenne; sen sijaan helikopterin laskeutuminen maalle on luvanvaraista eräin poikkeuksin (pelastus- ja virkatoimet sekä porotalouden ja luontaiselinkeinojen tarpeet).

11.3.2 Toimenpiteet

- Metsähallitus voi myöntää helikoptereille tarvittaessa laskeutumislupia erämaa-alueelle luontomatkailun tarpeisiin kuultuaan paliskuntaa ja mahdollisesti muita sidosryhmiä. Lupa edellyttää erillistä sopimusta, jossa sovitaan yksilöityjen laskeutumispaikkojen lisäksi mm. jätehuoltoasioista. Pelastus- ja virkatoimia sekä porotaloutta ja luontaiselinkeinoja koskevia kuljetuksia laskeutumisrajoitukset eivät koske.

Peruste: Ilmailulaki sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen.

11.4 Vesiliikenne

Erämaalaki (62/1991) ei sisällä säädöksiä vesialueiden kulkuyhteyksistä eikä vesillä liikkumisen oikeuksista. Nämä säädökset löytyvät vesilaista (264/1961). Vesilain mukaan

Jokaisella on oikeus, välttämättä tarpeetonta häiriön aiheuttamista, kulkea vesistössä, missä se on avoinna. Vesistö katsotaan avoimeksi, jos sitä laillisen oikeuden perusteella ei ole suljettu. Mitä edellä on sanottu kulkemisesta vesistössä, koskee vastaavasti kulkemista jäällä.

Esitetty vesilain kohta tarkoittaa käytännössä sitä, että vesialueilla liikkuminen esimerkiksi moottoriveneellä ja moottorikelkalla on kaikille vapaata.

11.5 Seuranta

Metsähallitus seuraa Tarvantovaaran alueen liikennettä ja liikkumista Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatuajattelussa sovituin mittarein, joista erämaa-alueelle sopivia ovat lupatilastot ja Enontekiön yhteistyöryhmän arviot. Lisäksi Metsähallitus seuraa maaston kulumista hallinnoimillaan vakiintuneilla kesäaikaisilla mönkijäurilla.

12 Muu luonnon käyttö

12.1 Marjastus ja sienestys

12.1.1 Taustaa

Marjojen, sienten ja hyötykasvien keräily on Suomessa jokamiehenoikeus. Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa (332/1955) antaa maa- ja metsätalousministeriölle mahdollisuuden rajoittaa poimintaa. Lain mukaan

sellaisilla alueilla Lapin läänissä, joilla metsämarjojen tai muiden niihin verrattavien luonnonvaraisten tuotteiden keräilyllä valtion maalta on paikallisen väestön toimeentulon kannalta huomattava taloudellinen merkitys, voi maatalousministeriö, kun sanotun väestön etu sitä vaatii, päätöksellään kieltää muilta mainitun keräilyn.

12.1.2 Marjastus ja sienestys Tarvantovaarassa

Tarvantovaaran erämaa-alueen marjoista hillalla on ollut viime vuosiin asti huomattava taloudellinen merkitys lisätulon antajana lähikylien asukkaille. Hillan hinnan lasku ja markkinointivaikeudet ovat kuitenkin vähentäneet sen taloudellista merkitystä viime vuosina. Muita marjoja ja sieniä ei erämaasta kaupallisesti kerätä. Huolimatta alueen tietömyydestä ja pitkistä etäisyyksistä maastoajoneuvojen ja lentokoneiden käyttö on mahdollistanut hillan tehokkaan taloudellisen hyödyntämisen. Tässä suunnitelmassa myöhemmin esitetty kesäaikainen maasto- ja ilmailuliikenteen lupakäytäntö mahdollistaa erämaa-alueen hillasadon hyödyntämisen tulevaisuudessakin. Ulko- ja paikalliskuntalaisille ei anneta kesäaikaisia maastoliikennelupia hillastukseen.

12.1.3 Tavoitteet ja toimenpiteet

Metsähallitus ei tee tässä suunnitelmassa esityksiä eikä suosituksia keräilyn ohjauksesta.

Perusteet:

- 1) Keräily on Suomessa jokamiehenoikeus (lukuun ottamatta yllä mainitun lain 332/1955 antamaa mahdollisuutta).
- 2) Erämaalaki (62/1991) ei sisällä keräilyä ohjaavia säädöksiä.

12.2 Malminetsintä ja kaivostoiminta

12.2.1 Kaivostoimintaa ohjaavia säädöksiä

Malmien ja muiden kaivoskivennäisten etsintää ja hyödyntämistä ohjaavat kaivoslaki (503/1965) ja -asetus (663/1965). Muita kaivostoimintaan keskeisesti vaikuttavia säädöksiä ovat ainakin vesilaki (264/1961), laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (468/1994), erämaa-alueilla erämaalaki (62/1991) sekä saamelaisalueella lisäksi laki saamelaiskäräjistä (974/1995) ja YK:n ihmisoikeussopimuksen 27. artikla.

Erämaalain 6. §:ssä määrätään, että ”kaivoslain (503/65) mukaista kaivospiiriä ei saa määrätä erämaa-alueelle, ellei valtioneuvosto ole antanut siihen lupaa”. Lain yksityiskohtaisissa perusteissa asia on sanottu tarkemmin:

Ehdotetun lain 4 §:ään sisältyvän alueen luovuttamiskiellon tarkoituksena on estää erämaa-alueiden säilyttämistä uhkaavat toimet. Tämä säännös ei kuitenkaan koske kaivoksen perustamista. Kaivos perustetaan kaivoslaissa säädetyssä järjestyksessä, eikä kaivoksen perustaminen edellytä ehdotetun lain 4 §:ssä tarkoitettua käyttöoikeuden luovutusta.

Kaivostoiminnan aloittaminen muuttaa aina alueen erämaaluonteen. Tämän vuoksi ehdotetaan, että erämaa-alueilla kaivostoimintaa ei saisi aloittaa ilman valtioneuvoston lupaa. Pykälän mukaan työ- ja elinkeinoministeriö ei saisi määrätä kaivoslain 4. luvussa tarkoitettua kaivospiiriä erämaa-alueelle, ellei siihen ole saatu valtioneuvoston lupaa.

Kaivoslain mukaisia valtauksia voidaan sitä vastoin tehdä erämaa-alueella. Täten kaivoslain 12. §:n säännösten mukainen kullankaivu on erämaa-alueella mahdollista entiseen tapaan, sillä maaperässä olevan kullan kaivuun ja huuhtomiseen riittää valtausoikeus. Samoin malmien, timanttien ja muiden kaivoskivennäisten etsiminen on sallittu kaikille Suomen ja EU:n kansalaisille ja yhtiöille. Kullankaivun haittoja ehkäistään vakuusmaksuilla ja koneellisessa kullankaivussa lisäksi vesilainsäädännön ja ympäristölupamenettelylain (735/1991) mukaisin keinoin.

12.2.2 Metsähallitus ja kaivoslaki

Kaivoslain (503/1965) noudattamista valvoo työ- ja elinkeinoministeriö. Metsähallitus hoitaa käytännössä monia valvontatehtäviä työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistamana. Lisäksi kaivoslaki antaa maanhaltijalle tiettyjä oikeuksia, joita Metsähallitus käyttää.

Käytännössä Metsähallituksen tehtäviin sisältyvät **valtauksiin** liittyen:

- vakuuksien määrittäminen (jotta valtausalueet tulevat ennallistettua valtausajan umpeuduttua)
- kaivun valvonta
- tilapäisen rakentamisen ohjaaminen ja valvonta
- valtausten kulku- ja huoltoyhteydet – luvat, ohjeistaminen, valvonta
- polttopuun myynti.

Metsähallitus saa maanhaltijana valtauskorvauksen. Valtauskorvaus ei ole kattanut kaivun valvonnan, rakentamisen ohjaamisesta ja lupien myöntämisestä Metsähallitukselle aiheutuneita menoja.

12.2.3 Nykytila

Tarvantovaaran erämaassa ei ole ollut kaivostoimintaa. Enontekiöllä voimassa olevista valtauksista suurin osa keskittyy Käsivarren erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelun väliseen kolmioon.

12.2.4 Tavoitteet ja toimenpiteet

Erämaalain (62/1991) mukaan erämaahan ei saa määrätä kaivospiiriä ilman valtioneuvoston lupaa. Koska laki nostaa päätöksenteko-oikeuden näin korkealle tasolle, ei Metsähallitus tee tässä suunnitelmassa esityksiä.

- Työ- ja elinkeinoministeriön on neuvoteltava alueen paliskunnan ja saamelaiskäräjien kanssa valtauslupahakemuksista.

Peruste: KHO:n päätös 31.3.1999 ja Laki saamelaiskäräjistä (974/1995).

12.3 Maa-ainesten otto

12.3.1 Nykytila

Maa-ainesten ottoa säätelee maa-ainelaki (555/1981). Lain tarkoittamia maa-aineksia ovat kivet, sora, hiekka, savi ja multa. Erämaalaissa (62/1991) ei ole mitään säädöstä maa-ainesten otosta. Tarvantovaaran erämaa-alueella ei ole ollut maa-ainesten ottotoimintaa.

12.3.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- Metsähallitus voi tarvittaessa ottaa omaan käyttöön tai myydä maa-aineksia vähäisessä määrin erämaa-alueella tapahtuvan pienimuotoisen rakentamisen tarpeisiin. Maa-ainekset tulee ottaa mahdollisimman läheltä käyttöpaikkaa Metsähallituksen osoituksen mukaan. Toiminnasta ei saa aiheutua haittaa porotaloudelle ja muille luontaiselinkeinoille eikä uhanalaisille kasvi- ja eläinlajeille. Alueen erämaalunne ei myöskään saa kärsiä toiminnan jäljistä. Maanottoaikat tulee huolellisesti maisemoida.

Perusteet:

- 1) Erämaalain yksityiskohtaiset perustelut, joissa mainitaan, ettei erämaalailta ”ole tarkoitus heikentää nykyisiä nautintaoikeuksia”.
- 2) Erämaalain tarkoituksena on luontaiselinkeinojen turvaaminen sekä luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen.
- 3) Maa-ainesten kuljettaminen erämaan ulkopuolelta kuluttaisi huomattavasti enemmän luonnonvaroja, energiaa ja rahaa kuin niiden ottaminen rakennuspaikan välittömästä läheisyydestä.

12.4 Puuston käyttö

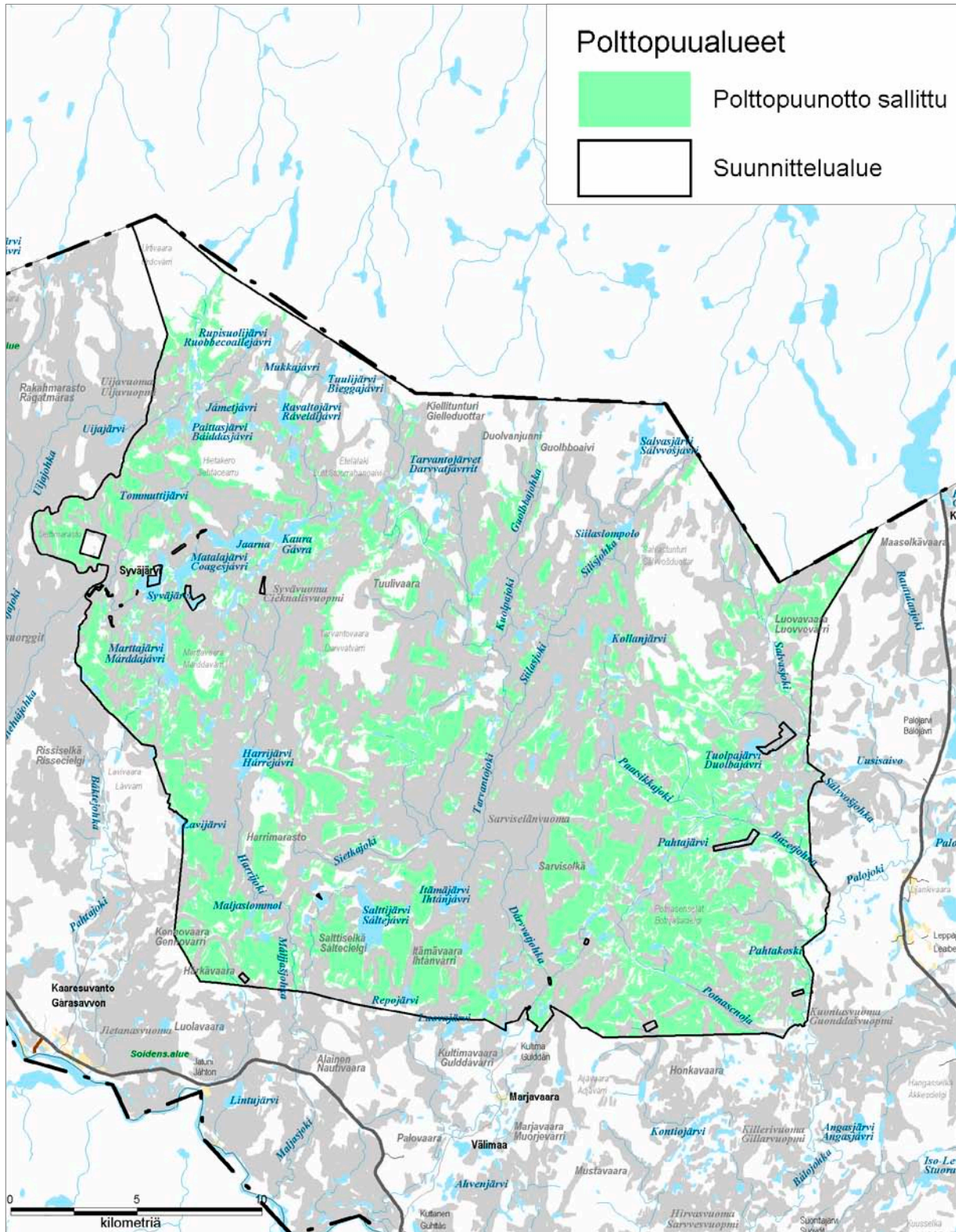
12.4.1 Nykytila

Tarvantovaaran erämaa-alue on pääasiassa suota, tunturikoivikkoa ja paljakkaa. Tämän vuoksi ainoa mahdollinen puunkäyttömuoto alueella on polttopuuhakkuu. Metsähallitus ottaa alueelta koivua Syväjärven tuvan polttopuuhuoltoon. Samoin porotalouden ja luontaiselinkeinojen tukikohtille otetaan koivua polttopuuksi vähäisessä määrin. Alueella ei ole ollut merkittäviä tunturimittarituhoja, jotka voisivat vaikuttaa polttopuunottomahdollisuuksiin.

12.4.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- Paikallisten polttopuuhakkuut voivat jatkua nykyisen käytännön mukaan. Poronhoitajat eivät tarvitse poltto- ja laavupuunottolupaa välttämättömissä poronhoitotöissä alueella liikkuaan.

Metsähallitus osoittaa polttopuunottoa paikat siten, että tunturikoivumetsiköitä ei uhkaa häviäminen. Myös Metsähallitus ottaa polttopuuta näiltä alueilta tupia varten. Polttopuunotto on kielletty tunturikoivun metsänrajan pohjois- tai yläpuolella eli yli 550 m merenpinnasta sijaitsevilla alueilla. (kuva 7)

Kuva 7. Polttopuunottoalueet Tarvantovaaran erämaa-alueella. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293.

13 Tutkimus

13.1 Nykytila

Erämaalaki (62/1991) ei aseta erämaa-alueille opetuksellisia tai tutkimuksellisia tavoitteita, jos ei sellaiseksi katsota luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen. Metsähallitus ei ole opetus- eikä tutkimuslaitos, joten näiden toimintojen järjestäminen on muiden tahojen tehtävä, ja Metsähallituksen rooli on tukea toimillaan alueelle sopivaa opetus- ja tutkimustoimintaa.

Tarvantovaaran erämaa-alue on syrjäinen, joten sillä ei ole juurikaan merkitystä opetuksellisesti. Myös tutkimuksellisesti alue on jäänyt vähälle huomiolle. Esimerkiksi arkeologisia löytöjä on hyvin niukasti, koska alan tutkijat ovat liikkuneet vähän alueella. Tähän mennessä tehtyä tutkimustoimintaa on esitelty alueen luonnon ja käytön perusselvityksessä (Kajala 2002f).

13.2 Tavoitteet

Tavoitteena on erämaalain toteutumista edistävän opetus- ja tutkimuskäytön tukeminen. Tarvantovaaran erämaa-alue soveltuu hyvin vaikkapa eräopaskoulutukseen. Muun muassa hoito- ja käyttösuunnittelun yhteydessä laaditut alueen luonnon ja käytön perusselvitykset (Kajala 2002f) ovat käyttökelpoista opetusmateriaalia. Saamelaisten ja muun paikallisen väestön perinteistä tietämystä tulisi olla käytettävissä rinnan tutkimustiedon kanssa.

13.3 Toimenpiteet

- 1) Metsähallitus osallistuu tutkimuksiin ja tukee tutkimuksia, joissa selvitetään ja seurataan alueen eläimistön ja kasviston esiintymistä, lisääntymistä ja sopeutumista pohjoisiin ympäristöoloihin sekä luonnontilaa ja siinä tapahtuvia muutoksia.
- 2) Metsähallitus osallistuu tutkimuksiin ja tukee tutkimuksia, joissa selvitetään saamelaisten ja alueen muun väestön perinteistä luontotietämystä.
- 3) Metsähallitus myöntää tutkimuslupia ja niihin liittyviä maastoliikennelupia ainoastaan hyvin perusteltujen maasto- ja kenttätöiden suorittamiseen. Kaikkien luonnontilaan vaikuttavien tutkimusten maastotöiden ja aineiston keruun suorittamisen edellytyksenä on kirjallinen tutkimussuunnitelma, josta käyvät ilmi mm. tutkimuksen aikataulu ja tavoitteet, tutkimuskohteet ja kerättävä aineisto sekä arvio tutkimuksen ympäristövaikutuksista. Hakijana tulee olla tutkimuslaitos tai hakemukseen on liitettävä tutkimusala edustavan tutkimuslaitoksen tai yliopiston laitoksen lausunto hankkeen tieteellisistä perusteista.
- 4) Metsähallitus pyrkii tiivistämään yhteistyötä Metsäntutkimuslaitoksen kanssa suojametsä-alueiden ja korkeiden alueiden seurannassa.

Peruste: Metsäntutkimuslaitoksen lakisäätöihin tehtäviin kuuluvat suojametsäalueen ja korkeiden alueiden seuranta. Metsäntutkimuslaitos esitti lausunnossaan yhteistyön tiivistämistä Metsähallituksen kanssa.

HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

14 Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus

14.1 Nykytila

Alueella ei ole ympärivuotista asutusta. Tarvantovaaran erämaa-alueen sisällä on yksityismaita ja -vesiä 22 tilalla yhteensä 300 ha, 43 palstaa (kuva 8). Erämaa-alueen sisällä olevat yksityistilat eivät kuulu erämaa-alueeseen eivätkä Natura 2000 -suojelualueverkostoon. Useimmille yksityis-tiloille on rasiteoikeus olemassa olevia polkuja pitkin, ja osa erämaa-alueen yksityismaista on rakennettuja.

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaisia tukikohtia erämaa-alueella on 12 kpl, joista kahdeksan sijaitsee Salvasjärvellä, kaksi Salttijärvellä, yksi Siilaslompolossa (Silisluoppal) ja yksi Syväjärvellä (taulukko 5, kuva 8).

Tarvantovaaran erämaa-alueella on 12 kpl vanhoja kalastuksen, metsästyksen ja hillastuksen tukikohtia, joista viidelle Metsähallitus on tehnyt käyttöoikeussopimuksen Enontekiön kunta-kohtaisessa yhteistyöryhmässä vuonna 1993 sovittujen periaatteiden mukaisesti (taulukko 5, kuva 8). Lisäksi Salvasjärvellä on yksi kalastustukikohdan vuokrasopimus.

Rajavartiolaitoksella on sopimukset kahteen partiomajan vuokra-alueeseen: Salvasjärvelle ja Syväjärvelle (taulukko 5, kuva 8).

Urtivaaran vanha Rajavartiolaitoksen tupa siirtyi Paliskuntain yhdistykselle vuonna 2002. Suomi huolehtii tällä alueella valtakuntien välisestä poroaidasta. Käsivarren paliskunnalla on Tarvantojoella Ylimmäisessä Kärppälommolissa paimentopaikka ja tupa (taulukko 5, kuva 8). Paliskunnalla on myös Salvasjärvellä poronhoitolain (848/1990) mukainen paimentopaikka, jolla sijaitsee mm. kesämerkintäaita ja erotusaita. Lisäksi paliskunnalla on Sarvivaaran eteläpuolella, noin 3 km Kultiman kylältä pohjoiseen, vuokrasopimus noin 7 ha:n alueesta, jolla sijaitsee vuonna 2003 rakennettu poroerotuspaikka.

Metsästysseura Luova ry:llä on vuokrasopimus kahdeksasta hirvenmetsästyslavan sijoituspaikasta. Näistä kolme sijaitsee Tarvantovaaran erämaa-alueen itäosassa Salvasjoen varressa ja Luovavaaralla (kuva 8).

Taulukko 5. Tarvantovaaran erämaa-alueella voimassa olevat käyttöoikeussopimukset sekä paliskunnan porotilalain (590/1969, kumottu porotalouslailla 161/1990) mukaiset paimentopaikat (tilanne 25.11.2008). sij. = sijoituspaikka (LuL). LuL = porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki (45/2000). pk = paliskunta. PY = Paliskuntain yhdistys. * = porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain mukainen sopimus. ** = ennen erämaalakia (62/1991) tehty sopimus; erämaalain siirtymäsäännösten mukainen.

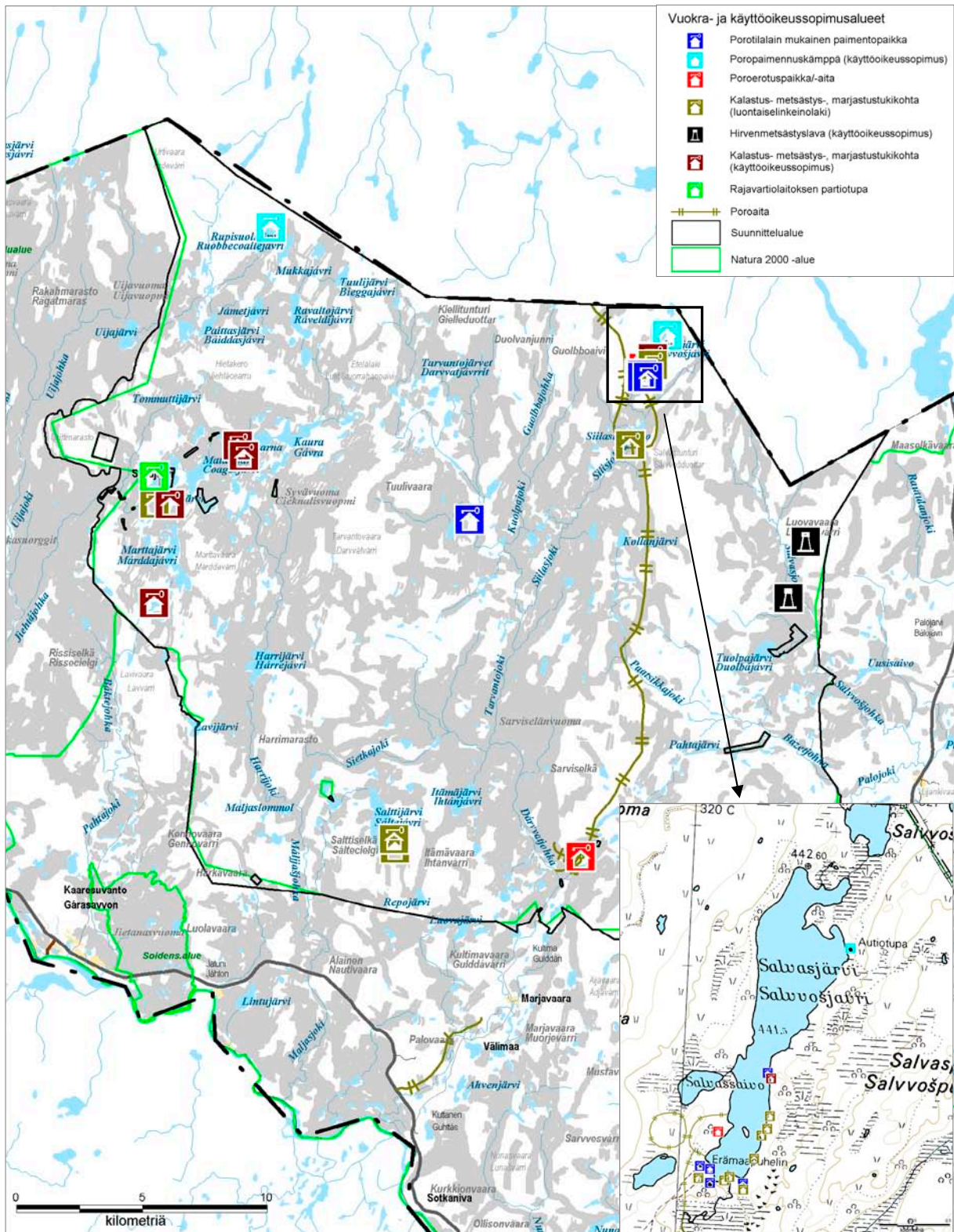
Paikka	Kohde	Haltija	Vuokra-aika
Siilaslompolo	kala- ja metsästyspirtti (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salttijärvi	metsästys- ja kalapirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salttijärvi	kalapirtin ja varastosuojan sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	metsästys- ja kalapirtin ja varastosuojan sij.*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	metsästys- ja kalastuspirtin + varastosuojan sij.*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	kalapirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	metsästys- ja kalastuspirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	metsästys- ja kalastuspirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	metsästys- ja kalapirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	kala- ja metsästyspirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Salvasjärvi	metsästys- ja kalastuspirtin sijoituspaikka (LuL)*	yksityinen	toistaiseksi
Syväjärvi	metsästys- ja kalastuspirtin ja varastosuojan sij.*	yksityinen	toistaiseksi
Jaarnajärvi	kalastustukikohta**	yksityinen	31.12.2010
Syväjärvi	kalastustukikohdan sijoituspaikka**	yksityinen	31.12.2008
Pahtajärvi	kalastustukikohdan sijoituspaikka**	yksityinen	31.12.2008
Salvasjärvi	kalastustukikohta**	yksityinen	31.12.2012
Jaarnajärvi	kalastus-, metsästys- ja marjastustukikohta**	yksityinen	31.12.2010
Salvasjärvi	erotusaita	Käsivarren pk	31.12.2011
Rupisuolijärvi	poroesteaidan kunnossapitäjien tukikohta	PY	31.12.2015
Sarvivaara	poroerotuspaikka	Käsivarren pk	31.12.2017
Kultima–Siilaslompolo	porojen laidunkiertoa	Käsivarren pk	31.12.2019
Salvasjärvi	poropaimennuskämpä	Käsivarren pk	31.12.2017
Puusasvaara	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Kärppälompolo	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Salvasjärvi	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Salvasjärvi	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Salvasjärvi	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Salvasjärvi	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Salvasjärvi	porotilalain mukainen paimentopaikka	Käsivarren pk	porotilalaki
Syväjärvi	partiotupa	Rajavartiolaitos	puitesopimus
Hirviruto	hirvenmetsästyslava	Luova ry	
Salvasjoki	hirvenmetsästyslava	Luova ry	

14.1.1 Käyttöoikeuksien luovuttaminen erämaa-alueilta

Valtionmaan ja sen käyttöoikeuksien luovuttamisesta on säädetty erämaalain (62/1991) 4. §:n 1. momentissa, jossa sanotaan: ”Erämaa-alueeseen kuuluvaa valtion omistamaa maa-aluetta tai siihen kohdistuvaa käyttöoikeutta ei saa luovuttaa eikä antaa vuokralle ilman valtioneuvoston lupaa.” 2. momentissa todetaan poikkeukset pääsääntöön:

Lupaa ei kuitenkaan tarvita käyttöoikeuden luovuttamiseen porotalouden, kalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tarpeisiin 7 §:ssä mainitun hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti eikä alueen luovuttamiseen sellaista hanketta varten, joka on tarpeen puolustusvalmiuden tai Rajavartiolaitoksen toiminnan kannalta.

Pykälän 3. momentti sanoo: ”Maa-alueen tai siihen kohdistuvan käyttöoikeuden luovuttamiseen ja vuokraamiseen sovelletaan muutoin, mitä oikeudesta luovuttaa valtion maaomaisuutta ja tuloa tuottavia oikeuksia annetussa laissa (687/78) [nyk. 973/2002] säädetään.”

Kuva 8. Tarvantovaaran erämaa-alueen tukikohdat sekä käyttöoikeus- ja vuokrasopimusalueet. © Metsähallitus 2008, © Genimap Oy, Lupa L5293.

Erämaalain (62/1991) yksityiskohtaiset perustelut selvittävät edelleen asiaa. Luovuttamiskiellon tarkoituksena on turvata erämaan säilyminen erämaana estämällä yksityinen rakentaminen – esimerkiksi lomakeskusten rakentaminen. Säännös ei kuitenkaan ole ehdoton. Valtioneuvosto voi luovuttaa käyttöoikeuden, jos suunnitellulla hankkeella on yleisen edun kannalta huomattava merkitys. Perusteluissa todetaan myös, että säännös ei koske vesialueiden käyttöoikeuksia.

Maa-alueeseen kohdistuva käyttöoikeuden luovuttaminen tarkoittaa maan vuokrasopimukseen rinnastettavaa enintään viiden (5) vuoden sopimusta. Metsähallituksen omistaman erämaassa sijaitsevan rakennuksen lyhytaikainen vuokraaminen virkistyskäytön tarpeisiin ei ole erämaalain 4. §:n mukaista käyttöoikeuden luovuttamista. Käyttöoikeuden luovuttaminen edellyttää tuvan vuokraamisen lisäksi myös maapohjan vuokraamista tai käyttöoikeuden luovuttamiseen rinnastettavaa pitkäaikaisempaa vuokrasopimusta. Vuokrakämpän tai isännöidyn vuokratuvan vuokraaminen viikoksi tai kahdeksi ei siten ole erämaalain vastaista käyttöoikeuden luovuttamista – kuten ei myöskään kalastus-, metsästys-, yrittäjä- tai moottorikelkkalupien myynti. Ne ovat lähinnä alueen virkistyskäytön ohjauseinoja.

Erämaalain voimaantulo- ja siirtymäsäännöksissä on myös käyttöoikeuksiin liittyviä säädöksiä. Niissä todetaan:

Erämaa-alueisiin tämän lain voimaantullessa kohdistuvat rasiteoikeudet ja niihin rinnastettavat käyttöoikeudet sekä vuokrasopimukset jäävät edelleen voimaan. Metsähallitus voi jatkaa sopimukseen perustuvien oikeuksien voimassaoloaikaa vahvistetun hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti.

14.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

1) Metsähallitus jatkaa alueella sijaitsevien Rajavartiolaitoksen tupien vuokrasopimuksia. Mikäli rajavartiosto luovuttaa Metsähallitukselle tulevaisuudessa jonkin tuvan, päättää Metsähallitus tuvan käytöstä suunnitelmassa esitetyn vyöhykejaon linjausten mukaisesti kuultuaan asiassa ensin sidosryhmiä ja ottaen porotalouden edut huomioon. Erityisesti neuvotellaan Käsivarren paliskunnan käyttötarpeesta tuville.

Peruste: Erämaalain (62/1991) 4. §:n mukaan käyttöoikeuksia voidaan myöntää luontaiselinkeinon harjoittajien tukikohtatarpeiden lisäksi puolustushallinnon ja rajanvalvonnan tarpeisiin. Virkistyskäytön ohjaaminen ja ristiriitojen hallinta sekä porotalouden turvaaminen.

2) Metsähallitus jatkaa voimassa olevia, luontaiselinkeinojen harjoittamiseen liittyviä vuokra- ja käyttöoikeussopimuksia edellyttäen, että tukikohtia käytetään luontaiselinkeinojen harjoittamiseen.

Peruste: Erämaalain 12. §:n voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.

3) Poronhoidon tarvitsemat uudet rakennukset keskitetään pääsääntöisesti Käsivarren paliskunnan paimentopaikoille olemassa olevien rakennusten tai rakennelmien yhteyteen. Käsivarren paliskunnan paimentopaikkojen sijaintia voidaan tarvittaessa muuttaa paliskunnan esityksen mukaisesti.

Peruste: Poronhoidon edellytysten turvaaminen sekä Käsivarren paliskunnan yleisen kokouksen esitys.

4) Metsähallitus voi luovuttaa porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaisia erityisen etuuden käyttöoikeuksia tukikohdan sijoittamista varten. Edellytyksenä on, että hakijan on täytettävä porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain kriteerit. Tukikohdat tulee – mikäli mahdollista ja tarkoituksenmukaista – perustaa jo olemassa olevien rakennusten tai rakennelmien yhteyteen. Käyttöoikeuksien luovuttamisesta päätettäessä on otettava huomioon erämaan käyttöä ohjaavat säädökset. Käyttöoikeussopimukset tehdään toistaiseksi voimassa oleviksi. Tätä etuutta saa käyttää vain porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) edellyttämiin tarkoituksiin. Em. lain (62 §, 4 mom.) perusteella Metsähallitus voi – työvoima- ja elinkeinokeskuksen annettua lausunnon – peruuttaa myönnetyn erityisen etuuden, jos etuutta ei voida pitää luontaiselinkeinon harjoittamisen kannalta enää perusteltuna. Asuinrakennuksen rakentamiseen oikeuttava käyttörajoitus tarkoittaa enintään 32 m²:n suuruista rakennusta. Metsähallitus pyytää metsästyksen liittyvistä käyttöoikeuksista lausunnon Enontekiön riistanhoitoyhdistykseltä ja kalastukseen liittyvistä Enontekiön kalatalousneuvottelukunnalta. Lisäksi Metsähallitus pyytää kaikista hakemuksista lausunnot Käsivarren paliskunnalta. Rakennuspaikat tulee tarkastaa yhdessä Museoviraston kanssa.

Peruste: Poronhoitajien ja luontaiselinkeinoista pääasiallisen toimeentulonsa saavien ihmisten tukikohtatarpeet on voitu ja voidaan edelleen järjestää porotila- ja luontaiselinkeinolain mukaan. Luontaiselinkeinotilalain mukaan Metsähallitus on velvollinen osoittamaan luontaiselinkeinon harjoittajalle tukikohtapaikan valtionmailta edellyttäen, että se on luontaiselinkeinon harjoittamisen kannalta perusteltua. On huomattava, että erämaalaki ei velvoita Metsähallitusta luovuttamaan alueeseen liittyvää käyttöoikeutta. Se vain antaa siihen mahdollisuuden – poikkeuksena pääsäännöstä, joka kieltää luovuttamisen. Siten Metsähallitus voi säädellä tukikohtien määrää erämaalain tarkoitusten mukaan.

5) Vanhoille käyttöoikeussopimuksettomille rakennuksille voidaan tehdä omistajan hakemuksista käyttöoikeussopimukset, mikäli niiden kunto ja omistajat täyttävät seuraavat kriteerit:

- 1) rakennus on rakennettu ennen erämaalain voimaantuloa (17.1.1991)
- 2) rakennus on asumiskelpoinen
- 3) rakennuksen omistaja on paikkakuntalainen
- 4) omistaja käyttää rakennusta metsästyksen, kalastuksen tai keräilyn tukikohtana
- 5) rakennukselle hankitaan kunnan myöntämä rakennuslupa.

Käyttöoikeussopimus tehdään aluksi viideksi vuodeksi, minkä jälkeen seuraavat sopimukset voidaan tehdä kymmenen vuoden pituisina.

Niille omistajille, jotka saavat käyttöoikeussopimuksen, voidaan antaa lupa korjata rakennusta, muttei laajentaa sitä. Ennen korjausta omistajan on annettava Metsähallitukselle selvitys korjaussuunnitelmasta.

Käyttöoikeussopimuksella ei ole vapaata siirto-oikeutta. Käyttöoikeussopimus voidaan siirtää paikkakuntalaiselle henkilölle, joka käyttää rakennusta kotitarvekalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tukikohtana. Perintönä tehtävä siirto edellyttää sitä, että henkilö on paikkakuntalainen ja rakennuksen käyttötarkoitus säilyy entisellään.

Ne rakennukset, jotka katsotaan asumiskelvottomiksi, jätetään luonnon hoidettaviksi. Mikäli joku alkaa korjata tällaista asumiskelvottomaksi luokiteltua rakennusta, on Metsähallituksen ryhdyttävä toimenpiteisiin rakennuksen poistamiseksi erämaa-alueelta. Samoin menetellään kaikkien uusien rakennusten osalta, joita erämaa-alueelle mahdollisesti rakennetaan.

Niiden asumiskelpoisten rakennusten osalta, joille ei löydy omistajaa tai joiden omistaja ei halua tehdä käyttöoikeussopimusta, Metsähallitus ryhtyy lainmukaisiin toimenpiteisiin rakennuksen poistamiseksi erämaa-alueelta.

Mikäli rakennuksen omistaja ei asu paikkakunnalla käyttöoikeussopimusta uudistettaessa ja rakennukselle ei ole muuta paikkakuntalaista kriteerit täyttävää omistajaa, rakennus tulee purkaa.

Perusteet: Rakennukset ovat olleet ja ovat vieläkin tärkeitä tukikohtia liikuttaessa tietöissä erämaassa. Toisaalta tarpeettomaksi käyneiden rakennusten poistaminen lisää erämaisyyttä. Käytäntö on sovittu Enontekiön kuntakohtaisessa yhteistyöryhmässä 19.10.1993. Enontekiöläisten tasapuolinen kohtelu: Pöyrisjärven erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa (Metsähallitus 2006) esitettiin vastaavaa käytäntöä.

14.3 Seuranta

Metsähallitus seuraa Tarvantovaaran erämaa-alueen käyttöoikeuksien vuokrausta ja luovutusta Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Sandström ym. 2000) sekä Metsähallituksen ympäristö- ja laatu järjestelmässä sovituin mittarein, joista erämaa-alueelle sopivia ovat hakemukset ja niiden käsittelyajat sekä Enontekiön yhteistyöryhmän arviot.

15 Valvonta

15.1 Nykytila

Metsähallitus valvoo luonnonsuojelualueiden käyttöä viranomaisena ja alueiden haltijana. Metsähallituksen valvontatoiminnan koordinoinnista ja organisoinnista alueilla vastaavat erätarkastajat. Erätarkastajien toimivaltuudet perustuvat lakiin Metsähallituksen erävalvonnasta (1157/2005). Erävalvonta kuuluu myös poliisin ja rajavartioston virkatehtäviin.

Erätarkastajien toimenkuvaan kuuluu koordinoita valvontayhteistyötä yhteistyöviranomaisten ja Metsähallituksen oman henkilöstön kanssa. Valvontayhteistyöviranomaiset ovat pääasiassa poliisi, Rajavartiolaitos, tulli, TE-keskus, ympäristökeskus, kalastusalueet, riistanhoitoyhdistykset ja riistanhoitopiiri. Osalle yhteistyöviranomaisten henkilöstöä on kirjoitettu Metsähallituksen valvontakortti, joka antaa valtuudet tarkastaa toiminnan luvallisuuden valtion alueilla myös vapaa-aikana. Metsähallituksen henkilöstö tekee luontovalvontaa oman työn ohessa omaan toimialaansa liittyen. Osa henkilöstöstä on perehtynyt erävalvontaan laajasti. Jokaisen velvollisuus on vähintäänkin ilmoittaa havaitsemistaan rikkeistä erätarkastajalle.

Valvonnan yhteistoimintaa tehdään käytännössä yhteisellä suunnittelulla, yhteispartioinnilla, valvontatapahtumilla ja tietoja vaihtamalla. Toimintaa saadaan tehostettua yhteistoiminnalla yhdistämällä resursseja ja kohdentamalla ne oikeisiin kohteisiin. Yhteistoiminnalla saadaan myös näkyvyyttä valvontaan.

Valvonnalla on tärkeä ennaltaehkäisevä vaikutus rikosten ja luvattoman toiminnan ehkäisyyn. Metsähallituksen valvonnan tärkeät pääpainoalueet ovat Tarvantovaaran erämaa-alueella sekä laillisuuden että luvallisuuden valvonnassa seuraavat:

- metsästyksen, kalastuksen, erämaalain, luonnonsuojelulain ja maastoliikennelain valvonta
- suurpetoihin kohdistuvien laittomuuksien valvonta
- käyttöoikeus- ja vuokrasopimusten noudattaminen
- jäte- ja ympäristösuojelulakien säädöksiä valvonta
- jokamiesoikeuksien valvonta
- luonnossa liikkuvien opastaminen kestäväan ja ympäristötietoiseen luonnonkäyttöön
- uhanalaisten eläinlajien pesinnän tarkastus ja seuranta (mahdollisten häiriötekijöiden valvonta).

Laajojen luonnonsuojelu- ja erämaa-alueiden valvonta kolmen (tilanne vuonna 2008) erätarkastajan voimin on erittäin haastava tehtävä, eikä onnistu ilman tehokasta yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Metsähallituksen vakituisten erätarkastajien määrän lisääminen edellyttäisi lisärahoitusta. Ensisijainen keino alueiden valvonnan tehostamisessa on tällä hetkellä yhteistyön tiivistäminen ja nykyisten resurssien tarkka kohdentaminen. Nykyisellään rajavartiosto tarjoaa kiinteää yhteistyötä Metsähallituksen henkilöstöön, joilla on hyvä paikallistuntemus ja eri säädos-ten tuntemus.

15.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

- Edellä mainittujen valvonnan pääpainoalueiden valvonta tulee saada järjestettyä Tarvanto-vaaran alueella toistuvaksi ja säännölliseksi.
- Tarvanto-vaaran erämaa-alueen valvontaresursseja pyritään lisäämään ensisijassa viranomais-valvontayhteistyötä tehostamalla sekä Metsähallituksen oman henkilökunnan muun työn ohella tekemää valvontaa tehostamalla.
- Erätarkastaja vastaa valvonnan koordinoinnista ja organisoinnista yhteistyössä Metsähallituksen henkilöstön ja valvontaviranomaisten kanssa.

16 Resurssit ja aikataulu

16.1 Vuotuiset kustannukset

Metsähallituksen Lapin luontopalvelut vastaa erämaa-alueella virkistyskäytön palvelurakenteiden huollosta ja kunnossapidosta, erämaaluonnon suojelusta, suurpetojen sekä uhanalaisten eläin- ja kasvilajien seurannasta, riistakantojen seurannasta, kalavesien hoidosta, erävalvonnasta ja opastuksesta. Nämä vuotuiset yhteiskunnalliset tehtävät aiheuttavat kustannuksia yhteensä 17 000 euroa/vuosi. Lisäksi kustannuksia syntyy lupa-asioiden käsittelystä sekä suunnittelu- ja hallinto-tehtävistä. Kaikki nämä tehtävät on kustannettu verovaroin, ja niihin on osoitettu rahat valtion vuosibudjetissa.

Virkistyskäytön vuotuisiin kuluihin sisältyvät autiotupien polttopuu- ja jätehuolto sekä pieni-muotoiset korjaukset. Samoin summaan sisältyy valtakunnallisten moottorikelkkaurien ylläpito, joka kuuluu vuodesta 2001 lähtien Metsähallituksen yhteiskunnallisiin virkistyspalvelutehtäviin.

Luonnonsuojelun kuluja ovat uhanalaisten lajien seurannat ja pesälaskennat, jotka työllistävät erämaa-alueella keväisin ja kesäisin yhteensä 1,25 henkilötyökuukautta vuodessa.

16.2 Investoinnit

Suunnitelmassa esitettäviä investointiluontoisia menoja on Kultimasta Salvasjärvelle kulkevan kesäuran kunnostaminen mönkijäpitkoksin ja -silloin. Uralle tarvitaan luonnon kulumisen ehkäisemiseksi mönkijäpitkosta tai vastaavaa ja kolme mönkijällä ylitettävissä olevaa siltaa. Uran kunnostamisen kokonaiskustannus on noin 55 000 euroa. Vuoden 2002 kevään ja kesän aikana Metsähallitus on kunnostanut uraa rakentamalla kaksi siltaa ja 120 m mönkijäpitkosta. Seuraavina kesinä mönkijäuraa on kunnostettu edelleen lisää, ja vuonna 2008 kunnostettavaa mönkijäpitkosta on jäljellä noin 200 m. Tavoitteena on vuoden 2009 aikana saada peruskorjaus valmiiksi.

17 Suunnitelman vaikutusten arviointi

17.1 Ympäristövaikutusten arviointi erämaasuunnittelussa

Erämaiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen ei kuulu niihin hankkeisiin, joista ns. YVA-lain (Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 468/1994) perusteella tulee laatia ympäristövaikutusten arviointi. Lain 5. luvussa, joka käsittelee ”yleistä selvitysvelvollisuutta”, todetaan kuitenkin:

Ympäristövaikutukset on selvitettävä ja arvioitava riittävässä määrin viranomaisen valmistellessa sellaisia suunnitelmia ja ohjelmia, joiden toteuttamisella saattaa olla merkittäviä ympäristövaikutuksia, mutta joihin ei sovelleta 2 luvun säännöksiä arviointimenettelystä.

Varsinaiseen YVA-hankkeeseen verrattuna erämaasuunnittelussa on se ero, että hoito- ja käyttösuunnitelmissa riittää yhden vaihtoehdon – lopullisen esityksen – esittäminen. Tässä arvioidaan ympäristöministeriön ohjeen (Ympäristöministeriö 1998) mukaisesti kokonaisvaltaisesti suunnitelman esitysten vaikutuksia, tuodaan esiin niiden hyödyt ja haitat sekä perustellaan, miksi esityksiin on päädytty. Huomattava on, että työn alkaessa oli useita vaihtoehtoja. Niistä suunnitelman esitykset ovat vähitellen valikoituneet, muotoutuneet ja tarkentuneet erämaan käyttäjien kanssa käydyissä keskusteluissa.

Yleisenä arvioinnin lähtökohtana on se, että **ympäristövaikutuksia syntyy ainoastaan suunnitelman esityksistä ja suosituksista** – ts. asioista, joita suunnitelma muuttaa suunnittelua edeltäneestä tilanteesta. Siten jos jostakin erämaan käyttötavasta ei ole esitystä, ei suunnitelmalla ole siihen myöskään ympäristövaikutusta. Samoin jos erämaan käyttö on muuttumassa suunnitelmasta ja Metsähallituksesta riippumatta, ei muutoksen ympäristövaikutusta arvioida.

Suunnitelmalla **voi kuitenkin olla ympäristövaikutuksia ilman esityksiäkin**. Siinä voidaan esimerkiksi tuoda esiin erämaasta uutta ja olennaista tietoa, joka vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen, ja ohjaa siten päätöksentekijöitä. Tai esimerkiksi jos suunnitelmassa ei esitetä käytettyjen kesäaikaisten maastoliikenneurien rakenteiden ylläpitoa, voi ura levitä ja vähentää alueen luonnonarvoja ja erämaisuuutta.

Suunnitelmilta odotetaan yleensä konkreettisia hankkeita – kuten rakentamista, kaivamista, luonnonvarojen käytön hyödyntämistä tms. Erämaa-alueiden hoidon ja käytön suunnittelussa ei yleensä ole näin, vaan monesti tilanne on juuri päinvastoin. Hoito- ja käyttösuunnitelmien lähtökohta on siten täysin erilainen kuin useimpien yksittäisten kehittämishankkeiden. Niillä **pyritään myönteisiin ympäristövaikutuksiin** toteuttamalla erämaalain (62/1991) tavoitteet – alueen erämaaluonteiden säilyttäminen, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen sekä alueen monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen.

YVA-lain ”tavoitteena on edistää ympäristönäkökohtien huomioonottamista [ja] – lisäksi edistää kansalaisten, yhteisöjen ja viranomaisten mahdollisuuksia osallistua suunnitelmaan sekä parantaa edellytyksiä sovittaa yhteen tavoitteita ja näkökantoja suunnitelmia ja ohjelmia valmisteltaessa” (Ympäristöministeriö 1998). Metsähallitus on tietoisesti toteuttanut tätä tavoitetta koko hoito- ja käyttösuunnitelman laadinnan ajan kuulemalla paikallisen väestön ja sidosryhmien tietoja, näkemyksiä ja toiveita. Luvussa 1.3 **Suunnittelun organisointi** on tarkempi kuvaus osallistamisprosessista.

17.2 Suunnitelman ympäristövaikutukset

Suunnitelma perustuu kestävän kehityksen periaatteisiin pyrkien sovittamaan yhteen taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja ekologisia tavoitteita. Seuraavassa tarkastellaan erikseen, miten suunnitelma vaikuttaa näihin tekijöihin.

17.2.1 Ekologiset vaikutukset

Selvitysten perusteella Tarvantovaaran erämaa-alueen luonnonsuojelullinen tila on tällä hetkellä hyvä, ja suunnitelman lähtökohtana on, että tämä hyvä tila pyritään säilyttämään. Hoito- ja käyttösuunnitelmalla pyritään sovittamaan yhteen erämaa-alueen eri käyttömuotojen tavoitteet ja toisaalta erämaalakiin (62/1991) sisältyvät luonnonsuojelun tavoitteet siten, että luonnonkäytön aiheuttamat muutokset alueen erämaaluonteelle olisivat mahdollisimman vähäiset. Erityisesti luonnontilaisuuden turvaamiseksi ja edistämiseksi esitetyt toimenpiteet on kuvattu tarkemmin luvussa 5 **Luonnonsuojelu ja -hoito**.

Esitetyllä vyöhykejaolla ja sen mukaisella ohjauksella säilytetään suurin osa erämaasta mahdollisimman luonnontilaisena sekä turvataan uhanalaisten lajien esiintymät ja pesintä. Metsähallitus seuraa jatkuvasti harvinaisten ja uhanalaisten lajien esiintymistä ja lisääntymistä alueella (luku 5).

Erämaan luonnontilaisuuden säilyttämiseksi suunnitelmassa esitetään jatkettavaksi tiukkaa kesäaikaisten maastoliikennelupien myöntämiskäytäntöä. Ulkopaikkakuntalaisille näitä lupia ei pääsääntöisesti myönnetä – poikkeuksena esimerkiksi tutkimusprojektit. Poromiesten kesäaikaiseen maastoliikenteeseen suunnitelmassa ei puututa, sillä heillä on siihen lakisääteinen oikeus.

Seuranta ja valvonta ovat tärkeä osa suunnitelman tavoittelemien myönteisten ekologisten vaikutusten toteutumisessa. Tehokkaan seurannan avulla voidaan reagoida ajoissa alueen ekologisessa tilassa tapahtuviin ei-toivottuihin muutoksiin. Esimerkiksi kesäaikaisten maastoliikenneurien kulumista seurataan, ja tarvittaessa rakennetaan mönkijäpitkoksia.

Suunnitelma yhdessä alueesta laadittavine perusselvityksineen voi lisätä yleisön kiinnostusta erämaata kohtaan. Opastuksella ja asianmukaisilla rakenteilla voidaan kuitenkin vähentää kävijöiden ympäristövaikutuksia, vaikka kävijämäärät lisääntyisivätkin. Jäte- ja polttopuuhuollolla vähennetään virkistyskäytön mahdollisia haitallisia vaikutuksia alueen luonnontilaisuuteen.

Vieraita kalalajeja ja erämaahan soveltumattomia kalakantoja ei suunnitelman esitysten mukaan tule istuttaa tai siirtää alueen vesiin. Vedet, joihin ei ole istutettu kaloja, jätetään vastaisuudessakin istutusten ulkopuolelle. Suunnitelman esitykset tukevat luontaisten kalakantojen elvyttämistä viime vuosikymmenien virheellisten siikaistutusten jäljiltä.

Poronlaidunten kunto Tarvantovaaran erämaa-alueella riippuu ensisijaisesti porotalouden sisäisistä järjestelyistä: poromääristä, laidunkierrosta ja käytännön laidunnustyön toteuttamisesta. Muiden maankäyttömuotojen vaikutus laidunten kuntoon erämaa-alueella on marginaalinen. Suunnitelmassa ei oteta kantaa suurimpaan kestäväan poromäärään, koska se ei kuulu Metsähallituksen tehtäviin.

Riekon ansapyynnistä ja hillastuksesta koituvat ekologiset haitat ovat vähäisiä Tarvantovaaran erämaassa – lukuun ottamatta hillastukseen liittyvää kesäaikaista maastoliikennettä, jolle suunnitelma asettaa selkeät rajat.

Suunnitelman vaikutukset niihin luontotyypeihin ja lajeihin, joiden perusteella alue on otettu Natura 2000 -suojelualueverkostoon

Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu Natura 2000 -suojelualueverkoston alpiiniseen vyöhykkeeseen, johon EU:n komissio sen hyväksyi **Tarvantovaara**-nimisenä alueena (FI 1300118) luontodirektiivin (92/43/ETY) perusteella 22.12.2003. Tarvantovaaran erämaa-alue on otettu Natura 2000 -verkostoon **SCI**-alueena sen sisältämien luontodirektiivin liitteiden I ja II määrittämien suojeltavien luontotyyppien sekä lajien perusteella. Luontotyypit ja lajit, joiden perusteella alue on otettu Natura 2000 -verkostoon, on kuvattu tämän suunnitelman luvussa 5.

Tarvantovaaran kuuluminen Natura 2000 -suojelualueverkostoon merkitsee, että luonnonsuojelulain (1096/1996) 65. ja 66. §:ssä säädetyt oikeusvaikutukset ovat tulleet alueilla noudatettaviksi. Joten mikäli tietty hanke tai suunnitelma joko yksistään taikka tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden tai suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää niitä Natura-alueen luonnonarvoja, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon, on hankkeen toteuttajan arvioitava vaikutukset (LsL 65 §). Viranomaisen ei saa myöntää lupaa eikä hyväksyä suunnitelmaa, jos vaikutusten arviointi- ja lausunnot osoittavat, että hanke tai suunnitelma merkittävästi heikentää niitä Natura-alueen luonnonarvoja, joiden perusteella alue on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon (LsL 66 §). Edellä mainittu luonnonsuojelulain tarkoittama merkittävän heikentämisen kynnyksen ja sen kohdistaminen nimenomaan alueen Natura 2000 -verkostoon liittämisen perusteena oleviin luonnonarvoihin mahdollistaa yleensä alueen tavanomaisen käyttämisen, ellei esimerkiksi luonnonsuojelulakiin perustuvasta toteuttamisesta yksittäistapauksissa muuta johdu.

Tarvantovaaran erämaa-alueen toteutuskeinona on erämaalaki (62/1991). Erämaalaisissa on määriteltä tavoitteita, jotka ohjaavat alueen käyttöä, eikä Natura-päätös tuo tähän asiaan käytännössä mitään erityistä muutosta. Tämä on todettu myös valtioneuvoston päätöksessä (Valtioneuvoston päätös 1998) esimerkiksi kalastuksen, metsästyksen ja muiden luontaiselinkeinojen osalta.

Alueen nykyinen käyttö ei vaaranna niitä luontotyyppejä ja lajeja, joiden perusteella se on liitetty Natura 2000 -suojelualueverkostoon. Lisäksi suunnitelma turvaa Natura-verkoston luontotyyppien ja lajien säilymistä jatkossakin – muun muassa maastoliikenteen ohjauksella, asianmukaisella opastus- ja palveluvarustuksella, alueen luonnontilan seurannalla sekä valvonnalla.

Yhteenvedon voidaan todeta suunnitelman edistävän Tarvantovaaran erämaa-alueen ja samalla nimellä olevan Natura-alueen luonnonarvojen säilymistä. Suunnitelma on siten tärkeä osa Natura 2000 -verkoston toteutumista.

17.2.2 Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset

Kaikilla ympäristövaikutuksilla on sosiaalinen ulottuvuus. Usein luontoon ja rakennettuun ympäristöön kohdistuvat vaikutukset ilmenevät välillisesti sosiaalisina vaikutuksina. Sosiaalisia vaikutuksia arvioidaan, jotta voitaisiin selvittää ja ennakoita paikallisten ihmisten elämänlaadulle ja alueen kehitykselle aiheutuvia muutoksia, arvioida ja ennustaa yhteisön ja alueen kykyä sopeutua muuttuviin olosuhteisiin, arvioida muutosten merkitystä eri osapuolten kannalta, ottaa huomioon ja sovitella hankkeesta aiheutuvia ristiriitoja sekä suunnitella haittojen vähentämistä ajoissa ja tietoisesti. Sosiaalisia vaikutuksia tarkasteltaessa on tärkeää selvittää myös sitä, keihin vaikutukset kohdistuvat. (Ympäristöministeriö 1998)

Tarvantovaaran erämaa on korostuneesti paikallisten ihmisten erämaa, jonne suuntautuu suhteellisen vähän luontomatkailua. Näin ollen suunnitelmassa korostuu paikallisen väestön porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytysten sekä saamelaiskulttuurin turvaaminen. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei rajoiteta paikallisen väestön elinkeinonharjoittamismahdollisuuksia verrattuna nykytilanteeseen. Paikallisen väestön kotitarvemetsästys, -kalastus ja -keräily sekä polttopuunotto saavat jatkaa kuten ennen suunnitelmaakin.

Luontaiselinkeinojen turvaamisen lähtökohdat

Suomen perustuslaissa (731/1999) turvataan kaikille suomalaisille elinkeinonharjoittamisen vapaus, josta säädetään tarkemmin laissa elinkeinon harjoittamisen oikeudesta (122/1919) sekä maankäyttölaeissa (kuten laissa 1378/2004 ja asetuksessa Metsähallituksesta, maastoliikennelaissa 1710/1995, poronhoitolaissa 848/1990, metsästyslaissa 615/1993 ja kalastuslaissa 286/1982). Erämaalain (62/1991) yleisperusteluissa todetaan: ”Erämaa-alueilla ei ole tarkoitus rajoittaa nykyisiä nautintaoikeuksia” (HE 42/1990). Metsähallituksen on näin ollen erämaasuunnittelussa otettava huomioon kaikkien paikallisten ihmisten lakisääteiset oikeudet porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamiseen.

Tarvantovaaran erämaa-alue sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella. Suunnitelma mahdollistaa saamelaisille perustuslaissa turvatuun oikeuteen ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan myös erämaa-alueella.

Vaikutukset porotalouteen

Poronhoitolain (848/1990) mukaisesti Käsivarren paliskunnan on tehtävä porotalouden käytännön järjestelyt hallinnollisella alueellaan. Metsähallitus ei siten ohjaa – eikä voi ohjata, kuka saa harjoittaa porotaloutta erämaa-alueella. Metsähallitus sopii käytännön asioiden toteuttamisesta – mm. porotaloustukikohtien perustamisesta ja sijoittamisesta suunnitelman esitysten mukaan – aina paliskunnan, ei yksittäisten henkilöiden kanssa. Käsivarren paliskunnan peruslinjan mukaisesti suunnitelmassa esitetään rakennelmien ja kämppien keskittämistä pääsääntöisesti jo olemassa olevien rakennusten ja rakennelmien yhteyteen. Suunnitelma mahdollistaa poroaitojen ja merkityn moottorikelkkauran linjausten tarkistukset maastossa – edellyttäen, että paliskunta puoltaa hanketta. Metsähallituksen hallintaan siirtyvien kämppien käytöstä neuvotellaan paliskunnan kanssa. Luontaiselinkeinoitukikohtien osalta Metsähallitus kuulee aina paliskuntaa sekä tarvittaessa Enontekiön kalatalousneuvottelukuntaa ja riistanhoitoyhdistystä.

Porotalouden näkökulma on suunnitelmassa otettu huomioon läpäisyperiaatteella – toisin sanoen suunnitelma ei sisällä sellaisia esityksiä, jotka heikentäisivät porotalouden harjoittamis-edellytyksiä. Porotalouden edellytyksiä ei kuitenkaan suunnitelmalla pyritä parantamaan siten, että nämä parannukset toisivat merkittäviä rajoituksia muille erämaan vakiintuneille ja lakisääteisille käyttömuodoille. Suunnitelma turvaa porotalouden harjoittamisen edellytykset vähintäänkin samalla tasolla kuin nykyisin. Syrjävyöhyke kattaa yli 90 % erämaan pinta-alasta. Myös loppu (alle 10 %) eli virkistysvyöhyke on suurimman osan vuotta lähes täysin porotalouden käytössä. Virkistysvyöhykkeellä liikkuminen ei suunnitelman mukaan saa merkittävästi haitata poroja eikä alueen muuta eläimistöä. Safari- ja ohjelmapalveluyrittäjät, jotka rikkovat sääntöjä, menettävät lupansa ja/tai heille ei myönnetä uutta lupaa seuraavalle kaudelle. Motorisoidun liikkumisen ohjaamisella käytetyille urille, tiukalla lupapolitiikalla, tehokkaalla valvonnalla ja keskitetyllä virkistyskäytön infrastruktuurilla (reiteillä, rakenteilla ja asianmukaisella opastuksella) ohjataan suurin osa virkistyskävijöistä porotaloudelle tärkeiden alueiden ulkopuolelle.

Suunnitelmassa esitetyllä vyöhykkeistämällä – yhdistettynä tehokkaaseen valvontaan – turvataan poronhoidon harjoittamisedellytysten ja siten saamelaiskulttuurin perustan säilyminen pitkällä aikavälillä: laajoille alueille ei rakenneta mitään, ja maastoliikennelupia urien ulkopuolelle myönnetään rajoitetusti. Koko erämaa on poronhoitoaluetta vastaisuudessakin, ja suurimman osan vuotta sinne suuntautuu erittäin vähän muuta käyttöä. Kevään moottorikelkkasesongin ulkopuolella virkistyskäyttö on hyvin vähäistä, ja sesonkinakin se keskittyy Metsähallituksen valtakunnallisille moottorikelkkaurille.

Maksullinen matkailutoiminta on suunnitelmassa rajattu pienimuotoiseksi ja luvanvaraiseksi. Yrittäjiltä, jotka eivät noudata annettuja ohjeita, voidaan perua lupa kesken matkailukautta ja olla myöntämättä sitä lainkaan seuraavalle kaudelle. Moottorikelkkailuun enontekiöläisillä on kotikuntansa alueella lakisääteinen oikeus. Omaehtoiseen koiravaljakkotoimintaan Metsähallitus ei nykyisellään voi puuttua muutoin kuin tupien käytön osalta, sillä omatoiminen koiravaljakkoajelu luetaan jokamiehenoikeudeksi. Samoin on asia maastopyöräilyn ja ratsastuksen kohdalla. Näitä kulkutapoja pyritään kuitenkin opastuksen ja valistuksen keinoin ohjaamaan olemassa oleville reiteille ja urille, ja tästä on suunnitelmassa suositus.

Myös koiralla metsästäminen voi aiheuttaa menetyksiä porotaloudelle. Suunnitelman mukaan erämaahan ei pääsääntöisesti tule perustaa ulkopaikkakuntalaisille tarkoitettuja koirametsästysalueita, ja metsästysalueista neuvotellaan paliskunnan kanssa. Näin toimien pidetään hallittuina koirista porotaloudelle ja alueen muille käyttäjille koituvat haitat.

Metsähallituksen autiotuvat on ensisijaisesti tarkoitettu omin voimin liikkuville retkeilijöille, mutta suunnitelman esitysten mukaisesti poromiehet ja muut paikkakuntalaiset voivat alueella liikkua myös tukeutua tupiin.

Metsähallitus seuraa jatkuvasti petoeläinkantojen kehitystä ja raportoi asutuista kotkan reviiereistä ja lentokykyisistä poikasista ympäristöministeriöön. Muiden petojen raportoinnista vastaa Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos. Kotkan osalta korvaukset porotaloudelle maksaa ympäristöministeriö ja maasuurpetojen porotaloudelle aiheuttamat vahingot maa- ja metsätalousministeriö.

Vaikutukset muihin luontaiselinkeinoihin

Mm. maankäyttöä ja maastoliikennettä ohjaamalla suunnitelma turvaa luontaiselinkeinojen harjoittamisen vähintään samalla tasolla kuin erämaalain (62/1991) voimaan tullessa. Metsähallitus ei rakenna rakennuksia uusiin paikkoihin tai tee uusia kesä- ja talvikulkureittejä, ja alue säilyy tietömänä. Kulkua ohjataan siten, että ulkopaikkakuntalaiset voivat ilman paikkakuntalaista opasta moottorikelkkailla vain moottorikelkkaurilla. Kesäaikana pääsääntöisesti vain paikkakuntalaiset voivat liikkua alueella maastoajoneuvoilla, ja hekin vain rajoitetusti. Suunnitelmassa on varattu luontaiselinkeinojen harjoittajille mahdollisuus tukikohdan saamiseen erämaa-alueelle. Lisäksi suunnitelma mahdollistaa paikallisten ihmisten polttopuunsaannin ja sitä kautta turvaa osaltaan luontaiselinkeinojen harjoittamista.

Vaikutukset virkistyskäyttöön

Olemassa olevien palvelurakenteiden ylläpitäminen ja huolto sekä luonnontilaisen virkistysympäristön turvaaminen tukevat osaltaan matkailuun perustuvaa elinkeinotoimintaa. Suunnitelman vaikutuksia luonnon monipuolisen käytön edistämistavoitteeseen on toiston välttämiseksi käsitelty tarkemmin taloudellisten vaikutusten alla, vaikka matkailulla ja siitä saatavalla toimeentulolla on toki myös merkittäviä sosiaalisia ja kulttuurisia vaikutuksia erityisesti työllistävyyden kautta.

Vaikutukset saamelaiskulttuuriin

Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen edellyttämässä lakisäätteisissä neuvotteluissa, saamelaiskäräjien, ympäristöministeriön ja Metsähallituksen välillä käydyissä keskusteluissa sekä saamelaiskäräjien ja ympäristöministeriön neuvottelussa 2.10.2003 on päädytty tämän luvun osalta siihen, että saamelaiskäräjät on kulttuuri-itsehallintolakia (974/1995) toteuttavana elimenä oikea taho laatimaan erämaa-alueiden ja muiden laajojen pohjoisten suojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten vaikutusten arvioinnin siltä osin, kuin tarkastellaan suunnitelman vaikutuksia saamelaisiin. Saamelaiskäräjien arviointiosuus on suunnitelman liitteenä (Liite 1).

17.2.3 Taloudelliset vaikutukset

Suomen erämailla on kansantaloudellinen imagomerkitys. Kansainvälisten suojeluvelvoitteiden toteuttamisessa erämailla on tärkeä osansa muun muassa laaja-alaisuutensa vuoksi. Suunnitelman taloudellisten vaikutusten tarkastelu lähtee kuitenkin aluetalouden näkökulmasta. Koko maan talouteen suunnitelmalla ei ole kovin suurta merkitystä, sillä koko maan kannalta tärkeät ratkaisut – kuten kaivostoiminnan ohjaus – on sisällytetty jo erämaalakiin (62/1991).

Suunnitelma perustuu kestävän kehityksen periaatteisiin pyrkien sovittamaan yhteen taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja luonnonarvoja. Se, miten tämä yhteensovittaminen on tehty, vaikuttaa käytännössä suunnitelman taloudellisiin vaikutuksiin. Taloudelliseen kestävyyspyritykseen keinoiksi esitetään luontomatkailun rakenteiden ja opastuksen ylläpitoa, ympäristöä säästävään ja paikallistaloutta tukevaan opastustoimintaan panostamista sekä luontaiselinkeinojen edellytysten turvaamista.

Kuten sosiaalisten ja kulttuuristen vaikutusten arvioinnin yhteydessä todettiin, suunnitelmassa ei rajoiteta paikallisen väestön elinkeinonharjoittamismahdollisuuksia verrattuna nykytilanteeseen. Tämän vuoksi suunnitelmalla ei ole taloudellisia vaikutuksia alueen elinkeinoihin, vaan jos elinkeinojen kannattavuus muuttuu, se tapahtuu jostakin muusta syystä.

Alueen vetovoimaisuuden säilyttäminen ylläpitämällä palvelurakenteita ja luonnontilaisuutta tuo välillisesti tuloja paikallisille matkailuyrittäjille (esim. vene- ja lentokuljetukset, kaupat, majoitus, opastustoiminta). Lisäksi se, että matkailuyrittäjille varataan mahdollisuus tilapäisiin tukikohtiin alueella, turvaa osaltaan matkailuun perustuvaa elinkeinotoimintaa.

Metsähallituksen kautta alueen virkistys- ja luonnonsuojelutehtävät työllistävät Enontekiön kunnassa suoraan noin 3 henkilötyökuukauden verran vuosittain.

Lainsäädännön (mm. maastoliikennelain 1710/1995, porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain 45/2000, metsästyslain 615/1993, kalastuslain 286/1982 jne.), sosiaalipolitiikan, markkinoiden ja valvonnan muutokset vaikuttavat merkittävästi eri elinkeinojen kannattavaan harjoittamiseen sekä sitä kautta myös erämaiden käyttöön. Mutta koska näihin seikkoihin ei suunnitelmalla voida vaikuttaa, on katsottu, ettei ole mielekästä suorittaa seikkaperäistä tai laajaa taloudellisten vaikutusten analyysiä. Metsähallitusta koskevat välittömät yhteiskunnalliset kustannusvaikutukset on esitetty suunnitelman luvussa 16 **Resurssit ja aikataulu**.

Vaikutukset porotalouteen

Suunnitelma ei heikennä porotalouden edellytyksiä nykyisestä. Tarvantovaaran erämaa-alue kattaa 14 % Käsivarren paliskunnan pinta-alasta, ja tämän perusteella siellä voidaan arvioida laiduntavan ainakin osan vuotta arviolta 2 000 lukuporoa. Teuraiden määrä paliskunnassa on viime vuosina vaihdellut välillä 600–1 000, liha-arvoltaan 76 320 eurosta reiluun 127 200 euroon. Suunnitelmasa korostetaan porotalouden harjoittamisen merkitystä Käsivarren paliskunnan poromiehille, jotka myös saavat merkittävän osan perheidensä elannosta harjoittamistaan luontaiselinkeinoista. Porotalous on erämaassa nykyisin ainoa perinteinen luontaiselinkeino, jonka harjoittaja voi saada siitä pääosan toimeentulostaan.

Varomaton moottorikelkkailu etenkin loppukevällä häiritsee jossain määrin porotaloutta hajottamalla tokkia ja laukottamalla kantavia vaatimia. Tästä koituu ylimääräisiä kustannuksia porotaloudelle.

Rakenteiden ja merkittyjen reittien niukkuus sekä suunnitelman mukainen tiukka lupapolitiikka rajoittavat virkistyskäyttäjien liikkumista suurimmassa osassa erämaata ja erityisesti porotaloudelle tärkeillä laidunalueilla, mikä tukee porotaloutta. Poronhoitajat tukeutuvat alueella liikkueissaan Metsähallituksen autiotupiin, varsinkin hiljaisena aikana eli lokakuusta maaliskuulle. Myös tämä käytäntö on tietyin ehdoin – varsinkin useamman vuorokauden käytön osalta – vahvistettu suunnitelmassa. Suunnitelman esitysten ja suositusten toimeenpano turvaa porotalouden harjoittamisen edellytykset myös tulevaisuudessa.

Vaikutukset virkistyskäyttöön

Luontomatkailu ja maksullinen ohjelmalvelutarjonta muodostavat tärkeän osan paikallisten ihmisten toimentulosta. Suurin osa Enontekiön matkailutulosta kertyy kuitenkin muualta kuin Tarvantovaaran erämaa-alueelta. Pienimuotoisena ohjattu liiketoiminnallinen luontomatkailu sopii erämaalain (62/1991) tavoitteiden mukaisesti Tarvantovaaran erämaa-alueelle. Suunnitelman esitysten mukainen vyöhykkeistäminen sekä sen mukainen infrastruktuuri- ja lupapolitiikka turvaavat perinteiset elinkeinot ja paikkakuntalaisten oikeudet, mikä tukee erämaa-alueen lähikylien asuttuina pysymistä.

Suunnitelmassa luodaan selkeät pelisäännöt liiketoiminnalliselle ja moottoroidulle luontomatkailulle, millä edistetään elinkeinon kehittymistä, työllistämismahdollisuuksia ja hyväksyttävyyttä porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittajien keskuudessa. Tällöin kaikkien tahojen yhteisenä intressinä on erämaaresurssin turvaaminen mahdollisimman luonnontilaisena.

Erämaan virkistyskäytön taloudelliset vaikutukset heijastuvat ennen kaikkea matkailutuloina ja työpaikkoina, oppaiden palkkoina, ohjelmalvelu-, lupa-, majoitus- ja myyntituloina Metsähallitukselle, paikallisille yrityksille ja liikennöitsijöille sekä veromarkkoina ja säästöinä Enontekiön kunnalle.

Rajavartiolaikokselta Metsähallituksen hallintaan mahdollisesti siirtyvien kämppien käyttötarkoituksen muuttaminen esitetyn vyöhykejaon pohjalta tukee myös ohjatun, pienimuotoisen luontomatkailun harjoittamisen edellytyksiä alueella ottaen porotalouden edut huomioon. Suunnitelman näiden esitysten toteuttaminen merkitsee lisätoimeentulomahdollisuuksia luontaiselinkeinonharjoittajille ja muille paikkakuntalaisille mm. oppaina. Korkealuokkaiset pienten ryhmien täyden palvelun matkailupaketit sopivat hyvin Tarvantovaaran erämaa-alueelle, turvaavat saamelaiskulttuurin säilymistä, ovat kestävän kehityksen mukaisia ja hyödyttävät aluetaloutta erityisesti suuren työllistävyytensä vuoksi.

17.3 Yhteenveto ja johtopäätökset

Metsähallitus noudattaa suunnittelussa kaikkia voimassa olevia lakeja ja asetuksia sekä pyrkii olemaan esityksissä oikeudenmukainen. Erämaasuunnittelun lähtökohtana on erämaalaki (62/1991) ja sen mukainen määritelmä erämaista. Metsähallitus tunnustaa saamelaisten perustuslailliset oikeudet kulttuurinsa mukaisten elinkeinon harjoittamiseen kotiseutualueellaan. Tarvantovaaran erämaassa korostuvat porotalouden ja luontaiselinkeinojen sekä saamelaiskulttuurin turvaaminen. Tarvantovaaran erämaa-alueella on tärkeä merkitys etenkin lähikylien asukkaiden toimeentulolle, kulttuurille ja virkistykselle.

Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma ei merkittävästi muuta tilannetta alueen käytön ja erämaaluonteen osalta. Suunnitelman pääpaino onkin erilaisten uhkien torjumisessa ja niihin varautumisessa, jotta erämaalain päätavoitteet eli tavoiteltavat ympäristövaikutukset toteutuvat myös pitkällä tähtäimellä. Suunnitelma pyrkii säilyttämään nykyiset elinkeinot, turvaamaan niiden edellytykset ja luomaan uusia kestäviä luontomatkailumahdollisuuksia. Vyöhykeistäminen on keskeisin työkalu virkistyskäytön ja luontomatkailun kanavoimisessa siten, että erämaa säilyy erämaana myös tulevaisuudessa. Suunnitelma ei aiheuta olennaisia muutoksia Enontekiön kulttuuriseen, sosiaaliseen ja terveydelliseen tilanteeseen verrattuna tilanteeseen vuonna 1991, erämaalain astuttua voimaan. Näin ollen suunnitelman esitykset edistävät osaltaan maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) sekä kyseiseen lakiin perustuvan valtioneuvoston periaatepäätöksen valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista asettamien tavoitteiden toteutumista.

Luonnonsuojelun näkökulmasta suunnitelman esitykset edistävät Tarvantovaaran erämaa-alueen ja samalla nimellä olevan Natura-alueen luonnonarvojen säilymistä.

Hoito- ja käyttösuunnitelmassa asetetaan alueen hoidolle ja käytölle tavoitteet, periaatteet ja rajoitteet. Suunnittelun yhteydessä tehty alueen nykytilanteen kartoittaminen mahdollistaa tavoiteltavien ympäristövaikutusten toteutumisen seurannan tulevaisuudessa. Metsähallituksen Enontekiön kuntaa koskevalla yhteistyöryhmällä ja Käsivarren paliskunnalla on keskeinen rooli seurannassa. On tärkeää, että paikalliset asukkaat ja muut sidosryhmät voivat osallistua suunnitelman toteutumisen seurantaan ja että heillä on mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman lisäksi sen toteuttamiseen. Valvonta on olennainen osa suunnitelman esitysten toimeenpanoa ja seurantaa.

Lähteet

Tähän on koottu tekstissä viitattujen teosten lisäksi myös muuta aiheeseen liittyvää kirjallisuutta.

Aalto, P. 2002a: Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen linnusto. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 75–81.

— 2002b: Tarvantovaaran erämaa-alueen linnusto. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 70–75.

Ahonen, M. 2002: Kalavesien hoito ja kalastus. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 115–122.

Elo, T. & Magga, P. (toim.) 2007: Eletty, koettu maisema. Näkökulmia saamelaiseen kulttuuri-maisemaan. – Suomen ympäristö 34/2007. Lapin ympäristökeskus.

Eläinsuojelulaki 247/1996.

Erämaakomitea 1988: Erämaakomitean mietintö. – Komiteamietintö 1988:39. Valtion painatuskeskus.

Erämaalaki 62/1991.

Euroopan unionin lintudirektiivi 79/409/ETY. – Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi luonnonvaraisten lintujen suojelusta.

Euroopan unionin luontodirektiivi 92/43/ETY. – Euroopan yhteisöjen neuvoston direktiivi luontotyyppien sekä luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston suojelusta. Annettu 21.5.1992.

Haikonen, A., Romakkaniemi, A., Ankkuriniemi, M., Keinänen, M., Pulkkinen, K. & Vartema, S. 2004: Lohi- ja meritaimenkantojen seuranta Tornionjoessa 2003. – Kala- ja riistaraportteja nro 320. 54 s.

Hallikainen, V. 1998: The Finnish Wilderness Experience. – Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 711. 288 s.

Heikkilä, L. 2002a: Keräilytalous. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 122–127.

— 2002b: Luonnonkäytön historia. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 94–105.

— 2002c: Paikannimistö. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 15–17 ja 141–154.

- Helle, T. & Aspi, J. 1983: Effects of Winter Grazing by Reindeer on Vegetation. – *Oikos* 40: 337–343.
- , Kajala, L., Niva, A. & Särkelä, M. 1998: Poron laidunnuksen vaikutus tunturikoivikoiden rakenteeseen. – Teoksessa Hyppönen, M., Penttilä, T. & Poikajärvi, H. (toim.): Poron laidunnuksen vaikutus metsä- ja tunturiluontoon. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 678: 132–141.
- Ilmailulaki 281/1995.
- Johansson, P. & Perttunen, V. 2002: Geologia. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 18–29.
- Järjestyslaki 612/2003.
- Jätehuoltolaki 1072/1993.
- Kaikusalo, A. 2002: Nisäkkäät. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 68–70.
- Kaipiainen, H., Kemppainen, E., Peltonen, S.-L. & Alanen, A. (toim.) 1997: Uhanalaisuuden arviointiperusteet. – Suomen ympäristökeskuksen moniste 68. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 79 s.
- Kaivoslaki 503/1965. – Muutettu (589/1997).
- Kajala, L. 2000: Käsivarren erämaa-alueen virkistyskävijät kesäkuusta 1996 toukokuuhun 1997. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 125. 95 s.
- 2002a: Asutus, maanvuokraus ja käyttöoikeuksien luovutus. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 138–139.
- 2002b: Liikenne ja kulkuyhteydet. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 135–138.
- 2002c: Luonnontilaisuus. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 81–86.
- 2002d: Luontomatkailu ja virkistyskäyttö. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 131–134.
- 2002e: Porotalous. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 128–130.

- Kajala, L. (toim.) 2002f: Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140. 161 s. + 2 liitekarttaa.
- Kalastuslaki 286/1982.
- Kalpio, S. & Bergman, T. 1999: Lapin perinnemaisemat. – Alueelliset ympäristöjulkaisut 116. Lapin ympäristökeskus & Metsähallitus. 236 s.
- Kankaanpää, J. 2002: Arkeologia. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 86–94.
- Kiinteistönmuodostamislaki 554/1995.
- Korpivuoma, J. 2004: Enontekiön kalastusalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. – Moniste. Ivalo.
- Kumpula, J., Colpaert, A., Kumpula, T. & Nieminen, M. 1997: Suomen poronhoitoalueen talvilaidunvarat. – Kala- ja riistaraportteja nro 93. Riistan- ja kalantutkimus. 42 s. + liitteet.
- , Colpaert, A. & Nieminen, M. 1999: Suomen poronhoitoalueen kesälaidunvarat. – Kala- ja riistaraportteja nro 152. Riistan- ja kalantutkimus, Kaamanen. 40 s. + liitteet.
- , Colpaert, A., Anttonen, M. & Nieminen, M. 2004: Poronhoitoalueen pohjoisimman osan (13 paliskuntaa) talvilaidunten uusintainventointi vuosina 1999–2003. – Kala- ja riistaraportteja nro 303. Helsinki. 39 s. + 15 liitettä.
- Lahti, T., Lampinen, R. & Kurtto, A. 1995: Suomen putkilokasvien levinneisyyskartasto. Versio 2.0. – Helsingin yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo / Kasvimuseo, Helsinki. 23 s. + 1 604 karttaa tietokantana.
- Laki luonnonvaraisten tuotteiden keräämisen rajoittamisesta eräissä tapauksissa 332/1955.
- Laki Metsähallituksen erävalvonnasta 1157/2005.
- Laki Metsähallituksesta 1378/2004.
- Laki oikeudesta luovuttaa valtion kiinteistövarallisuutta 973/2002.
- Laki saamelaiskäräjistä 974/1995.
- Laki yksityisistä teistä 358/1962.
- Laki yleisistä teistä 243/1954.
- Laki ympäristöhallinnosta 55/1995.
- Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 468/1994. – YVA-laki.
- Leppäjärvi, J. 2002: Riistanhoito ja metsästys. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 105–114.

Luonnonsuojelulaki 1096/1996.

Maa-aineslaki 555/1981.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999.

Maastoliikennelaki 1710/1995.

Magga, P. 2003: Saamelainen kulttuuriympäristöohjelma. Esiselvitys. – Painamaton. Saamelaiskäräjät.

— 2007: Birrasis. Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeen saamelaisosion loppuraportti. – Oulun yliopisto, Giellagas-instituutti.

Metsähallitus 2002: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 63. 47 s.

— 2006a: Metsähallituksen yhdenvertaisuussuunnitelma. – Asianhallinta 1821/01/2004. 3.5.2006.

— 2006b: Pöyrisjärven erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. – 68 s. + liitteet. <http://www.metsa.fi/sivustot/metsa/SiteAttachments/Poyrisjarveneramaaalueenhoitojakaytto-suunnitelma.pdf>

— 2011: Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 89. 136 s.

Metsästyslaki 615/1993.

Muinaismuistolaki 295/1963.

Museovirasto 1993: Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. – Rakennushistorian osaston julkaisu 16.

Oksanen, L., Moen, J. & Helle, T. 1995: Timberline Patterns in Northernmost Fennoscandia. – *Acta Botanica Fennica* 153: 93–105.

Pelastuslaki 468/2003.

Piirainen, M. 2002: Kasvillisuus. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 42–68.

Poronhoitolaki 848/1990.

Porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki 45/2000.

Porotilalaki 590/1969. – Kumottu porotalouslailla 161/1990.

Puro-Tahvanainen, A. 2002: Vesistöt. – Teoksessa Kajala, L. (toim.): Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelun luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 30–42.

Rakennussuojelulaki 60/1985.

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.

—, Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2002: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. Alueellinen tarkastelu. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Rauhala, M. 2002: Enontekiön kulttuuriympäristöohjelma. – Suomen ympäristö 540. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto, Helsinki. 99 s.

Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.) 2008: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. – Suomen ympäristö 8/2008. Osat 1 ja 2. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 264 + 572 s.

Saamelaiskäräjät 1998: Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma. – Valmisteltu yhteistyössä ympäristöministeriön kanssa. Hyväksytty saamelaiskäräjien kokouksessa 28.3.1998. 5 s.

— 2006: Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006. – Hyväksytty saamelaiskäräjien kokouksessa 28.2.2006.

Saamen kielilaki 1086/2003.

Sandström, O., Vaara, I., Heikkuri, P., Jokinen, M., Kokkonen, T., Liimatainen, J., Loikkanen, T., Mela, M., Osmonen, O., Salmi, J., Seppänen, M., Siekkinen, A., Sihvo, J., Tolonen, J., Tuohisaari, O., Tynys, T., Vaara, M. ja Veijola, P. 2000: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38. 246 s.

Sarkkinen, M. 2007: Arkeologinen perintö osana saamelaisalueen maisemaa. – Teoksessa Elo, T. & Magga, P. (toim.): Eletty, koettu maisema. Näkökulmia saamelaiseen kulttuuri-maisemaan. Suomen ympäristö 34. Lapin ympäristökeskus.

Sihvo, J. 2001: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho-Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 1. Projektikuvaus. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 130. 76 s.

— 2002: Ylä-Lapin ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2. Ylä-Lapin luontotyyppit. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 137. 175 s.

—, Gröndahl, K., Stolt, E., Tuovinen, T. & Salmi, J. 2006: Ylä-Lapin alueen luonnonvarasuunnitelma. Kausi 2006–2010. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 57. 175 s.

Suomen perustuslaki 731/1999.

Suurpetotyöryhmä 1996: Suomen maasuorpetokannat ja niiden hoito. – Suurpetotyöryhmän raportti. MMM:n julkaisuja 6/1996. Maa- ja metsätalousministeriö & ympäristöministeriö, ympäristö- ja luonnonvarainneuvosto. 41 s. + liitteet.

- Tikkanen, E. 1995: Kuolan saastepäästöt Lapin metsien rasiitteena. Itä-Lapin metsävaurioprojektin loppuraportti. – Gummerus, Jyväskylä. 232 s.
- Valtioneuvoston kanslia 2006: Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi. – Kansallinen kestävä kehityksen strategia. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 5/2006. 131 s.
- Valtioneuvoston päätös 1998: Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä 20.8.1998. – Helsinki. 84 s. + 2 liitettä.
- Vesilaki 264/1961.
- Yhdenvertaisuuslaki 21/2004.
- Ympäristölupamenettelylaki 735/1991.
- Ympäristöministeriö 1994a: Ympäristövaikutusten arviointi. Parempaan suunnitteluun. – Ympäristöministeriö. 19 s.
- 1994b: YVA-lain toimeenpano. Yhteysviranomaisen tehtävät. – Työryhmän mietintö 3. Ympäristöministeriö, ympäristöpolitiikan osasto. 56 s.
- 1998: Ohjeet suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista. – Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto. 37 s.
- 2002a: Natura 2000 -alueiden hoito ja käyttö. – Työryhmän mietintö. Suomen ympäristö 597. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto, Helsinki. 88 s.
- 2002b: Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. – Suomen ympäristö 535. Ympäristöministeriö, alueidenkäytön osasto, Helsinki. 48 s.
- Ympäristönsuojelulaki 86/2000.

Saamelaiskäräjien arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin ja arvion vaikutukset suunnitelman sisältöön

Tässä liitteessä on saamelaiskäräjien arvio kokonaisuudessaan, ja osaa saamelaiskäräjien arviosta on kommentoitu myös lausuntoyhteenvedossa.

Saamelaiskäräjien arvon perusteella suunnitelmaan tehdyt merkittävimmät muutokset:

- täydennetty lukua 3 **Hoidon ja käytön tavoitteet**
- lisätty uuden Metsähallitus-lain (1378/2004) tuomat muutokset
- lisätty suunnitelmaan luku 3.5 **Saamelaiskulttuurin turvaaminen**, jossa on käsitelty myös saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma sekä yhdenvertaisuuslaki.

S Á M E D I G G I
S Ä M I T I G G E
S Ä Ä ' M T E ' Ğ Ğ
S A A M E L A I S K Ä R Ä J Ä T

ARVIO
29.6.2007
Dnro: 386/D.a.6/07

Metsähallitus, erämaasuunnittelu
PL 36, 99801 Ivalo

Asia: Saamelaiskäräjien arvio Tarvantovaaran
erämaan hoito ja käyttösuunnitelman
vaikutuksista saamelaisten kulttuuriin

Saamelaiskäräjien hallitus päätti kokouksessaan 12.6.2007 lausua asiakohdassa tarkoitetuksi arvioksi seuraavaa. Arvion perustana on Metsähallituksen laatima Tarvantovaaran erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma (*suunnitelma*).

Suunnitelmaa on muutettu niiltä osin, mistä voitiin sopia Saamelaiskäräjien ja Metsähallituksen välillä viranomaisneuvotteluissa 17.12.2002.

1. Oikeudelliset lähtökohdat, kestävyys ja käsitteet

Suunnitelmasta puuttuu erityisesti Metsähallitusta koskevan lain kokonaisuudistuksen myötä Metsähallitukselle asetettu velvoite turvata toiminnassaan saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset, mihin myös yhdenvertaisuuslaki velvoittaa. Metsähallituksen tehtävät ja yhteiskunnalliset velvoitteet on otettu suunnitelman perustaksi vanhentuneesta lainsäädännöstä. Korjaamalla pelkästään lainsäädäntöä ei korjaannu koko suunnitelma

Vyöhykkeistäminen

Erämaan alueen **vyöhykkeistäminen** syrjävyöhykkeeksi ja virkistyskäyttövyöhykkeeksi ei toimi, koska saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen kanssa kilpailevaa liiketoimintaa sallitaan hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan myös syrjävyöhykkeellä.

Saamelaiskäräjät on jo suunnitelmaa koskevissa neuvotteluissa ympäristöministeriön kanssa tuonut esille sen, että vyöhykkeistäminen perustaksi esitetyssä lain 7 §:n yksityiskohtaisessa perustelussa ei sanota mitään vyöhykkeistämisestä, vaan ”alueen eri osiin” jakamisella viitataan lähinnä metsäalueiden jakamiseen hoito- ja käyttösuunnitelmassa luonnontilaisiin ja luonnonomukaisesti käsiteltäviin metsäalueisiin (ks HE 42/1990 s.13) . Tarvantovaaran erämaa-alueella ei ole metsiä, joten näiltä osin vyöhykkeistäminen ei ole perusteltua. Muilta osin vyöhykkeistäminen ei perustu erämaalakiin perusteluineen, joten suunnitelman ”pysyväksi tarkoitettulla päälinjalla” ja suunnitelman ”tavoitteella” tältä osin ei ole suunnitelmassa väitettyä tukea laissa tai sen perusteluissa.

Lain tavoitteiden yhteensovittaminen

Erämaalain (62/1991) 1 §:n tavoitteiksi todetaan 1) alueen erämaisyyden säilyttäminen 2) saamelaiskulttuurin turvaaminen 3) luontaiselinkeinojen turvaaminen ja 4) alueen monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen.

Suunnitelmassa tavoitteessa jätetään sanomatta lain perustelujen mukainen suunnitelman ja erämaalain päätavoite, joka on *saamelaiskäräjien* mielestä eri maankäyttömuotojen **yhteensovittaminen** ympäristönsuojeluun – eikä pelkästään käyttäjäryhmien kesken. Erämaalain 7 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan: ”Erämaa-alueen käytön suunnittelu on ensi sijassa ympäristönsuojelun ja muiden eri maankäyttömuotojen yhteensovittamista.” Lain tärkein tavoite on 1 ja 4 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan erämaa-alueiden erämaaluonnon säilyttäminen mahdollisimman muuttumattomana ja luonnontilaisena.

Erämaalakia koskevan hallituksen esityksen pääasiallisen sisällön mukaan porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen sekä retkeilyn mahdollisuudet tulevat lain voimaan tulon myötä paranemaan tai säilyvät ainakin entisellään eli vuoden 1991 tilanteen tasolla.

Saamelaiskäräjien mielestä lähtökohdaksi asetettu toimintojen yhteensovittaminen käyttäjäryhmien kesken johtaa väistämättä siihen, että kunnalle verotuloa tuottavat toiminnot kuten matkailun ja kaivostoiminnan edistäminen, asetetaan Metsähallituksen ”osallistuvassa suunnittelussa” etusijalle ja lain päätavoitteena oleva ympäristönsuojelu jää toisarvoiseen asemaan. Käyttäjäryhmien kannalta vyöhykkeistäminen puolestaan merkitsee sitä, että parempaa verotuloa tuottaville toiminnoille varatuilla alueilla poronhoidolle välttämättömät toimintaedellytykset heikkenevät ja lakkaavat ja pelkästään saamelaisten harjoittama poronhoito joutuu väistymään näiltä alueilta lain tarkoituksen vastaisesti.

Perustuslaki ja kansainväliset sopimukset huomioon ottaen suunnitelman pitäisi *saamelaiskäräjien* mielestä johtaa päinvastaiseen tulokseen eli saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen turvaamiseen ja niiden edistämiseen. Saamelaiset ovat Suomessa alkuperäiskansa, jolla on oma kieli ja kulttuuri. Perustuslaki turvaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (PL 17.3 §) näitä seikkoja koskevan itsehallinnon perustalta saamelaisten kotiseutualueella siten kuin laissa säädetään (PL 121.4 §). Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu kokonaisuudessaan saamelaisten kotiseutualueeseen. Perustuslain kulttuuri-käsite sisältää myös saamelaisten kulttuurin aineellisena perustana olevan perinteisen maankäytön kuten poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen harjoittamisen. Perustuslain tarkoituksena on turvata pysyvästi saamelaisten asema alkuperäiskansana lainsäädännön, hallinnon ja taloudellisten toimenpiteiden avulla. Julkisella vallalla on perustuslain (PL 22 §) mukainen velvollisuus huolehtia saamelaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Tarvittaessa saamelaisten kulttuurimuotoa tulee perustuslain perustelujen mukaan turvata positiivisin erityistoimenpitein.

Saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamista suojaa lisäksi saamelaisten osalta YK:n ihmisoikeussopimukset kuten kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla, joka on Suomessa voimassa laintasoisesti. Artiklan määräys edellyttää YK:n ihmisoikeuskomitean tulkinnan mukaan, että taloudelliset toimenpiteet suunnitellaan ja sopeutetaan siten, että saamelaisten elinkeinojen kuten poronhoidon taloudellinen kannattavuus säilyy. (Länsman ja muut v. Suomi, valitus no 511/1992)

Viimeksi YK:n talous- ja sosiaalineuvoston taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia käsittelevä komitea lausui Suomen määräaikaissäätöraportin käsittelyssä huolensa siitä, että vaikka sopimusvaltio onkin pyrkinyt ratkaisemaan kysymyksen maanomistuksesta ja –

LIITE 1. 4(18)

käytöstä saamelaisten kotiseutualueella, kysymyksen ympärillä vallitseva oikeudellinen epävarmuus vaikuttaa kielteisesti saamelaisten oikeuteen ylläpitää ja kehittää heidän perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa, erityisesti poronhoitoa. Komitea totesi myös, että saamelaisten kotiseutualueen maa- ja metsätalouden kysymyksen ratkaisemattomuus on toistaiseksi estänyt Suomea ratifioimasta itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevaa ILO:n yleissopimusta N:o 169. Ehdotuksissaan ja suosituksissaan komitea kehotti sopimusvaltiota toteuttamaan kaikki tarvittavat toimet, joilla varmistetaan, että metsänhakkuit ja muu toiminta, joita yksityiset tällä hetkellä harjoittavat saamelaisten kotiseutualueella, eivät rajoita saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa, erityisesti poronhoitoa, eivätkä heidän taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien käyttöä. Lisäksi komitea kehotti sopimusvaltiota – neuvotellen asiasta tiiviisti kaikkien osapuolten kanssa, saamelaiskäräjät mukaan lukien – löytämään asianmukaisen ratkaisun kysymykseen maanomistuksesta ja –käytöstä saamelaisten kotiseutualueella sekä ratifioimaan pikaisesti itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan ILO:n yleissopimuksen N:o 169. (YK:n TSS-komitean 28 istunto 30.4.-18.5.2007. Yleissopimuksen 16 ja 17 artiklan mukaisesti annettujen sopimusvaltioiden raporttien käsittely: SUOMI. (E/C.12/CO/FIN/5, 18.5.2007)

Vuoden 2005 alussa voimaan tulleen Metsähallituslain (1378/2004) mukaan Metsähallituksen yhteiskunnallisena velvoitteena on saamelaisten kotiseutualueella sovittaa hallinnassaan olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu siten, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan (4.2 §). Säännös toteuttaa perustuslakia saamelaisten alkuperäiskansan kulttuurin harjoittamisen osalta (PL 17.3 §) Tähän perustuslakiin perustuvaan tehtävään viitaten eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 38/2004 vp), että saamelaisten kulttuuriin kuuluvat perinteisten elinkeinojen kuten poronhoito, kalastus ja metsästyksen lisäksi myös niiden nykyaikaiset soveltamismuodot.

Eräänä keinona näihin tavoitteisiin pääsemiseksi on saamelaisten osalta vuonna 2004 voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki (21/2004), joka koskee 2 §:n 1 kohdan mukaan itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisedellytyksiä ja elinkeinon tukemista. Laki, joka koskee myös Metsähallitusta, pyrkii tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseen tarvittaessa *positiivisen erityiskohtelun* keinoin kuten lain 7.2 §:stä ilmenee.

Kestävyys luonnon käytössä ja käytön ohjauksessa

Kolmantena suunnitelman tavoitteena on *kestävyys erämaa-alueella*. Kestävyydellä tarkoitetaan sitä, että luonnon käytössä ja sen ohjauksessa tulee ottaa huomioon taloudelliset, sosiaaliset, ekologiset ja kulttuuriset näkökohdat.

Saamelaiskäräjillä on vuodesta 1998 lähtien ollut yhdessä ympäristöministeriön kanssa valmisteltu ja saamelaiskäräjien hyväksymä saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma. Tarvantovaaran suunnitelmassa on käytetty hyväksi tätä ohjelmaa.

Saamelaiskäräjät hyväksyi kuitenkin 28.2.2006 yhdessä ympäristöministeriön kanssa valmisteleman ”*Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman 2006*”, joten suunnitelma perustuu vanhentuneeseen ohjelmaan. Vuoden 2006 ohjelman keskeisenä lähtökohtana on se,

että saamen alkuperäiskansalla ja Suomen valtaväestöllä on erilainen kulttuuri ja kieli. Saamen alkuperäiskansan kulttuuri perustuu siihen, minkä luonto itse vuosittain kasvattaa ihmisen hyödynnettäväksi laajojen alueiden ekstensiivisenä maankäyttönä. Valtaväestön kulttuuri puolestaan on lähtökohdiltaan intensiivistä maankäyttöä alueiden luonnontilan muuttamiseksi rakentamalla ”raivaamalla” ja viljelemällä. *Näistä lähtökohdista molempien kansojen – saamen alkuperäiskansan ja Suomen valtaväestön - kulttuureilla on erilaiset kestävän kehityksen kriteerit.* Pääväestön kulttuurissa luonnon kestävä käyttö tähtää tulevien sukupolvien tarpeiden tyydyttämiseen. Saamelaiskulttuurin harjoittaminen puolestaan edellyttää luonnon käyttöä kestävästi joka vuosi paliskunnan, porokylän tai muun saamelaisen paikallisyhteisön käyttöalueella sijaitsevassa järvessä, puupaikassa, hillasuolla, riekkometsällä, hirvipaikassa jne niin, että seuraavan vuoden elämisen edellytykset turvataan (on säästetty) luonnon tuoton kokonaisuudesta, vaikka luonnonolosuhteet olisivat tuolloin huonommatkin.

Kestävän kehityksen kansallisesta arviosta (s. 99-100) ilmenee, että saamelainen kulttuuri sisältää kaikki kestävän kehityksen ulottuvuudet: ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisesti kestävän kehityksen. Saamelaisten kulttuuri ei kuitenkaan ole kestävällä perustalla, koska sen kaikkiin ulottuvuuksiin kohdistuu valtaväestön kulttuurista lähteviä uhkia. (Kestävän kehityksen kansallinen arvio. Suomen ympäristö 623. Helsinki 2003)

Suomen kestävän kehityksen toimikunnan työssä valmistui keväällä 2006 pääministeri Matti Vanhasen johdolla Kansallinen kestävä kehityksen strategia ”**Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi**” (Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 5/2006). Strategia mukaisesti luonnonvarojen kulttuurinen merkitys huomioon ottaen ”Luodaan menettely, jolla **Saamelaisten** kestävä kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.” (s. 18 ja 69).

Valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 *periaatepäätöksen kansallisen kestävä kehityksen strategiasta*. Sen mukaisesti ”...kansallisen kestävä kehityksen politiikan johdonmukaisuuden ja pitkäjänteisyyden varmistamiseksi hallinnossa ja sen yhteistyössä muiden toimijatahojen kanssa ryhdytään panemaan toimeen kansallisen kestävä kehityksen strategiaa ”**Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi.**

Saamelaiskäräjien mielestä suunnitelma noudattaa jossain määrin pääväestön kestävä käytön periaatteita. Saamelaisten kestävä kehityksen edellytykset on otettu hoito- ja käyttösuunnitelmaan vanhentuneesta ohjelmasta.

Lähtötilanteen ajankohta

Hoito- ja käyttösuunnitelman arvioiden lähtökohtana on pidettävä erämaalain voimaan tuloa. Lain tarkoittamien seikkojen on tullut toteutua koko sen voimassaolon ajan, vaikka suunnitelmaa ei ole vielä (2007) vahvistettu. Esimerkiksi erämaalakia koskevan hallituksen esityksen pääasiallisen sisällön mukaan *porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen sekä retkeilyn mahdollisuuden tulevat lain voimaan tulon myötä paranemaan tai säilyvät ainakin entisellään* eli vuoden 1991 tilanteen tasolla.

LIITE 1. 6(18)

Paikallinen väestö

Paikallinen käyttäjäkunta on varsin heterogeenistä niin etnisesti, kulttuurisesti, ammatillisesti kuin elämäntavallisestikin. Paikallisen väestön väljä käsite, joka käytännössä sisältää erilaisia ryhmiä paikallisista maanomistajista ja ulkokuntalaisista koiratarhanomistajista perinteisiä elinkeinojaan harjoittaviin saamelaisiin, aiheuttaa häirtää ja vahinkoa saamelaisväestölle ja poronhoidolle, joiden edut poikkeavat eniten tai ovat ristiriidassa muun käyttäjäkunnan etujen kanssa. Käsitettä käytettäessä eri ryhmien eriävät tarpeet häivytetään ja niiden huomioon ottaminen väistetään. Erämaasuunnittelun tämä lähtökohta, joka ei tunnusta käyttäjien erilaisia oikeudellisia ja taloudellisia lähtökohtia ja erilaisia tarpeita ei voi olla niin laajasti hyväksytty kuin sen esitetään olevan.

Saamelaiskäräjien asema neuvotteluosapuolena ja seurannassa

Saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n ja Metsähallituslain 4 §:n 2 momentin mukaista saamelaiskäräjien kuulemista ja sen kanssa neuvottelemista Tarvantovaaran erämaa-alueella koskevissa esityksissä, suosituksissa ja suunnitelman seurannassa ei ole otettu huomioon läpikäyvästi. Saamelaisten etuja ja oikeuksia koskevien asioiden ja elinkeinojen valvonta ja itsehallinto kuuluvat kuitenkin lain mukaan juuri saamelaiskäräjille. Kun saamelaiskäräjillä on lisäksi mahdollisuus valittaa koko suunnitelman vahvistamista koskevasta päätöksestä, olisi saamelaiskäräjät tulleet mainita kuulemis- ja neuvotteluosapuolena läpi koko suunnitelman.

2. Erämaasuunnittelun epäkohtia

Yleistä

Saamelaiskäräjien arvion lähtökohtana on, että poronhoito, metsästys ja kalastus muodostavat saamelaisten kulttuurin keskeisen materiaalsen perustan, joka on lainsäädännön mukaisesti turvattava Tarvantovaaran erämaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Tämän oikeudellisen lähtökohdan huomioon ottaminen suunnitelmassa on velvoittava suhteessa erämaasuunnittelun käytäntöihin.

Arviossa tarkastellaan saamelaisten kulttuurin turvaamisvelvoitteen toteutumista Metsähallituksen tavassa tulkita ja noudattaa lakia Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Tarkastelu edellyttää osin laajennettua näkökulmaa huomioon ottamista, jossa myös Metsähallituksen yleisiä toimintaperiaatteita ja –linjauksia on käsiteltävä siinä määrin kuin ne määrittelevät ja ohjaavat erämaasuunnittelua. Näihin toimintalinjauksiin, tulkintoihin ja arvoihin sisältyy seikkoja, jotka voivat olla ristiriidassa saamelaisten oikeuksien kanssa tai johtaa toimintamalleihin, jotka eivät tue tai häirtävät saamelaiskulttuurin materiaalsen edellytysten toteutumista.

Metsähallituksen erämaasuunnittelun perusvikana on *saamelaiskäräjien* mielestä se, että suunnittelu on lähtökohdiltaan ekologis-ekonomista, epäjuridista ja etnosentristä. Suunnittelussa on mukana lukuisia pääväestöä edustavia sidosryhmiä, joiden poliittinen

painoarvo – eivätkä oikeudelliset ja ympäristöön vaikuttavat seikat - määrää pitkälle suunnitelman oikeudelliset ja kestävyYTEEN liittyvät arviot.

Tavallisesti matkailun lisääntyminen ja kaivostoiminnan edistäminen katsotaan suunnitelmassa väistämättömäksi. Matkailun tieltä voidaan syrjäyttää yleisoikeusperustaiset, saamelaisille kulttuurisina perusoikeuksina turvatut perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys sivuuttamalla niiden harjoittamisen edellytykset. Pääväestön kannalta kehitys on jokseenkin kestävä aina, koska saamelaiskulttuurin häviäminen alueelta ei vaikuta tulevia sukupolvia ajatellen alueen taloudelliseen hyödyntämiseen pääväestön hyväksi kaivostoiminnan tai talvimatkailuun avulla. Matkailun edistämistä perustellaan lisäksi sillä, että elinkeinoa harjoittavat myös saamelaiset. Peruste on kestävä, koska massamatkailu ei ole osa saamelaisten alkuperäiskansan kulttuuria, vaan merkitsee saamelaisille kulttuurin menettämistä, vaikka aineellinen hyvinvointi lisääntyisikin.

Jos asiaan vaikuttava oikeudellinen arviointi tai kestävyYTEEN vaikuttava arviointi on puuttunut aluksi Metsähallituksen valmistelemasta suunnitelmaluonnoksessa, katsotaan suunnittelukäytännössä tavallisesti riittäväksi, että huomautusten johdosta puuttuvat säännökset tai oikeuskäytäntö otetaan suunnitelmaan jälkikäteen ilman, että nämä lisäykset millään tavalla muuten vaikuttaisi suunnitelman linjoihin ja sisältöön. Tältä perustalta on erämaasuunnitelmiin rakennettu keskeiset käsitteet kuten erämaalakiin perustumaton ja matkailun saavuttamia asemia turvaava vyöhykejaotus, maastoliikennelakiin perustumaton maastoliikenneura, metsähallituslakiin ja erämaalakiin perustumaton käsite luontomatkailun kehittäminen, maastoliikennelain kanssa ristiriidassa oleva virkistyskäyttö-käsite ja lakiin perustumaton paikallisen väestön ”oikeus” maastoliikennelupaan.

Suunnittelun ongelmat lainsäädännön osalta

Erämaasuunnitelma on rakennettu lainsäädännön perustalle, joka useilta osin on 2000-luvulla muuttunut kuten Metsähallituslain ja yhdenvertaisuuslain osalta. Suunnitelman valmistumisen aikaankin voimassa ollutta lainsäädäntö on tulkittu – toisinaan virheellisesti – siten, että se tukisi esitettyjä ratkaisumalleja.

Metsähallitus korostaa etnistä neuraalisuuttaan maankäytössä. Poronhoidon osalta suunnitelmassa ei tarvitsisi olla etnisesti neutraali, vaan turvata sitä Metsähallituslain edellyttämällä tavalla saamelaisten kulttuuriin kuuluvana elinkeinona. Suunnitelmassa on jäänyt huomaamatta, että esimerkiksi porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki (45/2000) tekee jo lain tavoitteissa saamelaisten kotiseutualueella eron sekä saamelaiselinkeinojen ja laissa säädettyjen muiden luontaiselinkeinojen välillä että saamelaisten ja muiden luontaiselinkeinojenharjoittajien välillä. Lain tavoitteet edellyttävät *lain mukaisissa toimenpiteissä kiinnitettäväksi erityistä huomiota saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja* saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten positiivisen erityiskohtelun mahdollisuus perustuu lisäksi yhdenvertaisuuslakiin kuten edellä on todettu. Yhdenvertaisuuslain lähtökohtana on puolestaan se, että positiivinen erityiskohtelu – kuten saamelaisten osalta – on tietyissä tapauksissa kuten saamelaisten poronhoidon osalta lain sallimaa.

LIITE 1. 8(18)

Suunnittelukäytännön ongelmat

Metsähallitus on käyttänyt erämaasuunnitelman teossa laajaa osallistavaa käytäntöä, mikä on merkinnyt sitä, että kaikki, jotka katsovat itsensä osapuoliksi ovat voineet lausua mielipiteensä. Suunnitelma on laadittu demokraattisella päätöksellä vieden läpi ne asiat, joita enemmistö on kannattanut. Saamelaisten osuus Enontekiön väkiluvusta on viidennes. On selvää, että enemmistödemokratiassa heidän näkemyksensä ei kuulu. Suunnitelman laaja paikallinen hyväksyntä ei siten merkitse sitä, että sillä olisi Saamelaiskäräjien ja Käsivarren paliskunnan hyväksyntää.

Metsähallituksen lakisääteisiin velvollisuuksiin kuuluu kuitenkin uuden metsähallituslain 4 § 2 momentin perustelujen mukaan nimenomaan neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa. Muu osallistava käytäntö suunnittelussa on lähinnä politiikkaa, jolla ei *saamelaiskäräjien* mielestä tulisi olla nykyisen kaltaista merkitystä suunnitelmaa laadittaessa.

Yleisessä suunnittelukäytännössä on ongelmallisinta ollut se, että osallistavasta käytännöstä huolimatta Metsähallituksella on ollut hyvin hallitseva asema suunnittelussa (Heikkilä 2000, Heikkilä 2003, Raitio 2000). Erämaasuunnittelun keskeisistä peruslähtökohdista ei ole voitu päästä yksimielisyyteen suunnitteluprosessin aikana, kuten monipuolisen käytön periaatteesta, sen vaikutuksista saamelaisten luonnon käytölle, alueen käytön priorisoinnista, eri käyttömuotojen välisistä ristiriidoista sekä käytön ja suojelun välisistä ristiriidoista erämaalain tavoitteissa. Nämä seikat ovat erittäin keskeisiä erämaasuunnitelman tavoitteiden toteutumisen kannalta, eikä niitä ole tarkasteltu myöskään itse hoito- ja käyttösuunnitelmassa, vaan suunnitelma lähtökohtineen on usein esitelty varsin ongelmattomana mallina. Käytännössä eri luonnonkäyttömuotojen välillä vallitsee keskenään varsin ristiriitaisiakin tarpeita ja etuja, joiden erittely, käsittely ja ratkaiseminen on Tarvantovaaran erämaasuunnitelmassa jäänyt kesken.

Saamelaiskäräjät toteaa lisäksi, ettei suunnitelmia tulisi laatia ennen kuin taustalla olevat perustavat maa- ja vesioikeuskysymykset on ratkaistu. Oikeuskanslerin esityksestä oikeusministeriölle on ”omaisuuden suojaa” koskevana kysymyksenä selvitettävänä ”mahdollinen saamelaisten omistusoikeus” sekä yksityisoikeudelliselta kannalta että ILO:n alkuperäiskansasopimuksen määräysten kannalta. (OKa K 9/1999 vp s. 45) Eduskunnan perustuslakivaliokunta on saamelaisten kotiseutualueen valtionmaata koskevassa lausunnossaan (29/2004 vp) todennut, että tutkimuksen mukaan valtion omistusoikeus on kyseenalainen (Kaisa Korpijaakko-Labba), kun taas lapinkylän osakkailla on ollut omistusoikeus veromaihinsa kuten kalavesiin, pyyntipaikkoihin ja laidunmaihin (Juhani Wirilander). Oikeusministeriössä on keväällä 2006 valmistunut julkisoikeudelliselta perustalta lainsäädännöllinen luonnos, jonka tarkoitus on täyttää ILO:n alkuperäiskansasopimuksen 169 vaatimukset saamelaisten maahan, veteen, luonnonvaroihin ja perinteisiin elinkeinoihin kohdistuvien oikeuksien osalta.

YK:n ihmisoikeuskomitea, joka tulkitsee KP-sopimuksen noudattamista, on Suomea koskevissa loppupäätelmissään vuonna 2004 (17) pahoitellut sitä, että se ei ole saanut selvää vastausta saamelaisten oikeuksista alkuperäiskansana (perustuslain 17 § 3 momentti) yleissopimuksen 1 artiklan osalta. Komitea toisti huolestuneisuutensa epäonnistumisesta

ratkaista kysymys saamelaisten maanomistuksesta ja niistä monista julkisista ja yksityisistä maankäyttötavoista, jotka vaikuttavat saamelaisten elinkeinoihin – erityisesti poronhoitoon – vaarantaen näin heidän kansallisen kulttuurinsa ja elämäntapansa ja täten heidän identiteettinsä. Ihmisoikeuskomitean suosituksen 17 kohdan mukaan: ”Sopimusvaltion olisi saamen kansaan liittyen nopeasti ryhdyttävä päättäväisiin toimiin saadakseen aikaan soveliaan ratkaisun maa- ja metsätalouden osittaisesta ottaen riittävällä tavalla huomioon tarpeen säilyttää saamelaisten identiteetti yleissopimuksen 27 artiklan mukaisesti. Tällä välillä sopimusvaltiota pyydetään pidättäytymästä kaikista toimista, jotka saattaisivat vaikuttaa kielteisellä tavalla ennakolta saamelaisten maa- ja metsätalouden kysymysten ratkaisemiseen.”

Näihin lähtökohtiin liittyen tarkastellaan seuraavassa, missä määrin saamelaisten mahdollisuudet oman kulttuurinsa harjoittamiseen ovat lain tarkoituksen mukaisesti säilyneet vai ovatko ne heikentyneet erämaailain säätämisen jälkeen ja missä määrin Tarvantovaaran hoito- ja käyttösuunnitelma vaikuttaa saamelaisten kulttuurinturvaa toteutumiseen.

3. Metsähallitusta koskevat muutokset erämaailain säätämisen jälkeen

Otsikko liittyy Metsähallituksen luonteessa, toimintaperiaatteissa ja toimintatavassa tapahtuneisiin muutoksiin erämaailain säätämisen jälkeen. Oltuaan erämaailain säätämisen aikaan Metsähallituslain (264/1991) mukainen ”valtion laitos” Metsähallitus muuttui lailla (1169/1993) valtion liikelaitokseksi vuonna 1993. Tällöin siitä muodostettiin liiketoimintayksikköpohjainen tiimiorganisaatio. Yhtiön eri tulosalueilla ja tytäryhtiöillä on oma maan kattava organisaatio ja ne ovat tulosvastuulliset. Samalla Metsähallitus-konsernin toiminta määriteltiin *monihyödyketuotannoksi*, jonka kulmakiviä ovat mm. metsätalous ja virkistyspalveluiden tuottaminen. Virkistyspalveluilla tarkoitetaan sekä yhteiskunnallisia palveluja yleisen virkistyskäytön edistämiseksi että maksullisia luontopalveluja ja luontomatkailun edistämistä.

Erämaasuunnitelmaa rasittaa Metsähallituksen lain mukainen liiketaloudellinen rooli, jota pyritään koko ajan ”neutraloimaan” sallimalla matkailuun liittyvä yksityinen liiketoiminta ja mahdollisuus sen lisäämiseen Metsähallituksen rakennuksissa, virkistyskäyttövyöhykkeellä ja myös syrjävyöhykkeellä. Sekä Metsähallituksen oma toiminta että yksityinen liiketoiminta tapahtuu saamelaista poronhoitoa, kalastusta, metsästystä ja muuta maankäyttöä heikentäen ristiriitaisesti perustuslain 17.3 §:n ja Metsähallituslain 4.2 §:n kanssa.

Villi Pohjola –niminen tulosalue, sittemmin tytäryhtiöksi eriytetty, harjoittaa luontomatkailuun perustuvaa liiketoimintaa kilpailen muiden luontomatkailua järjestävien yritysten ja paikallisten luontopalveluiden tuottajien kanssa erämaa-alueista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei Metsähallitus ole täysin neutraali toimija, vaan se ajaa samalla omia liiketaloudellisia etujaan, vaikka Ylä-Lapissa tulostavoitteita onkin mukautettu enemmän paikallisia olosuhteita vastaaviksi. Osan lupamyynnistä Metsähallitus on siirtänyt paikallisille yrittäjille. Näin saamelaisille perusoikeutena turvattujen kalastuksen, metsästyksen ja poronhoidon harjoittamisedellytysten toteutuminen jäi osittain riippumaan Metsähallituksen lupamyynnin määrästä ja ehdoista.

LIITE 1. 10(18)

Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalue on myös lakkautettu, mikä on samalla lakkauttanut saamelaisten kotiseutualueella aluejohtajalle aikaisemmin kuuluneen tehtävän sovittua yhteen Metsähallituksen toiminnat ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittaminen. Toimivallan siirtyminen saamelaisten kotiseutualueelta Rovaniemelle ja Tikkurilaan poistaa saamelaisten kotiseutualueutta koskevista ratkaisuksista sen asiantuntemuksen, joka aikaisemmin oli Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen aluejohtajalla.

Metsähallitusta koskeva lainsäädäntö on *saamelaiskäräjien* mielestä jo rakenteellisesti heikentänyt saamelaisten kulttuurin harjoittamista erämaalain voimassaolon aikaan. Saamelaiskulttuuria koskeva Metsähallituksen turvaamisvelvoite uudessa metsähallituslaissa ei ole vielä vaikuttanut positiivisesti saamelaisten asemaan Käsivarren erämaa-alueella.

4. Tarvantovaaran erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma

Maastourat

Metsähallitus on tulkinnut erämaalain ja maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) välistä suhdetta siten, että se on viranomaisena velvollinen ottamaan huomioon Tunturi-Lapin seutukaavan alueen hoidon ja käytön suunnittelussa. Erämaalaki on kuitenkin MRL:iin verrattuna erityislaki, joka tavallisen lakien ensijaisjärjestyksen mukaan menee MRL:n edelle. Tämä merkitsisi – toisin kuin Metsähallitus on asiaa tulkinnut – esimerkiksi sitä, että esimerkiksi Palojärveltä Kilpisjärvelle kulkevaa, ja poronhoitoalueet pahoin pirstovaa - maastoliikenneuraa ei tarvitsisi maakuntakaavan vuoksi merkitä erämaasuunnitelmaan.

Maastoliikennelaki ei tunne metsähallituksen maastouria, jotka paitsi ohjaavat myös yleensä edistävät maastoliikennettä ilman haitasta ja vahingosta määrättävää korvausta saamelaisten elinkeinoille kuten poronhoidolle. *Saamelaiskäräjät* katsoo, että maastoliikenneurat joilla on suunnitelman mukaan sallittua koirasafaritoiminta, moottorikelkkasafaritoiminta, moottorikelkkojen testiryhmätoiminta ja rajoittamaton valtakunnallinen uralupakelkkailu ovat sopimattomia Tarvantovaaran erämaa-alueella, jossa ne aiheuttavat ympäristöönsä laaja-alaisesta haittaa saamelaisten poronhoidolle ja heikentävät merkittävästi alueen saamelaisten poronhoitoon perustuvan kulttuurin harjoittamista.

Sen jälkeen kun Paljoesta Kilpisjärvelle kulkeva maastoliikennelain mukainen maastoliikennereitti on olemassa, tulisi *saamelaiskäräjien* mielestä Palojärven-Kilpisjärven maastoliikenneura poista erämaasuunnitelmista. Ura pirstoo poronhoitoalueet ja halkoo erämaa- ja suojelualueita siihen ekologista kehitystä heikentäen. Olisi matkailun kannalta riittävää, että maastoliikennereitiltä olisi Norjaan päin nykyiset pohjois-eteläsuuntaiset ”pistourat”.

Virkistyskäyttö ja luontomatkailu

Erämaasuunnittelun kannalta Metsähallituksen liikelaitosluonne on merkinnyt mm. sitä, että *virkistyskäytöstä* on tullut uusi suunnittelun peruslohko, jolla on keskeinen asema Metsähallituksen toiminnassa, ja jonka luonnonkäytölliset tarpeet pyritään turvaamaan. Virkistyskäyttöä ei ole mainittu erämaalain tavoitteissa, joissa mainitaan alueen monipuolisen

käytön turvaaminen. Virkistyskäyttö on Metsähallituksen oma perustelematon tulkinta erämaalaista. Toinen Metsähallituksen erämaa-alueisiin liittämä käsite on *luontomatkailu*, joka on erämaalaille vieras käsite.

Jokamiehen oikeuteen perustuvana virkistyskäytön muotona ei voida *saamelaiskäräjien* mielestä pitää esimerkiksi liikkumista luonnossa moottorikelkalla, joka on maastoliikennelain (1710/1995) alaista, maanomistajan luvanvaraista toimintaa sekä paikallisen väestön että muulta tulevien osalta, mistä tarkemmin jäljempänä (luvussa Maastoliikenne). Maastoliikenne, jota erityislakina säätelee maastoliikennelaki, ei oikeudellisestikaan voine olla virkistyskäyttöä, koskapa maastoliikennelain 1 §:n tarkoituksena on muun ohella *ehkäistä haittoja, joita yleiselle virkistyskäytölle aiheutuu moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttämisestä maastossa*.

Moottorivoimalla tapahtuva virkistyskäyttö kilpailee merkittävällä tavalla muutenkin taloudellisen kannattavuuden äärirajoilla toimivan poronhoidon kanssa viimeisistä erämaisista alueista, eivätkä niiden edut ole välttämättä yhteen sovitettavissa. Saamelaisporomiesten ansiotaso on pysyvästi alle EU-Suomen köyhyysrajan eli alle puolet väestön keskimääräisestä tulotasosta (KM 2001:14 s. 103). Käsivarren paliskunnan tilattomat saamelaiset eivät voi saada tulonlisää tilansakaan tuotosta kuten alueen suomalaisväestö yleensä.

Maastoliikenteeseen perustuvaa kehitystä silmällä pitäen erämaa-alue on vyöhykkeistetty, millä järjestelyllä ei ole virkistyskäytön osalta erämaalakiin nojautuvaa perustaa. Erämaasuunnitelmassa esitetyt maastoliikenteeseen perustuvan virkistyskäytön toimintalinjaukset tulevat *saamelaiskäräjien* mielestä kärjistämään poronhoidon ja virkistyskäytön välisiä konflikteja entisestään. On selvää, että laajamittainen motorisoitu virkistyskäyttö tai koiravaljakkotoiminta eivät ole myöskään alueen erämaisyyden säilyttämisen tavoitteen mukaista toimintaa.

Erämaasuunnittelussa vallalla oleva ideologia, jonka mukaisesti *kaikkien edut pyritään turvaamaan erämaa-alueella*, johtaa virheelliseen politiikkaan pinta-alaltaan suhteellisen suppeilla erämaa-alueilla, joilla vallitsee kilpailu eri luonnonkäyttömuotojen kesken. Saamelaisten oman kulttuurin kannalta tämä merkitsee sitä, että saamelaisten luonnonkäytölliset erityistarpeet (alkuperäiskansana) alistetaan yleisten luonnonkäyttötarpeiden, kuten virkistyskäytön, alaisiksi. Lisääntyvä virkistyskäyttö yhdessä muun paikallisen väestön luonnonkäytön kanssa sekä mahdollisten muiden luonnonkäyttömuotojen kanssa kaventaa merkittävästi saamelaisten oman kulttuurin harjoittamisen mahdollisuuksia erämaa-alueella. Kyse on silloin siitä, että poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen ja sitä kautta saamelaiskulttuurin harjoittamisen mahdollisuuksia tietoisesti heikennetään. Tämä on esimerkki kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun noudattamatta jättämisestä.

Saamelaisten kulttuuriset oikeudet alkuperäiskansana *tuli suunnitelman valmistelussa ottaa erikseen huomioon metsähallituslain, erämaalain, poronhoidon ja luontaiselinkeinojen rahoituslain, yhdenvertaisuuslain ja KP-sopimuksen 27 artikla mukaan*. Yhdenvertaisuuslaki (21/2004), joka perustuu EU:n neuvoston kahteen direktiiviin on entisestään selkiyttänyt asiaa. Myös Metsähallitus on laatinut lain 4 §:n mukaisen yhdenvertaisuussuunnitelman. Eduskunnan

LIITE 1. 12(18)

työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausui mietinnössään (7/2003 vp) saamelaisten asemasta yhdenvertaisuussuunnitelmassa seuraavaa: ”Erytystä huomiota tulee kiinnittää saamelasten asemaan alkuperäiskansana ja saamelaiskulttuurin tärkeimmän aineellisen perustan eli poronhoidon turvaamiseen. Viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.”

Myös valtioneuvoston edellä mainittu periaatepäätös ”Kansallinen kestävä kehityksen strategia ”*Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi*” (Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 5/2006), jota on noudatettava kaikessa hallinnossa, edellyttää luonnonvarojen kulttuurisen merkityksen huomioon ottamista: ”Luodaan menettely, jolla **Saamelaisten** kestävä kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.”

Kaiken kaikkiaan kyse ei ole ainoastaan poronhoidon tarpeista vaan samalla myös alueen luonnontilaisuuden tasosta ja erämaisyydestä. Lisääntyvä virkistyskäyttö – varsinkin kun se useimmiten tarkoittaa lisääntyneitä motorisoitua tai koiravaljakolla liikkumista alueella – merkitsee sitä, että myös erämaa-alueen luonnontila ja erämaisuus kärsivät. Metsähallitus tulkitsee erämaalakia väärin sovittaessaan motorisoidun virkistyskäytön erämaiden kyseenalaistamattomaksi käyttömuodoksi. Tämä koskee niin paikallisten kuin ulkopaikkakuntalaistenkin vapaa-ajan käyttöön liittyvää maastoliikennettä.

Suunnitelman mukainen virkistyskäytön ja luontomatkailun osuus ja merkitys verrattuna saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaamiseen johtaa *saamelaiskäräjien* käsityksen mukaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen nopeaan häviämiseen Tarvantovaaran erämaa-alueelta.

Vyöhykejako, rakentaminen ja luovutukset

Vyöhykejaotus lähtee suunnitelmassa siitä, että kaikkia tavoitteita – kuten erämaaluonnon säilyttämistä, saamelaiskulttuurin turvaamista, rakentamista ja alueiden virkistyskäyttöä – on vaikea saavuttaa koko alueella, joten alue jaetaan vyöhykkeisiin, joissa painotetaan eri toimintoja ja etuuksia.

Kaiken rakentamisen erämaa- alueella tulee korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan perustua lainvoimaiseen hoito- ja käyttösuunnitelmaan (KHO 23.2.2004 T 354). *Saamelaiskäräjät* vastustaa sitä, että alueelle luvatta rakennetut yksityisten kämpät laillistettaisiin tekemällä niille käyttöoikeussopimukset. Rakentamista ja rakennelmien vuokraamista ei tule sallia alueella niin kauan kun saamelaisten oikeudet alueella on turvaamatta.

Poronhoidon tarpeiden huomioon ottaminen

Käsivarren hoito- ja käyttösuunnitelman vaikeuksien ydin on matkailun ja poronhoidon välisessä ristiriidassa, joka on suunnitelmassa ratkaistu selkeästi matkailun hyväksi. Kun alueen kaikki poronhoitajat ovat saamelaisia, on ristiriitatilanne samalla ratkaistu Enontekiön

kunnan ja sen pääväestön hyvinvoinnin ja verotulojen hyväksi Käsivarren porosaamelaisten kulttuurimuodon perustana olevan poronhoidon kustannuksella. Kun Metsähallitus on – valtion kyseenalaiseksi todetun omistusoikeuden nojalla - koko erämaalain voimassaolon ajan vuodesta 1991 vuoteen 2006 sallinut alueelle vakiintua saamelaisten perinteisiä elinkeinoja vakavasti uhkaavia käyttömuotoja, on poronhoidon asema alueella heikentynyt merkittävästi vastoin erämaalain tarkoitusta. Erämaalain perustelujen mukaan puolestaan poronhoidon aseman olisi tullut parantua tai ainakin säilyä entisellään kuten edellä on todettu. Nyt Metsähallitus on hoito- ja käyttösuunnitelmalla laillistamassa tämän erämaalain kanssa ristiriitaisen tilanteen.

Saamelaiskäräjien mielestä poronhoidon tarpeita ei ole otettu huomioon riittävästi eikä erämaasuunnitelmassa suhtauduta vakavasti poronhoidon maankäytöllisiin erityistarpeisiin, jotka ovat *porolaidunten laajuus, yhtenäisyys, kunto sekä laidunrauha*. Saamelaisen poronhoidon näkökulmasta nämä kriteerit tulisivat lisätä erämaan tilaa ja käytön ohjausta koskeviksi lähtökohdiksi. Poronhoitoa ei voida harjoittaa kestävästi, ellei sille turvata näitä maankäytöllisiä erityistarpeita riittävän hyvin. Jäkäläpeitteen seuranta ja poroluvun sopeuttaminen sen puitteisiin eivät riitä arviointimenetelminä. Sitä paitsi ne johtavat ja ovat johtaneet poronhoitoon, joka ei ole taloudellisesti, sosiaalisesti eikä kulttuurisesti kestävä.

Kestävän kehityksen kansallisesta kokonaisarviosta (YM, 2003 s. 99) ilmenee, että saamelaisalueen *ekologisesti kestävä kehitys toteutumisessa* on saamelaisista riippumattomia uhkia. Muun ohella maastoliikenteen lisääntyminen on aiheuttanut ongelmia. Matkailun toteuttaminen saamelaisalueella tapahtuu suurimmaksi osaksi ulkopuolisten matkailuyrittäjien ehdoilla. Saamelaisalueen kestävä ekologinen kehitys olisivatkin mahdollista toteuttaa parantamalla saamelaisten vaikutusmahdollisuuksia ja ottamalla huomioon heidän perinteisen luonnon tietämyksensä.

Taloudellisesti kestävä kehitys toteutuminen pohjautuu kansallisen kokonaisarvion mukaan (s. 100) saamelaisten mahdollisuuksiin harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Saamelaisten näkökulmasta taloudellisesti kestävä poronhoidon harjoittamista vaikeuttaa poronhoidon rinnastaminen karjatalouteen velvollisuuksien, mutta ei tukitason osalta, mikä suosii suuria porokarjapaliskuntia. Porolaitumet pienenevät jatkuvasti ja laidunkierroon järjestäminen vaikeutuu, vaikka se paliskuntien suuren koon mukaan olisi muuten mahdollista. Saamelaiset eivät koe olevansa taloudellisesti turvatussa asemassa harjoittaessaan perinteisiä elinkeinojaan.

Sosiaalisesti kestävä kehitys osalta (s. 100) saamelaiskulttuurin sidonnaisuus luontoon, elinkeinoihin ja saamelaisiin yhteisöihin tekee kulttuurista paikkasidonnaisen. Saamelaisille tulisivat turvata kotiseutualueella sellainen asema yhteiskuntajärjestelmässä, työllisyydessä ja palveluissa, että he voisivat niin halutessaan pysyä omalla alueellaan. Saamelaista kulttuuria ja perinteistä tietämystä ei kuinkaan vielä välitetä sukupolvelta toiselle esimerkiksi koulujärjestelmässä. Saamelaisten taloudellisen tilanteen huononeminen on johtanut myös saamelaisyhteisössä esiintyvän pahoinvoinnin lisääntymiseen.

Saamelainen kulttuuri sisältää kaikki ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä kehityksen ulottuvuudet (s. 100). *Kehitys ei ole saamelaisten osalta kulttuurisesti kestävä* jos

LIITE 1. 14(18)

yksikin näistä muista kestäväen kehityksen elementeistä ei toteudu. Saamelainen kulttuuri ja siihen liittyvä perinteinen elämäntapa elävätkin kansallisen kokonaisarvion mukaan jatkuvan uhan alaisena.

Tutkimukset Suomesta ja naapurimaista osoittavat, että poronhoidon edellyttämät erämaiset alueet ovat vähentyneet merkittävästi viime vuosikymmeninä. Laidunalueiden pienenemisen ja pirstoutumisen haittavaikutusta korostaa se seikka, että porot karttavat rakennettuja alueita tai kohteita (Nellemann 1997, Nellemann & Vistnes 1999, Prestbakmo 1991, Särkelä 1988). Tämä merkitsee sitä, että olemassa olevat laitumet eivät tule tehokkaasti käytetyiksi ja laidunnuspaine kohdistuu tiettyihin alueisiin voimakkaampana kuin olisi suotuisaa. Erämaasuunnitelmassa edellytetään että poronhoito mukautuu automaattisesti kaikkiin alueelle suunniteltuihin muihin luonnonkäyttömuotoihin. Erämaiden lisääntyneen käyttöpaineen ja pienentyneen kokonaispinta-alan vuoksi poronhoidon sopeutumismahdollisuudet ovat käyneet niukoiksi. Ympäristön suunnittelussa kiinnitetään tavallisesti huomiota vain laidunten kuluneisuusasteeseen. Samanaikaisesti pitäisi kuitenkin arvioida laidunpinta-alan hävikin ja laidunrauhan menetyksen määrää ja osuutta tähän. Poronhoito on erämaa-alueita ympäröivien kylien tärkein työllistäjä ja saamelaiskulttuurin tärkein aineellinen perusta. Se on lisäksi matkailun tärkeä imagotekijä. Sen vuoksi poronhoidon luonnonperustaan (laitumien riittävyteen ja kuntoon) on erämaasuunnitelmassa kohdistettava enemmän positiivisia toimia.

Maastoliikenne

Erämaasuunnitelma lähtee liikkeelle siitä, että olemassa oleva tilanne on hyvä ja pyrkii vahvistamaan olemassa olevat käyttötavat. Olemassa olevat maastoliikennekäytännöt eivät kuitenkaan ole kestäväen käytön mukaisia. Erämaasuunnitelmassa vältetään ottamasta kantaa siihen mikä on elinkeinollisesti perustellun ja vapaa-ajan käytön maastoliikenteen raja. Sallimalla pitkäaikaisia maastoliikennelupia ilman rajoituksia paikalliselle väestölle maastoliikenteen volyyymi pysyy olosuhteet huomioon ottaen liian korkeana. Lisäksi on huomattavaa, että valvonnan puuttuessa edes paperille kirjatut käyttöperiaatteet eivät toteudu.

Maastoliikennelakiin liittyvässä - ja paljon toistetuissa - eduskunnan lausumassa *maastoliikennelupien myöntämisen edellytyksenä paikalliselle väestölle on, **ettei se aiheuta vahinkoa ja haittaa mm. luonnolle ja muulle ympäristölle sekä luontaiselinkeinoille***. Kuten suunnitelmastakin käy ilmi Metsähallitus on – sivuuttaen näiltä osin eduskunnan tahdon lainsäätäjänä - antanut paikalliselle väestölle talviaikaan Tarvantovaaran erämaa-alueelle pitkäaikaisia koko kunnan alueen käsittäviä maastoliikennelupia automaattisesti ilman vahingon ja haitan selvittämistä ja ilman ajallisia ja alueellisia rajoituksia.

Kelkkasafaritoiminta ei ole hoito- ja käyttösuunnitelmassa rajattu pelkästään virkistyskäyttövyöhykkelle, vaan Metsähallitus myöntää tarkoitukseen lupia myös syrjävyöhykkelle, mikä heikentää koko Metsähallituksen vyöhykerakennelman perustaa. Samalla se heikentää saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen erityisesti poronhoidon harjoittamisen edellytyksiä ”syrjävyöhykkeellä”.

Metsähallituksen käytäntö antaa matkailuyrittäjille pitkäaikaisia ”safarilupia” tietyn moottorikelkkamäärän käyttöön luontomatkailetoiminnassa on puhdasta liiketoimintaa. Näiltä

osin maastoliikennelain toteutuminen erämaa-alueella on kokonaan viranomaistoiminnan valvonnan ulkopuolella.

Poronhoidon ja luonnontilan parantamisen kannalta niin kesä- kuin talviaikaisen maastoliikenteen haittoihin Tarvantovaaran erämaa-alueella olisi suhtauduttava merkittävästi suuremmalla vakavuudella ja niihin olisi voitava esittää rajoituksia. Maastoliikenteen salliminen nyky muodossaan heikentää alueen erämaisuutta, luonnontilaa ja poronhoidon sekä muiden luontaiselinkeinojen harjoittamismahdollisuutta ja sitä kautta saamelaiskulttuurin materiaalista perustaa

Koiravaljakot

Saamelaiskäräjien lausunnoissa korostetaan koiravaljakoiden käytön ja koirien avulla tapahtuvan metsästyksen vahingollisuutta poronhoidolle. Koirat aiheuttavat vahinkoa talvella hajottamalla tokkia ja laukottamalla poroja. Syksyllä metsästyskoirat häiritsevät poroja parittelu- eli rykimäaikana, mikä heikentää vasatuottoa. Erityisen vahingollista on naarasporojen juoksuttaminen kevättalvella porojen kantama-aikana, koska se aiheuttaa keskenmenoja ja vasahävikkiä. Koirien haukunta valjakkojen liikkeelle lähtiessä kantaa tunturimaastossa kauas pelästyttäen poroja ja lisäten siten haittavaikutusta. Poro haistaa koiran myös kaukaa. Jos poroja ollaan kuljettamassa ja siinä yhteydessä törmätään koiravaljakkoon tai muihin koiriin, ei tämä poronhoitotyö onnistu lainkaan. Toiminnan haitat poronhoidolle on todettu suunnitelmassa, mutta erämaasuunnitelman esitykset puoltavat toiminnan jatkamista sekä kaupallisena että väitettyyn yleiskäyttöön perustavana.

Metsähallitus antaa koiravaljakkoyrittäjille ja -safareille lupia ilman, että mikään laki velvoittaisi sitä toimimaan tällä saamelaisten poronhoitomahdollisuuksia olennaisesti heikentävällä tavalla. Metsähallitus väistää lisäksi luvussa “Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset” (s.84) vastuutaan koiravaljakkotoiminnasta viittaamalla siihen, että se ei voi puuttua “omaehtoiseen koiravaljakkotoimintaan”. Koiravaljakkoyrittäjille myönnettäviä lupia Metsähallitus lisäksi perustelee – ikäänkuin ei lainkaan ymmärtäisi asiaa – “porotalouden turvaamisella” (s.52)

Koiravaljakkotoiminta saamelaisten kotiseutualueen poronhoitoa ajatellen ei kuitenkaan *saamelaiskäräjien* mielestä täytä yleiskäyttöoikeudelle asetettua haitattomuusedellytystä. Joka tapauksessa Metsähallituksella on mahdollisuus puuttua kaupallisiin koiravaljakkosafareihin, jolle ei ole mitään velvollisuutta myöntää lupaa.

Lentoliikenne

Lentoliikenne lentokoneella ja helikopterilla liittyy vapaa-ajanharrastuksena erityisesti kalastukseen ja metsästyksen. Helikopteriliikenne on laskeutumisen osalta luvanvaraista toimintaa. Vapaa-ajantoimintaan kuuluvasta helikopteriliikenteestä tulisi *saamelaiskäräjien* mielestä sopia paliskuntien kanssa ja pyrkiä rajoittamaan sitä. Lisäksi tulisi tarkastella keinoja millä lentokoneen käyttöön perustuvaan talviaikaiseen vapaa-ajankalastuksen voitaisiin puuttua.

Kalastus

Kalastuksella ollut ja on edelleenkin kotitarvekalastuksena erityinen merkitys Käsivarren porosaamelaisille. Mikään ei kuitenkaan turvaa heille oikeutta kalastukseen lähivesillään. Käsivarren saamelaiset ovat ns maattomia saamelaisia, joilla ei ole isojakotilaa (ks PeVL 7/1978) Tässä asemassa he eivät ole osakkaina kalastuskunnissa eivätkä osallisia kalastuksen hallintoon. Erämaasuunnitelma ei käsittele näitä seikkoja. Metsähallitus puolestaan aikoo jatkaa lain kanssa ristiriitaista maastoliikennekäytäntöään, joka on edellytyksenä talvisen virkistyskalastuksen säilymiselle ja lisääntymiselle erämaajärvillä.

Metsästys

Erämaasuunnitelmassa todetaan koirametsästyksen haitoista saamelaisporonhoidolle ja muille saamelaiselinkeinoille. Metsähallitus myy ulkokuntalaisille metsästyslupia osana väittämänsä maanomistajan oikeutta. Tässä asetelmassa saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan metsästyksen toteutuminen on lähinnä Metsähallituksen liiketoiminnan este.

Muiden kuin paikkakuntalaisen lupametsästys koiran avulla on myös täysin Metsähallituksen vallassa. Muiden kuin porokoirien salliminen alueella on ilmeinen epäkohta suunnitelmassa ja osaltaan heikentää saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytyksiä.

Kaivostoiminta

Metsähallitus suosii kaivostoimintaa myöntämällä lupia muun muassa kairauskaluston kuljettamiseen sulan maan aikana olosuhteissa, jossa toimijalla ei ole vielä valtausta. Kaivoslainsäädäntö puolestaan oikeuttaa kyseisessä tilanteessa vain jokamiehenoikeuteen perustuvan toiminnan, eikä siis kesäaikaista maastoliikennettä ja pitkäaikaista kairaustoimintaa. Kyseisten tutkimuslupien myöntäminen heikentää *saamelaiskäräjien* mielestä lainvastaisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytyksiä ilman että menettelyyn olisi edes lainsäädännöllistä tarvetta .

5. Yhteenveto

Tarvantovaaran erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma osaltaan heikentää tai tekee mahdottomaksi lain ja kansainvälisten sopimusten vastaisesti saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen erityisesti poronhoidon harjoittamisen edellytykset tilanteesta, jolloin erämaalaki tuli voimaan.

Kansainvälisten sopimusten valvontaelimet – viimeksi YK:n TSS-komitea tänä vuonna - ovat lausuneet huolensa siitä, että maanomistusta ja -käyttöä koskeva epävarmuus vaikuttaa kielteisesti saamelaisten oikeuteen ylläpitää ja kehittää perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa erityisesti poronhoitoa ja kehottaneet Suomen valtiota tarvittaviin toimiin sen varmistamiseksi, että erilaisin toimin ei rajoitettaisi saamelaisten oikeutta ylläpitää ja kehittää perinteistä kulttuuriaan ja elämäntapaansa, erityisesti poronhoitoa.

Metsähallitus pyrkii kyllä retoriikan tasolla tunnustamaan saamelaisten erityisoikeudet, mutta ei ryhdy riittäviin toimenpiteisiin niiden täytäntöön panemiseksi. Sen sijaan Metsähallitus omistajanpuhevaltansa lähtökohdista turvaa saamelaisten kotiseutualueen erämaa-alueilla valtaväestön kulttuuriin kuuluvaa ”kehitystä” ja tämän väestönosan asemaa.

Hoito- ja käyttösuunnitelma on valmistunut Metsähallituksessa aikana, jolloin uusi Metsähallitusta koskeva laki ja eräät muut edellä mainitut lait eivät vielä olleet voimassa, joten suunnitelma ei perustu voimassa olevaan lakiin. Suunnitelmassa on toisin otettu huomioon ne seikat, joista Saamelaiskäräjät on voinut sopia Metsähallituksen kanssa.

Yleisenä arviona Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta voidaan todeta, että sen perusratkaisut painottavat virheellisesti erämaalain tavoitteita. Suunnitelma sisältää suunnittelukäytännön ja suunnitelman sisällön osalta useita kohtia, jotka ovat sekä erämaalain säännösten ja tavoitteiden vastaisia että ristiriitaisia saamelaisten oikeuksien turvaamisen kanssa.

Saamelaiskäräjät, saamelaisten virallisena edustajana, vastustaa suunnitelman vahvistamista tässä muodossa myös siitä syystä, että suunnitelmassa ei sen valmistusajankohtana ole edes voitu ottaa huomioon Metsähallituslain mukaista saamelaisten kulttuurin turvaamisvelvoitetta eikä yhdenvertaisuuslain mahdollisuutta saamelaisten positiiviseen erityiskohteluun.

Puheenjohtaja

Pekka Aikio

Lakiasihteeri

Heikki J. Hyvärinen

LIITE 1. 18(18)

Liite: Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma 2006

Lähteet:

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto 29/2004 vp hallituksen esityksestä laeiksi Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta... (HE 169/2003 vp)

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausunto 38/2004 vp hallituksen esityksestä laiksi Metsähallituksesta (HE 154/2004 vp)

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö 7/2003 vp

Heikkilä, Lydia (2000) Luontaiselinkeinot ja Metsähallituksen toiminta Ylä-Lapissa. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmaan liittyvä tutkimus. Metsähallitus. Rovaniemi. Moniste.

Heikkilä, Lydia (2003) Ympäristöuhka vai perustuslaillinen oikeus? – Poronhoitoa koskeva puhe ympäristöhallinnan kontekstissa. Suopajarvi & Valkonen (toim.) Pohjoinen luontosuhde. Elämäntapa ja luonnon politisoituminen. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B 43. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi.

Ihmisoikeuskomitean loppupäätelmät 18.10. – 5.11. 2004 Suomen viidennen määräaikaisraportin johdosta.

Kestävän kehityksen kansallinen kokonaisarvio. Suomen ympäristö 623. Ympäristöministeriö. Helsinki 2003

Nellemann, Christian (1997) Utbygging og forstyrrelse sett i relasjon til tap av beitearealer for reinen. Reindriftens fagråd.

Prestbakmo, Hans & Skjenneberg, Svein(1991) Inngrep i reinbeiteland: Følger for rein og reindrift. Reindriftsadministrasjonen. Småskrift nr.2. Alta.

Raitio, Kaisa (2003) Ristiriidat ja valta saamelaisalueen maankäytössä ja suunnittelussa. Pro Gradu –tutkielma, Ympäristönsuojelutiede, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos, Helsingin yliopisto.

Särkelä, Matti (1988) Matkailun vaikutus poron alueelliseen jakautumiseen ja laidunten kulumiseen Saariselällä. Pro gradu –työ, Limnologian ja ympäristönsuojelun laitos. Helsingin yliopisto.

Vistnes, Ingunn & Nellemann, Christian (1999) Tap av kalvningsland – som følge av forstyrrelse fra hyttefelt og kraftlinjer. Reindriftnytt Nr.2. Alta.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus oikeuskanslerin virkatoimista ja lain noudattamista koskevista havainnoista. Annettu vuodelta 1998. Helsinki 1999.

Suunnittelun aloituskokouksissa esille tulleet näkökohdat ja niiden huomioon ottaminen suunnitelmassa

Suunnittelun käynnistyessä marras–joulukuussa 2000 pidettiin paikalliselle väestölle tiedotus- ja keskustelutilaisuudet Kaaresuvannossa, Kuttasessa ja Leppäjärvellä. Lisäksi vastaava tilaisuus pidettiin Käsivarren paliskunnan hallituksen kanssa joulukuussa 2000. Metsähallituksen (MH) Enontekiön kuntaa koskeva yhteistyöryhmä käsitteli suunnittelun käynnistymistä kokouksessaan helmikuussa 2001. Tähän liitteeseen on kirjattu em. kokouksissa tulleet esitykset ja toivomukset suunnitelman (hks) suhteen. Lisäksi tähän on kirjattu kohtaan ”muut kommentit” muilta kuin edellä mainituilta tahoilta suunnitelmaluonnosta laadittaessa tulleet esitykset.

Kokouksissa tuli myös sellaisia kysymyksiä ja kommentteja, jotka eivät liittyneet Tarvantovaaran erämaahan. Ne kirjattiin muistiin, mutta niitä ei ole tässä yhteydessä käsitelty. Kokouksissa kritisoitiin joiltain osin myös nykyistä lainsäädäntöä, mutta koska suunnitelma on laadittu voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti, tällaisia kommentteja ei tässä laajemmin huomioida.

TILAIUUS JA EHDOTUS	MH:N KOMMENTTI, MITEN OTETTU HUOMIOON HKS:SSA
KAARESUVANNON YLEISÖTILAIUUS 28.11.2000	
Yleistä	
Onko tulevilla sukupolvilla elämisen mahdollisuuksia alueella?	-Suunnitelma pyrkii turvaamaan kestäväen kehityksen, johon kuuluvat olennaisena osana tulevien sukupolvien elämisen mahdollisuudet.
Onko Metsähallituksen henki ja rooli muuttunut vuosien saatossa?	-Maailma muuttuu ja lainsäädäntö myös. Metsähallitus otti 1990-luvulla virallisesti toimintatavakseen osallistavan suunnittelun, mikä tarkoittaa mm. sitä, että kuullaan alueiden käyttäjiä suunnitelmia laadittaessa. Tulee kuitenkin muistaa, että käyttäjillä on osin keskenään ristiriitaisia toiveita, joten kuuleminen ei tarkoita, että kaikki toiveet toteutetaan. Osa toiveista voi olla myös ristiriidassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa, ja lainsäädännön vastaisia esityksiä ei hks:ssa voida tehdä. +Suunnitelma on laadittu osallistavan suunnittelun periaatteella.
Poromiehet ja luontaiselinkeino-tilalliset ovat aivan eriarvoisessa asemassa kuin me muut. Me muut olemme maksaneet vuosikausia veroja yhteiskunnalle ja toiset vain saavat etuja.	-Erämaa-alueen yksi päätarkoitus on luontaiselinkeinojen turvaaminen, ja laajat rauhalliset ja syrjäiset alueet ovat luontaiselinkeinoille tärkeitä. Lainsäädännöllä on pyritty turvaamaan tällaisten alueiden säilyminen. +Suunnitelma pyrkii siihen, että eri tahot voisivat ilman suurempia ristiriitoja käyttää erämaa-alueita.
Kiinteistötetäänkö erämaa- ja soidensuojelualueita ja kielletäänkö sitten esim. lapinkylien omistusoikeus?	-Luonnonsuojelualueet muodostetaan omiksi kiinteistöikseen luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisesti. Tällä ei ole tekemistä maaoikeuskysymysten kanssa. +Hks on laadittu nykyisin voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.
Metsähallituksen tuvat	
Kuinka paljon Metsähallitus aikoo rakentaa mökkejä turisteille? Käy yksityisten yrittäjien kukkarolle. Metsähallitus ei saa rakentaa mökkejä bisnestarkoitukseen.	+Suunnitelmassa todetaan nykyisten tupien riittävyys erämaa-alueella. Uusia tupia ei esitetä – lukuun ottamatta varausta, että virkistysvyöhykkeellä sijaitsevia rajavartioston partiomajoja (Salvasjärvi, Syväjärvi) siirryy Metsähallitukselle.
Syväjärven autiotupaa ei löydy kukaan.	-Tämä kommentti on tullut useammalta taholta. +Lähinnä tätä tupaa ajatellen suunnitelmaan on jätetty varaus, että olemassa olevia tupia voidaan siirtää noin 2 km:n säteellä tarkoituksen mukaisempaan paikkaan.

KAARESUVANNON YLEISÖTILAISUUS 28.11.2000**Metsähallituksen tuvat**

Eivätkö tuvat siirry vähitellen Villille Pohjolalle ja sitten ne lukitaan?

-Tämä ei ole luonnonvarasuunnitelman linjausten mukaista toimintaa erämaa-alueilla.
+Suunnitelmassa on esitetty alueen nykyisten kahden autiotuvan säilyttämistä jatkossakin autiotupina.

Yksityisten ihmisten tukikohdat / maa-alueiden vuokra- ja käyttöoikeudet

Varaako Metsähallitus paikallisille paikkoja, jonne saisi tehdä mökkejä, esim. vanhoille kalastusalueille? Meillä on nautintaoikeus vesiin ja mahdollisuus sen vuoksi perustaa asumus maastoon. MH vuokraa maata, mutta se myös rahastaa. MH valtion tukemana holhoaa meitä rahapolitiikalla.

-Erämaa-alueelle ei voi rakentaa mökkejä. Poikkeuksen muodostavat luontaiselinkeinotarkoituksiin perustettavat tukikohdat. Erämaa-alueen sisällä olevat yksityismaat eivät kuulu erämaahan.
+Suunnitelma mahdollistaa luontaiselinkeinotukikohtien perustamisen. Hakijan tulee mm. täyttää porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) kriteerit.

Jaarnajärven ja Harrijärven rannalle pitäisi varata paikat luontaiselinkeinotukikohdille. Tukikohdat pitäisi saada myös Lavijärvelle ja Marttajärvelle sekä Salttijärvelle.

+Suunnitelma mahdollistaa uusien luontaiselinkeinotukikohtien perustamisen. Siinä esitetään, että luontaiselinkeinojen tukikohdat keskitetään mahdollisuuksien mukaan jo olemassa olevien rakennusten yhteyteen.

Meidän nautintavetemme ovat erämaassa. Siksi pitäisi saada myös kämppiä erämaa-alueelle.

+Suunnitelmassa on esitys siitä, millä periaatteilla jo olemassa oleville, ennen lokakuuta 1993 rakennetuille rakennuksille voi tehdä vuokra- tai käyttöoikeussopimuksen.

Eihän saa antaa vanhojen olemassa olevien tupien lahota, vaan niitä pitää saada uudistaa.

+Suunnitelmassa on esitys siitä, millä periaatteilla vanhoja tupia saa kunnostaa.

Metsästys ja kalastus

Paikkakuntalaisilla pitää säilyttää vapaa metsästys- ja kalastusoikeus.

-Tämä on erämaalain (62/1991) mukainen tavoite. Hks:lla ei kuitenkaan tällaisia asioita ratkaista, sillä metsästys- ja kalastuslait ovat samat erämaa-alueella ja sen ulkopuolella.
+Suunnitelmassa on perusteltu paikkakuntalaisten vapaan metsästysoikeuden säilyttämisen tärkeyttä.

Varhain syksyllä ei saisi myydä koiramiehille riekkolupia. Syksyn alussa koirien kanssa pyytäminen tuhoaa riekkokannan. Riekonpyynti koiran kanssa pitäisi kieltää kokonaan.

-Myös vastakkaisia esityksiä, ks. alla.
+Ei esitystä suunnitelmassa.

Paikkakuntalaisten koirapyyntiä ei pidä kieltää.

-MH ei säätele paikkakuntalaisten harjoittamaa metsästystä.
+Ei muutosta.

Kanahaukkoja suojellaan enemmän kuin ihmisiä. Ne ovat pahimpia petoja riekoille.

-Kanahaukka on rauhoitettu eläin.
+Suunnitelmalla ei vaikuteta tähän asiaan.

Täällä on liian suuri kettukanta.

+Suunnitelmassa on Metsähallituksen kannanottona, että se pitää ketunmetsästystä riistanhoidollisista ja luonnon-suojelullisista syistä tärkeänä. Vastuu ketunmetsästyksen järjestämisestä on riistanhoitopiirillä ja riistanhoitoyhdistyksellä.

Olisi mukava, jos paikallinen tietäisi, mihin kalanpoikasia on istutettu.

-MH:lla on vuotuinen kirjanpito kalaistutuksista, ja tieto toimitetaan vuosittain mm. Enontekiön kalatalousneuvottelukunnalle sekä Lapin työvoima- ja elinkeinokeskukselle. Paikalliset ihmiset saavat tietoja mm. MH:n kalastusmestareilta.
+Ei esitystä.

TILAISUUS JA EHDOTUS**MH:N KOMMENTTI, MITEN OTETTU HUOMIOON****KAARESUVANNON YLEISÖTILAISUUS 28.11.2000****Metsästys ja kalastus**

Tuulijärveen istutettiin aikoinaan vaellussiikaa ja koko järvi meni pilalle. Nyt Tuulijärvi on parantunut. Salttijärvikin on mennyt pilalle.

+Suunnitelmassa todetaan, että siikaistutuksia on perusteltua jatkossa tehdä vain niihin järviin, joihin on mahdollista saada aikaan luontaisesti lisääntyvä kanta.

Hillastus

Metsähallitukselta pitäisi pystyä vuokraamaan hyviä hillasoita, että muut eivät pääse hillastamaan niissä.

-Ei lainsäädännöllistä pohjaa.
+Ei esitystä.

Polttopuunotto

Aikaisemmin kylän yhteiseltä polttopuunottoalueelta puiden ottamisesta ei ole tarvinnut maksaa lainkaan. Polttopuun hinta on liian kallista puiden kokoon ja laatuun nähden. Polttopuut on saatava ilmaiseksi.

-Metsähallitus on velvollinen perimään polttopuista käyvän hinnan.
+Suunnitelmassa turvataan paikallisten ihmisten polttopuunsaanti.

Maa-ainesten otto

On tarvetta ottaa vähän soraa myös erämaa-alueelta, esim. Syväjärven alueella mökin rakentaja tarvitsee valusoraa.

+Suunnitelmassa on varattu tällainen mahdollisuus.

Kesäaikainen liikenne ja kulku-urat

Kaaresuvannosta pitäisi saada Kautokeinoon tie erämaan halki.

-Erämaalaki (62/1991) kieltää tien rakentamisen. Myös vastakkaisia kommentteja on esitetty, ks. alla.
+Hks:ssa todetaan, että tiet ovat kiellettyjä erämaissa.

Kaaresuvannosta Kautokeinoon ei saa rakentaa tietä, veisi erämaan rauhan ja tuhoaisi kalavedet.

-Erämaalain mukainen esitys.
+Hks:ssa todetaan, että tiet ovat kiellettyjä erämaissa.

Metsähallituksen pitäisi korjata Syväjärven reittiä Syväjärvestä eteenpäin.

+Suunnitelma mahdollistaa reitin pienimuotoisen kunnostamisen.

Suomen poikki menevä poroaita on huono muille eläimille. Aita vaikeuttaa mm. hirvien liikkumista.

-Aitaan voi tehdä madalluksia hirvien liikkumisen helpottamiseksi. Ei vaadi esitystä suunnitelmassa.
+Ei esitystä suunnitelmassa.

Eikö Tarvannon alueella ole merkittäviä kesäreittejä, joita saa mönkijällä kulkea?

-Reitit on merkitty maastoliikenneluvan liitekartalle ja Tiehallinnon polut lisäksi myös maastoon.
+ Suunnitelmassa esitetään nykykäytännön jatkamista: paikkakuntalaisille myönnetään hyvin perusteiden kesäaikaisia maastoliikennelupia olemassa oleville maastourille.

Mitä vähemmän kesäreittejä on sitä parempi.

-Erämaisyyden kannalta asianlaita on juuri näin. Toisaalta kesäaikainen maastoliikenne on hyvä keskittää muutamille urille.
+Suunnitelmassa ei esitetä perustettavaksi uusia uria.

Moottorikelkkailu

Onko Metsähallitus laittamassa uusia maksuja paikkakuntalaisille moottorikelkkailijoille?

-Nykylainsäädäntö ei tällaista edellytä.
+Suunnitelmassa ei esitetä muutoksia paikallisten moottorikelkkailun nykykäytäntöihin.

Moottorikelkkareitti pitää siirtää pois Käsivarren keskeltä, kun saadaan väylän rantaa pitkin kulkeva reitti. Moottorikelkkareittiä pitkin kulkevat kelkat pelottavat pois alueella kulkevat eläimet: hirvet, porot, riekot jne. Käsivarsi on kapea alue eikä kestä sitä, että sen halki kulkee moottorikelkkareitti.

-Väylän reitti vähentäisi kelkkailupainetta erämaa-alueella.
+Suunnitelmassa otetaan kantaa väylän vartta kulkevan moottorikelkkailureitin rakentamisen puolesta, mutta ei esitetä erämaassa kulkevan moottorikelkkauran lakkauttamista.

KAARESUVANNON YLEISÖTILAISUUS 28.11.2000**Moottorikelkkailu**

Syvjärven kelkkauraristeykseen pitäisi laittaa jätehuoltopiste. Kesällä näkee, kuinka paljon kelkkailijat jättävät jätettä sinne.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

KUTTASEN YLEISÖTILAISUUS 30.11.2000**Yleistä**

En ymmärrä, miksi luonnonsuojelualueita pitää yleensä perustaa. Meidät on kohta suojeltu hengiltä. Suojelu tuo aina uusia rajoituksia. Jokaisen pitäisi saada tehdä erämaassa, mitä itse haluaa. Jos joku haluaa perustaa matkailun tukikohdan, se ei onnistu. Matkailu on keskitetty Kilpisjärvelle ja Hettaan. Täällä Kuttasessa ei voi tehdä mitään.

-Suunnittelun lähtökohtana on olemassa oleva lainsäädäntö.
+Ei suunnitelmalla päätettävissä oleva asia.

Sitä ei oteta huomioon, mitä poro-elinkeino aiheuttaa muille. Kaikki luontaiselinkeinojen harjoittajat eivät ole poromiehiä.

-Erämaa-alueen yksi päätarkoitus on porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen turvaaminen, ja laajat rauhalliset ja syrjäiset alueet ovat luontaiselinkeinoille tärkeitä. Erämaa-alueella nämä käyttömuodot ovat lain turvin jossain määrin etusijalla, joskin luonnon monipuolisen käytön edellytysten turvaaminen mahdollistaa myös pienimuotoisen matkailun yritystoiminnan.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Poroaitojen tekemiseen ei ole kysytty lupaa lantalaisilta, poromiehiltä kyllä kysytään.

-Metsähallitus kuulee paliskuntaa lakiin perustuen.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Metsähallituksen tuvat ja tulipaikat

Syvjärveen pitäisi rakentaa tuki-kohta, jota yrittäjät voisivat vuokrata. Voisi esim. suurentaa ja korjata nykyistä autiotupaa. Uusi/uudistettu tupa voisi toimia vaikka varaustupana. Syvjärven kämpppä olisi hyvä sekä kelkkailijoille että koiravaljakoille. Sen pitäisi olla lukittu vuokrakämpppä.

-Mikäli rajavartiosto luovuttaa Metsähallitukselle tulevaisuudessa jonkin tuvan, päättää Metsähallitus tuvan käytöstä suunnitelmassa esitetyn vyöhykkeiden linjausten mukaisesti kuultuaan asiassa ensin sidosryhmiä ja ottaen porotalouden edut huomioon.
+Ei muutosta.

Tarvantovaaran alueella pitäisi olla enemmän kämpppiä. MH:lla pitäisi olla kämpppä Kärppälompolossa. Lätäsenon varrella on paljon mökkejä verrattuna Tarvantovaaraan.

-Tarvantovaaran erämaa-alue on syrjäinen, ja erämaaluonteen säilyttämiseksi sinne ei ole tarkoituksenmukaista perustaa uusia tupia, jotka toisivat uusia virkistyskäytön keskittymiä erämaahan. Lätäsenon -Hietajoen soidensuojelualueella on 3 tupaa, joista 2 jokivarressa.
+Suunnitelmassa ei esitetä kokonaan uusia tupia uusiin paikkoihin.

Syvjärven tuvalle ei löydä. Kämpän voisi siirtää.

-Tämä kommentti on tullut useammalta taholta.
+Lähinnä tätä tupaa ajatellen suunnitelmaan on jätetty varaus, että olemassa olevia tupia voidaan siirtää noin 2 km:n säteellä tarkoituksenmukaisempaan paikkaan.

Tarvantovaaran erämaa-alueella on yllättävän paljon kulkijoita. Voisiko Syvjärven reitille saada kahvistelu-paikkaa, esim. Pahakurun paikoille? Puoli-laavu olisi ihan hyvä.

-Erämaa-alueiden luonteeseen eivät pääsääntöisesti sovi huolletut tulipaikat. Tilanne on aivan eri esim. kansallispuistoissa, joissa tulenteke on runsaimman käytön vyöhykkeellä rajattu huolletuille tulipaikoille. Erämaassa kulkija saa valita tulipaikkansa vapaasti.
+Hks:ssa ei esitetä huollettujen tulipaikkojen perustamista.

Yksityisten ihmisten tukikohdat / maa-alueiden vuokra- ja käyttöoikeudet

Onko mahdollista rakentaa mökkiä Metsähallituksen maalle?

-Erämaa-alueelle ei voi rakentaa mökkejä. Poikkeuksen muodostavat luontaiselinkeinotarkoituksiin perustettavat tukikohdat. Erämaa-alueen sisällä olevat yksityismaat eivät kuulu erämaahan.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

TILAISUUS JA EHDOTUS**MH:N KOMMENTTI, MITEN OTETTU HUOMIOON****KUTTASEN YLEISÖTILAISUUS 30.11.2000****Yksityisten ihmisten tukikohdat / maa-alueiden vuokra- ja käyttöoikeudet**

Jos metsästysseura haluaisi rakentaa kämpän erämaa-alueelle, saako siihen luvan ja miten?

-Ei saa. Hakijan tulee täyttää porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) kriteerit.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Erämaalain mukaan voi siis laittaa pystyyn tilapäisen yöpymispaikan esim. laavun, jonka voi purkaa.

-Kyllä.
+Linjattu suunnitelmassa.

Pakkolunastaako Metsähallitus vuosien päästä maallansa sijaitsevat mökit pois? Minulla on Metsähallituksen alueella tukikohta. Jos järvestä loppuu kalastus, katsotaanko ettei ole enää perustetta pitää tukikohtaa?

-Pakkolunastus ei tule kyseeseen, mutta vuokrasopimus voi raueta, jos tukikohdalle ei enää ole luontaiselinkeinollisia perusteita.
+Suunnitelmassa todetaan, että Metsähallitus jatkaa olemassa olevia luontaiselinkeinoitukikohtien vuokra- ja käyttöoikeussopimuksia, mikäli käyttötarkoitus säilyy sopimuksen mukaisena.

Polttopuunotto

Miten MH myy lapinkylien alueelta puita? Korvaako MH lapinkyliille aikaisemmin myymänsä puut? Hyöty Metsähallituksen rahastuksesta menee muualle.

-Metsähallitus on velvollinen perimään polttopuista käyvän hinnan.
+Ei muutosta.

Maa-ainesten otto

Miten valusoraa saa? Kun rakensin erämaahan tukikohdan, sopimuksessa luki, ettei kiveäkään saa kääntää.

+Suunnitelmassa on varattu mahdollisuus vähäiseen valusoranottoon.

Kaivostoiminta

Kuuluuko kaivostoiminta luonnon monipuoliseen käyttöön?

-Ei erämaalain (62/1991) tapauksessa. Tämä selviää erämaalain yksityiskohtaisista perusteluista.
+Erämaalain mukaan erämaahan ei saa määrätä kaivospiiriä ilman valtioneuvoston lupaa. Koska laki nostaa päätöksentekooikeuden näin korkealle tasolle, ei Metsähallitus tee tässä suunnitelmassa esityksiä eikä suosituksia.

Voiko yksityinen ihminen tehdä valtauksen?

-Kyllä. Kaivoslain mukaisen valtauksen voi tehdä erämaa-alueelle.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Kesäaikainen liikenne ja kulku-urat

Kultiman kautta voisi tehdä suoran maantien Leppäjärveen saakka. Pitäisi saada pitkospuita Kultima–Leppäjärvi-polulle. Väliä ei voi kulkea hevosella, niin kauan kuin siellä ei ole pitkospuita.

-Kultima–Leppäjärvi-polku on Tiehallinnon hallinnassa, ja se kunnostaa reittiä.
+Suunnitelmassa esitetään, että mikäli Kultima–Leppäjärvi-polku tulee Metsähallitukselle, se pidetään merkittynä ja tarkoituksenmukaisessa kunnossa.

Kuttasen kylästä Salvasjärvelle menevä maastoura pitäisi kunnostaa.

-Luonnon kulumisen kannalta perusteltu esitys, jota kukaan ei ole vastustanut.
+Hks:ssa esitetään, että Kultima–Salvasjärvi-uralle rakennetaan tarpeellisiin kosteikkopaikkoihin mönkijäpitkokset ja sillat.

LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 7.12.2000**Yleistä**

Miksi erämaat sijaitsevat juuri Ylä-Lapin alueella?

-Yksi erämaa-alueiden perustamisen lähtökohdista oli, että nämä ovat laajoja, tietämien taipaleiden takana olevia erämaaisia alueita. Muualla Suomessa tällaisia alueita ei ole jäljellä.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 7.12.2000**Yleistä**

Kysyttiinkö perustamisvaiheessa tietoja lappilaisilta vai ainoastaan eteläsuomalaisilta?

-Erämaakomiteassa oli edustajia sekä Etelä- että Pohjois-Suomesta.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Jos polttopuunotto-oikeudet, kulku-oikeudet ja metsästys- ja kalastus-oikeudet jäävät, se on ihan hyvä.

-Suunnitelmalla pyritään turvaamaan paikallisten ihmisten perinteiset oikeudet, eikä niihin esitetä muutosta.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Eihän tässä mitään heikkoa olekaan, kun kaikki nautinnat ja muut säilyvät.

-Ks. yllä.

Säilytetään oikeudet entisellään.

-Ks. yllä.

Erämaalaki antaa tiettyjen elinkeinojen harjoittajille käyttöoikeuksia.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Kieltoja ja asetuksia emme kovin paljon halua erämaasuunnitelmaan, mutta historian tietoja pitää laittaa.

-Alueen luonnon ja käytön perusselvityksessä on kartoitettu alueen esihistoriaa ja historiaa. Sen sijaan itse suunnitelma keskittyy nykypäivään ja tulevaisuuteen.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Yksityisten ihmisten tukikohdat / maa-alueiden vuokra- ja käyttöoikeudet

Voiko Salvasjärvessä sijaitsevia luontaiselinkeinotukikohtia ostaa omaksi?

-Ei. Erämaalaki kieltää maa-alueen myymisen yksityisille ihmisille.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Metsähallituksen tulee pitää huolta, että meillä on yhtä suuri oikeus erämaa-alueella kuin saamelaisillakin.

-Metsähallitus pyrkii turvaamaan kaikille paikallisille yhtäläiset oikeudet harjoittaa luontaiselinkeinoja.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Olen kotitarvekalastaja. Jos sanon, että osoittakaa minulle Salvasjärveen tukikohta, osoitatteko te?

-Suunnitelman mukaan uusia kotitarvekalastuksen tukikohtia ei voida perustaa erämaa-alueelle. Hakijan tulee täyttää porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) kriteerit.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Suunnitelmassa pitää ottaa huomioon seuraava kommentti: "Seutukunnan talojen tuli hankkia osa perustuotantoa ympäröivien erämaiden metsistä ja vesistä. Talon-oikeuksiin kuului myös kotieläinten esteetön laiduntamisoikeus. Kyseisiin oikeuksiin kuuluu myös kotitarve- ja polttopuun otto 16,5 km:n etäisyydeltä asutettavasta talosta(?). Edellä mainitut talojen oikeudet nauttivat eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuman mukaan perustuslaillista omistussuojaa."

-Talojen oikeudet ovat aikojen myötä muuttuneet. Asutusaikana talon oikeudet saattoivat olla erilaiset kuin silloin, kun oikeudet oli määritelty isojoassa. Isojoassa talot saivat omaa metsää tai osuuksia yhteismetsään. Sen jälkeen useimpia taloja on jaettu, jolloin lohkotiloillakin voi olla keskenään erilaisia oikeuksia; toisella voi olla esimerkiksi osuuksia yhteisiin ja toisella ei. Vaikka omistus-oikeutta periaatteessa suojellaan perustuslailla, niin valtio voi muuttaa laeilla oikeuksien sisältöä. Esim. kaavoituksella, rakentamisrajoituksilla, kalastuksen ja metsästyksen rauhoitus-ajoilla jne. voidaan omistusoikeuden sisältöä muuttaa. Sama koskee yksityisten, yhtiöiden ja valtion omistuksia. Tällä hetkellä olemassa olevan tilan oikeudet näkyvät kiinteistörekisteristä ja maanmittausasiakirjoista. Lisäksi sovelletaan voimassa olevia lakeja.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Kesäaikainen liikenne ja kulku-urat

Paikallisten mönkijäliikennettä saisi rajoittaa, kun katsoo noita hillajänkiä.

-Suunnitelmassa esitetään tiukkaa lupakäytäntöä jatkettavaksi.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

TILAISUUS JA EHDOTUS**MH:N KOMMENTTI, MITEN OTETTU HUOMIOON HKS:SSA****LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 7.12.2000****Kalastus**

Tarvantovaaran jokiin Salvasjokeen, Siilasjokeen, Paatsikkajokeen ja Tarvantojokeen pitäisi istuttaa kaloja, jotta matkailijoilla olisi kalastettavaa. Istutuksen voisi tehdä paikallisellakin kalalla, esim. siirtoistutuksella. Harriakin voisi istuttaa.

-Tällaisessa pitkän aikavälin suunnitelmassa ei kannata kalastuksen järjestelyjen suhteen tehdä näin tarkkoja esityksiä.
+Suunnitelmassa MH veloitetaan laatimaan tarkempi kalavesien hoito- ja käyttösuunnitelma alueelle ottaen huomioon kalastusalueen alueelleen laatima hoito- ja käyttösuunnitelma.

Metsästy

Koirat pois metsästyksessä.

-Vastakkaisiakin kommentteja esitettiin, ks. alla.

Koirattomat ihmiset tekevät tuhoa riistalle, kun haavoittuneet linnut jäävät maastoon. Hyvin koulutettu koira on tärkein metsästyksessä, mutta ei niitä koiria joka paikassa tarvitse olla.

-Lupametsästyksistä voidaan ohjata tai rajoittaa metsästyksessä mahdollisesti aiheutuvien häiriöiden ehkäisemiseksi eri tavoin. Kuultuaan eri osapuolia Metsähallitus voi asettaa rajoituksia ulkopaikkakuntalaisten harjoittamaan lupametsästykseseen. Lisäksi voidaan asettaa lupaehtoja, esim. yhteydenotto-velvollisuus paliskuntien yhteyshenkilöihin.
+Kirjattu suunnitelmaan.

Ulkopaikkakuntalaisten harjoittama kevätpyynti ei ehkä ole tarpeen.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Pitäisi saada luvat vanhoille myrkkypyytäjille, niin saataisiin vähennettyä kettukantaa.

-Metsästyslaki (615/1993) kieltää tämän, joten tällaista ei voida suunnitelmassa esittää.
+Hks:ssa on MH:n kannanotto: riistanhoidollisista ja luonnon-suojelullisista syistä MH pitää ketunmetsästyksistä tärkeänä.

Pitäisi panna muutaman satasen tapporaha ketusta.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Laitetaan suunnitelmaan, että Leppäjärven miehet putsaa ketut tältä alueelta.

-Erittäin kannatettavaa, jos paikalliset pyytävät kettuja alueelta.
+Hks:ssa on MH:n kannanotto: riistanhoidollisista ja luonnon-suojelullisista syistä MH pitää ketunmetsästyksistä tärkeänä.

Muuta

Meillä on olemassa karjan laiduntamisoikeus. Se pitää säilyä myös erämaa-alueella. Oikeus on saantokirjassa mainittu. Laitamme tähän erämaasuunnitelmaan Tarvantovaaran erämaa-alueelle laidunnusalueen lapinlehmälle.

-Erämaalaki (62/1991) sallii maan vuokraamisen tai käyttö-oikeuksien luovuttamisen vain porotalouden, metsästyksen, kalastuksen ja keräilyn tarpeisiin.
+Erämaalaki ei mahdollista tällaista esitystä suunnitelmassa.

Kaikki vanhat kulkureitit pitää piirtää kartalle.

-Tämä voidaan tehdä, mutta ei edellytä suunnitelmaa.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

KÄSIVARREN PALISKUNTA 21.12.2000**Tuvat**

Syväjärven autiotupa on hankalassa paikassa. Voisi olla Syväjärven rannassa.

-Tämä kommentti on tullut useammalta taholta.
+Lähinnä tätä tupaa ajatellen suunnitelmaan on jätetty varaus, että olemassa olevia tupia voidaan siirtää noin 2 km:n säteellä tarkoituksenmukaisempaan paikkaan.

Paliskunta ei kaipaa lisää tupia.

+Suunnitelmaan jätetään varaus, että jos paliskunnan tarpeet muuttuvat, se voi neuvoteltuaan Metsähallituksen kanssa esim. vaihtaa paimentopaikkojensa sijaintia.

KÄSIVARREN PALISKUNTA 21.12.2000**Yksityisten ihmisten tukikohdat / maa-alueiden vuokra- ja käyttöoikeudet**

Porotalouden ja luontais-
elinkeinojen tukikohdat keskitettävä
tiettyihin paikkoihin, ei hujan hajan.
Paliskunnalta on pyydetty
lausunto hakemuksista.

-Erämaalain tavoitteita tukeva esitys.
+Suunnitelmassa on tällainen esitys.

Matkailuyrittäjien tukikohdat
aiheuttavat herkästi häiriötä
porotaloudelle.

-Erämaalaki kieltää Metsähallitusta vuokraamasta tai luovuttamasta
maata matkailun tukikohdalle. Sen sijaan Metsähallitus voi perustaa
tällaisia tukikohtia ja vuokrata niitä lyhytkestoisesti yksityisille henkilöille
tai yrityksille. Yksityismailla olevat matkailuyrittäjien tukikohdat eivät
kuulu erämaahan ja siten eivät myöskään tämän suunnittelun piiriin.
+Suunnitelmassa esitetään, että ohjelmalveluyrittäjät voivat saada
tilapäisiä tukikohtia erämaahan korkeintaan kaudeksi kerrallaan.

Kalastus

Paliskunta kannattaisi Salvas-
järveen talviaikaista verkko-
kalastuskieltoa. Salvasjärven
rauhoitus on ollut kuturauhoitus
syys-tammikuuksi.

-Tällaisessa pitkän aikavälin suunnitelmassa ei kannata kalastuksen
järjestelyjen suhteen tehdä näin tarkkoja esityksiä. Kalastusalueelle
voi tehdä tällaisen esityksen.
+Suunnitelmassa MH veloitetaan laatimaan tarkempi kalaston hks
alueelle ottaen huomioon kalastusalueen laatiman hks:n suuntaviivat.
Salvasjärven rauhoitusesitys käsitellään siinä yhteydessä.

Metsästys

Ulkopaikkakuntalaisten koiralla
metsästysalueet hyvät, katsottu
paliskunnan kanssa.

-Käytännöstä neuvotellaan vuosittain.
+Hks:ssa esitetään jatkettavaksi nykyistä vuotuista neuvottelukäytäntöä.

Hyvä että kiellettiin ulko-
paikkakuntalaisten harjoittama
kevätmetsästys koiralla.

-Käytännöstä neuvotellaan vuosittain.
+Hks:ssa esitetään jatkettavaksi nykyistä vuotuista neuvottelukäytäntöä.

Ketun myrkkypyynti pitäisi
sallia luotettaville henkilöille.

-Metsästyslaki (6158/1993) kieltää tämän, joten ei voida hks:ssa esittää.
+Suunnitelmassa on MH:n kannanottona, että Metsähallitus pitää ketun-
metsästystä riistanhoidollisista ja luonnonsuojelullisista syistä tärkeänä.

Kesäaikainen liikkuminen ja kulku-urat

Tiet kiellettävä erämaissa,
ne vievät erämaan rauhan.

-Erämaalain mukainen esitys.
+Suunnitelmassa todetaan, että tiet ovat kiellettyjä erämaissa.

Pitkokset ja sillat saatava
Kultima-Leppäjärvi-reitille.

-Tiehallinto hallinnoi ja kunnostaa Kultima-Leppäjärvi-polkua.
+Suunnitelmassa esitetään, että mikäli Kultima-Leppäjärvi-polku tulee
MH:lle, se pidetään merkittynä ja tarkoituksenmukaisessa kunnossa.

Koiravaljakkoyrittäjä ok: katsotaan
vuosi kerrallaan pelisäännöt.

+Suunnitelmassa esitetään, että erämaa-alueella jatketaan nykyistä
käytäntöä eli myönnetään lupia koiravaljakkoyritystoimintaan Metsä-
hallituksen valtakunnallisia kelkkauria kulkien.

Muuta

Kelkan perässä vedettävät arkit
lisääntyvä ongelma vesialueilla.

-Tähän ei ole lainsäädännöllisiä mahdollisuuksia puuttua.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

ENONTEKIÖN YHTEISTYÖRYHMÄN KOKOUS 27.02.2001

Paikallisten oikeudet huomioitava
tarkemmin. Esimerkiksi paikallisille
tulisi taata riekonpyyntialueet
erityisellä suojelulla.

-Paikallisilla on riekonpyyntioikeus koko alueella.
+Ei muutosta.

TILAISUUS JA EHDOTUS**MH:N KOMMENTTI, MITEN OTETTU HUOMIOON HKS:SSA****ENONTEKIÖN YHTEISTYÖRYHMÄN KOKOUS 27.02.2001**

Lapin tiepiiriin hallinnassa olevat polut tulisi kunnostaa. Tiehallinnon tulisi suorittaa loppuun Kaaresuvanto–Syväjärvi-polun kunnostaminen.

-Tiehallinto kunnostaa molempia erämaa-alueella olevia polkuja.
+Suunnitelmassa esitetään, että mikäli Kultima–Leppäjärvi-polku ja/tai Lavivaara–Syväjärvi-polku tulevat Metsähallitukselle, ne pidetään merkittyinä ja tarkoituksenmukaisessa kunnossa.

MUUT KOMMENTIT**Yleistä**

On rakennettu kelkkaura kuulematta rasitteiden omistajia (kalastuskunnat, kalastusalueet).

-Metsähallitus kuulee kelkkaura-asioissa paliskuntia ja saamelaiskäräjiä, mutta ei heitäkään maa-omistajien, vaan erikseen lakeihin perustuen.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Käsivarren paliskunnan aita Puusavaara–Kaaresuvanto rakennettiin / lupa myönnettiin kuulematta asianosaisia, esim. kalastuskuntaa (nyk. osakaskunta). Aita sulkee esim. traktorireitin Pahtavaaran–Kotavaaran alueella.

-Metsähallitus kuulee aita-asioissa paliskuntia ja saamelaiskäräjiä, mutta ei heitäkään maa-omistajien, vaan erikseen lakeihin perustuen. Pahtavaaran–Kotavaaran alue on lähellä Kaaresuvannon kylää, erämaa-alueen ulkopuolella.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Metsähallituksen tuvat

Metsähallituksen ei tule rakentaa matkailutukikohtaa Syväjärvelle.

-Tällaista ei ole suunnitteilla.
+Ei muutosta.

Kalastus

Metsähallituksen ei tulisi myydä tai myöntää muille lupia erityisperusteisen kalastusoikeuden vesiin.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Metsästys

Keväällä ei saisi sallia metsästystä koiralla.

+Suunnitelmassa esitetään jatkettavaksi nykyistä metsästyksen neuvottelumekanismia, jonka perusteella päätetään vuosittain mm. ulkopaikkakuntalaisten koiran käyttöä koskevista ehdoista.

Paikkakuntalaisten vapaa, maksuton metsästysoikeus tulee säilyttää.

-Tämä on erämaalain (62/1991) mukainen tavoite. Suunnitelmalla ei kuitenkaan tällaisia asioita ratkaista, sillä metsästys- (615/1993) ja kalastuslait (286/1982) ovat samat erämaa-alueella ja sen ulkopuolella.
+Suunnitelmassa on perusteltu paikkakuntalaisten vapaan metsästysoikeuden säilyttämisen tärkeyttä.

Kesäaikainen liikenne ja kulku-urat

Polku Kaaresuvanto–Syväjärvi–Norjan raja laitettava kuntoon.

-Tiehallinnon polku Kaaresuvannosta Lavivaaraan on muutettu yleiseksi tieksi, ja polku Lavivaarasta Syväjärvelle on myös edelleen Tiehallinnon hallinnassa. Syväjärveltä eteenpäin kyseessä on kesäaikainen maastoura, jolle Metsähallitus myöntää paikallisille maastoliikennelupia suunnitelmassa kuvatuin ehdoin.
+Suunnitelmassa esitetään, että mikäli Lavivaara–Syväjärvi-polku tulee Metsähallitukselle, se pidetään merkittyinä ja tarkoituksenmukaisessa kunnossa. Ura Syväjärveltä Norjan rajalle kulkee enimmäkseen kuivassa maastossa ja on hyvässä kunnossa, mutta sillekin suunnitelma mahdollistaa rakenteiden tekemisen, jos luonnon kulumisen niin vaatii.

Syväjärven polkua ei ole rakennettu hevosmatkailuyrittämistä varten. Hevoset hajottavat polun rakenteet, joita Syväjärven maanomistajatkin ovat olleet tekemässä.

-Kyseessä on Tiehallinnon polku, jolla liikkumiseen ei tarvita maanomistajan lupaa. Toisaalta kaikki maastoa merkittävästi kuluttava kulkeminen olisi hyvä keskittää samoille urille luonnon kulumisen minimoimiseksi.
+Suunnitelmassa on esitys ja suositus, että hevosilla liikkuminen keskitetään samoille urille, joille paikkakuntalaiset saavat kesäaikaisia maastoliikennelupia.

LIITE 2. 10(10)

TILAISUUS JA EHDOTUS	MH:N KOMMENTTI, MITEN OTETTU HUOMIOON
MUUT KOMMENTIT	
Kesäaikainen liikenne ja kulku-urat Hevosmatkailu Syväjärvelle haittaa pyöräilyä ja kävelyä.	-Ks. yllä.
Olemassa olevat urat tulisi kunnostaa ja pitää kunnossa. Ei uusia uria erämaahan.	+Suunnitelmassa on tällainen esitys.
Palojärveltä Salvasjärvelle kulkeva vanha polku tulisi kunnostaa.	-Tälle polulle paikkakuntalaiset saavat kesäaikaisia maasto-liikennelupia. +Suunnitelmassa on esitys, että Metsähallitus seuraa kesäaikaisten maastourien kulumista ja rakentaa tarvittaessa kuluneisiin tai vaarallisiin kohtiin mönkijäpitkoksia tai siltoja, mikäli alueen luonnontilaisuuden säilyttäminen tätä edellyttää. Muualle kuin niille urille, joille suunnitelma mahdollistaa paikkakuntalaisten luvanvaraisen kesäaikaisen maasto-liikenteen, näitä rakenteita ei tehdä. Palojärveltä Salvasjärvelle kulkeva polku kuuluu niihin uriin, joille rakenteita on mahdollista tehdä.

Suunnitelmaluonnoksen esittelytilaisuuksissa esille tulleet näkökohdat ja niiden huomioon ottaminen suunnitelmassa

Suunnitelmaluonnos valmistui kesäkuussa 2002 ja sitä esiteltiin sidosryhmille ja paikallisille asukkaille seuraavasti:

- Enontekiön kuntakohtaiselle yhteistyöryhmälle 28.8.2002
- Käsivarren paliskunnalle 28.8.2002
- paikallisille asukkaille Leppäjärvellä 30.9.2002 ja Kaaresuvannossa 1.10.2002 järjestetyissä yleisötilaisuuksissa
- Enontekiön kalatalousneuvottelukunnalle 21.10.2002
- saamelaiskäräjien edustajille 17.12.2002 (lakisääteinen neuvottelu)

Tähän on kirjattu kokouksissa tulleet suunnitelmaa (hks) koskevat esitykset ja muutostoivomukset sekä se, miten ne on otettu huomioon suunnitelmassa. Kokouksissa tuli myös sellaisia kysymyksiä ja kommentteja, jotka eivät liittyneet Tarvantovaaran erämaahan. Ne kirjattiin muistiin, mutta niitä ei ole tässä yhteydessä käsitelty. Kokouksissa kritisoitiin joiltain osin myös nykyistä lainsäädäntöä, mutta koska suunnitelma on laadittu voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti, tällaisia kommentteja ei tässä laajemmin huomioida.

TILAISUUS JA EHDOTUS	MH:N KOMMENTTI JA MUUTOKSET LUONNOKSEEN
ENONTEKIÖN YHTEISTYÖRYHMÄN KOKOUS 28.8.2002	
Porotalous Porotalouden laidunkierron nykytilanteen kuvausta tulisi tarkistaa yhdessä Käsivarren paliskunnan kanssa.	-Asia on tarkistettu paliskunnalta. +Tiedot on korjattu suunnitelmaan.
Eri käyttömuotojen vaikutukset porotalouteen tulisi selvittää. Varsinkin matkailun ja maastoajoneuvojen vaikutus luontoon ja sitä kautta porolaitumiin olisi selvitettävä.	-Hks:ssa on tällainen suositus yleisellä tasolla. Esitykseksi sitä ei voi nostaa, koska asia ei ole MH:ssa päätettävissä. +Suunnitelman suositusta täsmennettiin lisäämällä nämä nimenomaiset tutkimustarpeet.
Liikenne ja liikkuminen Paikkakuntalaisten kesäaikaisten maasto-liikenneurien karttaa tulee tarkistaa ja täsmentää.	+Tiedot on korjattu suunnitelmaan.
Enontekiön kunnan edustajat esittivät kaikkien kunnan alueella olevien moottorikelkkaurien laillistamista moottorikelkkareiteiksi.	-Metsähallitus ei vastusta urien perustamista reiteiksi, mikäli näin linjataan. +Kirjattu suunnitelmaan.
Saamelaiskäräjien edustajat kannattivat moottorikelkkaurien säilyttämistä nykyisellään, urina.	-Ks. edellinen.
KÄSIVARREN PALISKUNNAN KOKOUS 28.8.2002	
Porotalous Luvussa on vanhentunutta ja osin virheellistäkin tietoa porotalouden merkityksestä alueella.	+Tiedot on korjattu suunnitelmaan Käsivarren paliskunnan edustajien esityksen mukaisesti.

TILAISUUS JA EHDOTUS	KOMMENTTI JA MUUTOKSET HKS:AN
KÄSIVARREN PALISKUNNAN KOKOUS 28.8.2002	
Porotalous	
Suunnitelman suosituksiin koskien laiduntutkimuksia tulisi lisätä seuraava teksti: "Metsähallitus näkee laiduntutkimukset tärkeiksi ja esittää niiden jatkamista ja edelleen kehittämistä."	+Muutos on tehty.
Porotaloutta koskevaan "Eri käyttömuotojen vaikutukset porotalouteen tulisi tutkia" paliskunta totesi, että erityisen tärkeää olisi saada tutkittua tietoa moottorikelkkailun mahdollisista haitoista porotaloudelle.	+Suunnitelman suositusta täsmennettiin lisäämällä tarkennettu tutkimustarve.
Riistanhoito ja metsästys	
Esityksiin lisättävä seuraava teksti: "Metsähallitus neuvottelee vuosittain metsästyslupajärjestelyistä riistanhoitoyhdistyksen, Käsivarren paliskunnan, metsästysmatkailusta ainakin osan toimeentulostaan saavien yrittäjien ja mahdollisten ammattimetsästäjien kanssa."	+Muutos on tehty.
Luontomatkailu ja virkistyskäyttö	
Lukuun tulisi täsmentää kohtaan vuokratuvat ja isännöidyt vuokratuvat seuraava teksti: "Jos tällaisia tupia perustetaan Tarvantovaaran erämaa-alueelle, ne tulevat Metsähallituksen yhteiskunnalliseen hallintaan ja niitä vuokrataan lyhytkestoisesti matkailuyrittäjille."	-Hks:sta poistettiin lausunto-kierroksen jälkeen kuvaukset em. tuvista, koska niitä ei alueella ole. +Muutettu suunnitelmaan.
Tavoitteisiin ja toimenpiteisiin kohtaan 6 täsmennys: "Ohjelmapalveluiden tilapäiset tukikohdat käsitellään vuosittain matkailuyrittäjien, Käsivarren paliskunnan ja Metsähallituksen yhteisneuvotteluissa. Syrjävyöhykkeelle sijoitettaviin tukikohtiin on oltava paliskunnan suostumus."	+Muutos on tehty.
Kestävällä perustalla toimivien luontomatkailuyrittäjien pitäisi kuljettaa ihmisperäisetkin jätökset pois silloin, kun yrittäjän toiminta on laajaa ja kuormittaa tiettyä aluetta säännöllisesti.	-Näin yksityiskohtaisia esityksiä ei kirjata hks:an, mutta MH pyrkii edistämään luontomatkailun kestävyyttä neuvotteluin ja sopimuksin. Myös MH:n ympäristö- ja laatujärjestelmä velvoittaa tähän. +Ei muutosta.
Virkistysvyöhykkeen leveydelle ei ole tarkoituksenmukaista määrittää tiukkaa m-määrää, mutta kyseessä on noin 100 m:n vyöhyke moottorikelkkauran molemmin puolin. Autiotupien ympärillä vyöhyke on laajempi (sis. Rajavartiolaitoksen tuvat).	-Asia näkyy vyöhykekartasta, kyseessä oli täsmennävä kommentti. +Ei muutosta.
Liikenne ja liikkuminen	
On hyvä, että MH myöntää ulkopaikkakuntalaisille talviaikaisia maastoliikennelupia merkittyjen moottorikelkkaurien ulkopuolelle ennalta sovituille kulku-urille edellyttäen, että heillä on alueen ja olosuhteet hyvin tunteva paikkakuntalainen opas matkassa tai he osallistuvat maksulliselle moottorikelkkasafarille.	+Ei muutosta.
Paikalliset oppaat veloitettava olemaan yhteydessä Käsivarren paliskunnan ko. alueen työnjohtajiin, ennen kuin lähtevät ulkopaikkakuntalaisten oppaaksi moottorikelkkaurien ulkopuolelle.	-MH:n lupakäytännön mukainen kommentti. -Lukua 11 on täsmennetty lausunto-kierroksen jälkeen.
Kulkuyhteyksiä ja liikkumista ohjaavat säädökset	
-lukuun tulisi lisätä seuraava teksti: "Myöskään vaikeasti liikuntavammaisen henkilö ja hänen saattajansa eivät tarvitse maastossa liikkumiseen maanomistajan lupaa, mutta toiminta vaatii alueellisen ympäristökeskuksen luvan."	-Vaikeasti liikuntavammaisen ei maastoliikennelain (4 §, 2 mom kohta 7) mukaan tarvitse lupaa myöskään alueelliselta ympäristökeskukselta. Se voi myöntää maastoliikenteeseen luvan henkilölle, jonka liikuntakyky on rajoittunut. +Kirjattu suunnitelmaan.

TILAISUUS JA EHDOTUS**MH:N KOMMENTTI JA MUUTOKSET HKS-LUONNOKSEEN****KÄSIVARREN PALISKUNNAN KOKOUS 28.8.2002****Liikenne ja liikkuminen**

Paikkakuntalaisten kesäaikaisten maastoliikenneurien karttaa tulee tarkistaa ja täsmentää, mutta ei lisätä uusia uria. Esimerkiksi Lavi-vaara–Syväjärvi-välillä tulisi olla vain yksi ura, so. vanha Tiehallinnon polku, ja harjuja pitkin Hietajoen lähellä kulkeva ura tulisi poistaa kokonaan käytöstä luonnon kulumisen takia.

-Sama kommentti kuin Enontekiön yhteistyöryhmällä ja osin Leppäjärven ja Kaaresuvannon yleisötilaisuuksissa.
+Tiedot on korjattu suunnitelmaan.

Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus

Tavoitteet ja toimenpiteet, kohta 1 tarkennus: ”– – päättää Metsähallitus tuvan käytöstä suunnitelmassa esitetyn vyöhykejaon mukaisesti kuultuaan asiassa ensin sidosryhmiä ja ottaen porotalouden edut huomioon. Erityisesti neuvotellaan Käsivarren paliskunnan käyttötarpeesta tuville.”

+Muutos on tehty.

Karttoihin pitäisi saada tieto, että Tarvannon Kärppälompolon tupa on lukittu. Ongelmana on, että vanhoissa kartoissa tupa on autiotupana, ja jotkut kulkijat hakeutuvat sinne ko. tiedon varassa.

-MH antaa tämän tiedon uusittaviin karttoihin aina, kun mahdollista. MH ei kuitenkaan tuota maastokarttoja itse. MH:n luontoon.fi-sivuilla tiedot pyritään pitämään ajan tasalla.
+Ei muutosta.

KALATALOUSNEUVOTTELUKUNNAN KOKOUS 21.10.2002**Kalavesien hoito ja kalastus**

Kalastusalueen rooli kalakantojen hoidossa ja kalastuksen järjestämisessä on tuotava selkeämmin esille heti luvun **Kalastus-oikeus ja kalastusrajoitukset** alussa.

+Muutos on tehty.

Tavoitteet ja toimenpiteet, kohtaan 3 lisätään: ”Siikaistutuksissa tulee pyrkiä käyttämään alueen omia siikakantoja heti, kun se on vesiviljelyllisistä syistä mahdollista.”

+Muutos on tehty.

Tavoitteet ja toimenpiteet, kohtaan 4 viimeinen lause: ”Alueen vesiin ei istuteta alkuperältään vieraita kalakantoja” korvataan lauseella: ”Istutukset tulee toteuttaa tarkoitukseen sopivilla kalakannoilla.”

+Muutos on tehty.

LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 30.9.2002**Yleistä**

Onko erämaalaki perustuslain suojaama, so. missä järjestyksessä se on säädetty?

-Erämaalaki on säädetty normaalissa lainsäätämisyjärjestyksessä, ei perustuslainsäätämisyjärjestyksessä.
+Ei muutosta.

Erämaalaisissa puhutaan vain saamelaiskulttuurin turvaamisesta.

-Erämaalain muina tavoitteina on alueiden erämaisyyden säilyttäminen, luontaiselinkeinojen turvaaminen ja luonnon monipuolisen käytön edellytysten kehittäminen.
+Ei muutosta.

Tulevatko paikkakuntalaisten kalastus, metsästys ja puun ottaminen maksullisiksi?

-Erämaa-alueen hks ei määrittele maksullisuutta, vaan pyrkii vain turvaamaan osaltaan paikallisten kalastuksen, metsästyksen ja polttopuunsaannin. Paikkakuntalaisten kalastus ja metsästys eivät ole nyky-lainsäädännöllä maksullisia, mutta puiden kaataminen valtionmailta on nykyiselläänkin maksullista myös paikkakuntalaisille.
+Ei muutosta.

LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 30.9.2002**Yleistä**

Metsähallituksen yhteistyöryhmässä kuullaan kyllä muita tahoja, mutta ei lapinkylä. Korkein oikeuskin pyysi lausuntoa lapinkylältä, mutta ei saamelaiskäräjiltä.

-Metsähallitukselle ei ole selvää, mihin oikeusprosessiin tässä viitataan. MH:n Enontekiön kuntaa koskevassa yhteistyöryhmässä on kolme kunnan ja kaksi saamelaiskäräjien valitsemaa edustajaa. Näistä valinnoista riippuu, miten lapinkylä ry:t ovat yhteistyöryhmässä edustettuina. Metsähallitus kuulee saamelaiskäräjiä lakiin perustuen, ei maa-omistajana.
+Ei muutosta suunnitelmaan, mutta lisätään lausuntokierroksen jakeluun alueella toimivat lapinkylä ry:t.

Malminetsintä ja kaivostoiminta

Miten erämaalaki suhtautuu kaivostoimintaan ja malminetsintään?

-Valtausten teko on mahdollista, mutta kaivosasia ei ole MH:n päätettävissä. Suunnitelmassa Metsähallitus tee asiaa koskevia suosituksia, koska erämaa-alueelle ei saa määrätä kaivospiiriä ilman valtioneuvoston hyväksymistä.
+Ei muutosta.

Luontomatkailu ja virkistyskäyttö

Kultimasta Leppäjärven kautta Kautokeinoon menevä vanha tielinjaus, joka näkyy leveänä aukkona maastossa, pitäisi merkitä ja sen varrelle pitäisi saada tulipaikka.

-Erämaa-alueella kulkee jo Tiehallinnon polku, joka on merkitty reitti Kultimasta Leppäjärvelle. Erämaa-alueiden luonteeseen eivät pääsääntöisesti sovi huolletut tulipaikat. Erämaassa kulkija saa valita tulipaikkansa vapaasti.
+Ei muutosta.

Leppäjarvi–Kultima-polun varteen, esim. Hanhijärvelle, tulisi saada tulipaikka.

-Kyseessä on virkistysvyöhyke, ja merkityn polun varrelle jos minne sopii huollettu tulipaikka. Suunnitelmaan voi jättää varauksen, että alueelle voidaan tulevaisuudessa rakentaa tulipaikka. Suunnitelman varaus ei vielä tarkoita, että Metsähallitus rakentaa tulipaikan, sillä siihen pitää myös löytyä varat.
+Hks:an on lisätty mahdollisuus: Virkistysvyöhykkeelle Tiehallinnon merkittyjen polkujen varteen voidaan rakentaa korkeintaan kaksi huollettua tulipaikkaa.

Syvä- ja Salvasjärven autiotuvat voisi siirtää muualle, koska ne ovat niin syrjäisissä paikoissa, etteivät kulkijat osu tupien kohdalle.

-Suunnitelmaluonnoksessa on varaus, että alueella olevia tupia voidaan siirtää toiseen paikkaan noin kahden kilometrin säteellä.
+Ei muutosta.

Syväjärveltä Kautokeinoon menevän polun varteen tulisi saada opasteita.

-Alueelle ei kohdistu niin paljon retkeilykäyttöä, että olisi järkevää merkitä polku ja tehdä sinne retkeilyä palvelevia rakenteita. Polkujen ylläpito on kallista, eikä tämä alue kuulu Metsähallituksen retkeilyn painopistealueisiin.
+Ei muutosta.

Luontaiselinkeinojen harjoittajat asuvat Metsähallituksen autiotuvissa jopa viikkoja yhteen menoon ja kuluttavat puita.

-Suunnitelmassa esitetään nykykäytännön jatkamista: ”Poromiehet voivat yöpyä autiotuvissa useampiakin perättäisiä öitä hiljaisena kautena edellyttäen, että he sopivat asiasta etukäteen Metsähallituksen kanssa.”
+Suunnitelmaan muutettu: ”Luontaiselinkeinonharjoittajat voivat yöpyä – – ”.

Liikenne ja liikkuminen

Miksi poromiehet saavat ajaa mönkijällä vapaammin kuin muut paikalliset asukkaat? Nimismies ei anna aseenkuljetuslupaa, mikäli paikallisella metsästäjällä ei ole esittä MH:n maastoliikennelupaa. Luontaiselinkeinoa harjoittava kokee niin, että vain poronhoitajat voivat kulkea alueella vapaasti.

-Poromies tarvitsee metsästämään mennessään samanlaisen maastoliikenneluvan kuin muutkin paikalliset, mutta jos hän on poronhoitotöissä, hänelle riittää poroisännän tai varaporoisännän lupa mönkijällä kulkemiseen. Kaikki Enontekiön kunnan asukkaat ovat samanarvoisia, kun Metsähallitus myöntää paikallisten asukkaiden maastoliikennelupia erämaa-alueelle.
+Ei muutosta.

TILAISUUS JA EHDOTUS**METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA MUUTOKSET LUONNOKSEEN****LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 30.9.2002****Liikenne ja liikkuminen**

Jos mönkijäreittiverkostoa parannettaisiin, se auttaisi vähentämään mönkijöiden maastoon aiheuttamia paineita.

-Suunnitelmassa on tämän suuntainen esitys, että olemassa olevat vakiintuneet kulku-urat pidetään kunnossa.
+Ei muutosta.

Mönkijän käytön voisi kieltää kaikilta alle 60-vuotiailta. Mönkijän käyttö pitäisi kieltää kaikilta tasapuolisesti.

-Tämä ei ole erämaasuunnittelussa päätettävissä oleva asia. Tällainen vaatisi lainsäädännöllisiä muutoksia.
+Ei muutosta.

Kaurajärvelle ja Jaarnajärvelle pitäisi saada Leppäjärveltä mönkijäura.

-Tämä ei ole nykyisellään vakiintunut kulku-ura, vaan olisi uusi ura nykyisten lisäksi. Erämaa-alueen perustamistarkoituksen vastainen esitys.
+Ei muutosta.

Pyydettiin lihavoinnilla merkittyä lisäystä kohtaan, jossa todetaan että Metsähallitus myöntää ulkopaikkakuntalaisille talviaikaisia maastoliikennelupia myös merkittyjen Metsähallituksen valtakunnallisten moottorikelkkaurien ulkopuolelle ennalta sovituille kulku-urille edellyttäen, että heillä on alueen ja olosuhteet hyvin tunteva **luotettava** paikkakuntalainen opas matkassa tai he osallistuvat maksulliselle moottorikelkkasafarille.

-MH ei voi alkaa luokitella paikkakuntalaisia ihmisiä luotettaviin/epäluotettaviin.
+Hks:an on päivitetty luku 11 **Maastoliikenne ja muu liikkuminen**.

Metsähallitus ei saisi estää käytössä olevien polkujen merkitsemistä, esim. Palojärveltä Lätäsenon kautta Somasjärvelle.

-MH pystyy nykyisellä rahoituksella juuri ja juuri ylläpitämään nykyisen palveluvarustuksen. MH:lla ei ole mahdollisuuksia perustaa kokonaan uusia merkittyjä reittejä ja niiden vaatimia rakenteita soidensuojelualueelle, ja lisäksi niitä myös vastustavat jotkin sidosryhmät. MH laati vuosina 1999–2000 Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman (Sandström ym. 2000), jossa kuultiin laajasti eri intressiryhmiä; lopputuloksena on näistä asioista seuraavanlainen linjaus: Tavoitteena on nykyisten palvelurakenteiden säilyttäminen määrällisesti ja ylläpito ja huolto siten, että laatutaso säilyy ja täyttää myös Metsähallituksen ympäristö- ja laatujärjestelmän vaatimukset. Kehittäminen suunnataan virkistyskäytön ja ohjelmalvelutoiminnan tarpeista lähtien muutamille keskeisille alueille, joita Enontekiöllä ovat Käsivarren erämaa, Lätäsenon vesiretkelyreitti ja Hetan lähivirkistysalue. Merkityt reitit tietömiin laajoihin kairoihin luovat ihmisille väärää turvallisuuden tunnetta. Palveluvarustus on kuitenkin hyvin vähäistä tai olematonta, ja omin avuin on tultava toimeen. Sen, joka osaa ja jaksaa tällä alueella omin voimin kulkea ja leirytyä, tulee osata myös suunnistaa. Kyseinen linjaus Palojärveltä Lätäsenon kautta Somasjärvelle ei ole myöskään Tunturi-Lapin seutukaavassa erämaa-alueen osalta.
+Ei muutosta.

MH mainostaa maastopyöräilyreittejä esitteessä, mutta mitä se aikoo tehdä virallisten pyöräilyreittien saamiseksi kuntaamme?

-Paikkakuntalaisten kesäaikaiset maastoliikenneurat ovat monin paikoin hyviä maastopyöräilyreittejä. Erämaa-alueella Lavivaara–Syväjärvi- ja Kultima–Leppäjärvi-urat ovat merkittäviä, ja Tiehallinto kunnostaa niitä. Erämaa-alueella maastopyöräilyn edellytykset on hyvin turvattu hks:lla.
+Ei muutosta.

Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus

Mitä tapahtuu, jos yksityishenkilö rakentaa Tarvantovaaran erämaa-alueelle metsästysmajan? Saako hän rakennusluvan Metsähallitukselta, mikäli hän anoo sitä, koska kunta ei hänelle varmaankaan tällaista lupaa myönnä?

-Luvattomasta rakentamisesta joutuu käräjille. Metsähallitus ei ole rakennuslupien myöntäjä, vaan vastaa maapohjan vuokra- ja käyttöoikeussopimuksista. Ks. myös alla oleva vastaus.
+Ei muutosta.

LEPPÄJÄRVEN YLEISÖTILAISUUS 30.9.2002**Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus**

Miksi paliskunta voi rakentaa kämppiä erämaa-alueelle, mutta yksityiset eivät voi? Metsähallitus riitelyttää paikkakuntalaisia myöntämällä toisille elinkeinoille tukikohtia ja toisille ei. Tarvantovaaran ja Urtivaaran (Rupisuolijärven) tuvat menivät yhdelle luontaiselinkeinoille, porotaloudelle, vaikka myös riekonpyytäjillä olisi ollut niille käyttöä ja tarvetta.

-Erämaa-alueen yksi päätarkoitus on luontaiselinkeinojen turvaaminen. Lainsäädännöllä on pyritty turvaamaan myös luontaiselinkeinojen tukikohtatarpeet. MH voi suunnitelman mukaisesti myöntää luontaiselinkeinojen harjoittajalle tukikohdan, jos hakija saa päätoimisen toimeentulonsa luontaiselinkeinoista eli täyttää porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) kriteerit.
+Ei muutosta.

Oikeudessa on päätetty, että erityisperusteisen kalastusoikeuden haltija voi rakentaa korvauksetta mökin sen järven rannalle, johon hänellä on kalastusoikeus.

-Hovioikeuden päätös ei mahdollista mökin rakentamista.
+Ei muutosta.

KAARESUVANNON YLEISÖTILAISUUS 1.10.2002**Yleistä**

Metsähallituksen ei tarvitse tehdä suunnitelmia lainkaan, koska alue ei kuulu Metsähallitukselle.

-Nykyllä lainsäädäntö kuitenkin velvoittaa Metsähallituksen laatimaan erämaa-alueille hks:t.
+Ei muutosta.

Suunnitelmasta tulee pyytää lausunto kalastuksen ja metsästyksen alkuperäisiltä oikeudenomistajilta, toisin sanoen lapinkylien perillisiltä. MH pyytää lausunnon aina paliskunnalta eikä lapinkyliä. Korkein oikeus sen sijaan pyytää lausunnon joka asiasta lapinkyliä.

-Metsähallitukselle ei ole selvää, mihin oikeusprosessiin tässä viitataan. MH kuulee paliskuntaa lakeihin perustuen, ei maa-omistajana.
+Ei muutosta hks:an, mutta lisää lausunto-kierron jakeluun alueella toimivat lapinkylä ry:t.

Rantojen päätösoikeuden omistaa se, jolla on kalastusoikeus järviin. Metsähallitus ei saa puuttua tähän omistusoikeuteen, eikä periä vuokraa järvien rannoilla olevista mökeistä.

-Metsähallitus toimii kulloisenkin lainsäädännön mukaisesti. Silloin jos lakeja muutetaan, muuttaa myös Metsähallitus välittömästi toimintatapojaan.
+Ei muutosta.

MH tuhoaa aluetta koskevalla hks:lla kaikki paikallisten oikeudet, koska ei kysy, mitä paikalliset näillä alueilla tekevät. Jos MH estää paikallisten oikeuksien toteutumista, se myös rikkoo ihmisoikeuslakeja. Suunnitelmia alueelle tekevät asiantuntemattomat henkilöt.

-Hks:t laaditaan osallistavan suunnittelun periaatteella, ja esim. juuri tässä kokouksessa MH on kysymässä, mitä paikalliset näillä alueilla tekevät. Hks:n yhtenä lähtökohdaksi on paikallisten oikeuksien turvaaminen. Suunnitelma pyrkii säilyttämään nykyiset elinkeinot, turvaamaan niiden edellytykset ja luomaan uusia kestäviä uontomatkailumahdollisuuksia.
+Ei muutosta.

Laidunalueet eivät kuulu paliskunnalle. MH:n tulee kysyä alueen todellisilta oikeudenomistajilta, lapinkylien perillisiltä, minkälaisia suunnitelmia alueelle tarvitaan. Paliskunnat on nostettu tärkeimmiksi päätöksentekijöiksi, vaikka niillä ei ole saantoa alueelle, kuten ei Metsähallituksellakaan.

-Paliskunta ei omista erämaan maita, mutta sen osakkailla on poronhoitolain mukaan oikeus laiduntaa porojaan erämaa-alueella maan omistus- tai hallinto-oikeudesta riippumatta. Enontekiö on kokonaan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta, missä maata ei saa käyttää niin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa porotaloudelle (848/1990, 2 §).
+Ei muutosta.

Kalavesien hoito ja kalastus

Kaloja saa istuttaa ja pitääkin, koska Metsähallitus on "velan puolella"; mutta ei saa istuttaa väärää kalaa. Pitkäjärven ei ole istutettu kalaa, vaikka siitä on pyydetty kaikki kalat pois. Lavijokeen pitäisi istuttaa taimenta.

-Hks:ssa on maininta tarkemman kalavesien käyttö- ja hoitosuunnitelman tekemisestä, ja nyt käsillä olevassa yleisen tason suunnitelmassa ei kannata mennä näin tarkkoihin yksityiskohtiin. Lavijoki on erämaa-alueen rajan ulkopuolella, mutta hks:n linjauksena on ensisijaisesti saada Lavijoen kaltaisten jokien luontainen kalakanta kasvamaan.
+Ei muutosta.

KAARESUVANNON YLEISÖTILAISUUS 1.10.2002**Riistanhoito ja metsästys**

Haluttiin tietää riekon ansapyyntiin järjestämisestä. Riistakanta oli hyvä ennen MH:n tuloa alueelle. MH:n tarkoituksena on tuhoata alueen alkuperäinen kulttuuri mm. tuhoamalla riekonpyyntipaikkoja. MH:n työntekijät pelottelevat riekot pois alueelta, koska he eivät itse osaa kulkea siellä.

-Suunnitelma mahdollistaa nykyisten metsästyskäytäntöjen jatkumisen myös riekon ansapyyntiin osalta. Mikäli lainsäädäntö muuttuu, muuttuu käytäntö vastaavasti myös erämaa-alueella. MH:lla on melko vähän maastotyöntekijöitä Enontekiöllä ja he ovat itse kaikki paikkakuntalaisia, alueen hyvin tuntevia.
+Ei muutosta.

Rauhoitetaanko suunnitelmassa alueita metsästykseltä?

-Valtionmailla ei rajoiteta paikkakuntalaisten harjoittamaa pyyntiä. Ulkopaikkakuntalaisten harjoittama metsästys sen sijaan on Metsähallituksen päätettävissä oleva asia. Erämaalaissa ei säädetä suoraan mitään metsästyksestä.
+Ei muutosta.

Puuston käyttö

Polttopuun ottamisen erämaa-alueelta pitäisi olla paikkakuntalaisille vapaata ja maksutonta. On olemassa asiakirjoja, jotka todistavat oikeudesta ottaa vapaasti polttopuuta. Näin on päätetty maaoikeudessa.

-Metsähallituksen tulkinta nykylainsäädännöstä on, että Metsähallitus on velvollinen perimään polttopuista käyvän hinnan. Suunnitelmassa turvataan paikallisten ihmisten polttopuunsaanti erämaa-alueelta.
+Ei muutosta.

Luontomatkailu ja virkistyskäyttö

Metsähallituksen ei tule kunnostaa autiotupia, vaan ne pitää luovuttaa paikkakuntalaisille.

-Metsähallitus toimii nykylainsäädännön mukaisesti, ja autiotuvat ovat nykyisellään valtion omaisuutta.
+Ei muutosta.

Liikenne ja liikkuminen

Hks-luonnoksesta puuttuu tievaraus Syväjärveltä Norjaan. Alueella on kulkenut tie jo satoja vuosia. Tien tekeminen olisi koko paikkakunnan etu, mutta hettalaiset pelkäävät, että heiltä vähenisivät matkailijat tien tekemisen myötä.

-Sama asia on tullut esille jo edellisessä kokouksessa, mutta esille on tullut myös tietä vastustavia kommentteja, ks. myös alla. Tien rakentaminen ei ole Metsähallituksen päätettävissä oleva asia. Alue on perustettu erämaa-alueeksi, ja tien rakentaminen erämaa-alueelle vaatii valtioneuvoston luvan.
+Ei muutosta.

Syväjärveltä Norjaan ei pidä rakentaa tietä. Se veisi alueelta erämaan rauhan.

-Erämaalain mukainen esitys.
+Ei muutosta.

Syväjärvelle menevä alkuperäinen tie on huono ja menee koko ajan huonompaan kuntoon. Kunnan tie estäisi maaston tuhoutumisen. Hietajoen vartta menevä reitti on paremmassa kunnossa.

-Ks. yllä.
+Ei muutosta.

Lavivaaran ja Syväjärven välille saisi kunnostaa idän puoleisen, vanhan Tiehallinnon ylläpitämän polun ja toisen reitin poistaa kokonaan. Vanha Tiehallinnon ylläpitämä reitti, joka kulkee kivikkoja pitkin, on parempi kuin hiekkaharjuja pitkin Hietajoen varressa kulkeva tie.

-Ko. polku kuuluu edelleen Tiehallinnolle. Metsähallitus on sopinut Tiehallinnon kanssa työryhmän perustamisesta. Työryhmän tehtävänä olisi päättää tärkeimmistä ja pikaisinta kunnostusta vaativista kohteista.
+Muutos on tehty suunnitelmaan siten, että Hietajoen varressa kulkeva ura on poistettu kartalta.

Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus

Riekonpyytäjät tarvitsevat erämaassa tukikohtia.

-Vain ammattimaiselle riekonpyytäjälle (luontaiselinkeinonharjoittaja) voidaan myöntää oikeus pysyvän tukikohdan perustamiseen.
+Ei muutosta.

KAARESUVANNON YLEISÖTILAISUUS 1.10.2002**Käyttöoikeuksien vuokraus ja luovutus**

Paikkakuntalaiset eivät aio maksaa vuokraa erämaa-alueella sijaitsevista tukikohdista vaan käyvät kaikki käräjillä.

-Metsähallitus on nykyainsäädännöllä veloitettu perimään tukikohdista käyvän vuokran. Jos lakeja muutetaan, muuttaa myös Metsähallitus välittömästi toimintatapojaan.
+Ei muutosta.

Luonnonsuojelu

Olisi parempi, mikäli Metsähallitus tekisi jotakin luonnon puolesta.

-Suunnitelmassa on lukuisia esityksiä, joilla pyritään säilyttämään alueen luontoarvoja tai lisäämään niitä.
+Ei muutosta.

Kulttuuriarvojen suojelu ja hoito

MH voi turvata saamelaiskulttuuria, mutta ei muiden kustannuksella. Erämaalain 1. pykälässä oleva "saamelaiskulttuurin turvaaminen" pitäisi muuttaa muotoon "alkuperäisväestön kulttuurin turvaaminen".

-MH noudattaa suunnittelussa kaikkia voimassa olevia lakeja ja asetuksia sekä pyrkii olemaan esityksissä oikeudenmukainen. Hks:n tehtävä ei ole lähteä esittämään muutoksia lainsäädäntöön. Hks:ssa todetaan alueen kulttuuriarvojen suojelun tavoitteena olevan mm. alueen perinteisen luonnonkäytön turvaaminen.
+Ei muutosta.

LAKISÄÄTEINEN NEUVOTTELU SAAMELAISKÄRÄJIEN KANSSA HETASSA 17.12.2002**Yleistä saamelaislainsäädännöstä**

Metsähallitus on ainoa yksittäinen viranomainen, jolla on lain tasolla annettu velvoite turvata saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytykset luonnonvarojen hoidossa.

+Metsähallitus-lain tuomat velvoitteet on täydennetty suunnitelmaan.

Maankäyttö- ja rakennuslakiin sekä ko. lakiin perustuvaan valtioneuvoston päätökseen valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista tulee viitata myös saamelaiskulttuurin osalta. Näistä pitäisi tuoda esille saamelaisten asema selvemmin ja pohtia suunnitelmassa näiden oikeusvaikutuksia.

+Täydennetty suunnitelmaan.

Vyöhykkeistäminen

Tässä suunnitelmassa vyöhykkeet vaikuttavat positiivisemmin saamelaiskulttuurin säilymisen edellytyksiin kuin aiemmissa erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmissa. Negatiivista on se, että myös syrjävyöhykkeillä on sallittu tietyn rajoituksen matkailun liiketoiminta.

-Metsähallituksen tehtävä on myös erämaa-alueilla sovittaa yhteen luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu siten, että luontaiselinkien ja saamelaiskulttuurin edellytykset turvataan. Hks:n sallima matkailun liiketoiminta on tämän vuoksi erittäin rajoitettua koko erämaassa, ja rajoitettuinta se on syrjävyöhykkeellä.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Porotalous

Maatalouspolitiikkaa tulisi tarkistaa poroelinkeinojen osalta. Kansainvälinen lainsäädäntö antaa tähän mahdollisuudet. Poronhoidon tuki tulisi saada tasoltaan vastaamaan muita maatalouden tukimuotoja, sitä kautta laitumet säästyisivät. Laidunten säilyminen on tärkeämpää kuin laiduntutkimukset, joilla ei ole itseisarvoa.

+Lisättiin suunnitelman suositukseksi: "Eläinکوhtaisen tuen vaikutukset eloporomääriin ja porolaidunten kuntoon tulisi tutkia. Peruste: EY:n päätöslauselma A4-0073/99. Poronhoidon tuki tulisi saada tasoltaan vastaamaan muita maatalouden tukimuotoja; sitä kautta laitumet säästyisivät."

Koiravaljakkotoiminnan mahdolliset haitat porotaloudelle tulisi tutkia ensi tilassa.

+Lisättiin suunnitelman suositukseksi: "Erytisen kiireisiä tutkimusaiheita ovat – – moottorikelkkailun ja koiravaljakkotoiminnan mahdolliset haitat porotaloudelle."

TILAISUUS JA EHDOTUS**MH:N KOMMENTTI JA MUUTOKSET HKS-LUONNOKSEEN****LAKISÄÄTEINEN NEUVOTTELU SAAMELAISKÄRÄJIEN KANSSA HETASSA 17.12.2002****Riistanhoito ja metsästys**

Sekä kehittämis- että seuranta-toimintaan tulisi ottaa selkeämmin mukaan saamelaiskäräjät.

-Kulttuuriarvojen suojelun ja hoidon seurannassa saamelaiskäräjät on suunnitelmaluonnoksessa mukana.
+Lisättiin saamelaiskäräjät riistanhoidon ja metsästyksen kehittämis- ja seurantatoimintaan.

Täsmennetään vielä: "Yhdessä Käsivarren paliskunnan, Enontekiön riistanhoitoyhdistyksen ja paikallisten metsästyksestä ainakin osan toimeentulostaan saavien matkailuyrittäjien kanssa Metsähallitus kehittää ulkopaikkakuntalaisten harjoittamaa metsästystä – –". +Muutos on tehty.

Malmimetsintä ja kaivostoiminta

Kaivostoimintaa koskevaa KHO:n ratkaisua on erältä osin tulkittu puutteellisesti: suosituksissa tulisi olla neuvotteluvaihtoehto paliskunnan/saamelaiskäräjien kanssa.

+Lisättiin suunnitelman suositukseksi: "Työ- ja elinkeinoministeriön on neuvoteltava alueen paliskunnan ja saamelaiskäräjien kanssa valtauslupahakemuksista. Peruste: KHO:n päätös 31.3.1999 ja Laki saamelaiskäräjistä (974/1995)".

Luontomatkailu ja virkistyskäyttö

Mistä on kotoisin "virkistyskäytön" käsite, joka on maastoliikennettä ja liiketoimintaa?

-Tällaista määritelmää käytetään useissa eri tutkimuksissa; Suomessa mm. luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisyöryhmä, joka laati ehdotuksen Paavo Lipposen II hallituksen hallitusohjelmassa mainituksi työllisyyttä tukevaksi ohjelmaksi.
+Lisättiin lukuun seuraava teksti: "Tällaiseen luonnon virkistyskäytön laajaan määritelmään on päätyttyä muun muassa luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämisyöryhmä (Ympäristöministeriö 2002b)." Teoksen viitetiedot lisättiin lähdeviitteisiin.

Liikenne ja liikkuminen

Mikään laki ei velvoita Metsähallitusta myöntämään lupia kaupallisiin koiravaljakko-safareihin. Saamelaiskäräjien kanta on se, että vetokoiria ei tarvita ensimmäistään heikentämään saamelaisten asemaa entisestään.

-Nykylinjaus on, että yrittäjien toiminta on luvanvaraista; yksityisten koiravaljakoihin ei Metsähallitus voi puuttua muutoin kuin tupien käytön osalta.
+Lisättiin hks:n suositukseen (luku 11.2.2) : "Koiravaljakoilla liikkumisen säännöt pitäisi selvittää mahdollisia lainsäädäntömuutoksia varten. Peruste: Koiravaljakoilla liikkuminen on yleistynyt ja siksi kaivataan selkeämpää lainsäädäntöä tästä liikkumismuodosta. Asian selvittämistä kannattavat saamelaiskäräjät, paliskunnat, Paliskuntain yhdistys, Metsähallitus ja saamelaisten kotiseutualueella toimivat koiravaljakkoyrittäjät."

Opetus ja tutkimus

Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelmaa voisi hyödyntää suunnitelmassa enemmän, esim. saamelaisten perinteisen tietämyksen hyödyntäminen. Sen tulisi olla käytettävissä rinnan tutkimustiedon kanssa.

+Täydennetty suunnitelmaan.

Suunnitelman vaikutusten arviointi / Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset

Koiravaljakoista kertovaan kohtaan tulisi lisätä: "Omaehtoiseen koiravaljakkotoimintaan Metsähallitus ei nykyisellään voi puuttua."

+Muutos on tehty.

LAKISÄÄTEINEN NEUVOTTELU SAAMELAISKÄRÄJIEN KANSSA KOSKIEN KALDOAIVIN ERÄMAA-ALUEEN JA SAMMUTTIJÄNGÄN-VAIJOENJÄNGÄN SODENSUOJELUALUEEN HKS:A 21.8.2003

Saamelaiskäräjät toivovat neuvottelussa esille tulleita asioita otettavaksi huomioon myös muissa saamelaisten kotiseutualueelle laadittavissa suunnitelmissa, joten tässä käsitellään ne neuvottelussa esille tulleet muutosehdotukset, jotka koskevat myös Tarvantovaaran erämaa-alueita.

Suomen erämaat

Suomen kielessä ei ole sanaa **erämaa**. Olisi korjattava teksti luvussa **Suomen erämaat**.

+Muutettu ko. lause suunnitelmaan seuraavasti: "Suomen kielessä ei ole suomen kielen **erämaa**-sanaa vastaavaa käsitettä."

LAKISÄÄTEINEN NEUVOTTELU SAAMELAISKÄRÄJIEN KANSSA 21.8.2003**Hoidon ja käytön tavoitteet**

Maankäyttö- ja rakennuslain osalta valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden sisältöön on lisätty asioita, joita siellä ei ole ja tavoitteista jätetty pois saamelaisten kotiseutualuetta koskeva määräys.

+Täydennetty suunnitelmaan.

Saamelaiskulttuurin harjoittamiseen lasketaan kuuluviksi perinteiset elinkeinot kuten poronhoito, kalastus ja metsästys.

+Lisätty suunnitelmaan.

Luontomatkailu ja virkistyskäyttö

Jos Metsähallituksen tupien käyttötarkoitus muuttuu, olisi siitä neuvoteltava ao. alueen paliskunnan kanssa.

+Lisätty suunnitelmaan, että neuvotellaan muutoksista Käsivarren paliskunnan kanssa.

Liikenne ja liikkuminen

Virkistysmoottorikelkkailusta voi aiheutua poronhoidolle enemmän kuin harmia.

+Muutettu suunnitelmaan: ”– voi aiheutua poronhoidolle myös haittaa ja vahinkoa.”

MUISSA YHTEYKSISSÄ ESILLE TULLEITA MUUTOS- JA LISÄYSEHDOTUKSIA

Luontaiselinkeinotukikohtien sopimukset tehdään toistaiseksi voimassa oleviksi.

-Suunnitelmaluonnoksessa oli virheellisesti, että luontaiselinkeinotukikohtien sopimukset tehdään määräajaksi.
+Asia korjattu suunnitelmaan ja kohtaa muutenkin täydennetty.

+Talviaikaisen moottorikelkkalupakäytännön kuvausta on täsmennetty ohjeistusta vastaavaksi. Vyöhykkeistämistaulukkoon muutettiin kohtaan ulkopaikkakuntalaisten moottorikelkkailusta: ”talviaikaisen maastoliikennelupakäytännön mukaisesti” sekä syrjä- että virkistysvyöhykkeellä.

Kalavesien hoidon kustannusten tulisi näkyä alueen vuotuisissa hoidon ja käytön kustannuksissa.

+Lisätty suunnitelmaan.

Euroopan unionin komissio hyväksyi Tarvantovaaran erämaa-alueen Natura 2000 -suojelualueverkostoon 22.12.2003 luontodirektiivin perusteella.

+Asia on päivitetty suunnitelman kaikkiin kohtiin, joissa aiemmin todettiin, että alue kuuluu Natura 2000 -suojelualueverkoston Suomen ehdotukseen.

Vuonna 2003 Käsivarren paliskunnalla ilmeni tarve uudelle poroerotusaidalle Kultiman suunnalla. He tekivät Metsähallituksen kanssa sopimuksen 7 ha:n vuokra-alueesta Sarvivaaran eteläpuolelle, n. 3 km erämaa-alueen rajalta ja Kultiman kylältä pohjoiseen (kuva 5). Koska kyseessä on samalla myyntiä, jolta teurasporot kuljetetaan eteenpäin elävinä, tarvittiin erotusaidalle asti myös tieyhteyks.

-Erämaalain yksi tavoite on porotalouden edellytysten turvaaminen, joten MH myöntää luvat porotalouden rakenteille paliskunnan hakemuksesta. Tien rakentaminen vaatii kuitenkin valtioneuvoston poikkeusluvan. Tiehankkeesta kuultiin MH:n Enontekiön yhteistyöryhmää ja saamelaiskäräjiä, ja molemmat tahot puolsivat hanketta. Kun lisäksi Natura-arvioinnin tarveharkinnassa ei ilmennyt merkittäviä vaikutuksia niille luontotyypeille tai lajeille, joiden perusteella alue on liitetty Natura-verkostoon, MH antoi puoltavan lausunnon hankkeesta tässä tapauksessa (kyseessä lyhyen ja porotalouden kannalta tarpeellisen huoltotien osuuden rakentamisesta) päättävälle ympäristöministeriölle. Suurimmalta osaltaan tie kulkee harjulla vanhaa Tiehallinnon polkutietä, joka oli jo valmiiksi kuorma-autolla liikennöitävässä kunnossa. Uutta tieuraa tarvittiin 200 m.
+Nykytilanne on päivitetty hks:n lukuihin 8, 11 ja 14 sekä kartalle.

Yhteenveto kirjallisen lausuntokierroksen palautteesta

Metsähallitus (MH) lähetti suunnitelmasta lausuntopyynnön kaikkiaan 39 organisaatiolle, sidosryhmälle ja järjestölle 8.9.2004. Niistä 23 antoi lausunnon. Seuraavassa on esitetty lausunnonantajien kommentit aihepiireittäin, Metsähallituksen mahdolliset kommentit sekä vaikutus suunnitelman sisältöön. Kommentin lopussa suluissa on kommentin antanut taho tai tahot.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	MH:N KOMMENTTI JA VAIKUTUS/ESITYS
<p>YLEISTÄ Ei huomauttamista suunnitelmaan. (Ilmailulaitos, Käsivarren kihlakunnanvirasto, Lapin lääninhallitus, Lapin rajavartiosto)</p>	+Ei muutosta suunnitelmaan.
<p>Rajavartiolaitoksen toiminnot on riittävällä tasolla turvattu erämaalaissa, maastoliikennelaissa sekä lausuttavana olevassa hks:ssa. (Lapin rajavartiosto)</p>	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
<p>Suunnitelman sisältöä, kuten perusselvityksiä, esityksiä ja suosituksia, voidaan pitää pääosin riittävinä ja hyväksyttävänä. (Lapin riistanhoitopiiri)</p>	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
<p>Valmisteluissa ei ole huomioitu tuomioistuinten viimeaikaisia tulkintoja maan omistuksesta. Viittaamme Leppäjärven kyläläisten kirjeeseen Pöyrisjärven erämaa-alueesta, koskien tulvaniittykulttuurien pitkäaikaisesta asutuksesta seutukuntien alueella. Ei ole kuultu Suonttavaaran lapinkylän, Suonttajärven maakylän omistusoikeuksia. (Lianki ry)</p>	<p>-Hks:sta on pyydetty lausunto Suonttajärven lapinkylä ry:ltä. MH:n Enontekiön kuntaa koskevassa yhteistyöryhmässä on 3 kpl kunnan ja 2 kpl saamelaiskäräjien valitsemia edustajia. Näistä valinnoista riippuu, miten lapinkylä ry:t ovat yhteistyöryhmässä edustettuina. MH kuulee saamelaiskäräjiä lakiin perustuen. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Suonttavaaran lapinkylä ja sen osakkaat vastustavat jyrkästi Metsähallituksen tekemää suunnitelmaa. Se loukkaa ihmisoikeuksia ja omaisuudensuojaa, tuhoaa alkuperäisen paikallisen kulttuurin ja kaikki paikallisen väestön elämäntavat. Suunnitelma tuhoaa paikallisen väestön metsästys- ja kalastuskulttuurin, joka on ollut vallalla jo vuosisatoja. MH ei kunnioita paikallisten metsästys- ja kalastusalueita, vaan nimeää niille omia toimintojaan ja siirtää paikallisten oikeuksia saamelaisille, jotka eivät ole alueen alkuperäiskansaa. Metsähallituksen tulee keskeyttää hks:n teko siksi aikaa kun on selvitetty, kenen maille suunnitelmaa tehdään ja kenen kulttuuri ja oikeudet siinä tulee turvata. (Suonttavaaran lapinkylä ry)</p>	<p>-Nykyllä säädäntö velvoittaa Metsähallitusta laatimaan erämaa-alueille hoito- ja käyttösuunnitelmat. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Laki Metsähallituksesta on kesken ja siihen tehdään muutoksia, jotka koskevat alkuperäisiä asukkaita ja heidän oikeuksiaan. Perustuslakivaliokunta otti hiljakkoin kantaa tiukkasanaisesti velvoittaen turvaamaan paikallisten elämäntavat, omaisuudensuojan ja kulttuurin kirjaamalla ne lakiin uudessa Metsähallituslaissa. (Suonttavaaran lapinkylä ry)</p>	<p>-Suunnitelman viimeistelyvaiheessa uusi Metsähallituslaki oli jo voimassa. +Täydennetty suunnitelmaan uuden lain tuomat linjaukset.</p>
<p>Hks:ssa on käsitelty perusteellisesti luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin turvaamista erämaalain tavoitteiden mukaisesti. (SYKE)</p>	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
<p>Työ on vaatinut taustaselvityksineen huomattavan työpanoksen, ja itse suunnitelma on huolellisesti ja asiantuntevasti laadittu. Se on sekä rakenteeltaan että kieliasultaan selkeä, millä on tässä tapauksessa aivan erityinen merkitys, sillä huomattava osa niistä, joita suunnitelma koskee, on saamenkielisiä. Heidän näkemyksensä alueiden käytöstä on saatu kuulemistilaisuuksissa ilmeisen edustavasti esille. Tapa, jolla kuulemistilaisuuksissa esitetyt kannanotot, Metsähallituksen vastaukset niihin sekä maininta siitä, miten esitetyt kannanotot ovat vaikuttaneet suunnitelmaan, on erittäin informatiivinen. (Metla)</p>	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.

LIITE 4. 2(25)

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	KOMMENTTI JA VAIKUTUS
YLEISTÄ	
<p>Hks noudattaa hyvin erämaalain tavoitteita. Selvää on, ettei hyväkään suunnitelma voi ratkaista kaikkia tyydyttävällä tavalla kaikkia ongelmia. Ehkä merkittävin näistä koskee poronhoidon ja luontomatkailun suhteita. Paliskunnat esittävät ymmärrettävästi rajoituksia luontomatkailulle, kun taas matkailuyrittäjät toivovat enemmän liikkumatilaa. Kysymys on ongelmallinen, sillä huomattava osa luontomatkailuyrittäjistä on itse saamelaisia, ja luontomatkailu on selkeästi kasvava toimiala, kun taas poronhoito on menettänyt entistä taloudellista (ei kuitenkaan kulttuurista) merkitystään poronlihan alhaisen hintatason vuoksi. (Metla)</p>	<p>-Suunnitelma pyrkii siihen, että eri tahot voisivat ilman suurempia ristiriitoja käyttää erämaa-aluetta. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Suunnitelma rakentaisi vahvan perustan niille suunnitelmille ja eri toimintojen toteutuksille, joita Tarvantovaaran erämaa-alueella olisi tarkoitus tulevaisuudessa toteuttaa. (Lapin TE-keskus)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Hks on pätevästi laadittu, ja se noudattaa aikaisemmissa suunnitelmissa hyväksi koettuja menettelytapoja. Laitos pitää hyvänä sitä, että alueen hoidon ja käytön seurantaan esitetään pysyvien päätösten sijaan pysyvää prosessia. Hks:a tulee tarkistaa vähintään 10–15 vuoden välein. Kuitenkin suunnittelun päälinjat, kuten alueiden vyöhykeistys, on tarkoitettu mahdollisimman pysyviksi ratkaisuksi. (RKTL)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Hks on porotalouden, kalastuksen ja metsästyksen järjestelyiden osalta hyvä. MH noudattaa suunnittelussa voimassa olevia lakeja ja asetuksia sekä pyrkii olemaan esityksissään oikeudenmukainen. Suunnitelma ei merkittävästi muuta alueen käyttöä, luonnonsuojelullista tilaa tai erämaaluonnetta. Luonnoksen esitykset edistävät alueen ja siten myös Natura 2000 -suojelualueverkoston luonnonarvojen säilymistä. (RKTL)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>MH:n soveltama osallistava ja avoin suunnitteluprosessi suunnitelmien valmisteluvaiheessa on hyvä tapa kartoittaa ja selvittää paikallisten asukkaiden ja yhteisöjen näkökantoja ja mielipiteitä kyseessä olevalla alueella. Kyläkokouskierrokset, jotka ko. suunnittelutyön valmisteluvaiheessa on suoritettu, ovat tuoneet hyvin esille paikallisen väestön mielipiteitä, huolia ja ennakkoluuloja alueen käytön suhteen. Suunnitelman liitteenä on esitetty taulukkomuodossa kyläkokousten yhteydessä esille nousseita kysymyksiä, joista esitetään Metsähallituksen kommentti ja lisäksi, miten asia on otettu huomioon laaditussa suunnitelmaluonnoksessa. Tätä esitystapaa Enontekiön kunta pitää hyvänä ja suunnitelmaa havainnollistavana. Huolet ja ennakkoluulot ovat luonnollisia reaktioita tämäntyyppisissä asioissa, sillä ko. laajat erityisalueet ovat perinteisesti kuuluneet paikallisten asukkaiden jokapäiväiseen elämään niin elinkeino- kuin vapaa-ajanviettoalueina. Koko kunnan pinta-alasta noin 70 % kuuluu joihinkin erityis-alueisiin tai suojelualueisiin, joten näille alueille laadittavat hoito- ja käyttösuunnitelmat koskettavat tavalla tai toisella kaikkia alueen asukkaita. (Enontekiön kunta)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Erittäin arveluttava on menettely, että lausuntokierros on käynnistetty, ennen kuin suunnitelman kaikki osiot ovat valmiina. Suunnitelmasta puuttuu saamelaiskäräjien tehtäväksi annettu arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin. Luonnoksen valmistelijoilla on varmasti tieto siitä, että Ylä-Lapin asutushistoriasta ja valtionmaina hallinnoitavista alueista on käynnissä oikeusministeriön tilaamana tieteellinen selvitys ja tutkimus. Samoin on tiedossa varmasti se, että saamelaiskäräjien ja muiden paikallisten tahojen välillä on syvää erimielisyyttä valtionmaina hallinnoitujen alueiden omistuksista ja niihin kohdistuvista paikallisten asukkaiden oikeuksista. Arveluttavaa Metsähallituksen toiminnassa on ensinnäkin se, että yhdelle ko. kiistan osapuolelle on annettu tehtäväksi yksi hks:n osio ja se, että osio ei ole lausunnon antamista varten toimitetun aineiston mukana, vaan se on tarkoitus liittää suunnitelmaan myöhemmin. Tämä menettelytapa on omiaan lisäämään ennakkoluuloja ja epäluuloja paikallisten asukkaiden piirissä koko suunnitelmaa kohtaan. Enontekiön kunnanhallitus varaa mahdollisuuden esittää kommenttinsa hks:n puuttuvaan osaan sen jälkeen, kun se on valmis. (Enontekiön kunta)</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN

MH:N KOMMENTTI
JA VAIKUTUS/ESITYS

YLEISTÄ

Ennen hks:n vahvistamista tulisi ottaa aikalisä, jotta hks:ssa voitaisiin paremmin ottaa huomioon valmisteilla/uusittavana olevan MH-lain mukanaan tuomat muutokset ja näkökohdat. Tiedossahan on, että ko. lakiin on tulossa useita muutoksia/lisäyksiä, jotka saattavat paikallisten asukkaiden oikeuksien kautta vaikuttaa suoraan hks:issa käsiteltäviin asioihin. (Enontekiön kunta)

+Uuden Metsähallitus-lain linjaukset on päivitetty suunnitelmaan.

Käsivarren paliskunnan hallituksella ei ole huomauttamista esitettyyn suunnitelmaan. (Käsivarren paliskunta)

-Suunnitelman esityksiä tukeva lausunto.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

JOHDANTO

Suunnitelmaa lukiessa kaipasi tietoa siitä, kuka/keitä suunnitelman ovat kirjoittaneet. Mikäli kirjoittajat haluavat pysyä anonyymeinä, olisi kuitenkin mukava esim. alku- tai loppusanoissa mainita, millainen työryhmä suunnitelmaa on koostanut. (Lapin ympäristökeskus)

-Metsähallituksen uusi suunnitteluohje tukee esitystä.
+Lisätty suunnitelman lukuun **Suunnitteluprosessi**.

HOIDON JA KÄYTÖN TAVOITTEET

Tämän pääotsikon alla esitettävät kohdat sisältävät useita geologisen luonnon selvitys- ja tutkimustarpeita, joihin ei suunnitelman toimenpiteitä käsittelevissä osissa enää palata. Tällaisia kohtia ovat esim. 1) elollisen ja elottoman luonnon kannalta arvokkaiden ja herkkien alueiden monimuotoisuuden säilymisen edistäminen, 2) alueiden erityispiirteiden tunnistaminen ja alueiden käytön sovittaminen mahdollisimman tasapainoisesti yhteen poikkeuksellisten luonnonolojen ja kulttuuriarvojen turvaamiseksi, 3) luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen siten, että turvataan luonnonvarojen saatavuus myös tuleville sukupolville, 4) luonnon virkistyskäytön sekä luonto- ja kulttuurimatkailun edistäminen parantamalla monikäytön edellytyksiä. Alueen geologisen luonnon yksityiskohtainen tunteminen on oleellinen perusedellytys tällaisten tavoitteiden saavuttamiseksi, koska alueen maankamaran vesitalous, ravinteisuus, kulutuskestävyys ym. geologisesta syntyhistoriasta johtuvat ominaisuudet asettavat reunaehdot niin eliölajien luontaiselle menestymiselle alueella kuin maaston ja muun luonnon kyvyille kestää eri käyttötapoja. Geologisten ominaispiirteiden tunteminen ja esittely monipuolistaisivat merkittävästi virkistyskäytön ja luontomatkailun sekä muun monikäytön edellytyksiä. Suomen oloissa hyvin harvinaisten maastotyyppien synty- ja kehitysvaiheiden ja rakenteen olettaisi kiinnostavan luontoharrastajia. Tiedot alueen geologiasta ovat toistaiseksi vähäiset ja hyvin yleispiirteiset. (GTK)

-Suunnitelma-alueen geologiasta on tehty selvitys osana alueen luonnon ja käytön perusselvitystä. (Johansson & Perttunen 2002: Geologia. Teoksessa Kajala: Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon-Hietajoen soidensuojelu-alueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnon-suojelujulkaisuja. Sarja A 140: 18–29.)
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Maakuntakaavan valmistumiseen asti alueella on voimassa Tunturi-Lapin seutukaava rakennuslaissa säädetyin oikeusvaikutuksin. Maankäyttö- ja rakennuslain maakuntakaavaa koskevaa viranomaisen edistämisvelvoitetta ei sisälly rakennuslain mukaiseen seutukaavaan. Hks:n seutukaavan oikeusvaikutuksia koskevia kohtia on syytä tarkistaa. (Lapin liitto)

-Oikeusvaikutuksiltaan seutukaava vastaa maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) siirtymäsäännösten mukaan maakuntakaavaa.
+Lakiviite koskien maankäyttö- ja rakennuslain siirtymäsäännöksiä on lisätty suunnitelman lukuun 3 **Hoidon ja käytön tavoitteet**. Täydennetty myös Tunturi-Lapin maakuntakaavan käynnistyminen.

Seutukaavan sisältöä ja hoito- ja käyttösuunnitelmien suhdetta kaavaan tulisi kuvata esitettyä selkeämmin ja poikkeamia perustellen. (Lapin liitto)

-Hks poikkeaa yhdeltä osin voimassa olevasta seutukaavasta. Siinä ei esitetä uuden ulkoilureitin perustamista Syväjärveltä Norjan rajalle, ja tämä linjaus on suunnitelmassa ja sen liitteissä perusteltu mm. seuraavasti: "Merkityt reitit tietömiin laajoihin kairoihin luovat ihmisille väärää turvallisuuden tunnetta. Palveluvarustus on kuitenkin hyvin vähäistä tai olematonta, ja omin avuin on tultava toimeen."
+Ei muutosta suunnitelmaan.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	MH:N KOMMENTTI, VAIKUTUS/ESITYS
HOIDON JA KÄYTÖN TAVOITTEET	
Viranomaisten tehtäviä kuvaavassa suunnitelman kappaleessa annetaan kuva Metsähallituksen yksinvaltaisesta roolista luonnonsuojeluhallinnon toimijana. Laissa ympäristöhallinnosta yhtenä alueellisen ympäristökeskuksen tehtävistä mainitaan myös luonnonsuojelu. (Lapin ympäristökeskus)	+Täydennetty alueellisen ympäristökeskuksen rooli toimi-alueellaan.
MAANKÄYTÖN VYÖHYKKEET	
Hoito- ja käyttösuunnitelman mukainen alueen vyöhykkeistäminen mahdollistaa erämaa-alueen monipuolista käyttöä myös virkistyskäyttöön ja luontomatkailuun. (Lapin TE-keskus)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta hks:an.
Vyöhykkeistäminen ei saisi kuitenkaan heikentää luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytyksiä, ja hks-luonnoksessa alueen muu mahdollinen käyttö toteutettaisiin niin, että siitä olisi mahdollisimman vähän haittaa poronhoidolle ja luontaiselinkeinojen harjoittamiselle. (Lapin TE-keskus)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Pidämme oikeana periaatteena hks:ssa esitettyä vyöhykeajattelua ja sitä mallia, että varsinaisesti matkailijoille tarkoitetut alueet on selkeästi erotettu syrjävyöhykkeestä, jolla on erityistä merkitystä poro- ja luontaistalouden harjoittamisedellytysten varmistamiseksi. Kuitenkin syrjäalueillekin tulisi voida pystyttää opasteita ja rakentaa pitkoksia tai siltoja paikallisten asukkaiden vakiintuneille kulkureiteille. Tällä voitaisiin käytännöstä saatujen kokemusten perusteella hyvin tehokkaasti ohjata liikkumista samoille urille ja näin edistää alueiden luonnontilaisena säilymistä. (Enontekiön kunta)	-Suunnitelman luvussa 11 Maastoliikenne ja muu liikkuminen on tällainen esitys. +Ei muutosta suunnitelmaan.
POROTALOUS	
Suunnitelmassa todetaan, että poronhoitoa voidaan harjoittaa poronhoitolain mukaisesti. Erämaalaki tukee poronhoidon harjoittamista. Poronhoitajat voivat liikkua erämaassa tavalliseen tapaan moottoriajoneuvoilla ilman rajoituksia ja ottaa tarvitsemansa polttopuut. Myös poroaidat, kämpät ja muut porotalouden rakenteet kuuluvat erämaahan. Positiivista porotaloudelle on myös erämaassa suoritettava valvonta. Samalla erämaalaki rajoittaa ja pienentää porotaloudelle haittaavia tekijöitä, koska sinne suuntautuu erittäin vähän muuta käyttöä. Rakenteet, merkityt reitit ja suunnitelman mukainen tiukka lupapolitiikka rajoittavat virkistyskäyttäjien liikkumista suurimmassa osassa erämaata ja erityisesti porotaloudelle tärkeillä laidunalueilla, mikä tukee porotaloutta. Hks:n esitysten ja suositusten toimeenpano turvaa porotalouden harjoittamisen edellytykset myös tulevaisuudessa. Luonnon säilyttäminen koskemattomana yleensä turvaa siellä olevat porojen laidunalueet. Suojelulla ei saa kuitenkaan rajoittaa luontaiselinkeinon, porotalouden, toimintaa. Poronhoitotyössä on välttämätöntä liikkua luonnossa maastoajoneuvoilla myös sulan maan aikana. Lisäksi on tarpeellista sallia metsästyserikoisluvulla erämaa-alueella petovahinkojen rajoittamiseksi. Hks:ssa on huomioitu paikallisen paliskunnan tarpeet sekä maastoliikenteessä että porotalouden rakenteissa kyseisellä alueella. Alueelle suunniteltu muu rakentaminen täytyy toteuttaa siten, ettei se haittaa porotaloutta ja suunnitella yhdessä paikallisen paliskunnan kanssa. Paliskuntain yhdistys korostaa neuvotteluvollisuutta tulevaisuudessa. Valtion viranomaisten on neuvoteltava paliskunnan edustajien kanssa suunnitellessaan valtioneuvoston päätöksiä, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä (poronhoitolaki 53 §). (Paliskuntain yhdistys)	-Erämaa-alueen yksi päätarkoitus on porotalouden ja luontaiselinkeinojen turvaaminen. Suunnitelman esitykset on pyritty linjaamaan siten, että tarkoitus toteutuu. Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Luvussa sivutaan myös Metsäntutkimuslaitoksen toimialaa. Metsähallitus pitää tärkeänä porolaiduntutkimuksia ja niiden kehittämistä. Laidunten samoin kuin porojen kunnossa sekä poronhoitotavoissa tapahtuneita muutoksia on tutkittu Metlan toimista 1970-luvulta lähtien useissa Pohjois-Lapin paliskunnissa. Porotalouden ja muiden käyttömuotojen yhteensovittaminen kuuluu yhtenä osana Metlassa tehtävään luontomatkailututkimukseen. Metlan lakisääteisiin tehtäviin kuuluu myös suojametsäalueen ja korkeiden alueiden seuranta. Kaikissa näissä aihepiireissä yhteistyötä Metsähallituksen kanssa voisi tiivistää. (Metla)	-Kannatettava ja hyvä ehdotus. +Toimenpiteisiin lukuun 13 Tutkimus on lisätty yhteistyön tiivistäminen suojametsäalueen ja korkeiden alueiden seurannassa.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN**MH:N KOMMENTTI JA VAIKUTUS HKS:AN / ESITYS****POROTALOUS**

Suunnitelman suosituksissa mainittu porotaloudelle maksettava eläinkohtainen tuki ei ole hks:ssa esille tuotava asia, koska kysymyksessä on selkeästi porotalouden tukipolitiikkaan liittyvä asia. Eläinkohtaisen tuen vaikutusta eloporomääriin tai porolaitumien kuntoon ei ole selvitetty, joten tutkimuksellista näyttöä eläinkohtaisen tuen vaikutuksista porolaitumien kuntoon ei ole olemassa. (Lapin TE-keskus)

-Suunnitelman suosituksissa todetaan, että tuen vaikutukset porotalouteen tulisi tutkia. Täsmennetään suunnitelman esitystä.

+Täsmennetty suunnitelmaan: "Eläinkohtaisen tuen vaikutukset eloporomääriin ja porolaidunten kuntoon tulisi tutkia."

Porotalouteen liittyvät suunnitelman suositukset ovat hyviä. Jotkin suosituksissa esitetyt tutkimukset kuuluvat jo meneillään olevaan porotalouden taloustutkimusohjelmaan. Uusintainventointi Käsivarren paliskunnan talvilaitumista valmistui viime keväänä (Kumpula, J. ym. 2004: Poronhoitoalueen pohjoisimman osan (13 paliskuntaa) talvilaidunten uusintainventointi vuosina 1999–2003. Kala- ja riistaraportteja nro 303). Laitoksen mielestä suunnitelmissa olisi hyvä esittää suosituksia myös alueen poronhoidolle ja korostaa alueiden käytössä mm. kestävän käytön periaatetta. (RKTL)

-Poronhoitoa ohjaa poronhoitolaki (848/1990). Metsähallitus ei tee tässä suunnitelmassa poronhoitoa koskevia suosituksia.
+Viite päivitetty lähdeviitteisiin. Ei muutosta hks:n sisältöön.

KALAVESIEN HOITO JA KALASTUS

Erämaa-alueilla on turvattava paikalliselle väestölle oikeudet kalastukseen ja moottoriajoneuvolla liikkumiseen maastossa ilman erillistä lupakäytäntöä. Erämaa-alueilla kalastaminen edellyttää liikkumista maastonajoneuvolla pitkien etäisyyksien vuoksi. (Enontekiön kalastusalue)

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Suunnitelman mukaan kalastus ja erämaaluonteen säilyttäminen sen enempää kuin kalastus ja luonnonsuojelukan eivät ole ristiriidassa keskenään. Kalakantoihin ja kalastukseen liittyvät asiat on pääosin huomioitu asianmukaisesti suunnitelmassa. RKTL on toiminut kiinteästi alueiden lohi- ja taimenkantojen seurannassa; tuore seurantaraportti on mm. Haikonen ym. 2004: Lohi- ja meritaimenkantojen seuranta Tornionjoessa 2003. Kala- ja riistaraportteja nro 320. (RKTL)

-Hyödyllinen uusi julkaisu aiheesta.
+Lisätty viite suunnitelman lähdeviitteisiin.

Meritaimenistutuksia Tarvantojokeen on jatkettu vuosittain (76 577 kpl 1-v meritaimenta vuosina 2000–2004), mutta ne on lopetettu Maljasjokeen vuoden 2000 istutuksiin (50 900 vastakuoriutunutta meritaimenen poikasta). Meritaimenkantojen elvyttäminen edellyttää jatkossa sellaista kalastussäätelyä, joka nykyistä paremmin suojaa sen elinkierron eri vaiheita niin joki- kuin merialueellakin. Ennen tällaisen saavuttamista istutuksilla ei saada kovinkaan suurta myönteistä vaikutusta luontaisen kalakannan elpymiseen. Tarvantojoen istutuksia on kuitenkin tarkoitus jatkaa käyttämällä niissä Tornionjoen vesistön meritaimenkantaa. (RKTL)

+Tiedot päivitetty suunnitelmaan.

Käyttö- ja hoitosuunnitelman tulee turvata kuntalaisten perinteisten oikeuksien nauttiminen sekä myös turvata kulkumahdollisuus pyyntialueille. (Enontekiön kalatalousneuvottelukunta)

-Suunnitelma turvaa kuntalaisten perinteiset oikeudet ja kulkumahdollisuudet pyyntialueille siltä osin, kuin ne ovat erämaa-alueen hks:lla turvattavissa.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

RIISTANHOITO JA METSÄSTYS

Paikkakuntalaisten metsästys-oikeus on turvattava kaikilta osin samalla tavalla, kuin mitä muillakin Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtionmailla on. (Enontekiön riistanhoitoyhdistys = rhy)

-Suunnitelmaa tukeva lausunto.
+Suunnitelmaa on päivitetty luvun 10 **Riistanhoito ja metsästys** osalta mm. siten, että siitä käy selkeämmin esille paikkakuntalaisten metsästys-oikeus.

Metsästyksessä on sallittava moottorikelkan käyttö riekon ansapyynnissä samoin, kuin mitä muutoinkin Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtionmailla on. (Enontekiön rhy)

-Suunnitelmaa tukeva lausunto.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI, VAIKUTUS HKS:AN
<p>RIISTANHOITO JA METSÄSTYS Metsästäjien tekemä riistanhoitotyö on sallittava nykyisellä tasolla ja samoilla menetelmillä, kuin Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtionmailla on. Tähän toimintaan kuuluvat myös maanomistajan (MH) kanssa aikaansaadut pienpetopyyntiprojektit, jolloin pienpetokantojen kasvua voidaan yhteistyöllä rajoittaa. (Enontekiön rhy)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Maastoliikennelupia on myöskin saatava tarvittaessa järkevän liikkumisen puitteissa, kun metsästyksessä sitä tarvitaan samoilla perusteilla, mitä muillakin Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtionmailla. (Enontekiön rhy)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Hks:an täsmennetty maastoliikennelupien myöntämiskäytännöt.</p>
<p>Paikkakuntalaiselle ammattimetsästäjälle on voitava osoittaa hänen pyyntialueelleen tukikohdan rakentamisoikeus samoilla perusteilla, kuin mitä muillakin Metsähallituksen hallinnassa olevilla valtionmailla on. (Enontekiön rhy)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>On jatkossakin korostettava, ettei millään suojelualueella tule rakentaa sellaista suunnitelmaa, joka rajoittaisi Enontekiöllä paikkakuntalaisten perinteisiä oikeuksia. (Enontekiön rhy)</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Lapin riistanhoitopiiri yhtyy Enontekiön rhy:n esittämiin näkökohtiin [ks. 6 edellistä kohtaa] katsoen, että koska yhteistyön kautta saavutettu nykytila on tyydyttävä kompromissi, sitä ei pitäisi perusteettomasti järkyttää. Aivan erityisesti tulisi välttää po. suojelualueen nostamista tarpeettomien tai heikosti perusteltavien rajoitusten ja kieltojen piiriin. (Lapin riistanhoitopiiri)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Alueella tulisi edelleen säilyttää mahdollisuus: 1) metsästää metsästyslain mukaan, 2) tehdä välttämättömiä riistanhoitotöitä, 3) tulentekoon, 4) saaliin kuljetukseen myös koneellisesti, 5) riekon ansapyyntiin vakiintuneella tavalla. (Lapin riistanhoitopiiri)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tulisi metsästysasioissa aina tilanteen muuttuessa ottaa yhteyttä ensisijaisesti alueen riistanhoitoyhdistykseen neuvottelua varten. Näin toimien metsästyksen asema tulisi kohtuullisesti ja muita maankäyttömuotoja ajatellen tasavertaisesti otettua huomioon alueen hoidon, käytön ja suojelun yhteensovittamisessa. (Lapin riistanhoitopiiri)</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Suunnitelman metsästystä käsittelevät esitykset ovat hyviä. (RKTL)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Hks:ssa korostetaan luontaiselinkeinojen turvaamista pitämällä petokanta riittävän alhaisena. Yhteistyö paikallisen riistanhoitoyhdistyksen kanssa tässä yhteydessä on luonnollisesti tärkeää, mutta ongelmana lienevät taloudelliset resurssit. Koska pienpetojen (varsinkin kettu) kannan hurjalla tihentymisellä on oleellinen merkitys erityisesti sukuputtoon häviämässä olevaan naalikalantaan, tulisi asiassa eri intressiryhmien yhteistyöllä selvittää nykyistä tehokkaampien menetelmien käyttömahdollisuudet esim. erityissäädöksin. (Enontekiön kunta)</p>	<p>-Metsästystä koskevassa hks:n luvussa 10 todetaan: "MH pitää ketunmetsästyistä tärkeänä riistanhoidollisista ja luonnonsuojelullisista syistä. MH osallistuu soveltuvin osin mahdollisiin pienpetoprojekteihin (esim. ketunpyynti naalialueella)." +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>-Suunnitelmasta on em. lisäksi poistettu nykytilan kuvauksesta lupa-alueetta koskeva määritelmä. Lisäksi on poistettu maininta, missä lupa-metsästäjät saavat metsästää koirien kanssa. Tämä on lausunto-kierroksen jälkeen muuttunut sidosryhmäneuvotteluissa sovittulla tavalla. +Muutettu suunnitelmaan.</p>	

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN**METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA
VAIKUTUS SUUNNITELMAAN / ESITYS****PUUSTON KÄYTTÖ**

Polttopuidenoton kerrotaan jatkuvan entiseen tapaan, ja suunnitelman liitteenä on kartta poltto-puunottoalueista. Yleisötilaisuudessa on kuitenkin tullut palautetta polttopuunoton maksullisuudesta. Viimeksi eduskunnan perustuslakivaliokunta kiinnitti huomiota alkuperäisasukkaiden oikeuksiin kotitarve-puunottoon. Asiaa on suunnitelman puitteissa vaikea arvioida, koska esitetyt tiedot puunotosta eivät ole kovin täsmällisiä. Puunottoon tulisi kuitenkin etsiä ratkaisu, jolla paikallisten asukkaiden oikeudet säilyvät, mutta luonnonsuojelullisia perusteita ei vaaranneta. (Lapin ympäristökeskus)

-Metsähallitus esittää ko. luvussa tällaista Lapin ympäristökeskuksen toivomaa ratkaisua, jolla paikallisten polttopuunotto-oikeudet säilyvät, mutta alueen luontoarvoja ei vaaranneta. Erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma ei määrittele maksullisuutta, vaan pyrkii vain turvaamaan osaltaan paikallisten polttopuunsaannin. Puiden ottaminen valtionmailta on nykyainsäädännön mukaan maksullista myös paikkakuntalaisille.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

MALMINETSINTÄ JA KAIVOSTOIMINTA

Kohdassa mainitaan pinta-alaperusteinen valtauskorvaus, jonka maanomistaja vuosittain saa maillaan voimassa olevista valtausalueista. Kysymyksessä ei ole valvontamaksu, vaan maanomistajalle tuleva valtauksen haltija on velvollinen korvaamaan täysimääräisinä kaikki valtausalueella tehtyjen töiden mahdollisesti aiheuttamat vahingot. Metsähallituksen valtionmailta sijaitseville valtauksille saamat valtauskorvausmaksut ja valvonnasta syntyneet kustannukset eivät siten ole esitetyllä tavalla toisiinsa liittyvä asia. Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tilanne on poikkeuksellinen, koska alueen valtauksista normaalia suurempi osa on kullanhuuhtontavaltauksia. Mikäli valtauskorvaukset halutaan mainita, tulisi selvyiden vuoksi mainita myös niiden vuosittaisuus jokaiselta kalenterivuodelta, jona valtaus on voimassa, sekä valtauksen haltijan täysimääräinen vahingonkorvaus-velvollisuus. Euromääräisenä maanomistajalle suoritettava valtauskorvaus on 10 € hehtaarilta vuodessa. (GTK)

-Valtausten perustamisen ja voimassa olevien valtausten osalta Metsähallitukselle aiheutuu kustannuksia, vaikka valtaus-alueella tehdyistä töistä ei aiheudu vahinkoja.
+Täsmennetty suunnitelmaa ja poistettu valtauskorvausten määrä.

MAA-AINESTEN OTTO

Maa-ainesten ottoalueiden osalta tiepiirin tavoitteena on turvata maa-ainesten otto teiden kunnossapitoa ja rakentamista varten kohtuulliselta etäisyydeltä myös Enontekiön alueella huolimatta kunnan runsaasta suojelualueverkosta. Metsähallitus esittää, että sillä olisi mahdollisuus ottaa tarvittaessa omaan käyttöön ja vähäisessä määrin myyntiin maa-aineksia erämaa-alueella tapahtuvan pienimuotoisen rakentamisen tarpeisiin. Tiehallinto esittää, että myös sillä olisi mahdollisuus tarvittaessa ottaa pieniä määriä maa-aineksia erämaa-alueella sijaitsevien polkujen ja erämaa-alueen läheisyydessä sijaitsevien sorateiden kunnossapitoon ja pieneen parantamiseen. (Tiehallinto)

-Tämä ei ole mahdollista. Nämä tarpeet pyritään turvaamaan erämaa-alueen ulkopuolelta. Erämaalaki (62/1991) kieltää erämaa-alueella valtionmaan tai siihen kohdistuvan käyttöoikeuden luovuttamisen muuhun kuin porotalouden, kalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tarpeisiin.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

LUONTOMATKAILU JA VIRKISTYSKÄYTTÖ

Erämaa-alueen virkistyskäyttöä ei ole kaikilta osin käsitelty riittävästi suunnitelmassa. (SYKE)

-Alueen virkistyskäyttö on huomattavan vähäistä. Tästä yleisen tason kommentista ei käy ilmi, miltä osin käsittelyä pitäisi laajentaa.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Alueen virkistyskäyttö ei ole ristiriidassa niiden perusteiden kanssa, joilla alue on liitetty Natura 2000 -verkostoon. Tämä edellyttää kuitenkin, että lisääntyvien kävijämäärien vaikutuksia alueen ekologiseen tilaan seurataan. Seurannan sisältöä ja laatua olisi voinut yksilöidä tarkemmin hoito- ja käyttösuunnitelmassa. (SYKE)

-Alueen virkistyskäyttö on huomattavan vähäistä, eikä sen ennusteta merkittävästi lisääntyvän. Metsähallitus keskittää sekä virkistyskäytön investoinnit että rajalliset virkistyskäytön seurantaressurssinsa virkistyskäytön painopistealueille, joihin Tarvantovaaran erämaa-alue ei kuulu.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA
VAIKUTUS SUUNNITELMAAN / ESITYS**LUONTOMATKAILU JA VIRKISTYSKÄYTTÖ**

Vyöhykkeistämisenä pyritään minimoimaan mm. käyttäjien välisiä ristiriitoja, ja erityisesti tavoitteena on minimoida virkistyskäytön aiheuttamia haittoja luontais-elinkeinolle ja saamelaiskulttuurille. Suunnitelmassa on pyritty nimenomaan näistä jälkimmäiseen, kun taas virkistyskäyttäjien keskinäiset ristiriidat jäävät huomattavan vähälle huomiolle. Suunnitelman käsittävällä alueella moottorikelkat, koiravaljakot ja hiihtäjät samoin kuin itsenäiset liikkujat ja ohjelmapalveluyrittäjien ryhmät kulkevat samoilla urilla. Kokemus on osoittanut, että nämä virkistäytyjäryhmät poikkeavat niin suuresti toisistaan, että ristiriita- ja jopa vaaratilanteilta ei voida välttyä. Hks:ssa on ohitettu näiden ongelmien käsittely ja jätetty esittelemättä, miten nämä eri virkistäytymismuodot voidaan yhdistää samoille reiteille sujuvasti. (SYKE)

-Luontomatkailu ja virkistyskäyttö tällä alueella on niin vähäistä, että kävijöiden välisiä ristiriitoja ei juurikaan ole.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Hks:ssa esitetään, että ”ohjelmapalveluyrittäjille myönnetään pitkäaikaisempaan, jokamiehenoisekseen ylittävään leiriytymiseen lupia tapauskohtaisesti korkeintaan kaudeksi kerrallaan ennalta sovittuihin paikkoihin”. Tämä on erämaa-alueen virkistysvyöhykkeelle sopivaa toimintaa, kunhan huolehditaan erämaaluonteen säilymisestä ja estetään kyseisten paikkojen hallitsematon muodostuminen pysyviksi tukikohdiksi. Sen sijaan syrjävyöhykkeelle kyseinen menettely ei sovi, vaan toimilla vaarannetaan vyöhykkeistämisen uskottavuus. Nämä ennalta sovitut paikat pitäisi rajata virkistysvyöhykkeeksi. Myös kohdan 10 esitys ”Metsähallitus myöntää helikoptereille tarvittaessa laskeutumislupia erämaa-alueelle luontomatkailun tarpeisiin erikseen nimettäville laskeutumipaikoille kuultuaan sidosryhmiä” on luonteeltaan sellainen, että ko. erikseen nimettävien laskeutumipaikkojen tulisi olla osa virkistysvyöhykettä. (SYKE)

-Tarkennetaan tässä sitä, mitä ”ennalta sovittuihin paikkoihin ja erikseen nimettäville laskeutumipaikoille” tarkoittaa. Ne ovat paikkoja, jotka eivät vielä ole tiedossa, koska tällaisia tarpeita ei ole ilmennyt. Siksi niitä on mahdotonta nimetä etukäteen suunnitelmaan ja lyödä lukkoon seuraaviksi 15 vuodeksi. Koska on odotettavissa, että erämaa-alueen luontomatkailullinen vetovoima ei suuresti kasva suunnitelmakaudella, ei tällainen väljempi linjaus uhkaa alueen suojelutarpeita. Se, että hks:an jätetään mahdollisuus näiden kausiluonteisten ja tilapäisten toimintojen joustavalle sijoittamiselle, ei vielä tarkoita, että MH näitä lupia tulisi myöntämään. Ennen lupapäätöstä MH kuulee mm. paliskuntaa.
+Muutettu suunnitelmaan, että MH voi myöntää tarvittaessa helikoptereille laskeutumislupia alueelle luontomatkailun tarpeisiin kuultuaan alueen paliskuntaa ja mahdollisesti muita sidosryhmiä.

Suunnitelmassa tulee huolestuttavissa määrin esille se, että alueen virkistyskäyttö perustuu pääosin motorisoituun liikkumiseen. Suunnitelman esitykset moottoroidun liikkumisen osalta ovat osin ristiriidassa esitettyjen perusteiden kanssa. Vaikka erämaan rajoille pääseminen edellyttää yleensä motorisoituja liikkumistapoja, virkistystarkoituksessa liikkuminen ei missään tapauksessa saa perustua pääasiassa motorisoituun liikkumiseen. Motorisoidun liikkumisen aiheuttama melu, luonnonvarojen kulutus sekä saastepäästöt ja jopa liikkumisen nopeus ovat ristiriidassa erämaaluonteen ja sen kokemisen kanssa. Erämaahan kuuluu vaikeapääsyisyys, ihmisen näkymättömyys ja kuulumattomuus, liikkuminen luonnon ehdoilla ja osana luontoa. (SYKE)

-Suurin osa suunnitelma-alueesta on syrjävyöhykettä, jolle pääsääntöisesti ei myönnetä ulkopakkakuntalaisille maastoajoneuvolupia.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Suunnitelmassa luodaan selkeitä pelisääntöjä liiketoiminnalliselle moottoroidulle luontomatkailulle. (Lapin TE-keskus)

-Suunnitelmaa tukeva lausunto.
+Ei muutosta hks:an.

LIIKENNE JA LIKKUMINEN

Tiehallinnon hallinnoimien teiden käyttöä säätelee laki yleisistä teistä vuodelta 1954, joka olisi ollut hyvä mainita ja käsitellä hoito- ja käyttösuunnitelman kulkuyhteyksiä ja liikkumista ohjaavien säädösten yhteydessä. Tielakia ollaan parhaillaan uudistamassa, ja liikenne- ja viestintäministeriö on julkaissut tammikuussa 2003 ehdotuksen uudeksi maantielaksi. (Tiehallinto)

+Laki yleisistä teistä 243/1954 on lisätty suunnitelmaan.

Tiehallinnon Lapin tiepiirin pyrkimyksenä on lakkauttaa osa hallinnoimistaan poluista. Nykyisen kaltainen käyttö poluilla tulisi kuitenkin turvata hakemalla poluille uusi isäntä ja siirtämällä polut esimerkiksi Metsähallituksen hallintaan. Toistaiseksi molemmat Tarvantovaaran erämaa-alueella kulkevat polut kuuluvat kuitenkin Tiehallinnon hallintaan. (Tiehallinto)

-Suunnitelman esitystä tukeva lausunto.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI
JA VAIKUTUS HKS:AN / ESITYS**LIIKENNE JA LIKKUMINEN**

Voimassa olevan tielain (243/1954) mukaan Tiehallinnon polut on tarkoitettu lähinnä jalkaisin, ratsain tai polkupyörällä tapahtuvaa liikennettä varten. Lain mukaan moottorikelkkailu ei ole sallittu yleisillä teillä, mihin polutkin kuuluvat. Kuitenkin esimerkiksi Tarvantovaaran erämaa-alueella Tiehallinnon hallinnoimia polkuja käytetään yleisesti moottorikelkka- ja mönkijäliikenteeseen. (Tiehallinto)

Hks:ssa esitetään, että Tiehallinnon polkujen varrelle voidaan rakentaa kaksi huollettua tulipaikkaa, toinen Lavivaara–Syväjärvi- ja toinen Kultima–Leppäjärvi-välille. Jos polkuteiden varrelle rakennetaan tulipaikkoja, Metsähallituksen tulee vastata niiden rakentamisesta ja huollosta. (Tiehallinto)

Syväjärvelle ja siitä edelleen Norjan rajalle asti menevä polku pitäisi kunnostaa ja pitkospuut korjata. Syväjärven polku on sateisen kesän jälkeen todella kulkukelvoton ja jopa hengenvaarallinen. Polun kunnostamisella erämaa-alueen hyvä tila voitaisiin säilyttää, kuten Metsähallituksen suunnitelmassa (s. 64) on pyrkimyksenäkin. (Karesuvannon kyläyhdistys ry)

Luvun 11 **Maastoliikenne ja muu liikkuminen** esityksissä todetaan, että MH ei perusta uusia moottorikelkkauria eikä esitä erämaa-alueella sijaitsevien valtakunnallisten moottorikelkkaurien muuttamista virallisiksi moottorikelkkailureiteiksi. Puollamme esitystä. (SYKE)

Moottorikelkkareittien ja -urien osalta tärkeää, että kaikki ko. alueille suunnitellut kelkkailuyhteydet virallistetaan moottorikelkkareiteiksi, myös Tarvantovaaran alueen läpi kulkeva tunturireitti yhdysreitteineen. Ei ole perusteltua, että Enontekiön alueen vetovoimaisin, eksoottisin moottorikelkkayhteys pidettäisiin edelleen vain urana, jonne MH voi harkintansa mukaan myydä kulkulupia. Tunturireitti on virallistettava kelkkareitiksi, ja muutkin alueelle vuosien aikana rakennetut urat. Esitykselle on sekä matkailulliset että kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun perusteet. (Enontekiön kunta)

Luvussa käydään läpi alueella liikkumisen muotoja. Hks:sta on unohdettu uudet liikunnalliset käyttömuodot, kuten maastopyöräily, maastoratsastus, koirajuoksu ja valjakko-hiihto. Tyypillistä osalle uusia harrastusmuotoja on se, että lajien harrastajat ovat etelässä, mutta harrastuksille sopivat maastot pohjoisessa. Ainakin osa näistä harrastuksista kuuluu jokamiehenoikeuksien piiriin, joissa sallitaan omatoiminen liikkuminen mm. koiria tai hevosta apuna käyttäen. Hks:ssa todetaan koiravaljakkoyrittäjien määrän lisääntyneen ja suositellaan, että säännöt pitäisi selvittää mahdollisia lainsäädäntömuutoksia varten. Selvityksissä tulisi huomioida paitsi yrittäjät myös yksittäiset harrastajat. Asian valmistelun yhteydessä tulee osallistaa myös harrastajaryhmät, kuten Valjakkourheiluliitto. Maastopyöräilyreitit olivat nousseet esille myös yleisötaloudessa. Suunnitelmassa mainittuja Tiehallinnon reittejä voisi ehkä kehittää juuri näitä harrastusmuotoja varten. (Lapin ympäristökeskus)

-Tässä aika on ajanut tielainsäädännön ohi. Kuten Tiehallinto aiemmissa asialkohdissa toteaa, molemmat erämaa-alueella kulkevat polut kuuluvat nykyisin Tiehallinnon hallintaan, tielakia ollaan uudistamassa ja Tiehallinto pyrkii lakkauttamaan osa poluista. +Hks:an lisättiin tämän lausuntokohtaan 1. lause kuvaamaan nykytilannetta.

-Se, että Metsähallitus vastaa myös näiden mahdollisesti perustettavien tulipaikkojen rakentamisesta ja huollosta, on suunnitelman esityksissä. +Ei muutosta suunnitelmaan.

-Tämä tuli esille myös yleisötaloudessa. Tiehallinto hallinnoi ja kunnostaa Kaaresuvanto–Syväjärvi-polkua. Hks mahdollistaa mönkijäpitkosten tai siltojen rakentamisen Syväjärveltä eteenpäin, jos luonnon kulumisen ehkäiseminen sitä välttämättä vaatii. +Ei muutosta suunnitelmaan.

-Metsähallitus ei myöskään vastusta moottorikelkkaurien perustamista reiteiksi, mikäli asia näin myöhemmin linjataan. +Täydennetty suunnitelmaan.

-Metsähallitus ei vastusta kelkkaurien perustamista reiteiksi, mikäli asia näin myöhemmin linjataan. +Täsmennetty suunnitelmaan.

-Maastopyöräily ja -ratsastus on käsitelty luvussa 7 **Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu**. Suunnitelmassa esitetään, että hevosilla tapahtuvan ohjelmalveluyritystoiminnan lupia myönnetään pääsääntöisesti vain vakiintuneille kulku-urille. Lisäksi hks:ssa on suositus jokamiehenoikeuksiin perustuvan maastopyöräilyn ja -ratsastuksen keskittämisestä vakiintuneille kulku-urille (mukaan lukien Tiehallinnon poluille). Suosituksessa koiravaljakoilla liikkumisen sääntöjen selvittämisestä ei ole otettu kantaa siihen, kuka selvityksen tekee ja keitä tulisi osallistaa. Siinä on lueteltu ne tahot, jotka ovat yhdessä MH:n kanssa todenneet asian selvittämisen tärkeäksi. +Ei muutosta suunnitelmaan.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS HKS:AN / ESITYS
LIIKENNE JA LIKKUMINEN	
Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa korostetaan paitsi arvokkaiden luonnon-alueiden ja niiden monimuotoisuuden säilymistä myös luonto- ja kulttuurimatkailun edistämistä. Tästä näkökulmasta ekologisesti hyvin suunniteltujen ja monipuolisesti eri luontoharrastajaryhmiä palvelevien reittien rakentaminen tulevaisuudessa korostuu. (Lapin ympäristökeskus)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
KÄYTTÖOIKEUKSIEN VUOKRAUS JA LUOVUTUS	
Tukikohtien myöntämisessä tulee olla pidättyväinen, sillä niiden vaikutukset erämaa-luonnolle ja erämaissa harjoitettaville poro- ja luontaiselinkeinoille voisivat olla varsin haitallisia. Varsinkin erämaamatkailuun (kalastus, metsästys jne.) perustuvien tukikohtien osalta tulee noudattaa tiukkaa linjaa. Lähtökohtana tukikohtien myöntämisessä tuleekin olla vahvat erityis- ja lainsäädännölliset perusteet. (Lapin TE-keskus)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Erämaa-alueelle kohdistuu paikallisen väestön erityisperusteisia oikeuksia. Oikeuksien haltijoille tulee osoittaa mm. tukikohtien perustamismahdollisuus ilman vuokra- tai käyttömaksuja. Tukikohtien keskittäminen perinteisille valkama- ja asuinkentille on perusteltua. (Enontekiön kunta)	-Erytisperusteinen kalastusoikeus ei anna oikeutta tukikohtaan. Metsähallitus on nyky-lainsäädännöllä velvoitettu perimään tukikohdista käyvän vuokran. Jos lakeja muutetaan, myös Metsähallitus muuttaa välittömästi toimintatapojaan. +Ei muutosta suunnitelmaan.
LUONNONSUOJELU JA -HOITO	
Luonnonsuojelulliset ja luonnon monimuotoisuuden seurantaan liittyvät tavoitteet on pääsääntöisesti käsitelty riittävällä tarkkuudella, mutta hks:n luonnonsuojelua koskevat esitykset keskittyvät lähes pelkästään uhanalaisiin lajeihin. (SYKE)	-Tämän on yleinen kommentti; SYKE erittelee tätä tarkemmin, ks. alla muut sen tähän liittyen esille tuomat asiat. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Luonnon monimuotoisuuteen liittyvät tutkimukset ja selvitykset ovat olleet sekä erämaa-alueella että soidensuojelualueella vähäisiä. Ylä-Lapin luontokartoituksen tuottama tieto alueiden kasvillisuustypeistä ja MH:n julkaisu alueiden luonnosta ja käytöstä ovat huomattava parannus asiaan, ja ne helpottavat jatkossa sekä tarkempien luontotyyppi- ja lajiselvitysten kohdentamista että alueiden luonnon tilan seuranta. (SYKE)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
NATURA 2000 -SUOJELUALUEVERKOSTO	
Lapin ympäristökeskuksen, Lapin liiton ja MH:n yhteistyönä on käynnistetty laaja osallistavan suunnittelun hanke Natura 2000 -alueet Lapin voimavaraksi . Hankkeessa laaditaan Natura 2000 -alueille hoidon ja käytön yleissuunnitelma, jossa kehitetään yleisökäyttöä luontoarvoja vaarantamatta sekä sovitetaan yleisökäyttö yhteen muiden maankäyttömuotojen kanssa. Hanke valmistuu alkuvuodesta 2006. Lapin liitto pitää tässä vaiheessa hks-luonnosta muilta osin hyvin ja perusteellisesti laadittuna sekä virkistys- ja syrjävyöhykkeiden määrittelyä ja tehtyjä esityksiä perusteltuina. Lopullisille kannanotoille on kuitenkin vahvat perusteet vasta sitten, kun Natura 2000 -alueiden hoidon ja käytön yleissuunnittelu on edennyt pidemmälle. Lapin liiton virasto esittää, että hoito- ja käyttösuunnitelmaa ei viedä vahvistamis-menettelyyn ennen kuin Natura 2000 -alueet Lapin voimavaraksi -hanke on edennyt niin pitkälle, että voidaan nähdä sen vaikutukset alueen hoito- ja käyttötärpeisiin. (Lapin liitto)	-SYKE toteaa lausunnossaan, että hks täyttää Natura-arvioinnin tarveharkinnan kriteerit, eikä erillistä Natura-arviointia tarvita, koska kyseessä on luonnonsuojelua edistävä suunnitelma. Se toteaa lisäksi, että suunnitelmassa esitetyt näkökohdat täyttävät myös Natura-alueen hks:n tarpeet. Virkistyskäyttö ei ole ristiriidassa niiden perusteiden kanssa, joilla alue on liitetty Natura-verkostoon. Toteutuskeinona erämaalaki (62/1991) sallii alueen virkistyskäytön, mikä on otettu huomioon Natura-alueita perustettaessa. Hks on Natura-alueiden yleissuunnitelmaa yksityiskohtaisempi. +Ei muutosta suunnitelmaan.
UHANALAISET ELÄIMET	
Luontodirektiivin (liite II) lajit ahma ja sauikko kuuluvat metsästys-laiissa luoteltuihin riistalajeihin. Niitä ei ole rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla, vaan metsästysasetuksella. (SYKE)	+Tiedot korjattu.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS
UHANALAISET ELÄIMET	
Pohjoismainen EU Life naalihanke on saanut jatkoa. Tiedot tulisi päivittää. (SYKE)	+Tiedot päivitetty.
Jos alueella ei tiedetä olevan yhtään uhanalaisen tai silmälläpidettävän selkärangattoman eläinlajin esiintymää, siitä voisi mainita. Vastaavasti näiden ryhmien tiedossa olevat esiintymät tulisi mainita samaan tapaan kuin muistakin uhanalaisista lajeista. (SYKE)	+Lisätty suunnitelmaan, että alueelta ei tunneta yhtään uhanalaisen tai silmälläpidettävän selkärangattoman eläinlajin esiintymää.
UHANALAISET KASVIT JA LUONNONTILAN SEURANTA	
Tarvantovaaran erämaa-alueella esiintyvistä putkilokasvilajeista Metsähallituksen vastuulla on lettorikon valtakunnallinen ja lapinleikin Pohjois-Suomen esiintymien seurantojen hoitaminen. Esityksissä toki todetaan, että MH toteuttaa sille vastuutetut kasvilajiseurannat, mutta missään ei mainita, mitä nämä lajit tällä alueella ovat. (SYKE)	-Hyvä ja perusteltu täydennysesitys. +Suunnitelmaa on päivitetty.
LUONNONTILAN SEURANTA	
Luontodirektiivin artiklan 17 mukaan jäsenmaiden tulee kerran kuudessa vuodessa raportoida Natura-alueilla tehtävistä suojelutoimenpiteistä ja arvioida niiden vaikutuksia liitteen I luontotyyppien ja liitteen II lajien suojelutasoon. Vaikka EU:lta ei ole vielä tullut yksityiskohtaisia ohjeita, raportointiin voisi kuitenkin varautua jotenkin. Asiasta voisi mainita seurantakohdassa. Liittyy myös suunnitelman ympäristövaikutusten arviointiin. (SYKE)	-Suunnitelmassa esitetyt seuranta-toimenpiteet antavat hyvän lähtökohdan raportoinnille, joten Metsähallituksella on valmiudet tähänkin raportointiin, kunhan ohjeistus tulee. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Suunnitelmaan kaipaisi tarkempaa kuvausta alueen luontotyypeistä ja karttaa niiden sijoitumisesta. (Lapin ympäristökeskus)	-Suunnitelmassa viitataan tältä osin julkaisuun Piirainen 2002 : Kasvillisuus. Teoksessa Kajala 2002: Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140: 42–68. Ko. luvussa liitteenä alueen kasvillisuus-kartta. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Lajien suojelussa mainitaan, että MH seuraa suurten petolintujen ja naalin kantoja. Miten muiden uhanalaisten eläinlajien seuranta järjestetään? (Lapin ympäristökeskus)	-Tämä on resurssikysymys. Metsähallitus seuraa ensisijaisesti sille osoitettuja vastuulajeja. +Ei muutosta suunnitelmaan.
KULTTUURIARVOJEN SUOJELU JA HOITO	
Suunnitelmassa kuvataan tarkemmin vain alueiden arkeologisen perinnön tilannetta. Myös ns. rakennetun kulttuuriympäristön mahdollisia kohteita – kuten perinteistä rakennuskantaa, rakenteita, kulkuteitä, aitoja, kammeja ja kenttiä – tulisi käsitellä. Esim. Salvasjärven saamelaisen kesäkylän arvokkaan kulttuuriympäristön ja läheisen Kultiman kylän valtakunnallisestikin merkittävän kulttuurihistoriallisen kohteen esiin tuominen myös rakennetun ympäristön näkökulmasta olisi tärkeää. Käynnissä olevassa Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeessa on tarkoitus inventoida pohjoisen Lapin kulttuuriympäristöt vuosina 2004 ja 2005. Hankkeeseen liittyy omana kokonaisuutenaan saamelaista kulttuuri-perintöä koskeva osuus. (Lapin liitto)	-Salvasjärven merkittävä kulttuuriympäristö on tuotu esille luvussa 5 Luonnonsuojelu ja -hoito kohdassa 5.1.3 Perinnemaisemat . Se otetaan huomioon alueen hoidossa ja käytössä myös kulttuuriarvojensa puolesta. Rakennusten suojelutoimenpiteitä ei tässä yhteydessä ole kuitenkaan esitetty, koska kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ovat yksityisomistuksessa ja -käytössä. Kultiman kylä on erämaa-alueen ulkopuolella, ja siksi sitä ei ole tässä suunnitelmassa käsitelty. Muiden kulttuuriarvojen osalta Metsähallitus täydentää paikkatietojärjestelmää sitä mukaa kuin uutta tietoa saadaan. +Täydennetty suunnitelmaan kulttuuri-perinnön osalta Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeen tietoja. Lisätty luvut 6.1.4 Rakennettu kulttuuriympäristö sekä 6.1.5 Saamelainen kulttuurimaisema .

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS
KULTTUURIARVOJEN SUOJELU JA HOITO	
Esityksissä on otettu huomioon vain sellaiset asiat, jotka ovat Metsähallituksen päätettävissä ja kuuluvat Metsähallituksen tehtäviin. Näin ollen alueen tunnettua muinaisjäännöskantaa ei luonnoksissa ole laajemmin käsitelty. (Museovirasto)	+Ei muutosta suunnitelmaan.
Luonnoksessa viitataan suppeahkoon arkeologiseen perusselvitykseen, joka on laadittu lähinnä arkistotietojen nojalla (Kankaanpää 2002), joka mainitaan myöskin luonnoksen lähdekirjallisuusosassa. (Museovirasto)	+Ei muutosta suunnitelmaan.
Periaatteena luonnoksen valmistelemissä töissä voidaan kuitenkin pitää sitä, että alueen muinaisjäännöskantaa ei ole kattavasti selvitetty maasto-inventoinnein, joka työ tulisi näinkin laajoja alueita kattavassa hankkeessa sisällyttää jo perusselvityksiin. Jo karttatarkastelun perusteella ja saadun kokemuksen nojalla voidaan päätellä, että esim. Lätäsenon varsien systemaattinen arkeologinen inventointi tuottanee mittavan lisän alueen nyt tunnettuun muinaisjäännöskantaan. (Museovirasto)	+Ei muutosta suunnitelmaan.
Arkeologisia kohteita käsiteltäessä – vaikka yleispiirteisesti – on syytä mainita tahot, joista tietoja muinaisjäännöksistä on saatavissa, tässä tapauksessa Lapin maakuntamuseo sekä Museovirasto ja sen ylläpitämä muinaisjäännösrekisteri. (Museovirasto)	+Täydennetty suunnitelmaa.
Tarkoituksenmukaisena tässä yhteydessä voidaan kuitenkin pitää lukua 6.1.2 Muinaismuistojen huomioon ottaminen toiminnassa , jossa on omana lukunaan käsitelty muinaismuistolakia (295/1963) ja siinä olevia määräyksiä sekä hahmoteltu muinaisjäännösten ”käyttömahdollisuuksia” esim. nähtävyyksikohteina. (Museovirasto)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
Museoviraston rakennushistorian osaston ilmoituksen mukaan sillä ei ole huomauttamista tarkastelun kohteena olevan suunnitelmaluonnoksen johdosta. (Museovirasto)	-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.
OPETUS JA TUTKIMUS	
Kohdan 13.3 Suunnitelman esitykset ensimmäisessä kappaleessa kerrotaan, että ”Metsähallitus osallistuu tutkimuksiin ja tukee tutkimuksia, joissa selvitetään ja seurataan alueen eläimistön ja kasviston esiintymistä, lisääntymistä ja sopeutumista pohjosiin ympäristöoloihin sekä luonnontilaa ja siinä tapahtuvia muutoksia.” Vastuuntuntoisena valtionmaiden hallinnoijana Metsähallituksen ei pitäisi rajoittua tässä toiminnassaan pelkästään elolliseen luontoon, vaan tukea myös elottoman luonnon tutkimista, koska eliöidenkin menestymisen pysyvät perusedellytykset ovat elottoman luonnon ominaisuuksissa. (GTK)	-Laajasti ymmärrettynä tuo lause nytkin sisältää myös elottoman luonnon: ”Metsähallitus osallistuu tutkimuksiin ja tukee tutkimuksia, joissa selvitetään ja seurataan – – luonnontilaa ja siinä tapahtuvia muutoksia.” +Ei muutosta suunnitelmaan.
VALVONTA	
Lapin rajavartiosto suorittaa rajavalvonnan yhteydessä erävalvontaa erämaa-alueella resurssiensa puitteissa. Lapin rajavartiostolla ei ole resursseja lisätä erävalvontaa nykyisestä tasosta Tarvantovaaran erämaa-alueella. (Lapin rajavartiosto)	+ Valvontaa koskevaa suunnitelman lukua 15 on täydennetty.
RESURSSIT JA AIKATAULU	
Suunnitelmassa on esitetty arvioita suunnitelman toteuttamisen vaatimista resursseista, investoinneista sekä ekologisista, sosiaalisista, kulttuurisista ja taloudellisista vaikutuksista. Alueen ”hoitamiseen” suunnitellut resurssit ovat alimitoitettuja ja kunta esittääkin, että alueen hoidollisiin tarpeisiin varauduttaisiin hoito- ja käyttösuunnitelmassa esitettyä huomattavasti enemmän. (Enontekiön kunta)	-Suunnitelmasta poistettiin viimeistelyvaiheessa tarkemmat laskelmat resursseista. +Muutettu suunnitelmaan.

LAUSUNNOT SUUNNITELMAAN	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS HKS:AN / ESITYS
<p>SUUNNITELMAN VAIKUTUSTEN ARVIOINTI Hoito- ja käyttösuunnitelmassa on tarkasteltu riittävästi Natura-arvioinnin tarpeellisuutta. Koska merkittäviä haitallisia vaikutuksia Natura-alueeseen ei todennäköisesti aiheudu, erillistä Natura-arviointia ei tarvita. Yleensä erillistä Natura-arviointia ei tarvita luonnonsuojelua edistävissä suunnitelmissa. (SYKE)</p>	<p>-Suunnitelmaa tukeva lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Luvussa tulisi selkeämmin kiinnittää huomiota Natura-alueen suojeluperusteiden vaarantumisen riskeihin. Mitkä käyttömuodot voivat aiheuttaa riskejä suojeluperusteena oleville luontotyypeille ja lajeille? Voidaanko eritellä, mille luontotyypeille ja/tai lajeille riskejä syntyy, millaisia riskejä on ja miten ne voidaan välttää? (Lapin ympäristökeskus)</p>	<p>-Metsähallitus katsoo, että suunnitelman Natura-arviointi on riittävän laaja ottaen huomioon mm. sen, että yleensä erillistä Natura-arviointia ei tarvita luonnonsuojelua edistävissä suunnitelmissa. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Erämaat ja tunturialueet ovat paikallisten asukkaiden vapaa-ajanvieton kohteina. Ne ovat lähes kaikille paikallisille asukkaille yhtä tärkeitä kuin etelän ihmisille ovat teatterit, oopperat, museot, musiikkitalot, jäähallit ja kaikki muu vapaa-ajanviettoa palveleva infrastruktuuri. Tämä näkökulma tulisi suunnitelman vaikutusten arvioimisen yhteydessä tuoda korostetusti esille. (Enontekiön kunta)</p>	<p>-Metsähallitus on pyrkinyt tuomaan asian esille koko suunnitelmassa ja siten myös sen vaikutusten arvioinnissa tasapuolisesti muiden näkökohtien kanssa. Metsähallitus ei voi korostaa jotakin tiettyä näkökohtaa ylitse muiden. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>

Saamelaiskäräjien lausunto ja arvio suunnitelman vaikutuksista saamelaiskulttuuriin on suunnitelman liitteenä 1. Alla olevaan taulukkoon on koottu lausunnosta ja arviosta ne kohdat, joihin suunnitelmalla on voitu vaikuttaa tai joihin muuten on otettu suunnitelmassa kantaa. Taulukkoon on lisätty Metsähallituksen kommentit lausunnon ja arvion eri kohtiin sekä se, mikä vaikutus niillä on suunnitelmaan ollut.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN
<p>Suunnitelmasta puuttuu erityisesti Metsähallitusta koskevan lain kokonaisuudistuksen myötä Metsähallitukselle asetettu velvoite turvata toiminnassaan saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset, mihin myös yhdenvertaisuuslaki velvoittaa. Metsähallituksen tehtävät ja yhteiskunnalliset velvoitteet on otettu suunnitelman perustaksi vanhentuneesta lainsäädännöstä. Korjaamalla pelkästään lainsäädäntöä ei korjaannu koko suunnitelma.</p>	<p>+Täydennetty suunnitelmaan.</p>
<p>Erämaa-alueen vyöhykkeistäminen syrjä- ja virkistysvyöhykkeeksi ei toimi, koska saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen kanssa kilpailevaa liiketoimintaa sallitaan suunnitelman mukaan myös syrjävyöhykkeellä. Saamelaiskäräjät on jo hks:a koskevissa neuvotteluissa ympäristöministeriön kanssa tuonut esille sen, että vyöhykkeistäminen perustaksi esitetystä lain 7 §:n yksityiskohtaisessa perustelussa ei sanota mitään vyöhykkeistämisestä, vaan "alueen eri osiin" jakamisella viitataan lähinnä metsäalueiden jakamiseen hks:ssa luonnontilaisiin ja luonnontilaisesta käsiteltäviin metsäalueisiin (ks. HE 42/1990, s. 13). Tarvantovaaran alueella ei ole metsiä, joten näiltä osin vyöhykkeistäminen ei ole perusteltua. Muilta osin vyöhykkeistäminen ei perustu erämaalakiin perusteluineen, joten suunnitelman "pysyväksi tarkoitettulla päälinjalla" ja sen "tavoitteella" tältä osin ei ole hks:ssa väitettyä tukea laissa tai sen perusteluissa.</p>	<p>-Erämaalain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että mm. rakentaminen ohjattaisiin suunnitelmassa määrättyihin paikkoihin, ja että käyttöoikeuden luovuttaminen porotalouden, kalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tarpeisiin tulee kysymykseen vain hks:ssa määrätystä erämaan osassa. Tässä yhteydessä perusteluissa on todettu, että alue voitaisiin jakaa käytön kannalta suunnitelmassa eri osiin (= vyöhykkeisiin). MH on erämaa-alueen vyöhykkeistämisellä pyrkinyt nimenomaan turvaamaan sen, että pääosa alueesta säilyisi ainoastaan luontaiselinkeinojen käytössä, ja mahdollisimman pienelle ja rajatulle alueelle ohjattaisiin muita toimintoja. Vyöhykkeistäminen ei kuitenkaan sulje pois poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamisen mahdollisuuksia, vaan ne ovat sallittuja kaikilla vyöhykkeillä. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI
JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

Erämaalain (62/1991) 1 §:n tavoitteiksi todetaan 1) alueen erämaisuuden säilyttäminen, 2) saamelaiskulttuurin turvaaminen, 3) luontaiselinkeinojen turvaaminen ja 4) alueen monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen. Hks:ssa tavoitteessa jätetään sanomatta lain perustelujen mukainen suunnitelman ja erämaalain päätavoite, joka on saamelaiskäräjien mielestä eri maankäyttömuotojen **yhteensovittaminen** ympäristönsuojeluun – eikä pelkästään käyttäjäryhmien kesken. Erämaalain 7 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan: ”Erämaa-alueen käytön suunnittelu on ensi sijassa ympäristönsuojelun ja muiden eri maankäyttömuotojen yhteensovittamista.” Lain tärkein tavoite on 1 ja 4 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan erämaa-alueiden erämaaluonnon säilyttäminen mahdollisimman muuttumattomana ja luonnontilaisena.

Erämaalakia koskevan hallituksen esityksen pääasiallisen sisällön mukaan porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen sekä retkeilyn mahdollisuudet tulevat lain voimaan tulon myötä paranemaan tai säilyvät ainakin entisellään eli vuoden 1991 tilanteen tasolla. Saamelaiskäräjien mielestä lähtökohdaksi asetettu toimintojen yhteensovittaminen käyttäjäryhmien kesken johtaa väistämättä siihen, että kunnalle verotuloa tuottavat toiminnot, kuten matkailun ja kaivostoiminnan edistäminen, asetetaan Metsähallituksen ”osallistuvassa suunnittelussa” etusijalle, ja lain päätavoitteena oleva ympäristönsuojelu jää toisarvoiseen asemaan. Käyttäjärühmiä kannalta vyöhykkeistäminen puolestaan merkitsee sitä, että parempaa verotuloa tuottaville toiminnoille varatuilla alueilla poronhoidolle välttämättömät toimintaedellytykset heikkenevät ja lakkaavat, ja pelkästään saamelaisten harjoittama poronhoito joutuu väistymään näiltä alueilta lain tarkoituksen vastaisesti.

Perustuslaki ja kansainväliset sopimukset huomioon ottaen hks:n pitäisi saamelaiskäräjien mielestä johtaa päinvastaiseen tulokseen eli saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen turvaamiseen ja niiden edistämiseen. Saamelaiset ovat Suomessa alkuperäiskansa, jolla on oma kieli ja kulttuuri. Perustuslaki turvaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (PL 17.3 §) näitä seikkoja koskevan itsehallinnon perustalta saamelaisten kotiseutualueella siten, kuin laissa säädetään (PL 121.4 §). Tarvantovaaran erämaa-alue kuuluu kokonaan saamelaisten kotiseutualueeseen. Perustuslain **kulttuuri**-käsite sisältää myös saamelaisten kulttuurin aineellisena perustana olevan perinteisen maankäytön, kuten poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen harjoittamisen. Perustuslain tarkoituksena on turvata pysyvästi saamelaisten asema alkuperäiskansana lainsäädännön, hallinnon ja taloudellisten toimenpiteiden avulla. Julkisella vallalla on perustuslain (22 §) mukainen velvollisuus huolehtia saamelaisten perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumisesta. Tarvittaessa saamelaisten kulttuurimuotoa tulee perustuslain perustelujen mukaan turvata positiivisin erityistoimenpitein.

Saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamista suojaavat lisäksi saamelaisten osalta YK:n ihmisoikeussopimukset, kuten kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleis-sopimuksen 27 artikla, joka on Suomessa voimassa laintasoisesti. Artiklan määräys edellyttää YK:n ihmisoikeuskomitean tulkinnan mukaan, että taloudelliset toimenpiteet suunnitellaan ja sopeutetaan siten, että saamelaisten elinkeinojen, kuten poronhoidon, taloudellinen kannattavuus säilyy. (Länsman ja muut v. Suomi, valitus no 511/1992)

-Näin todetaan erämaalain yksityiskohtaisissa perusteluissa. Hks:ssa on todettu erämaalaisissa esitetyt erämaa-alueiden perustamistarkoitukset:
1) alueen erämaaluonnon säilyttäminen
2) saamelaiskulttuurin turvaaminen
3) luontaiselinkeinojen turvaaminen
4) luonnon monipuolisen käytön ja sen edellytysten turvaaminen.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Kuten edellä todettiin, Metsähallitus on erämaa-alueen vyöhykkeistämällä pyrkinyt nimenomaan turvaamaan sen, että pääosa alueesta säilyisi ainoastaan luontaiselinkeinojen käytössä, ja mahdollisimman pienelle ja rajatulle alueelle ohjattaisiin muita toimintoja. Vyöhykkeistäminen ei kuitenkaan sulje pois poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamisen mahdollisuuksia, vaan ne ovat sallittuja kaikilla vyöhykkeillä. Suunnitelman maankäyttölinjaukset ovat voimakkaasti luontaistaloustaloudelliset.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Suunnitelman tavoitteena on turvata saamelaiskulttuurin harjoittaminen alueella. Metsähallitus ottaa toimissaan huomioon em. lakien tuomat velvoitteet. Suunnitelmassa ei esitetä näiden lakien vastaisia toimia. Suunnitelma ei vaaranna saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa saamelaisten kulttuuriin kuuluvia perinteisiä elinkeinoja – kuten poronhoitoa, kalastusta ja metsästyksiä.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Ks. edellinen vastaus.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

METSÄHALLITUKSEN
KOMMENTTI, VAIKUTUS

Vuoden 2005 alussa voimaan tulleen Metsähallituslain (1378/2004) mukaan Metsähallituksen yhteiskunnallisena veloitteena on saamelaisten kotiseutu-alueella sovittaa hallinnassaan olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojeleminen, että saamelaisten kulttuurin harjoittamisen edellytykset turvataan (4.2 §). Säännös toteuttaa perustuslakia saamelaisten alkuperäiskansan kulttuurin harjoittamisen osalta (PL 17.3 §). Tähän perustuslakiin perustuvaan tehtävään viitaten eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi esitystä koskevassa lausunnossaan (PeVL 38/2004 vp), että saamelaisten kulttuuriin kuuluvat perinteisten elinkeinojen kuten poronhoito, kalastus ja metsästys lisäksi myös niiden nykyaikaiset soveltamismuodot. Eräänä keinona näihin tavoitteisiin pääsemiseksi on saamelaisten osalta vuonna 2004 voimaan tullut yhdenvertaisuuslaki (21/2004), joka koskee 2 §:n 1 kohdan mukaan itsenäisen ammatin tai elinkeinon harjoittamisedellytyksiä ja elinkeinon tukemista. Laki, joka koskee myös Metsähallitusta, pyrkii tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseen tarvittaessa **positiivisen erityiskohtelun** keinoin kuten lain 7.2 §:stä ilmenee.

Kolmantena suunnitelman tavoitteena on **kestävyys erämaa-alueella**. Kestävyydellä tarkoitetaan sitä, että luonnon käytössä ja sen ohjauksessa tulee ottaa huomioon taloudelliset, sosiaaliset, ekologiset ja kulttuuriset näkökohdat. Saamelaiskäräjillä on vuodesta 1998 lähtien ollut yhdessä ympäristöministeriön kanssa valmisteltu ja saamelaiskäräjien hyväksymä Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelma. Tarvanto-vaaran hks:ssa on käytetty hyväksi tätä ohjelmaa. Saamelaiskäräjät hyväksyi kuitenkin 28.2.2006 yhdessä ympäristöministeriön kanssa valmistelemansa **Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman 2006**, joten hks perustuu vanhentuneeseen ohjelmaan. Vuoden 2006 ohjelman keskeisenä lähtökohdaksi on se, että saamen alkuperäiskansalla ja Suomen valtaväestöllä on erilainen kulttuuri ja kieli. Saamen alkuperäiskansan kulttuuri perustuu siihen, minkä luonto itse vuosittain kasvattaa ihmisen hyödynnettäväksi laajojen alueiden ekstensiivisenä maankäyttönä. Valtaväestön kulttuuri puolestaan on lähtökohdiltaan intensiivistä maankäyttöä alueiden luonnon tilan muuttamiseksi rakentamalla, "raivaamalla" ja viljelemällä. **Näistä lähtökohdista molempien kansojen – saamen alkuperäiskansan ja Suomen valtaväestön – kulttuureilla on erilaiset kestävä kehityksen kriteerit**. Pääväestön kulttuurissa luonnon kestävä käyttö tähtää tulevien sukupolvien tarpeiden tyydyttämiseen. Saamelaiskulttuurin harjoittaminen puolestaan edellyttää luonnon käyttöä kestävästi joka vuosi paliskunnan, porokylän tai muun saamelaisen paikallisyhteisön käyttöalueella sijaitsevassa järvessä, puupaikassa, hilla-suolla, riekkometsällä, hirvipaikassa jne. niin, että seuraavan vuoden elämisen edellytykset turvataan (on säästetty) luonnon tuoton kokonaisuudesta, vaikka luonnon-olosuhteet olisivat tuolloin huonommatkin.

Kestävä kehityksen kansallisesta arviosta (s. 99–100) ilmenee, että saamelainen kulttuuri sisältää kaikki kestävä kehityksen ulottuvuudet: ekologisen, taloudellisen ja sosiaalisesti kestävä kehityksen. Saamelaisten kulttuuri ei kuitenkaan ole kestäväällä perustalla, koska sen kaikkiin ulottuvuuksiin kohdistuu valtaväestön kulttuurista lähteviä uhkia. (Kestävä kehityksen kansallinen arvio. Suomen ympäristö 623. Helsinki 2003) Suomen kestävä kehityksen toimikunnan työssä valmistui keväällä 2006 pääministeri Matti Vanhasen johdolla kansallinen kestävä kehityksen strategia **Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi** (Valtioneuvoston kanslian julkaisu 5/2006). Sen mukaisesti luonnonvarojen kulttuurinen merkitys huomioon ottaen "luodaan menettely, jolla Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa". (s. 18 ja 69) Valtioneuvosto hyväksyi 14.12.2006 **periaatepäätöksen kansallisen kestävä kehityksen strategiasta**. Sen mukaisesti "kansallisen kestävä kehityksen politiikan johdonmukaisuuden ja pitkäjänteisyyden varmistamiseksi hallinnossa ja sen yhteistyössä muiden toimijatahojen kanssa ryhdytään panemaan toimeen kansallisen kestävä kehityksen strategiaa **Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi**". Saamelaiskäräjien mielestä hks noudattaa jossain määrin pääväestön kestävä käytön periaatteita. Saamelaisten kestävä kehityksen edellytykset on otettu hoito- ja käyttösuunnitelmaan vanhentuneesta ohjelmasta.

-Täydennetään suunnitelmaa ja lisätään yhdenvertaisuuslain asettamat veloitteet. Tarkistetaan suunnitelman tavoitteita ja toimenpiteitä yhdenvertaisuuslain asettamien veloitteiden perusteella. Lisätään myös MH:n yhdenvertaisuus-suunnitelman edellyttämät asiat saamelaiskulttuurin huomioon ottamiseksi. +Suunnitelmaan on lisätty yhdenvertaisuuslain asettamat veloitteet.

-Suunnitelmaa on mahdollista täydentää **Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman** pohjalta. Suunnitelman varovaiset luonnonkäytön linjaukset eivät ole ristiriidassa saamelaisten kestävä kehityksen periaatteiden mukaisen luonnonkäytön kanssa. +Täydennetty suunnitelmaan.

+Suunnitelmaa on tarkasteltu ja täydennetty kestävä kehityksen ohjelman pohjalta. Suunnitelman luonnonkäytön linjaukset eivät ole ristiriidassa saamelaisten kestävä kehityksen periaatteiden mukaisen luonnonkäytön kanssa.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

Paikallinen käyttäjäkunta on varsin heterogeenistä niin etnisesti, kulttuurisesti, ammatillisesti kuin elämäntavallisestikin. **Paikallisen väestön** väljä käsite, joka käytännössä sisältää erilaisia ryhmiä paikallisista maanomistajista ja ulkokuntalaisista koiratarhanomistajista perinteisiä elinkeinojaan harjoittaviin saamelaisiin, aiheuttaa haittaa ja vahinkoa saamelaisväestölle ja poronhoidolle, joiden edut poikkeavat eniten tai ovat ristiriidassa muun käyttäjäkunnan etujen kanssa. Käsitettä käytettäessä eri ryhmien eriävät tarpeet häivytetään ja niiden huomioon ottaminen väistetään. Erämaasuunnittelun tämä lähtökohta, joka ei tunnusta käyttäjien erilaisia oikeudellisia ja taloudellisia lähtökohtia ja erilaisia tarpeita, ei voi olla niin laajasti hyväksytty kuin sen esitetään olevan.

Saamelaiskäräjistä annetun lain 9 §:n ja Metsähallituslain 4 §:n 2 momentin mukaista saamelaiskäräjien kuulemista ja sen kanssa neuvottelemista Tarvantovaaran erämaa-aluetta koskevissa esityksissä, suosituksissa ja suunnitelman seurannassa ei ole otettu huomioon läpikäyvästi. Saamelaisten etuja ja oikeuksia koskevien asioiden ja elinkeinojen valvonta ja itsehallinto kuuluvat kuitenkin lain mukaan juuri saamelaiskäräjille. Kun saamelaiskäräjillä on lisäksi mahdollisuus valittaa koko hks:n vahvistamista koskevasta päätöksestä, olisi saamelaiskäräjät tulleet mainita kuulemis- ja neuvotteluosapuolena läpi koko suunnitelman.

Saamelaiskäräjien arvion lähtökohtana on, että poronhoito, metsästys ja kalastus muodostavat saamelaisten kulttuurin keskeisen materiaalisen perustan, joka on lainsäädännön mukaisesti turvattava Tarvantovaaran erämaan hks:ssa. Tämän oikeudellisen lähtökohdan huomioon ottaminen suunnitelmassa on velvoittava suhteessa erämaasuunnittelun käytäntöihin.

Arviossa tarkastellaan saamelaisten kulttuurin turvaamisvelvoitteen toteutumista Metsähallituksen tavassa tulkita ja noudattaa lakia Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Tarkastelu edellyttää osin laajennetun näkökulman huomioon ottamista, jossa myös Metsähallituksen yleisiä toimintaperiaatteita ja -linjauksia on käsiteltävä siinä määrin, kuin ne määrittelevät ja ohjaavat erämaasuunnittelua. Näihin toimintalinjauksiin, tulkintoihin ja arvoihin sisältyy seikkoja, jotka voivat olla ristiriidassa saamelaisten oikeuksien kanssa tai johtaa toimintamalleihin, jotka eivät tue tai haittaavat saamelaiskulttuurin materiaalistien edellytysten toteutumista. Saamelaiskäräjien mielestä Metsähallituksen erämaasuunnittelun perusvikana on se, että suunnittelu on lähtökohdiltaan ekologis-ekonomista, epäjuridista ja etnosentristä. Suunnittelussa on mukana pääväestöä edustavia lukuisia sidosryhmiä, joiden poliittinen painoarvo – eivätkä oikeudelliset ja ympäristöön vaikuttavat seikat – määrää pitkälle suunnitelman oikeudelliset ja kestävyteen liittyvät arviot.

Tavallisesti matkailun lisääntyminen ja kaivostoiminnan edistäminen katsotaan hks:ssa väistämättömäksi. Matkailun tieltä voidaan syrjäyttää yleisoikeusperustaiset, saamelaisille kulttuurisina perusoikeuksina turvatut perinteiset elinkeinot, kuten poronhoito, kalastus ja metsästys sivuuttamalla niiden harjoittamisen edellytykset. Pääväestön kannalta kehitys on jokseenkin kestävä aina, koska saamelaiskulttuurin häviäminen alueelta ei vaikuta tulevia sukupolvia ajatellen alueen taloudelliseen hyödyntämiseen pääväestön hyväksi kaivostoiminnan tai talvimatkailun avulla. Matkailun edistämistä perustellaan lisäksi sillä, että elinkeinoa harjoittavat myös saamelaisten. Peruste on kestävä, koska massamatkailu ei ole osa saamelaisten alkuperäiskansan kulttuuria, vaan merkitsee saamelaisille kulttuurin menettämistä, vaikka aineellinen hyvinvointi lisääntyisikin.

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

-Paikallisella asukkaalla tarkoitetaan aina kunnassa henkikirjoitettua henkilöä. Suunnitelmalla on vaikea lähteä erottelemaan paikallisten asukkaiden oikeuksia perustuen etnisyyteen, kulttuuriin, ammattiin tai elämäntapaan. Erottelu voisi johtaa mm. yhdenvertaisuuslain sekä paikallisten asukkaiden harjoittamaa metsästystä ja kalastusta koskevien säädösten vastaisiin linjauksiin.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Suunnitelmaan lisättävässä luvussa 3.5 **Saamelaiskulttuurin turvaaminen** on kerrottu neuvotteluista saamelaiskäräjien kanssa. Lisäksi suunnitelmaa ovat kommentoineet Metsähallituksen Enontekiön kunnan yhteistyöryhmän jäsenet, paliskunnan poronhoitajat ja muut yksittäiset saamelaist.
+Täydennetty suunnitelmaan.

-Hks:ssa pyritään turvaamaan poronhoidon ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen mahdollisuudet alueella.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Eri sidosryhmien näkemysten, toiveiden ja mielipiteiden painoarvo on suunnittelussa erilainen. Suurin painoarvo on porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittajien näkemyksillä, eikä näiden toimintojen positiivista suhdetta muihin käyttömuotoihin tulisi tarkasteltua riittävän tarkasti ja monipuolisesti, jos muita käyttömuotoja edustavat tahot jätettäisiin suunnittelussa osallistamatta.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Vyöhykkeistämällä ohjataan matkailutoimintaa suuntautuvaksi pääosin vain tietyille rajatuille alueille. Erämaahan ei suuntaudu massamatkailua.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

Jos asiaan vaikuttava oikeudellinen arviointi tai kestävyteen vaikuttava arviointi on puuttunut aluksi Metsähallituksen valmistelemasta suunnitelma-luonnoksesta, katsotaan suunnittelukäytännössä tavallisesti riittäväksi, että huomautusten johdosta puuttuvat säännökset tai oikeuskäytäntö otetaan suunnitelmaan jälkikäteen ilman, että nämä lisäykset millään tavalla muuten vaikuttaisivat suunnitelman linjoihin ja sisältöön. Tältä perustalta on erämaasuunnitelmiin rakennettu keskeiset käsitteet, kuten erämaalakiin perustumaton ja matkailun saavuttamia asemia turvaava vyöhykejaotus, maastoliikennelakiin perustumaton **maastoliikenneura**, Metsähallituslakiin ja erämaalakiin perustumaton käsite **luontomatkailun kehittäminen**, maastoliikennelain kanssa ristiriidassa oleva **virikistyskäyttö**-käsite ja lakiin perustumaton paikallisen väestön ”oikeus” maastoliikennelupa.

Erämaasuunnitelma on rakennettu lainsäädännön perustalle, joka useilta osin on 2000-luvulla muuttunut, kuten Metsähallituslain ja yhdenvertaisuuslain osalta. Suunnitelman valmistumisen aikaankin voimassa ollut lainsäädäntö on tulkittu – toisinaan virheellisesti – siten, että se tukisi esitettyjä ratkaisumalleja. MH korostaa etnistä neuraalisuuttaan maankäytössä. Poronhoidon osalta hks:ssa ei tarvitsisi olla etnisesti neutraali, vaan turvata sitä MH-lain edellyttämällä tavalla saamelaisten kulttuuriin kuuluvana elinkeinona. Hks:ssa on jäänyt huomaamatta, että esimerkiksi porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki (45/2000) tekee jo lain tavoitteissa saamelaisten kotiseutualueella eron sekä saamelaiselinkeinojen ja laissa säädettyjen muiden luontaiselinkeinojen välillä että saamelaisten ja muiden luontaiselinkeinonharjoittajien välillä. Lain tavoitteet edellyttävät **lain mukaisissa toimenpiteissä kiinnitettäväksi erityistä huomiota saamelaisten mahdollisuuksiin ylläpitää ja kehittää kulttuurimuotoonsa kuuluvia elinkeinoja** saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisten positiivisen erityiskohtelun mahdollisuus perustuu lisäksi yhdenvertaisuuslakiin, kuten edellä on todettu. Yhdenvertaisuuslain lähtökohtana on puolestaan se, että positiivinen erityiskohtelu – kuten saamelaisten osalta – on tietyissä tapauksissa, kuten saamelaisten poronhoidon osalta, lain sallimaa.

MH on käyttänyt erämaasuunnitelman teossa laajaa osallistavaa käytäntöä, mikä on merkinnyt sitä, että kaikki, jotka katsovat itsensä osapuoliksi, ovat voineet lausua mielipiteensä. Hks on laadittu demokraattisella päätöksellä vieden läpi ne asiat, joita enemmistö on kannattanut. Saamelaisten osuus Enontekiön väkiluvusta on viidennes. On selvää, että enemmistödemokratiassa heidän näkemyksensä ei kuulu. Suunnitelman laaja paikallinen hyväksyntä ei siten merkitse sitä, että sillä olisi saamelaiskäräjien ja Käsi-varren paliskunnan hyväksyntää. Metsähallituksen lakisäätöihin velvollisuuksiin kuuluu kuitenkin uuden Metsähallituslain 4 § 2 momentin perustelujen mukaan nimenomaan neuvottelut saamelaiskäräjien kanssa. Muu osallistava käytäntö suunnittelussa on lähinnä politiikkaa, jolla ei saamelaiskäräjien mielestä tulisi olla nykyisen kaltaista merkitystä suunnitelmaa laadittaessa.

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI
JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

-Vyöhykejaotus ei ole erämaalain vastainen. Lain yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan mm., että rakentaminen ohjattaisiin suunnitelmassa määrättyihin paikkoihin, ja että käyttöoikeuden luovuttaminen porotalouden, kalastuksen, metsästyksen tai keräilyn tarpeisiin tulee kysymykseen vain suunnitelmassa määrättyssä erämaan osassa. Tässä yhteydessä perusteluissa on todettu, että alue voitaisiin jakaa käytön kannalta suunnitelmassa eri osiin (= vyöhykkeisiin). MH on erämaa-alueen vyöhykkeistämällä pyrkinyt nimenomaan turvaamaan sen, että pääosa alueesta säilyisi ainoastaan luontaiselinkeinojen käytössä, ja mahdollisimman pienelle ja rajatulle alueelle ohjattaisiin muita toimintoja. Vyöhykkeistäminen ei kuitenkaan sulje pois poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittamisen mahdollisuuksia, vaan ne ovat sallittuja kaikilla vyöhykkeillä.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Hks:n tavoitteena on nimenomaan turvata porotalouden ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytykset. Kuten jo aiemmin on todettu, eri sidosryhmien toiveilla on erilainen painoarvo. Hks:n linjauksilla turvataan erityisesti saamelaiseen kulttuuri-muotoon kuuluvan poronhoidon edellytyksiä. Laajemmin poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen rajaaminen vain saamelaisväestölle on statukseltaan Tarvantovaaran erämaa-alueen hks:a korkeammalla tasolla päätettävä asia.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Suunnitelma ei perustu enemmistödemokratiaan. Enemmistön näkemys ei ole aina mennyt läpi. Porotalouden näkemyksillä ja toiveilla on ollut suurempi painoarvo suunnitelmia laadittaessa. Käsi-varren paliskunta toteaa lausunnossaan: ”Käsi-varren paliskunnan hallituksella ei ole huomauttamista esitettyyn suunnitelmaan.” Paliskuntain yhdistys toteaa lausunnossaan: ”Suunnitelman esitysten ja suositusten toimeenpano turvaa porotalouden harjoittamisen edellytykset myös tulevaisuudessa.” sekä: ”Suunnitelmassa on huomioitu paikallisen paliskunnan tarpeet sekä maastoliikenteessä että porotalouden rakenteissa kyseisellä alueella.”
+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

Yleisessä suunnittelukäytännössä on ongelmallisinta ollut se, että osallistavasta käytännöstä huolimatta Metsähallituksella on ollut hyvin hallitseva asema suunnittelussa (Heikkilä 2000, Heikkilä 2003, Raitio 2000). Erämaasuunnittelun keskeisistä peruslähtökohdista ei ole voitu päästä yksimielisyyteen suunnitteluprosessin aikana, kuten monipuolisen käytön periaatteesta, sen vaikutuksista saamelaisten luonnon käytölle, alueen käytön priorisoinnista, eri käyttömuotojen välisistä ristiriidoista sekä käytön ja suojelun välisistä ristiriidoista erämaalain tavoitteissa. Nämä seikat ovat erittäin keskeisiä erämaasuunnitelman tavoitteiden toteutumisen kannalta, eikä niitä ole tarkasteltu myöskään itse hoito- ja käyttösuunnitelmassa, vaan suunnitelma lähtökohtineen on usein esitelty varsin ongelmattomana mallina. Käytännössä eri luonnonkäyttömuotojen välillä vallitsee keskenään varsin ristiriitaisiakin tarpeita ja etuja, joiden erittely, käsittely ja ratkaiseminen on Tarvantovaaran erämaasuunnitelmassa jäänyt kesken. Saamelaiskäräjät toteaa lisäksi, ettei suunnitelmia tulisi laatia, ennen kuin taustalla olevat perustavat maa- ja vesioikeuskysymykset on ratkaistu. Oikeuskanslerin esityksestä oikeusministeriölle on ”omaisuuden suojaa” koskevana kysymyksenä selvitettävänä ”mahdollinen saamelaisten omistusoikeus” sekä yksityisoikeudelliselta kannalta että ILO:n alkuperäiskansasopimuksen määräysten kannalta. (OKa K 9/1999 vp, s. 45) Eduskunnan perustuslakivaliokunta on saamelaisten kotiseutualueen valtionmaata koskevassa lausunnossaan (29/2004 vp) todennut, että tutkimuksen mukaan valtion omistusoikeus on kyseenalainen (Kaisa Korpjaakko-Labba), kun taas lapinkylän osakkailla on ollut omistusoikeus veromaihinsa, kuten kalavesiin, pyyntipaikkoihin ja laidunmaihin (Juhani Wirilander). Oikeusministeriössä on keväällä 2006 valmistunut julkisoikeudelliselta perustalta lainsäädännöllinen luonnos, jonka tarkoitus on täyttää ILO:n alkuperäiskansasopimuksen 169 vaatimukset saamelaisten maahan, veteen, luonnonvaroihin ja perinteisiin elinkeinoin kohdistuvien oikeuksien osalta.

MH:N KOMMENTTI JA
VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

-Suunnitelmat tehdään erämaalakiin (62/1991) perustuen, ja maa- ja vesioikeudellinen tausta suunnitelmissa on tämänhetkinen lainsäädäntö. Metsähallituksen näkemyksen mukaan suunnittelussa ei voida odottaa tai ennakoita mahdollisia tulevia maa- ja vesioikeusratkaisuja, vaan suunnittelua on edistettävä nykytilanteen pohjalta. Suunnitelmia on tarpeen mukaan muutettava ja päivitettävä mahdollisesti muuttuvien säädösten mukaan.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

Otsikko [Metsähallitusta koskevat muutokset erämaalain säätämisen jälkeen] liittyy Metsähallituksen luonteessa, toimintaperiaatteissa ja toimintatavassa tapahtuneisiin muutoksiin erämaalain säätämisen jälkeen. Oltuaan erämaalain säätämisen aikaan Metsähallituslain (264/1991) mukainen ”valtion laitos” Metsähallitus muuttui lailla (1169/1993) valtion liikelaitokseksi vuonna 1993. Tällöin siitä muodostettiin liiketoimintayksikköpohjainen tiimiorganisaatio. Yhtiön eri tulosalueilla ja tytäryhtiöillä on oma maan kattava organisaatio ja ne ovat tulostavasti toimivia. Samalla Metsähallitus-konsernin toiminta määriteltiin monihyödyketuotannoksi, jonka kulmakiviä ovat mm. metsätalous ja virkistyspalveluiden tuottaminen. **Virkistyspalveluilla** tarkoitetaan sekä yhteiskunnallisia palveluja yleisen virkistyskäytön edistämiseksi että maksullisia luontopalveluja ja luontomatkailun edistämistä. Erämaasuunnitelmaa rasittaa Metsähallituksen lain mukainen liiketaloudellinen rooli, jota pyritään koko ajan ”neutraloimaan” sallimalla matkailuun liittyvä yksityinen liiketoiminta ja mahdollisuus sen lisäämiseen Metsähallituksen rakennuksissa, virkistysvyöhykkeellä ja myös syrjävyöhykkeellä. Sekä Metsähallituksen oma toiminta että yksityinen liiketoiminta tapahtuu saamelaista poronhoitoa, kalastusta, metsästystä ja muuta maankäyttöä heikentäen ristiriitaisesti perustuslain 17.3 §:n ja Metsähallituslain 4.2 §:n kanssa. **Villi Pohjola** -niminen tulosalue, sittemmin tytäryhtiöksi eriytetty, harjoittaa luontomatkailuun perustuvaa liiketoimintaa kilpaillen muiden luontomatkailua järjestävien yritysten ja paikallisten luontopalveluiden tuottajien kanssa erämaa-alueista. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, ettei Metsähallitus ole täysin neutraali toimija, vaan se ajaa samalla omia liiketaloudellisia etujaan, vaikka Ylä-Lapissa tulostavoitteita onkin mukautettu enemmän paikallisia olosuhteita vastaaviksi. Osan lupamyynnistään Metsähallitus on siirtänyt paikallisille yrittäjille. Näin saamelaisille perusoikeutena turvattujen kalastuksen, metsästyksen ja poronhoidon harjoittamisedellytysten toteutuminen jäi osittain riippumaan Metsähallituksen lupamyynnin määrästä ja ehdoista.

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

-1.1.2005 voimaan astuneen Metsähallitus-lain (1378/2004) mukaan Metsähallitus on maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla toimiva valtion liikelaitos, jolla on liiketoimintojen lisäksi julkisia hallintotehtäviä. Luonnonsuojelua koskevissa asioissa Metsähallitus on ympäristöministeriön ohjauksessa. Sen julkisia hallintotehtäviä ovat mm. luonnonsuojelulaissa (1096/1996) sekä sen ja vanhan luonnonsuojelulain (71/1923) nojalla perustettuja luonnonsuojelualueita koskevissa laeissa säädetyt luonnonsuojelutehtävät sekä luonnonsuojelualueiden hankinta, erämaalaissa (62/1991), kalastuslaissa (286/1982), kolttalaisissa (253/1995), maastoliikenne-laissa (1710/1995), metsästyslaissa (615/1993), oikeudesta yleisiin vesialueisiin annetussa laissa (204/1966), pelastuslaissa (468/2003), poronhoitolaissa (848/1990), porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaissa (45/2000) sekä ulkoilulaissa (606/1973) säädetyt tehtävät. Em. julkisten hallintotehtävien hoitamista varten Metsähallituksessa on erillinen julkisten hallintotehtävien yksikkö, jonka päällikkönä toimii luontopalvelujohtaja. Luontopalvelujohtajan nimittämisestä säädetään valtioneuvoston asetuksella. Hän ratkaisee julkisiin hallintotehtäviin liittyvät hallintoasiat ja julkisten hallintotehtävien yksikköä koskevat viranomaisasiat – lukuun ottamatta kalastukseen ja metsästykseseen liittyviä lupa-asioita, jotka ratkaisee erätalouspäällikkö. Näissä viranomaisasioissa luontopalvelujohtaja ja erätalouspäällikkö eivät ole liikelaitoksen toimitusjohtajan alaisia. Maastoliikennelain 4. §:ssä, kalastuslain 5. §:ssä ja metsästyslain 6. §:ssä tarkoitetuille luvulle tai päätöksille Metsähallituksen hallinnassa olevan alueen käyttämisestä sanottujen lakien mukaiseen tarkoitukseen voidaan vahvistaa aluekohtaiset kiintiöt. Edellä tarkoitettujen kiintiöiden puitteissa luontopalvelujohtaja voi siirtää maastoliikennelain 4. §:ssä sekä erätalouspäällikkö kalastuslain 5. §:ssä ja metsästyslain 6. §:ssä tarkoitettua yksittäistä lupaa koskevan päätöksen tekemisen Metsähallituksen virkamiehelle tai sellaiselle Metsähallituksen palveluksessa olevalle henkilölle tai ulkopuoliselle yhteisölle, joita riippumattomuuden, luotettavuuden, asiantuntemuksen ja muiden asian arvioinnissa huomioon otettavien seikkojen perusteella on pidettävä tehtävään sopivina. MH:n ja lupia myöntävän ulkopuolisen yhteisön toimintaan sovelletaan tältä osin, mitä hallintolaissa (434/2003), viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999), kielilaissa (423/2003) ja saamen kielilaissa (1086/2003) säädetään sekä lisäksi, mitä rikoslaissa (39/1889) rikosoikeudellisesta virkavastuusta säädetään. Metsästyslupia eivät vuodesta 2006 alkaen ole lainkaan myöntäneet MH:n ulkopuoliset tahot. Luonnonsuojelun alueen ja retkeilyalueen järjestyssäännön antamista sekä 2. momentissa säädettyä kiintiöiden vahvistamista lukuun ottamatta luontopalvelujohtaja ja erätalouspäällikkö (luontopalvelujohtajaa kuultuaan) saavat kirjallisesti siirtää heille tämän pykälän mukaan kuuluvan ratkaisuvallan muulle julkisten hallintotehtävien yksikön virkamiehelle. Aluekohtaisten kiintiöiden vahvistamista koskeva päätös on saatettava tiedoksi yleistiedoksiantona siten, kuin hallintolaissa säädetään, ja kiintiöpäätökset ovat valituskelpoisia. Kiintiöistä neuvotellaan saamelaiskäräjien kanssa ennen niiden vahvistamista. Yllä olevin perustein voidaan todeta, että MH ei voi julkisissa hallintotehtävissään toimia liiketoiminnan ehdoilla tai liiketoiminnan periaattein. +Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalue on myös lakkautettu, mikä on samalla lakkauttanut saamelaisten kotiseutualueella aluejohtajalle aikaisemmin kuuluneen tehtävän soviitta yhteen Metsähallituksen toiminnat ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittaminen. Toimivallan siirtyminen saamelaisten kotiseutualueelta Rovaniemelle ja Tikkurilaan poistaa saamelaisten kotiseutu-alueita koskevista ratkaisuista sen asiantuntemuksen, joka aikaisemmin oli Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen aluejohtajalla.

MH:a koskeva lainsäädäntö on saamelaiskäräjien mielestä jo rakenteellisesti heikentänyt saamelaisten kulttuurin harjoittamista erämaailain voimassaolon aikana. Saamelaiskulttuuria koskeva Metsähallituksen turvaamisvelvoite uudessa Metsähallituslaissa ei ole vielä vaikuttanut positiivisesti saamelaisten asemaan Käsivarren erämaa-alueella.

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

-Metsähallituksen julkisia hallintotehtäviä hoitava luontopalvelujen tulosalue organisoitui uudelleen vuoden 2005 alussa. Toiminnasta vastaavat entisten kuuden alueellisen yksikön sijasta kolme alueellista yksikköä, yhtenä niistä Lapin luontopalvelut. Siellä Metsähallituksen toimintojen – muun maankäytön ja saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisen – yhteensovittamisen koordinaatiosta vastaa alueiden hallinnasta vastaava aluepäällikkö, jolla on vuosien kokemus saamelaisten kotiseutualueen erityiskysymyksissä. Myös aluepäällikön toimipaikka sijaitsee saamelaisten kotiseutualueella Utsjoella. +Ei muutosta suunnitelmaan.

-Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei voida puuttua Metsähallitus-lain (1378/2004) tasoihin säädöksiin. +Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

MH:N KOMMENTTI JA
VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

Metsähallitus on tulkinnut erämaalain sekä maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) välistä suhdetta siten, että se on viranomaisena velvollinen ottamaan huomioon Tunturi-Lapin seutukaavan alueen hoidon ja käytön suunnittelussa. Erämaalaki on kuitenkin MRL:in verrattuna erityislaki, joka tavallisen lakien ensijaisjärjestyksen mukaan menee MRL:n edelle. Tämä merkitsisi – toisin kuin Metsähallitus on asiaa tulkinnut – esim. sitä, että vaikkapa Palojärveltä Kilpisjärvelle kulkevaa ja poronhoitoalueet pahoin pirstovaa maastoliikenneuraa ei tarvitsisi maakunta-kaavan vuoksi merkitä erämaasuunnitelmaan.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Maastoliikennelaki ei tunne Metsähallituksen maastouria, jotka paitsi ohjaavat, myös yleensä edistävät maastoliikennettä ilman haitasta ja vahingosta määrättävää korvausta saamelaisten elinkeinoille, kuten poronhoidolle. Saamelaiskäräjät katsoo, että maastoliikenneurat, joilla on hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan sallittu koirasafaritoiminta, moottorikelkkasafaritoiminta, moottorikelkkojen testiryhmätoiminta ja rajoittamaton valtakunnallinen uralupakelkkailu, ovat sopimattomia Tarvantovaaran erämaa-alueella, jossa ne aiheuttavat ympäristöönsä laaja-alaista haittaa saamelaisten poronhoidolle ja heikentävät merkittävästi alueen saamelaisten poronhoitoon perustuvan kulttuurin harjoittamista.

-Useille erämaa-alueille on muodostunut vakiintuneita maastouria ennen maastoliikennelain (1710/1995) voimaantuloa. Moottorikelkkaurat on katsottu tarpeelliseksi nykyisen laajuisina myös erämaa-alueilla. On mahdollista, että myös erämaa-alueilla moottorikelkkailu-uria muutetaan maastoliikennelain mukaisiksi reiteiksi.
+Täydennetty suunnitelmaa.

Sen jälkeen, kun Paljoesta Kilpisjärvelle kulkeva maastoliikennelain mukainen maastoliikennereitti on olemassa, tulisi saamelaiskäräjien mielestä Palojärven–Kilpisjärven maastoliikenneura poista erämaasuunnitelmista. Ura pirstoo poronhoitoalueet sekä halkoo erämaa- ja suojelualueita niiden ekologista kehitystä heikentäen. Olisi matkailun kannalta riittävää, että maastoliikennereitiltä olisi Norjaan päin nykyiset pohjois-eteläsuuntaiset "pistourat".

+Ei muutosta suunnitelmaan.

Erämaasuunnittelun kannalta Metsähallituksen liikelaitosluonne on merkinnyt mm. sitä, että **virikistyskäytöstä** on tullut uusi suunnittelun peruslohko, jolla on keskeinen asema Metsähallituksen toiminnassa, ja jonka luonnonkäytölliset tarpeet pyritään turvaamaan. Virikistyskäyttöä ei ole mainittu erämaalain tavoitteissa, joissa mainitaan alueen monipuolisen käytön turvaaminen. Virikistyskäyttö on Metsähallituksen oma perustelematon tulkinta erämaalaista. Toinen Metsähallituksen erämaa-alueisiin liittäminen käsite on **luontomatkat**, joka on erämaalaille vieras käsite.

-Laissa Metsähallituksesta (1378/2004) todetaan, että Metsähallituksen on otettava huomioon luonnon virikistyskäytön sekä työllisyyden edistämisen vaatimukset. Virikistyskäyttö on mainittu erämaalain (62/1991) yksityiskohtaisissa perusteluissa (1 §, lain tarkoitus), missä todetaan, että erämaa-alueiden perustamisella pyritään myös kehittämään alueen monipuolista käyttöä ja sen edellytyksiä – kuten esim. alueiden **retkeily- ja virikistyskäyttömahdollisuuksia**. Erämaalain yleisperusteluissa sanotaan, että Lapin luonnon tarjoamien retkeily- ja virikistysmahdollisuuksien turvaamiseksi ja kehittämiseksi sekä niiden **matkailuveto**voiman säilyttämiseksi tarvitaan erämaita. Luonnon virikistyskäytön ja luontomatkatun kehittämistyöryhmän raportissa (Ympäristöministeriö 2002b) luontomatkatun kuuluvaksi määritellään kaikki luontoon tukeutuva matkatun. Raportissa todetaan, että "hieman suppeammin määriteltynä luontomatkatun on sellainen matkatun, jonka yhteydessä virikistyydytään luonnossa. Luontomatkatun yhdistää luonnon virikistyskäytön ja matkatun. Luontomatkatun luonto on merkittävä vetovoimatekijä tai toimintaympäristö. **Luonnon virikistyskäytöstä on luontomatkatun lähes kaikki se, joka ei ole päivittäistä lähivirikistystä.**" Työryhmän raportissa on esitetty erilaisia toimenpiteitä virikistyskäytön ja luontomatkatun kehittämiseksi. Niissä esitetään, että luonnonsuojelualueiden virikistys- ja luontomatkatun edellytyksiä tulisi parantaa. Luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmia tehtäessä ja niitä uusittaessa tulisi huolehtia siitä, että samalla parannetaan ympäristövastuullisen luonnon virikistyskäytön ja luontomatkatun edellytyksiä. Tarvantovaaran alueella luontomatkatun toiminta on pienimuotoista.

+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO**MH:N KOMMENTTI JA
VAIKUTUS SUUNNITELMAAN**

Jokamiehenoikeuteen perustuvana virkistyskäytön muotona ei voida saamelaiskäräjien mielestä pitää esimerkiksi liikkumista luonnossa moottorikelkalla, joka on maastoliikennelain (1710/1995) alaista, maanomistajan luvanvaraista toimintaa sekä paikallisen väestön että muualta tulevien osalta, mistä tarkemmin jäljempänä (luvussa 11.2 **Maastoliikenne**). Maastoliikenne, jota erityislakina säätelee maastoliikennelaki, ei oikeudellisestikaan voine olla virkistyskäyttöä, koskapa maastoliikennelain 1 §:n tarkoituksena on muun ohella **ehkäistä haittoja, joita yleiselle virkistyskäytölle aiheutuu moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttämisestä maastossa**. Moottorivoimalla tapahtuva virkistyskäyttö kilpailee merkittäväällä tavalla muutenkin taloudellisen kannattavuuden ääri rajoilla toimivan poronhoidon kanssa viimeisistä erämaaisista alueista, eivätkä niiden edut ole välttämättä yhteen sovitettavissa. Saamelaisporomiesten ansiotaso on pysyvästi alle EU-Suomen köyhyysrajan, eli alle puolet väestön keskimääräisestä tulotasosta (KM 2001:14, s. 103). Käsivarren paliskunnan tilattomat saamelaiset eivät voi saada tulonlisää tilansakaan tuotosta, kuten alueen suomalaisväestö yleensä.

Maastoliikenteeseen perustuvaa kehitystä silmällä pitäen erämaa-alue on vyöhykeistetty, millä järjestelyllä ei ole virkistyskäytön osalta erämaalakiin nojautuvaa perustaa. Erämaasuunnitelmassa esitetyt maastoliikenteeseen perustuvan virkistyskäytön toimintalinjaukset tulevat saamelaiskäräjien mielestä kärjistämään poronhoidon ja virkistyskäytön välisiä konflikteja entisestään. On selvää, että laajamittainen motorisoitu virkistyskäyttö tai koiravaljakkotoiminta eivät ole myöskään alueen erämaisyyden säilyttämisen tavoitteen mukaista toimintaa.

Erämaasuunnittelussa vallalla oleva ideologia, jonka mukaisesti **kaikkien edut pyritään turvaamaan erämaa-alueella**, johtaa virheelliseen politiikkaan pinta-alaltaan suhteellisen suppeilla erämaa-alueilla, joilla vallitsee kilpailu eri luonnonkäyttömuotojen kesken. Saamelaisten oman kulttuurin kannalta tämä merkitsee sitä, että saamelaisten luonnonkäyttöliikkeen erityistarpeet (alkuperäiskansana) alistetaan yleisten luonnonkäyttötarpeiden, kuten virkistyskäytön, alaisiksi. Lisääntyvä virkistyskäyttö yhdessä muun paikallisen väestön luonnonkäytön sekä mahdollisten muiden luonnonkäyttömuotojen kanssa kaventaa merkittävästi saamelaisten oman kulttuurin harjoittamisen mahdollisuuksia erämaa-alueella. Kyse on silloin siitä, että poronhoidon, kalastuksen ja metsästyksen sekä sitä kautta saamelaiskulttuuriin harjoittamisen mahdollisuuksia tietoisesti heikennetään. Tämä on esimerkki kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun noudattamatta jättämisestä.

Saamelaisten kulttuuriset oikeudet alkuperäiskansana **tuli suunnitelman valmistelussa ottaa erikseen huomioon Metsähallituslain, erämaalain, poronhoidon ja luontaiselinkeinojen rahoituslain, yhdenvertaisuuslain ja KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan**. Yhdenvertaisuuslaki (21/2004), joka perustuu EU:n neuvoston kahteen direktiiviin, on entisestään selkiyttänyt asiaa. Myös Metsähallitus on laatinut lain 4 §:n mukaisen yhdenvertaisuussuunnitelman. Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunta lausui mietinnössään (7/2003 vp) saamelaisten asemasta yhdenvertaisuussuunnitelmassa seuraavaa: ”Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamelaisten asemaan alkuperäiskansana ja saamelaiskulttuurin tärkeimmän aineellisen perustan eli poronhoidon turvaamiseen. Viranomaisten tulee suunnitelmallisesti edistää saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa poronhoitoa ja hankkia sillä toimeentulonsa.”

-Suunnitelmassa (ja muutenkaan) maastoliikennettä ei esitetä jokamiehenoikeuteen perustuvana virkistyskäytön muotona. Se on luvanvaraista, ja Metsähallitus hoitaa maastoliikennelupa-asioita julkisena hallinto-tehtävänä viranomaisena.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Vyöhykeistäminen perustuu erämaalain yksityiskohtaisiin perusteluihin. Niiden 7. §:ssä käsitellään hks:n laadintaa ja siinä todetaan, että alue voitaisiin suunnitelmassa jakaa käytön kannalta eri osiin. Myös MH:n valtakunnalliset suunnitteluohteet ohjaavat alueiden vyöhykeistämistä.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Suunnitelmassa ei ole voitu ottaa huomioon kaikkien luonnonkäyttäjien tarpeita tai etuja. Porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen tarpeet ja toiveet pyritään ja on tässäkin suunnitelmassa asetettu etusijalle.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

-Suunnitelma pyrkii turvaamaan poronhoidon harjoittamisen alueella. Suunnitelmaluonnosta on käyty yksityiskohtaisesti läpi Käsivarren paliskunnan kanssa, ja useita kohtia suunnitelmasta on muutettu paliskunnan toivomusten mukaisiksi. Käsivarren paliskunta toteaa lausunnossaan, ettei sillä ole huomautettavaa suunnitelmasta.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN
<p>Myös em. valtioneuvoston periaatepäätös kansallinen kestävä kehityksen strategia Kohti kestäviä valintoja. Kansallisesti ja globaalisti kestävä Suomi (Valtioneuvoston kanslian julkaisu 5/2006), jota on noudatettava kaikessa hallinnossa, edellyttää luonnonvarojen kulttuurisen merkityksen huomioon ottamista: ”Luodaan menettely, jolla Saamelaisten kestävä kehityksen ohjelman linjauksia otetaan huomioon saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarapolitiikassa ja maankäytön suunnittelussa.”</p>	-
<p>Kaiken kaikkiaan kyse ei ole ainoastaan poronhoidon tarpeista, vaan samalla myös alueen luonnontilaisuuden tasosta ja erämaisyydestä. Lisääntyvä virkistyskäyttö – varsinkin kun se useimmiten tarkoittaa lisääntynyttä motorisoitua tai koiravaljakolla liikkumista alueella – merkitsee sitä, että myös erämaa-alueen luonnontila ja erämaisuus kärsivät. Metsähallitus tulkitsee erämaalakia väärin sovitessaan motorisoidun virkistyskäytön erämaiden kyseenalaistamattomaksi käyttömuodoksi. Tämä koskee niin paikallisten kuin ulkopaikkakuntalaistenkin vapaa-ajan käyttöön liittyvää maastoliikennettä.</p>	<p>-Erämaalain (62/1991) yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että erämaa-alueiden luonnontilaisuuden säilyttämisen turvaamiseksi ehdotetaan lakiin otettavaksi erämaa-alueeseen kuuluvan maa-alueen luovuttamiskielto sekä kaivospiirin määräämiskielto. Muuten alueita käytettäisiin pääasiassa kutakin toimintaa sääntelevän lainsäädännön mukaisesti – mm. maastoliikennettä säänneltäisiin maastoliikennelain (1710/1995) mukaisesti. Etenkin suojele- ja erämaa-alueilla Metsähallitus noudattaa tiukkaa maastoliikenteen ohjausta. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Suunnitelman mukainen virkistyskäytön ja luontomatkailun osuus ja merkitys verrattuna saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittamisedellytysten turvaamiseen johtaa saamelaiskäräjien käsityksen mukaan saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen nopeaan häviämiseen Tarvantovaaran erämaa-alueelta.</p>	<p>-Virkistyskäyttö ja luontomatkailu on hyvin vähäistä Tarvantovaaran erämaa-alueella. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Vyöhykejaotus lähtee suunnitelmassa siitä, että kaikkia tavoitteita – kuten erämaaluonnon säilyttämistä, saamelaiskulttuurin turvaamista, rakentamista ja alueiden virkistyskäyttöä – on vaikea saavuttaa koko alueella, joten alue jaetaan vyöhykkeisiin, joissa painotetaan eri toimintoja ja etuuksia.</p>	<p>-Vyöhykejaolla pyritään juuri turvaamaan porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen harjoittaminen ohjaamalla muut toiminnot mahdollisimman kapealle alueelle. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Kaiken rakentamisen erämaa-alueella tulee korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan perustua lainvoimaiseen hoito- ja käyttösuunnitelmaan (KHO 23.2.2004 T 354). Saamelaiskäräjät vastustaa sitä, että alueelle luvatta rakennetut yksityisten kämpät laillistettaisiin tekemällä niille käyttöoikeussopimukset. Rakentamista ja rakennelmien vuokraamista ei tule sallia alueella niin kauan, kuin saamelaisten oikeudet alueella ovat turvaamatta.</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Käsivarren hoito- ja käyttösuunnitelman vaikeuksien ydin on matkailun ja poronhoidon välisessä ristiriidassa, joka on suunnitelmassa ratkaistu selkeästi matkailun hyväksi. Kun alueen kaikki poronhoitajat ovat saamelaisia, on ristiriitatilanne samalla ratkaistu Enontekiön kunnan ja sen pääväestön hyvinvoinnin ja verotulojen hyväksi Käsivarren porosaamelaisten kulttuurimuodon perustana olevan poronhoidon kustannuksella. Kun Metsähallitus on – valtion kyseenalaiseksi todetun omistusoikeuden nojalla – koko erämaalain voimassaolon ajan vuodesta 1991 vuoteen 2006 sallinut alueelle vakiintua saamelaisten perinteisiä elinkeinoja vakavasti uhkaavia käyttömuotoja, on poronhoidon asema alueella heikentynyt merkittävästi vastoin erämaalain tarkoitusta. Erämaalain perustelujen mukaan puolestaan poronhoidon aseman olisi tullut parantua tai ainakin säilyä entisellään, kuten edellä on todettu. Nyt Metsähallitus on hoito- ja käyttösuunnitelmalla laillistamassa tämän erämaalain kanssa ristiriitaisen tilanteen.</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO
**METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI
JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN**

Saamelaiskäräjien mielestä poronhoidon tarpeita ei ole otettu huomioon riittävästi, eikä hks:ssa suhtauduta vakavasti poronhoidon maankäyttöisiin erityistarpeisiin, jotka ovat **porolaidunten laajuus, yhtenäisyys ja kunto** sekä **laidunrauha**. Saamelaisen poronhoidon näkökulmasta nämä kriteerit tulisikin lisätä erämaan tilaa ja käytön ohjausta koskeviksi lähtökohdiksi. Poronhoitoa ei voida harjoittaa kestävästi, ellei sille turvata näitä maankäyttöisiä erityistarpeita riittävän hyvin. Jäkäläpeitteen seuranta ja poroluvun sopeuttaminen siihen eivät riitä arviointimenetelminä. Sitä paitsi ne johtavat ja ovat johtaneet poronhoitoon, joka ei ole taloudellisesti, sosiaalisesti eikä kulttuurisesti kestävä.

-Suunnitelma pyrkii turvaamaan poronhoidon harjoittamisen alueella. Kuten jo on todettu, hks-luonnos on käyty yksityiskohtaisesti läpi Käsivarren paliskunnan kanssa, joka toteaa lausunnossaan, ettei sillä ei ole huomautettavaa hks:sta. Myös Paliskuntain yhdistys toteaa, että hks:n esitysten ja suositusten toimeenpano turvaa porotalouden harjoittamisen edellytykset tulevaisuudessakin.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

Kestävän kehityksen kansallisesta kokonaisarviosta (YM 2003, s. 99) ilmenee, että saamelaisalueen **ekologisesti kestävä kehityksen toteutumisessa** on saamelaisista riippumattomia uhkia. Mm. maastoliikenteen lisääntyminen on aiheuttanut ongelmia. Matkailun toteuttaminen alueella tapahtuu suurimmaksi osaksi ulkopuolisten matkailuyrittäjien ehdoilla. Alueen kestävä ekologinen kehitys olisikin mahdollista toteuttaa parantamalla saamelaisten vaikutusmahdollisuuksia ja ottamalla huomioon heidän perinteinen luonnontietämyksensä. **Taloudellisesti kestävä kehityksen toteutuminen** pohjautuu kansallisen kokonaisarvion mukaan (s. 100) saamelaisten mahdollisuuksiin harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan. Saamelaisten näkökulmasta taloudellisesti kestävä poronhoidon harjoittamista vaikeuttaa poronhoidon rinnastaminen karjatalouteen velvollisuuksien, mutta ei tukitason osalta, mikä suosii suuria porokarjapaliskuntia. Porolaitumet pienenevät jatkuvasti ja laidunkierro järjestyminen vaikeutuu, vaikka se paliskuntien suuren koon mukaan olisi muuten mahdollista. Saamelaiset eivät koe olevansa taloudellisesti turvatussa asemassa harjoittaessaan perinteisiä elinkeinojaan. **Sosiaalisesti kestävä kehityksen osalta** (s. 100) saamelaiskulttuurin sidonnaisuus luontoon, elinkeinoihin ja yhteisöihin tekee kulttuurista paikkasidonnaisen. Saamelaisille tulisi turvata kotiseutualueella sellainen asema yhteiskuntajärjestelmässä, työllisyydessä ja palveluissa, että he voisivat halutessaan pysyä omalla alueellaan. Saamelaisista kulttuuria ja perinteistä tietämystä ei kuinkaan vielä välitetä sukupolvelta toiselle esim. koulujärjestelmässä. Taloudellisen tilanteen huononeminen on johtanut myös saamelaisyhteisössä esiintyvän pahoinvoinnin lisääntymiseen.

-Maastoliikenne on ohjattu tiukasti erämaa-alueen kokonaispinta-ala huomioiden erittäin harvoille urille. Näin ekologinen kestävyys on saatu paremmin turvattua myös maastoliikenteen haittojen osalta, kun samalla paikallisten talviaikainen maastoliikenne on ohjautunut samoille urille. Saamelaiskäräjien käsitykset poronhoidon harjoittamisen edellytysten heikkenemisestä eivät koske niitä asioita, joihin tällä suunnitelmalla voidaan vaikuttaa.
+Ei muutosta hks:an.

Saamelainen kulttuuri sisältää kaikki ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä kehityksen ulottuvuudet (s. 100). **Kehitys ei ole saamelaisten osalta kulttuurisesti kestävä**, jos yksikin näistä muista kestävä kehityksen elementeistä ei toteudu. Saamelainen kulttuuri ja siihen liittyvä perinteinen elämäntapa elävätkin kansallisen kokonaisarvion mukaan jatkuvan uhan alaisena.

-Em. saamelaiskäräjien näkemysten mukaisesti asioihin ei tällä hks:lla voida vaikuttaa.
+Ei muutosta hks:an.

Tutkimukset Suomesta ja naapurimaista osoittavat, että poronhoidon edellyttämät erämaiset alueet ovat vähentyneet merkittävästi viime vuosikymmeninä. Laidunalueiden pienenemisen ja pirstoutumisen haittavaikutusta korostaa se seikka, että porot karttavat rakennettuja alueita tai kohteita (Nellemann 1997, Nellemann & Vistnes 1999, Prestbakmo 1991, Särkelä 1988). Tämä merkitsee sitä, että olemassa olevat laitumet eivät tule tehokkaasti käytetyiksi, ja laidunnuspaine kohdistuu tiettyihin alueisiin voimakkaampana kuin olisi suotuisaa. Erämaasuunnitelmassa edellytetään, että poronhoito mukautuu automaattisesti kaikkiin alueelle suunniteltuihin muihin luonnonkäyttömuotoihin. Erämaiden lisääntyneen käyttöpaineen ja pienentyneen kokonaispinta-alan vuoksi poronhoidon sopeutumismahdollisuudet ovat käyneet niukoiksi. Ympäristön suunnittelussa kiinnitetään tavallisesti huomiota vain laidunten kuluneisuusasteeseen. Samanaikaisesti pitäisi kuitenkin arvioida laidunpinta-alan hävikin ja laidunrauhan menetyksen määrää ja osuutta tähän. Poronhoito on erämaa-alueita ympäröivien kylien tärkein työllistäjä ja saamelaiskulttuurin tärkein aineellinen perusta. Se on lisäksi matkailun tärkeä imagotekijä. Sen vuoksi poronhoidon luonnonperustaan (laitumien riittävyys ja kuntoon) on erämaasuunnitelmassa kohdistettava enemmän positiivisia toimia.

-Lakisääteiset erämaa-alueet turvaavat osaltaan merkittävästi poronhoidon alueiden säilymistä rakentamattomina ja rauhallisina. Tarvanto-vaaran erämaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa on toteutettu erittäin tiukkaa linjaa muiden maankäyttömuotojen sallimisessa ja ohjaamisessa alueella.
+Ei muutosta suunnitelmaan.

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO	METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN
<p>Hks lähtee liikkeelle siitä, että nykyinen tilanne on hyvä, ja pyrkii vahvistamaan olemassa olevat käyttötavat. Olemassa olevat maastoliikennekäytännöt eivät kuitenkaan ole kestävästi käytön mukaisia. Hks:ssa vältetään ottamasta kantaa siihen, mikä on elinkeinollisesti perustellun ja vapaa-ajan käytön maastoliikenteen raja. Kun sallitaan pitkäaikaisia maastoliikennelupia ilman rajoituksia paikalliselle väestölle, maastoliikenteen volyymi pysyy olosuhteet huomioon ottaen liian korkeana. Lisäksi on huomattava, että valvonnan puuttuessa edes paperille kirjatut käyttöperiaatteet eivät toteudu.</p>	<p>-Paikkakuntalaisten maksuton maastoliikenneoikeus perustuu asetukseen Metsähallituksesta (1525/1993). Sen mukaan maksuttomiin palveluihin kuuluu mm. ”paikallisen väestön oikeus käyttää Metsähallituksen hallinnassa olevaa aluetta maastoliikennelain (670/1991) mukaisesti maastoliikenteeseen”. Lisäksi eduskunta edellyttää maastoliikennelakiin liittyvässä lausumassaan hallituksen huolehtivan siitä, että MH tai muu valtion viranomaisen myöntää Utsjoen, Enontekiön ja Inarin kunnissa pysyvästi asuville pitkäaikaisia alueellisia lupia moottorikelkan käyttöön valtionmailla edellyttäen, että luvista ei aiheudu lain 5. §:ssä tarkoitettua vahinkoa. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Maastoliikennelakiin liittyvässä – ja paljon toistetussa – eduskunnan lausumassa maastoliikennelupien myöntämisen edellytyksenä paikalliselle väestölle on, ettei se aiheuta vahinkoa ja haittaa mm. luonnolle ja muulle ympäristölle sekä luontaiselinkeinoille. Kuten hks:stakin käy ilmi, MH on – sivuuttaen näiltä osin eduskunnan tahdon lainsäätäjänä – antanut paikalliselle väestölle talviaikaan erämaa-alueelle automaattisesti pitkäaikaisia koko kunnan alueen käsittäviä maastoliikennelupia ilman vahingon ja haitan selvittämistä sekä ilman ajallisia ja alueellisia rajoituksia.</p>	<p>-Hallituksen esityksessä maastoliikennelaista (luku 3, Esityksen vaikutukset) todetaan, että lakiehdotuksella ei ole tarkoitus puuttua voimassa olevassa maastoliikennelaissa tarkoitettuun liikkumisoikeuteen. Tässä tarkoitetaan lähinnä maastoliikennettä ammattimaisten töiden harjoittamista varten. Samassa luvussa todetaan myös, että MH on myöntänyt paikkakuntalaisille maastoliikennelupia tarpeellista liikkumista varten, ja että nämä tarpeet voidaan jatkossakin riittävästi turvata lupamenettelyn kautta. MH tukee mahdollista paliskuntien hakemusta alueelliselle ympäristökeskukselle vasoma-alueiden rauhoittamiseksi kaikelta maastoliikenteeltä toukokuun ajaksi. +Kirjattu suunnitelmaan.</p>
<p>Kelkkasafaritoimintaa ei ole hks:ssa rajattu pelkästään virkistysvyöhykkeelle, vaan MH myöntää tarkoitukseen lupia myös syrjävyöhykkeelle, mikä heikentää koko MH:n vyöhykerakennelman perustaa. Samalla se heikentää saamelaiden kulttuurimuotoon kuuluvien elinkeinojen, erityisesti poronhoidon, harjoittamisen edellytyksiä ”syrjävyöhykkeellä”.</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>MH:n käytäntö antaa matkailuyrittäjille pitkäaikaisia ”safarilupia” tietyn moottorikelkkamäärän käyttöön luontomatkailutoiminnassa on puhdasta liiketoimintaa. Näiltä osin maastoliikennelain toteutuminen erämaa-alueella on täysin viranomaistoiminnan valvonnan ulkopuolella.</p>	<p>+Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Poronhoidon ja luonnontilan parantamisen kannalta niin kesä- kuin talviaikaisen maastoliikenteen haittoihin erämaa-alueella olisi suhtauduttava merkittävästi suuremmalla vakavuudella ja niihin olisi voitava esittää rajoituksia. Maastoliikenteen salliminen nykymuodossaan heikentää alueen erämaisyyttä, luonnontilaa ja poronhoidon sekä muiden luontaiselinkeinojen harjoittamismahdollisuutta ja sitä kautta saamelaiskulttuurin materiaalista perustaa.</p>	<p>-Kesäaikainen maastoliikenne on erittäin säänneltyä. Talvella pääosa kelkkailijoista on paikkakuntalaisia, joiden liikkumista maastossa moottorikelkalla ei voida käytännössä rajoittaa. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>
<p>Saamelaiskäräjien lausunnoissa korostetaan koiravaljakoiden käytön ja koirien avulla tapahtuvan metsästyksen vahingollisuutta poronhoidolle. Koirat aiheuttavat vahinkoa talvella hajottamalla tokkia ja laukottamalla poroja. Syksyllä metsästyskoirat häiritsevät poroja parittelu- eli rykimäaikana, mikä heikentää vasatuottoa. Erityisen vahingollista on naarasporojen juoksuttaminen kevättalvella porojen kantama-aikana, koska se aiheuttaa keskenmenoja ja vasahävikkiä. Koirien haukunta valjakkojen liikkeelle lähtiessä kantaa tunturimaastossa kauas pelästyttäen poroja ja lisäten siten haittavaikutusta. Poro haistaa koiran myös kaukaa. Jos poroja ollaan kuljettamassa ja siinä yhteydessä törmätään koiravaljakkoon tai muihin koiriin, ei tämä poronhoitotyö onnistu lainkaan. Toiminnan haitat poronhoidolle on todettu hks:ssa, mutta sen esitykset puoltavat toiminnan jatkamista sekä kaupallisena että väitettyn yleiskäyttöön perustuvana.</p>	<p>-MH:n käsityksen mukaan koiravaljakkotoiminnan poronhoitoalueella ei pitäisi olla joku miehenoikeuteen perustuva. Asiasta on viestitty ympäristöministeriöön, ja siihen toivotaan laintasoista määrittelyä. Yritystoimintaan tulee olla MH:n lupa. Lupia myönnetään pääasiassa moottorikelkkaurille, ja muulloin pyydetään paliskunnalta aina lausunto. +Ei muutosta suunnitelmaan.</p>

SAAMELAISKÄRÄJIEN ARVIO/LAUSUNTO

METSÄHALLITUKSEN KOMMENTTI
JA VAIKUTUS SUUNNITELMAAN

MH antaa koiravaljakkoyrittäjille ja -safareille lupia ilman, että mikään laki velvoittaisi sitä toimimaan tällä saamelaisten poronhoitomahdollisuuksia olennaisesti heikentävällä tavalla. +Ei muutosta hks:an.

MH väittää lisäksi luvussa 17.2.2 **Sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset** vastuutaan koiravaljakkotoiminnasta viittaamalla siihen, että se ei voi puuttua "omaehtoiseen koiravaljakkotoimintaan". Koiravaljakkoyrittäjille myönnettäviä lupia MH lisäksi perustelee – ikään kuin ei lainkaan ymmärtäisi asiaa – "porotalouden turvaamisella". Koiravaljakkotoiminta saamelaisten kotiseutualueen poronhoitoa ajatellen ei kuitenkaan saamelaiskäräjien mielestä täytä yleiskäyttöoikeudelle asetettua haitattomuusedellytystä. Joka tapauksessa MH:lla on mahdollisuus puuttua kaupallisiin koiravaljakkosafareihin, joille ei ole mitään velvollisuutta myöntää lupaa.

Lentoliikenne lentokoneella ja helikopterilla liittyy vapaa-ajan harrastuksena erityisesti kalastukseen ja metsästykseseen. Helikopteriliikenne on laskeutumisen osalta luvanvaraista toimintaa. Vapaa-ajan toimintaan kuuluvasta helikopteriliikenteestä tulisi saamelaiskäräjien mielestä sopia paliskuntien kanssa ja pyrkiä rajoittamaan sitä. Lisäksi tulisi tarkastella keinoja, joilla lentokoneen käyttöön perustuvaan talviaikaiseen vapaa-ajankalastukseen voitaisiin puuttua.

-Helikoptereilla ja lentokoneella laskeutumiseen on oltava MH:n lupa. Laskeutumispaikoista neuvotellaan paliskuntien kanssa. Vesitasojen laskeutumiseen avoimelle vesialueelle MH:n ei ole mahdollista puuttua. +Ei muutosta suunnitelmaan.

Kalastuksella on ollut ja on edelleenkin kotitarvekalastuksena erityinen merkitys Käsivarren porosaamelaisille. Kuitenkaan mikään ei turvaa heille oikeutta kalastukseen lähivesillä. Käsivarren saamelaiset ovat ns. **maattomia saamelaisia**, joilla ei ole isojakotilaa (ks. PeVL 7/1978). Tässä asemassa he eivät ole osakkaina kalastuskunnissa eivätkä osallisia kalastuksen hallintoon. Suunnitelma ei käsittele näitä seikkoja. MH puolestaan aikoo jatkaa lain kanssa risti-riitaista maastoliikennekäytäntöään, joka on edellytyksenä talvisen virkistyskalastuksen säilymiselle ja lisääntymiselle erämaajärvillä.

-Kalatalouden järjestelyistä sovitaan Enontekiön kunnan kalatalousneuvottelukunnan kanssa. Työvoima- ja elinkeinokeskus nimittää viisijäsenisen neuvottelukunnan, johon kuuluvat edustajat Metsähallituksesta, saamelaiskäräjiltä, kalastusalueista, kunnasta sekä ammattikalastajista. +Ei muutosta suunnitelmaan.

Hks:ssa todetaan koirametsästyksen haitoista saamelaisporonhoidolle ja muille saamelaiselinkeinoille. MH myy ulkokuntalaisille metsästyslupia osana väittämänsä maanomistajan oikeutta. Tässä asetelmassa saamelaisten kulttuurimuotoon kuuluvan metsästyksen toteutuminen on lähinnä MH:n liiketoiminnan este. Muiden kuin paikkakuntalaisten harjoittama lupametsästys koiran avulla on myös täysin MH:n vallassa. Muiden kuin porokoirien salliminen alueella on hks:ssa ilmeinen epäkohta, joka osaltaan heikentää saamelaiskulttuurin harjoittamisen edellytyksiä.

-MH neuvottelee metsästysjärjestelyistä ja koiraluista Enontekiön riistanhoitoyhdistyksen, paliskuntien, saamelaiskäräjien, paikallisten metsästyksessä toimeentulonsa saavien matkailuyrittäjien sekä mahdollisten ammattimetsästäjien edustajien kanssa. Neuvottelujen perusteella Metsähallitus määrittelee mm. koiran käyttöä koskevat ehdot. Koira-alueista neuvotellaan tarvittaessa tarkemmin paliskuntien kanssa. Metsästyslupien myynti on Metsähallituksen julkinen hallintotehtävä, ja se perustuu valituskelpoisein, julkisiin kiintiöpäätöksiin, joista käydään neuvottelut myös saamelaiskäräjien kanssa. +Kirjattu suunnitelmaan.

MH suosii kaivostoimintaa myöntämällä lupia mm. kairauskaluston kuljettamiseen sulan maan aikana olosuhteissa, joissa toimijalla ei ole vielä valtausta. Kaivoslainsäädäntö puolestaan oikeuttaa ko. tilanteessa vain jokamiehenoikeuteen perustuvan toiminnan, eikä siis kesäaikaista maastoliikennettä ja pitkäaikaista kairaustoimintaa. Kyseisten tutkimuslupien myöntäminen heikentää saamelaiskäräjien mielestä lainvastaisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisedellytyksiä ilman, että menettelyyn olisi edes lainsäädännöllistä tarvetta.

-Metsähallitus ei suosi kaivos-toimintaa. Se on kuitenkin myöntänyt tutkimuslupia erämaa-alueille. +Ei muutosta suunnitelmaan.

Suunnitelma on valmistunut Metsähallituksessa aikana, jolloin uusi Metsähallitusta koskeva laki ja eräät muut em. lait eivät vielä olleet voimassa, joten se ei perustu voimassa olevaan lakiin. Siinä on toisin otettu huomioon ne seikat, joista saamelaiskäräjät on voinut sopia MH:n kanssa.

-Suunnitelmaa on tarkasteltu ja täydennetty Metsähallituksesta annetun uuden lain (1378/2004) pohjalta. Lisäksi siihen on päivitetty mm. Metsähallituksen lupaohjeiden ja käytäntöjen muutokset, ja siitä on poistettu metsästys- ja kalastustyyppeihin liittyviä, jopa vuosittain vaihtuvia yksityiskohtia. +Muutettu suunnitelmaan.

Ympäristöministeriön vahvistuskirje

16.12.2010

YM18/5741/2008

Metsähallitus
PL 94
01301 VANTAA

METSÄHALLITUS

05. 01. 2011

MH 4281/623/2003

Viite Metsähallituksen kirje ympäristöministeriölle Dnro 4281/623/2003/12.12.2008
HänvisningAsia Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaminen
Ärende

Asian valmistelu

Metsähallitus on 12.12.2008 lähettänyt ympäristöministeriölle Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistettavaksi erämaalain (62/1991) 7 §:n nojalla.

Ympäristöministeriö on erämaalakia koskevan hallituksen esityksen perustelut huomioon ottaen pyytänyt Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmasta eri ministeriöiden ja keskusvirastojen sekä Paliskuntain yhdistyksen ja Saamelaiskäräjien lausunnot. Ympäristöministeriö on 24.11.2010 järjestänyt Saamelaiskäräjien kanssa saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut, joissa on käsitelty muun muassa Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa ja sen vahvistamista.

Suunnittelun keskeiset tavoitteet ja perusteet

Erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa tehdään keskeiset hoidon ja käytön linjaukset ja sovitaan yleiset toimintaperiaatteet. Suunnitelmassa ei pääsääntöisesti päätetä käytännön operatiivisista toimituksista; esimerkiksi toimintojen ajoittamisesta, yksittäisten käyttöoikeussopimusten tekemisestä, rakennelmien tarkasta sijainnista ja lupien määrästä jne. Monet toimenpiteet vaativat tapauskohtaista harkintaa ja yksityiskohtaisempaa suunnittelua sekä niiden pohjalta tehtäviä päätöksiä. Erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma ei myöskään perusta mitään oikeuksia vaan ohjaa erämaa-alueen käyttöä. Suunnitelman lähtökohtana on ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä tilanteen säilyttäminen tai parantaminen alueella niiltä osin kuin erämaalaki antaa siihen mahdollisuuksia. Erämaalain eduskuntakäsittelyn yhteydessä perustuslakivaliokunta lausui hoito- ja käyttösuunnitelmasta, ettei siinä olisi alueen käyttäjiä koskevia määräyksiä, vaan se koskisi pelkästään suunniteltuja viranomaistoimia. Valiokunta katsoi, että suunnitelma ei estä paikallista väestöä harjoittamasta metsästäystä, kalastusta ja poronhoitoa eikä muutakaan niihin rinnastettavaa perinteistä alueen käyttömuotoa (PeVL 6/1990 vp s.1).

Metsähallitus on laatinut Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman kuullen paikallisia ja alueellisia intressiryhmiä sekä alueen käyttäjiä. Paikallisen väestön, poronhoitajien ja luontaistalouden harjoittajien oikeuksia ja heidän toimintojensa periaatteita on tarkasteltu laajasti. Valmistelussa suunnitelmaa on muokattu siten, että se mahdollisimman hyvin turvaisi Tarvantovaaran erämaa-alueen erämaisen luonteen säilymisen sekä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytykset. Niille kilpailevia maankäyttömuotoja on rajoitettu.

Erämaa-alueelle on määriteltä kaksi käytön ja hoidon vyöhykettä (syrjävyöhyke ja virkistysvyöhyke). Syrjävyöhyke käsittää pääosan suunnitelma-alueen pinta-alasta ja se säilytetään mahdollisimman luonnontilaisena eikä sinne rakenneta uutta palveluvarustusta. Syrjävyöhykkeellä ei ole merkittäviä reittejä eikä muita palvelurakenteita. Niitä ei ole tarkoitus rakentaa alueelle jatkossakaan. Alue säilyy siten lähes pelkästään porotalouden ja muiden luontaiselinkeinojen käytössä. Virkistysvyöhyke rajautuu kapeana vyöhykkeenä olemassa olevan moottorikelkkauran, tiehallinnon polun sekä kesäretkeilyreitien ympärille. Lisäksi virkistysvyöhykkeellä sijaitsevat erämaa-alueen molemmat autiotuvat ja sille keskittyvät kaikki muutkin virkistyskäytön palvelurakenteet. Suunnitelmassa määritellyt vyöhykkeet rajaavat ja ohjaavat erilaisia alueen käytön muotoja kokonaisuuden kannalta tarkoituksenmukaisesti ja siinä laajuudessa kuin se on mahdollista erämaalain mukaisessa hoito- ja käyttösuunnitelmassa.

Erämaa-alueella on porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaisia tukikohta-alueita sekä poronhoitolain (848/1990) mukaisia rakennuksia ja muita rakenteita sekä rajavartiolaitoksen rakennuksia. Monimuotoinen luontaiselinkeinojen harjoittaminen on kokonaisuutena osa paikallista kulttuuria. Suunnitelman luvussa 14.2 on määriteltä käyttöoikeuksien ja vuokrauksesta ja luovutuksesta. Tavoitteena on mahdollistaa porotalouden ja luontaiselinkeinojen harjoittaminen paikkakuntalaisille erämaa-alueen perustamistavoitteiden pohjalta. Vanhojen rakennusten käyttöoikeussopimuksia voidaan tehdä Metsähallituksen määrittelemien kriteerien mukaisesti.

Suunnitelmalla pyritään ohjaamaan konevoimalla tapahtuvaa maastoliikennettä tietyille kulku-urille sekä talvella että erityisesti kesällä. Matkailun ja ulkopaikkakuntalaisten virkistyskäytön osalta Metsähallitus on noudattanut pidättäytyvää linjaa. Ulkopaikkakuntalaisille ei myöskään ilman erityistä syytä myönnetä kesäaikaisia maastoliikennelupia. Kaikki maksuperustelain mukainen maksullinen toiminta on pienimuotoista ja luvanvaraista.

Suunnittelu osana Natura 2000 -verkoston toteuttamista

Tarvantovaaran erämaa-alueen valtion maat kuuluvat Suomen Natura 2000 -verkostoon (FI1300118). Luonnonsuojelulain (1096/1996) 65 ja 66 §:ssä säädetyt oikeusvaikutukset ovat alueella voimassa. Mikäli hanke tai suunnitelma joko yksistään taikka tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden tai suunnitelmien kanssa todennäköisesti merkittävästi heikentää Natura-alueen luonnonarvoja, on hankkeen toteuttajan arvioitava vaikutukset (LsL 65 §). Viranomaisen ei saa myöntää lupaa eikä hyväksyä suunnitelmaa, jos vaikutusten arviointi ja lausuntonenettely osoittavat, että hanke tai suunnitelma merkittävästi heikentää Natura-alueen luonnonarvoja (LsL 66 §).

Edellä mainittu luonnonsuojelulain tarkoittama merkittävän heikentämisen kynnys ja sen arviointi nimenomaan alueen Natura 2000 -verkostoon liittämisen perustana olevien luonnonarvojen säilyttämisen kannalta mahdollistaa yleensä alueen tavanomaisen käyttämisen, ellei esimerkiksi luonnonsuojelulakiin perustuvasta toteuttamisesta yksittäistapauksessa muuta johdu. Tarvantovaaran erämaa-alueen hoidon ja käytön toteuttamiskeinona on erämaalaki. Erämaalaisissa on määriteltä tavoitteet, jotka ohjaavat alueen käyttöä eikä alueen

liittäminen Natura 2000 –verkostoon tuo tähän asiaan käytännössä muutosta. Tämä on todettu myös valtioneuvoston päätöksessä 20.8.1998 Suomen Natura 2000 –verkostoehdotuksen hyväksymisestä esimerkiksi kalastuksen, metsästyksen ja muiden luontaiselinkeinojen kannalta.

Metsähallitus on liittänyt Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaan ympäristövaikutusten arvioinnin sekä arvion suunnitelman vaikutuksista alueiden Natura -luonnonarvoille. Niiden perusteella ympäristöministeriö katsoo, että hoito- ja käyttösuunnitelma sisältää perusteet ja kriteerit ns. Natura-arvioinnin tarveharkinnalle. Niiden mukaan voidaan arvioida, että suunnitelmalla ei aiheuteta sellaisia vaikutuksia, jotka merkittävästi heikentäisivät Tarvantovaara erämaa-alueen Natura 2000 -alueen luonnonarvoja. Suunnitelman voidaan arvioida edistävän luonnonarvojen säilymistä ja se osaltaan toteuttaa Natura 2000 -verkoston suojelutavoitteiden saavuttamista sekä hoidon ja käytön toimeenpanoa.

Vahvistaminen ja jatkotoimet

Erämaalaki tähtää Lapin alkuperäisimmän ja tyypillisimmän jäljellä olevan erämaaluonnon säilyttämiseen mahdollisimman muuttumattomana. Tavoitteena on myös turvata luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin harjoittamisen luontaiset edellytykset sekä kehittää luonnon monipuolista käyttöä ja sen edellytyksiä kuten esimerkiksi alueiden retkeily- ja virkistyskäyttömahdollisuuksia. Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma selvitysosineen antaa hyvän perustan erämaa-alueen hoidon ja käytön järjestämiselle. Suunnitelma edistää ympäristöhaittojen ennaltaehkäisemistä sekä selkiinntää ja ohjaa alueen käyttöä, millä on myönteistä vaikutusta myös alueen Natura-luonnonarvoille.

Ympäristöministeriö on tarkastellut hoito- ja käyttösuunnitelmaa ministeriölle kuuluvan harkintavallan pohjalta siinä laajuudessa kuin se nykyisen erämaa-alueita koskevan lainsäädännön nojalla on mahdollista. Hoito- ja käyttösuunnitelman nojalla ei voida määrätä lisävelvoitteita eikä toisaalta myöskään nykyisten oikeuksien tai etujen rajoituksia kunnan asukkaille ja muille alueen käyttäjille, jos niistä ei ole säädetty ao. erämaa-alueen perustamissäädöksissä tai jos niillä ei ole sopimuksellista perustaa. Alueeseen kohdistuvien lupien myöntäminen ja muiden viranomaispäätösten tekeminen tapahtuu eri lakeihin sisältyvien lupajärjestelmien puitteissa, käytännössä hoito- ja käyttösuunnitelmassa osoitettujen periaatteiden mukaisesti.

Ympäristöministeriö katsoo, että hoito- ja käyttösuunnitelman vahvistaminen on erämaalain tavoitteiden mukaista ja se edistää lain toimeenpanoa. Siksi ympäristöministeriö vahvistaa Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelman jäljempänä mainituin huomautuksin sellaisena kuin se ilmenee Metsähallituksen viitekirjeen (Dnro 281/623/2003-/12.12.2008) liitteistä.

Ympäristöministeriö painottaa Tarvantovaaran erämaa-alueen hoidon ja käytön toimeenpanossa valvonnan ja vaikutusten arvioinnin sekä niiden pohjalta tehtävien toimenpiteiden merkitystä saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen harjoittamisen edellytysten turvaamisessa. Lisäksi ottaen huomioon, että hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu jo useita vuosia sitten, ympäristöministeriö voi perustellusta syystä hyväksyä mahdolliset erämaalain tarkoitusta edistävät hoito- ja käyttösuunnitelman muutosesitykset, jos lainsäädännölliset tai alueen hallintaan ja käyttöön liittyvät perusteet muuttuvat muista kuin erämaalaista johtuvista syistä, taikka tapahtunut kehitys muutoin antaa aiheita suunnitelman tarkistamiseen. Ympäristöministeriö lähettää suunnitelmasta aikaisemmin saamansa lausunnot Metsähallitukselle tiedoksi ja soveltuvin osin huomioon otettavaksi Tarvantovaaran erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaa toteutettaessa.

Ympäristöministeri

Paula Lehtomäki

Luonnonsuojeluvalvoja

Pekka Salminen

TIEDOKSI:

Lapin ELY-keskus
Enontekiön kunta
Lapin liitto
Saamelaiskäräjät
Käsivarren paliskunta
Lapin luonnonsuojelupiiri

LIITTEENÄ: valitusosoitus

VALITUSOSOITUS***Valitusviranomainen***

Tähän päätökseen tyytymätön saa hakea siihen muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta kirjallisella valituksella. Valituskirjelmä osoitetaan valitusviranomaiselle ja se on toimitettava valitusajassa korkeimman hallinto-oikeuden kirjaamoon.

Valitusaika

Valitus on tehtävä 30 päivän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Valitusaikaa laskettaessa tiedoksisaantipäivää ei oteta lukuun. Jos valitusajan viimeinen päivä on pyhäpäivä, lauantai, itsenäisyyspäivä, vapunpäivä, jouluaatto tai juhannusaatto, valitusaika jatkuu vielä seuraavana arkipäivänä.

Tiedoksisaantipäivän osoittaa tiedoksianto- tai saantitodistus. Milloin on kysymyksessä sijaistiedoksianto, päätös katsotaan saadun tiedoksi, ellei muuta näytetä, kolmantena päivänä tiedoksianto- tai saantitodistuksen osoittamasta päivästä. Virkakirjeen katsotaan tulleen viranomaisen tietoon saapumispäivänään.

Valituksen sisältö

Valituskirjelmässä on ilmoitettava

- valittajan nimi ja kotikunta
- päätös, johon haetaan muutosta, miltä kohdin päätökseen haetaan muutosta, mitä muutoksia siihen vaaditaan tehtäväksi ja millä perusteilla muutosta vaaditaan
- postiosoite ja puhelinnumero, joihin asiaa koskevat ilmoitukset valittajalle voidaan toimittaa.

Jos valittajan puhevaltaa käyttää hänen laillinen edustajansa tai asiamiehensä tai jos valituksen laatijana on joku muu henkilö, valituskirjelmässä on ilmoitettava myös tämän nimi ja kotikunta.

Valittajan, laillisen edustajan tai asiamiehen on allekirjoitettava valituskirjelmä.

Valituksen liitteet

Valituskirjaan on liitettävä

- päätös, johon muutosta haetaan, alkuperäisenä tai jäljennöksenä
- todistus siitä, minä päivänä päätös on annettu tiedoksi, tai muu selvitys valitusajan alkamisajankohdasta
- asiamiehen valtakirja, mikäli asiamiehenä ei ole asianajaja tai julkinen oikeusavustaja
- muut asiakirjat, joihin valittaja vetoaa vaatimuksensa tueksi, jollei niitä ole jo aikaisemmin toimitettu viranomaiselle.

Valituskirjelmän toimittaminen perille

Valituskirjelmän voi viedä valittaja itse tai hänen valtuuttamansa asiamies. Sen voi omalla vastuullaan lähettää myös postitse tai toimittaa lähetin välityksellä taikka sähköpostilla. Postiin valituskirjelmä on jätettävä niin ajoissa, että se ehtii perille valitusajan viimeisenä päivänä ennen aukioloajan päättymistä. Korkeimman hallinto-oikeuden kirjaamon aukioloaika on kello 8.00 - 16.15.

Valittajalta peritään korkeimmassa hallinto-oikeudessa oikeudenkäyntimaksu 223 euroa (924/2008). Tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetussa laissa (701/1993) on erikseen säädetty eräistä tapauksista, joissa maksua ei peritä.

Korkeimman hallinto-oikeuden

postiosoite PL 180, 00131 Helsinki

käyntiosoite Unioninkatu 16

puhelinvaihe 0100 86310

telekopio 010 36 40382

sähköpostiosoite korkein.hallinto-oikeus@oikeus.fi

Uusimmat Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

- No 186 Mattus, I. 2010: Itä-Inarin paikannimistö. 278 s.
- No 187 Rantala, O. & Haanpää, M. (toim.) 2010: Luontolomia kaupunkikohteessa. Luontomatkailun kehittäminen Rovaniemellä. 69 s.
- No 188 Haanpää, M. & Rantala, O. (toim.) 2010: Vieraskirjat palvelujen kehittämisen välineenä. Ulkomaiset matkailijat Urho Kekkosen kansallispuistossa. 66 s.
- No 189 Milovidova, N., Alexeeva, N., Lentsman, N. & Halinen, A. (ed.) 2010: Assessment of the management state and needs of regional protected areas in the North-West Russia (Arkhangelsk Region, Vologda Region, Leningrad Region, Murmansk Region, Republic of Karelia, St. Petersburg). 112 s.
- No 190 Наталья Миловидова, Надежда Алексеева и, Наталия Ленцман & Арья Халинен (ред.) 2010: Оценка состояния управления и потребностей региональных особо охраняемых природных территорий на Северо-Западе России (Архангельская Область, Вологодская Область, Ленинградская Область, Мурманская Область, Республика Карелия, Санкт-Петербург). 114 s.
- No 191 Yliniva, M. & Keskinen, E. 2010: Perämeren kansallispuiston vesimakrofytyt. Peruskartoitus ja näytteenottomenetelmien vertailu. 66 s.
- No 192 Juutinen, R. ym. 2010: Lähteikköjen ennallistamistarve. Kasviyhteisöjen ja ympäristön rakenteen tarkastelu. 59 s.
- No 193 Juutinen, R. (toim.) 2010: Lähteikköjen ennallistamistarve. Hyönteislajiston tarkastelu ja koko hankkeen yhteenveto. 133 s.

Sarja B

- No 141 Laakso, J. 2010: Kilpisjärven luontotalon asiakastutkimus 2009. 44 s.
- No 142 Sarlin, A., Nygrund, S. & Meriruoho, A. 2010: Företagsundersökning i världsarvet Kvarkens skärgård 2009. 46 s.
- No 143 Sarlin, A., Nygrund, S. & Meriruoho, A. 2010: Merenkurkun saariston maailmanperintöalueen yritystutkimus 2009. 48 s.
- No 144 Hyttinen, R. & Kortelainen, T. 2010: Pyhätunturin luontokeskuksen asiakastutkimus 2008. 48 s.
- No 145 Airaksinen, S. & Kuusiniva, M. 2010: Syötteen luontokeskuksen asiakastutkimus 2008–2009. 39 s.
- No 146 von Boehm, A. 2010: Nuuksion kansallispuiston kävijätutkimus 2009–2010. 60 s.
- No 147 Laukkanen, M. 2010: Kolin kansallispuiston yritystutkimus 2009–2010. 67 s.
- No 148 Leinonen, K., Seppänen, M., Raasakka, N. & Magga, A. 2011: Urho Kekkosen kansallispuiston kalastus- ja retkeilyseelvitys 2008. 36 s.
- No 149 Metsähallitus 2011: Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien tilinpäätös ja toimintakertomus 2010. 62 s.

Sarja C

- No 74 Metsähallitus 2010: Saarijärven aarnialueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 45 s.
- No 75 Metsähallitus 2010: Vorlokin Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s.
- No 76 Metsähallitus 2010: Koloveden kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 87 s.
- No 77 Metsähallitus 2010: Linnansaaren kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 87 s.
- No 79 Metsähallitus 2010: Aatsinki–Onkamon, Peuratunturin ja Suksenpaistama–Miehinkävaaran Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 61 s.
- No 80 Metsähallitus 2010: Kolvananuuro ja lähialueet Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 77 s.
- No 81 Metsähallitus 2010: Kaldoaivin erämaa-alueen sekä Sammuttijängän–Vaijoenjängän soiden-suojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 175 s.
- No 82 Metsähallitus 2010: Metsäkylän Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma 2009–2018. 41 s.
- No 84 Metsähallitus 2010: Muotkatunturin erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 184 s.
- No 85 Kyöstilä, M., Erkkonen, J., Sulkava, P. & Lohiniva, S. 2010: Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luontomatkailusuunnitelma. 82 s.
- No 86 Pulkkinen, P., Partanen, T., Kiiskinen, A. & Laakkonen, M. 2010: Pallas–Yllästunturin kansallispuiston kalavesien hoito- ja käyttösuunnitelma. 40 s.
- No 87 Laukkanen, M. 2010: Kolin–Ruunaan alueen luontomatkailusuunnitelma. 39 s.
- No 88 Metsähallitus 2010: Pyhä-Häkin kansallispuiston ja Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 104 s.
- No 89 Metsähallitus 2011: Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 136 s.
- No 90 Pulkkinen, E. 2011: Idän Taigan luontomatkailusuunnitelma. Hossa, Kalevalapuisto, Ystävyyden puisto. 49 s.
- No 91 Metsähallitus 2011: Kalevalapuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 143 s..

ISSN-L 1796-2943
ISSN 1799-5396 (painettu)
ISSN 1796-2943 (verkkójulkaisu)
ISBN 978-952-446-862-6 (painettu)
ISBN 978-952-446-863-3 (verkkójulkaisu)

Julkaisu on luettavissa osoitteessa:

www.metsa.fi/hks